

N.GOGOLIS

**PĒTERBURGAS
STĀSTI**

PĒTERBURGAS STĀSTI // .Liesma-, 1978

FB2: Imants Ločmelis <imantslochmelis@inbox.lv >, 22 January 2011, version 1.0

UUID: 4D8EDD34-8011-4F18-9AAF-76CD42AE947C

PDF: fb2pdf-j.20180924, 29.02.2024

Nikolajs Gogolis

PĒTERBURGAS STĀSTI

Nikolajs Gogolis

PĒTERBURGAS STĀSTI

IZDEVNIECĪBA «LIESMA» RĪGA 1973

No krievu valodas tulkojušas Marija Sūmane un Anna Ozola-Sakse

Māksliniece Māra Rikmane

© Tulkojums latviešu valodā, ilustrācijas, .Liesma-, 1978

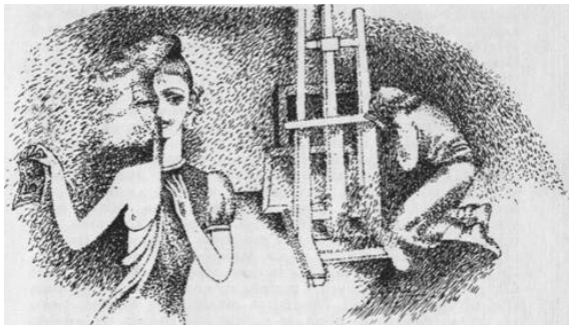
Noskannējis grāmatu un FB2 failu izveidojis I.Ločmelis

Содержание

#1	0004
NEVAS PROSPEKTS	0006
DEGUNS	0067
PORTRETS	0113
šinelis	0211
ārprātīga piezīmes	0271
SATURS	0306

Nikolajs Gogolis
PĒTERBURGAS STĀSTI

NEVAS PROSPEKTS

Nav nekā skaistaka par Ņevas prospektu, vismaz Peterburga nav; šai pilsētai tā ir galvenā rota. Ar ko tikai nelepojas šī iela — mūsu pilsētas jaukums! Zinu, ka neviens no tās bālajiem ierēdņiem, kas te dzīvo, ne pret kādiem labumiem nemainīs Ņevas prospektu. Ne vienas, kuram divdesmit pieci gadi, krāšņas ūsas un mugurā brīnišķīgi šūti svārki, bet arī tas, kuram uz zoda rēgojas balti rugāji un pauris gluds kā sudraba bļoda, — arī tas sajūsmā par Ņevas prospektu. Un dāmas! Ai, dāmām Ņevas prospekts vēl tīkamāks! Un kam gan tas nepatīk? Tikko uzej uz Ņevas prospekta, tūdaļ redzi: viss

kust un ņudz no staigātājiem. Un, ja arī kādam ir svarīgas darīšanas, taču, galvoju, ikviens, ticis uz prospekta, aizmirsīs visas vāja-dzības. Te ir tā vienīgā vieta, kur cilvēki nenāk, nepieciešamības spiesti, kur viņus nedzen vajadzība un merkantilas intereses, kas pārņēmušas visu Pēterburgu. Šķiet, cilvēki, kurus satiekam Ņevas prospektā, ir mazāki egoisti nekā tie, kuri iet kājām vai brauc aulojošās kariatēs un droškās pa Jūras,

Zirņu, Liteinajas un citām ielām, — tiem sejās allaž redzama al-katība, savtīgums un aprēķins. Ņevas prospekts sasaista visu Pēterburgu. Te Pēterburgas vai Vīborgas puses iedzīvo-tājs, kurš vairākus gadus nav apmeklējis savu paziņu Peskos vai pie Maskavas aizšķēršļa, var būt pārliecināts, ka ar to obligāti satiksies. Neviena adrešu grāmata, ne ziņu birojs nesniegs tik precīzas ziņas kā Ņevas prospekts. Visvarenais Ņevas prospekts! Vienīgā pastaigas vieta Pēterburgā, kur tik maz promenādes laukumu. Cik tīri noslaucītas šā prospekta ietves, un, vai dieviņ, cik daudz kāju to minušas! To skāris gan netīrais, lācīgais atvaļināta kareivja zābaks, zem kura smaguma, šķiet, pat granīts plaisā, gan mazītiņā, kā dūmi vieglā jauniņas dāmas kurpīte,

kamēr pašas valkātājas galva, līdzīgi saul- griezei, pievērsusies spožajiem veikalu logiem kā saulei, gan cerību pilna praporščika zobens prospektā ierāvis dziļu rievu — itin visi te pamet vai nu spēka varenības, vai vājuma pēdas. Un cik strauja fantasmagorija te norit vienas dienas laikā vien! Cik pārmaiņu šis prospekts pieredz diennaktī! Sāksim no paša rīta agruma, kad visa Pēterburga smaržo pēc karstas, tikko kā ceptas maizes un pilna ar nodriskātās drēbēs un salubēs tērptām vecām, kuras dodas uz baznīcām un uzmācas līdz-cietīgajiem gājējiem. Tad Nevas prospekts ir tukšs: turīgie veikalu īpašnieki un to komiji vēl guļ savos audekla kreklos vai arī ziepē savu dižciltīgo vaigu un dzer kafiju; ubagi pulcē-jas pie konditoreju durvīm, kur nomiegojies viesmīlis, kurš vakar kā spārnos lidoja ar šokolādi, tagad izvelkas ar slotu rokā, bez kaklasaites un pamet tiem sacietējušus pīrādziņus un ēdiena paliekas. Pa ielām slāj darbaļautiņi; dažreiz to šķērso laucinieki, kas steidzas uz darbu, ieāvušies kaļķiem notrieptos zābakos, kurus nespētu nomazgāt pat ar tīrību izdaudzī-nātais Katrīnas kanāls. Sai laikā parasti dāmām te staigāt ne-klājas, tāpēc ka krievu ļaudis cieni tik asus

izteicienus, kādus viņas droši vien pat no skatuves nedabū dzirdēt. Dažreiz miegu neizgulējis ierēdnis aizvelkas ar portfeli padusē, ja pāri Ņevas prospektam ved viņa ceļš uz departamentu. Droši var teikt, ka šai laikā, tas ir, līdz pulksten divpadsmitiem, Ņevas prospekts nevienam nav mērķis, bet ir tikai līdzeklis: tas pa-mazām pildās ar ļaudīm, kam sava nodarbošanās, savas rūpes, saī>s nepatikšanas, un šie ļaudis nepavisam nedomā par pro-spektu. Laucinieku nodarbina desmitkapeiku gabals vai septiņi kapara graši, veči un večas plātās ar rokām vai sarunājas paši ar sevi, dažreiz visai spēcīgi žestikulēdami, taču viņos neviens neklausās un nesmejas par viņiem, varbūt tikai puikas, kuri savos pašautajos nātnajos svārķelos, ar tukšiem stopiem vai gataviem zābakiem rokās zibens ātri skraida pa Ņevas prospektu. Sai stundā, lai kā jūs būtu apģērbies, kaut vai plat-males vietā galvā uzlicies naģeni, kaut vai apkakle jums būtu pārāk, tālu izlīdusi no kaklasaites, — neviens to nepamanīs.

Pulksten divpadsmitos Ņevas prospektam uzbrūk visu nāciju mājskolotāji ar saviem audzēkņiem batista apkaklītēs. Angļu Džonsi un

franču Koki soļo, pie rokas vezdami viņu tēvišķai gādībai uzticētos audzēkņus, un pieklājīgi un solīdi tiem skaidro, ka izkārtnes pie veikaliem liek tāpēc, lai ar to palīdzību uz-zinātu, kas atrodams veikalu iekšienē. Mājskolotājas, bālās misis un sārtās slāvietes, cēli iet aiz savām viegļņajām vēj- grābslēm meitenēm, pavēlot tām mazliet augstāk pacelt plecu un turēties taisnāk; vārdu sakot, šai laikā Ņevas prospekts ir pedagoģijas prospekts. Bet, jo tuvāk pulksten diviem, jo vairāk sarūk mājskolotāju, pedagogu un bērnu skaits; beidzot viņus izspiež maigie tēvi, kuri ved zem rokas savas raibās, daudz-krāsainās, nervozās draudzenes. Pamazām to sabiedrībai pie-vienojas visi, kas beiguši diezgan svarīgās mājas nodarbības, proti, tie, kas parunājuši ar mājas ārstu par laiku un nelielo pūtīti, kas izsitusies uz deguna; tie, kas uzzinājuši par zirgu un savu bērnu veselību, kuri, t. i., bērni, kā jau parasti, ir visai apdāvināti; tie, kas izlasījuši afišu un svarīgu rakstu avīzēs par iebraucējiem un aizbraucējiem; beidzot tie, kas pa-dzēruši kafiju un tēju; viņiem pievienojas arī tie, kurus ap-skaužams liktenis labvēlīgi apveltījis ar sevišķu uzdevumu — ierēdņa amatu. Viņiem

pievienojas arī tie, kuri kalpo ārzemju kolēģijā un izceļas ar savu dižciltīgo nodarbošanos un paražām. Ak dievs, cik jauki mēdz būt amati un dienests iestādēs! Cik ļoti tie izdaiļo un tīksmina dvēseli! Bet ak vai! Es nekalpoju, un man nav lemts prieks baudīt priekšnieku smalko apiešanos. Lai ko jūs sastopat Ņevas prospektā, viss ir tik pieklājīgs: vīrieši garos svārkos, rokām kabatās, dāmas sārtos, baltos un gaišzilos atlasa redingotos¹ un cepurītēs. Te jūs sastapsit vaigu bārzdas, vienīgās savā veidā, kas ar neparastu un apbrīnojamu mākslu paslēptas kaklasaites pušķī, te ir samtainas, zīžainas, sabuļa vai ogles melnas vaigu bārzdas, bet, ak vai, visas tās pieder tikai ārzemju kolēģijai. Tiem, kas kalpo citos resoros, providence nav nosliekusi melnas vaigu bārzdas; viņiem, sev par lielām nepatikšanām, jāvalkā rudas vaigu bārzdas. Te jūs sastapsit brīnišķīgas ūsas, kuras neviena spalva nespēj aprakstīt, neviena ota nespēj attēlot; ūsas, kurām veltīta dzīves labākā daļa; ūsas, kurām veltītas ilgas nomoda stundas gan

' Gara žakete.

dienā, gan naktī; ūsas, kuras svaidītas ar brīnišķīgām smaržām, kuras ieziestas ar

visdārgāko un retāko pomāžu šķirnēm; ūsas, kuras pa nakti ietīsta smalkā velinpapīrā; ūsas, kurās dvašo to īpašnieku aizgrābtīga mīlestība un kuras apskauž garāmgājēji. Tūkstošiem dažādu cepuru, tērpu, raibu, vieglu lakatu, kurus dažreiz veselas divas dienas aizkustinoši mīl to īpašnieces, spēj kuru katru apžilbināt Ņevas prospektā. Šķiet, vesela tauriņu jūra pēkšņi pacēlusies no stiebriem un kā mirdzošs mākonis plivinās virs vīriešdzimtas melnajām vabolēm. Te jūs sastapsit tādus vidukļus, kādi jums pat nekad nav rādījušies sapnī: traus-lus, tieviņus vidukļus, ne resnākus par pudeles kaklu; vidukļus, kurus sastapuši jūs godbijīgi noiesit malā, lai kaut kā nejauši nepagrūstu tos ar nepieklājīgu elkoni; jūsu sirdi pārņem kaut-rība un bailes, lai no jūsu neuzmanīgās elpas nepārlūztu dabas un mākslas brīnumjaukais veidojums. Un kādas jūs Ņevas pro-spektā sastapsit dāmu piedurknes! Ak, cik burvīgas! Tās maz-liet izskatās pēc gaiskuģniecības baloniem, tā ka dāma pēkšņi var uzlidot gaisā, ja to nepieturējis vīrietis; jo dāmu tikpat viegli un tīkami ir pacelt gaisā, kā pielikt pie lūpām kausu, pilnu ar šampanieti. Satiekoties nekur neklanās tik smalki un nepiespiesti kā

Ņevas prospektā. Nekur citur jūs nesastapsit tādu smaidu, kas ir mākslas kalngals, dažreiz tādu, no kura aiz tiksmes var izkust, dažreiz tādu, ka pēkšņi ieraudzīsīt sevi zemāku par zāli un nodursit galvu, dažreiz tādu, ka jutīsities augstāk par Admiralitātes smaili un pacelsit galvu uz augšu. Te jūs sastapsit ļaudis, kas ar neparastu cēlumu un pašcieņu tērzē par koncertu vai par laiku. Te jūs sastapsit tūkstošiem neizprotamu raksturu un parādību. Ak dievs! Cik dīvainus raksturus var sastapt Ņevas prospektā! Ir daudz tādu ļaužu, kuri, jūs satiekot, katrā ziņā paskatīsies uz jūsu zābakiem, un, ja jūs paiesit garām, viņi pagriezīsies atpakaļ, lai paraudzītos uz jūsu svārku ielocēm mugurpusē. Vēl līdz šim nevaru saprast, kāpēc tā. Sākumā es domāju, ka viņi ir kurpnieki, tomēr tā nemaz nav: vairums no viņiem kalpo dažādos departamentos; daudzi no viņiem jo teicami var uzrakstīt iesniegumu no vienas kroņa iestādes otrai; daudzi no viņiem ir ļaudis, kas nodarbojas ar pastaigāšanos, ar avīžu lasīšanu konditorejās, vārdu sakot, lielākcMies tie visi ir pieklājīgi ļaudis. Sai svētītajā laikā no pulksten diviem līdz trim pēcpusdienā, kad Ņevas prospektā pulcējas visa galvaspilsētas

kustīgā daļa, tur notiek cilvēka vislabāko darinājumu izstāde. Viens izrāda švītīgu mēteli ar vislabāko bebrādas apkakli, cits — savu skaisto, grieķisko de-gunu, trešais demonstrē lielisku vaigu bārzdu, ceturkā — pāri jauku actiņu un apbrīnojamu cepurīti, piektais — gredzenu ar talismanu švītīgajā mazajā pirkstiņā, sestā — kājiņu burvīgā kurpītē, septītais — kaklasaiti, kas izraisa apbrīnu, astotais — ūsas, kas pārsteidz. Taču pulkstenis sit trīs, un izstāde beidzas, pūlis izklīst... Pulksten trijos — jauna maiņa. Ņevas prospektā pēkšņi atnāk pavasaris: tas viss pildās ar ierēdņiem zaļos vic- mundieros. Izsalkušie titulārie, galma un citi padomnieki ar visiem spēkiem cenšas paātrināt soli. Jauniņie kolēģiju reģistra-tori, gubernu un kolēģiju sekretāri steidz vēl izmantot laiku un pastaigāties pa Ņevas prospektu ar stāju, kas rāda, ka viņi nebūt nav sēdējuši sešas stundas iestādē. Taču gados vecie kolēģiju sekretāri, titulārie un galma padomnieki soļo ātri, galvu nodūruši: viņiem nav prātā apskatīt garāmgājējus; viņi vēl nav pilnībā atbrīvojušies no savām rūpēm; viņu galvā ir juceklis un vesels iesāktu un nepabeigtu lietu arhīvs; viņu acu priekšā izkārtņu vietā vēl ilgi

rēgojas kārba ar papīriem vai arī kancelejas pārziņa tuklā seja.

No pulksten četriem Ņevas prospekts ir tukšs, un diezi vai jūs tur satiksīt kaut vienu ierēdni. Gadās, pāri prospektam pār-skrien kāda šuvēja ar kārbu rokās, vēl varbūt aizslāj kāds nožēlojams cilvēkmīloša galda priekšnieka upuris, kas palaists pasaulē rupjvilnas šineli mugurā, vai arī soļo kāds iebraucis savādnieks, kam visas stundas vienādas, aiziet kāda tieva, gara angliete ar ridikuli un grāmatu rokā, vēl redzams kāds krievu arteļnieks kokvilnas svārkā ar augsti uzrautu jostas vietu, šauru bārzdiņu, šis virs visu mūžu ir kustējies kā ūdenszāle: arī tagad, kad viņš pieklājīgi soļo pa ietvi, viņam kustas mugura, rokas, kājas un galva; dažreiz aizsteidzas kāds sīks amatnie-ķelis; cita neviena nesatiksīt Ņevas prospektā.

Taču, tiklīdz krēsla nolaižas pār namiem un ielām un nakts-sargs, apsedzies ar mašu, uzrāpjas pa kāpnēm iededzināt luk-turus, bet veikalu zemajos lodziņos parādās tie viepli, kuri dienu rādīties nedrīkst, tad Ņevas prospekts atkal atdzīvojas un sāk rosīties. Tad iestājas tās noslēpumainās stundas, kad lampas visam

piešķir vilinošu, brīnišķīgu noskaņu. Jūs satiksiet daudz jaunu cilvēku, lielākoties neprecētu, siltiem svārkkiem un mēteļiem mugurā. Sai laikā jaušams kaut kāds mērķis vai, labāk sakot, kaut kas līdzīgs mērķim, kaut kas ārkārtīgi nenosakāms; visiem soli paātrinās un kļūst ļoti nevienādi. Garas ēnas šaudās pa sienām, uz bruģa un ar galvu skar gandrīz vai Policijas tiltu. Jauniņie kolēģiju reģistratori, gubernu un kolēģiju sek-retāri pastaigājas ļoti ilgi, taču gados vecie kolēģiju reģistra-tori, titulārie un galma padomnieki lielākoties dzīvo mājās vai nu tāpēc, ka precējušies, vai arī tāpēc, ka viņiem gatavo ļoti garšīgus ēdienus turpat dzīvojošās vāciešu virējas. Te jūs satiksiet cienījamus simgalvjus, kuri tik svarīgi, tik apbrīnojami smalki pulksten divos staigāja pa Nevas prospektu. Tagad jūs viņus vērosit skraidām, kā skraida jauniņie kolēģiju reģistratori, nolūkā paskatīties zem cepures notālēm pamanītai dāmai, kuras apaļīgās lūpas un nokrāsotie vaigi tā patīk daudziem, kas te pastaigājas, bet īpaši patīk komijiem, arteļu zēniem, tirgoņiem, kuri te vāciešu svārkkiem mugurā vienmēr klaiņā veseliem ba-riem, parasti rokās saķērušies.

'— Ei! — tobrīd iesaucās poručīks Pirogovs, piegrūdis frakā un apmetni tērtajam jaunajam cilvēkam, kas gāja blakus. — Redzēji?

— Redzēju, brīnišķīga, gluži kā Perudžīno[1] Bianka.

— Par kuru tu runā?

— Par viņu, par to tumšmati. Un kādas acis! Ak dievs, kādas acis! Visa iznešanās un apveidi, un sejas ovāls — brīnišķīgs!

— Es domāju gaišmati, kas gāja aiz viņas uz to pusi. Kāpēc tad tu neseko tumšmatei, ja viņa tev tā patīk?

— Ai, kā to drīkst! — pietvīcis iesaucās trakotais jaunais cilvēks. — Viņa taču nav no tām, kuras vakaros iznāk Nevas prospektā. Viņa droši vien ir ļoti ievērojama dāma, — viņš no-pūties turpināja,—viņas apmetnis vien maksā rubļus astoņ-desmit.

— Vientiesi! — Pirogovs iesaucās, ar spēku viņu pagrūdis uz to pusi, kur plandījās spilgtais apmetnis. — Ej, pintiķi, citādi nokavēsi! Es lenkšu gaišmati.

Abi draugi šķirās.

«Pazīstam mēs jūs visas,» Pirogovs domāja, lielīgi, pašpār-liecināti smīnēdams, pārlicināts,

ka nav skaistules, kas spētu viņam pretoties.

Frakotais jaunais cilvēks, tīdams apmetni, nedrošā solī baiļodams devās uz to pusi, kur tālumā plivinājās spilgtais apmetnis, te spoži uzliesmodams luktura gaismā, te acumirkļi iegrimdams tumsā, kad no tā attālinājās. Sirds daudzījās, un viņš nevilus pielika soli. Viņš ne domāt nedrīkstēja, ka skaistule, kas bija nozudusi tālumā, pievērsis viņam uzmanību, un jo mazāk pielāva tādu zemisku domu, par kādu ieminējās poručiks Pirogovs; viņam gribējās tikai redzēt namu, iegaumēt, kur mājo šis jaukais radījums, kurš, rādās, nolidojis no debesīm tieši uz Ņevas prospekta un droši vien aizlidos nezin kurp. Viņš soļoja tik ātri, ka visnotaļ nogrūda no ietves solīdus kungus ar sirmām vaigu bārdām. Šis jaunais cilvēks piederēja tai kārtai, kura pie mums ir visai dīvaina parādība un tikpat maz attiecas uz Pēterburgas pilsoņiem, cik būtne, ko redzam sapnī, pieder-reālai pasaulei. Šī īpašā kārta ir ļoti neparasta pilsētā, kurā visi ir vai nu ierēdņi, vai tirgoņi, vai arī vāciešu amat-nieki. Viņš bija mākslinieks. Vai ne, dīvaina parādība! Pēter-burgas mākslinieks. Mākslinieks sniegu zemē, mākslinieks somu zemē, kur viss ir mitrs,

līdzens, vienmuļš, bāls, pelēks, mig-lains. Sie mākslinieki nepavisam nav tādi kā itāliešu māksli-nieki — lepni, kvēli kā Itālija un tās debesis; gluži otrādi — lielākoties viņi ir lādzīgi, lēnprātīgi ļautiņi, kautrīgi, bezrūpīgi, kuri klusu mīl savu mākslu, dzer tēju ar diviem draugiem savā mazajā istabā, rimti spriedelē par savu mīloto priekšmetu un nemaz netīko pēc pārmērībām. Viņi pastāvīgi ieaicina pie sevis kādu trūcīgu večiņu un liek tai sēdēt sešas stundas no vietas, lai atveidotu uz audekla viņas nožēlojamo, bezjūtīgo izteiksmi. Viņi glezno savu istabu, kurā atrodas visādi māksliniekam vajadzīgi krāmi: ģipša rokas un kājas, kuras nobrūnējušas putekļos un laika gaitā, salauzīti sastatņi, nosviesta paleta, draugs, kas spēlē ģitāru, krāsām notrieptas sienas ar atvērtu logu, pa kuru redzama bālā Ņeva un nabadzīgi zvejniēki sar-kanos kreklos. Viņiem gandrīz vienmēr visam pelēks, duļķains kolorīts — ziemeļu neizdzēšamais zīmogs. Un tomēr viņi noņemas ap savu darbu ar īstu baudu. Ļoti bieži viņi ir patiesi talantīgi, un, ja vien viņiem uzpūstu Itālijas svaigais gaiss, šis talants uzplauktu tikpat brīvi, plaši un spilgti kā augs, kuru beidzot no

istabas iznes tīrā gaisā. Vispār viņi ir ļoti bikli; zvaigzne un biezi uzpleči viņus tā samulsina, ka viņi neviļus nolaiž cenu saviem darbiem. Dažreiz viņiem tīk pagreznities, taču šī grez-nība vienmēr izskatās pārāk krasa un mazliet līdzīga ielāpam. Dažreiz viņiem mugurā teicami šūta fraka un notriepts apmet-nis, dārga samta veste un svārki ar krāsas plankumiem. Tāpat kā nepabeigtā ainavā, jūs dažreiz redzēsit nimfu ar galvu uz leju, ko mākslinieks, neatradis citu vietu, uzmetis uz sava agrākā — tagad aiztrieptā darba, kuru kādreiz gleznojis ar baudu. Viņi nekad jums neskatās tieši acīs un, ja arī skatās, tad kaut kā duļķaini, nenoteikti; viņi neiedur jūsos vērotāja ērgļa skatienu vai jātnieku virsnieka vanaga skatienu. Tas tāpēc, ka viņi vienā un tai pašā laikā redz jūsu vaibstus un istabā stāvošā ģipša Herkulesa vaibstus; varbūt arī viņiem rādās paša glezna, kuru iecerējuši darināt. Tāpēc viņi bieži vien atbild nesakarīgi, dažreiz nevietā — un priekšmeti, kas jaucas viņu galvā, vēl vairāk pastiprina biklumu. Tāds bija arī mūsu notē-lotais jaunais cilvēks, mākslinieks Piskarevs, kautrīgs, bikls, taču tāds, kam dvēselē mīt jūtu dzirkstis, kuras izdevīgā gadījumā gatavas

pārvērsties liesmā. Ar slēptiem drebuļiem viņš
steidzās pakal sievietei, kura tik ļoti viņu bija
pārsteigusi, un, šķiet, brīnījās pats par savu
pārdrošību. Nepazīstamā būtne, kura tā bija
piesaistījusi viņa acis, domas un jūtas, pēkšņi
pa-grieza galvu un paskatījās uz viņu. Ak dievs,
cik debešķīgi vaibsti! Žilbinoši balto, daiļo pieri
ietvēra skaisti ahāta melni mati. Šīs brīnišķīgās
cirtas vijās, un daļa no tām, izslīdējušas no
cepurītes, skāra vakara dzestrumā glezni
nosārtušos vaigus. Lūpas slēdza vesels jauku
sapņu spiets. Viss, kas palicis no bērnības
atmiņām, viss, ko sniedz sapņi un klusa iedvesma
svētlampīnas mirgā, — tas viss, šķiet, apvienojies,
saplūdis kopā un atspoguļojās uz viņas
harmoniskajām lūpām. Viņa paskatījās uz
Piskarevu, un no šā skatiena viņam iedrebējās
sirds; viņa paskatījās stingri, un sašutums par
tādu nekaunīgu vajāšanu atspoguļojās viņas sejā;
taču šai daiļajā sejā arī dusmas bija valdzinošas.
No kauna un bikluma viņš apstājās, acis nodūris;
bet kā lai pazaudē šo dievību un pat neuzzina to
svētnīcu, kur tā piemetusies sērst? Tādas domas
ienāca galvā jaunajam sapņo-tājam, un viņš
apņēmas neatkāpties. Bet, lai viņa to

nepa-manītu, viņš gabalu atpalika, bezrūpīgi raudzījās uz visām pu-sēm, apskatīja izkārtnes un tomēr neizlaida no acīm nevienu svešinieces soli. Gājēju kļuva mazāk, iela sāka apklust; skaistule atskatījās, un viņam likās, ka uz lūpām tai pamirdz viegls smaids. Viņš viss nodrebēja un neticēja savām acīm. Nē, tas bija lukturis, kurš ar savu mānīgo gaismu uzbūra uz viņas sejas kaut ko līdzīgu smaidam; nē, tā ir paša iztēle, kura sme-jas par viņu. Taču elpa iestrēga krūtīs, viņu pārņēma savādas trīsas, visas viņa jūtas dega, un viss ietinās miglā. Ietve auļoja zem viņa kājām, karietes ar zirgiem, kas lēkšoja, šķita nekustī-gas, tilts izstiepās un vidū pārlūza, nams stāvēja ar jumtu uz leju, posteņa būda krita viņam pretī, sarga āva kopā ar iz-kārtnes zelta vārdiem un uz tās uzzīmētajām šķērēm, likās, nostājusies tieši uz viņa acs skropstas. Un to visu radīja viens skatiens, viens daiļās galvas pagrieziens. Akls un kurls viņš skrēja pa skaisto kāju vieglajām pēdām, pūlēdamies pats lēnināt savus soļus, kuri zibēja sirds taktī. Dažubrīd viņu pārņēma šaubas: vai patiesi viņas sejas izteiksme bijusi tik vēlīga; un tad viņš uz brīdi apstājās, taču sirdspuksti, nepārvarams spēks un visu jūtu satraukums

dzina tālāk. Viņš pat nepamanīja, ka priekšā
izniris četrstāvu nams, visas četras ugunis
mirdzošās logu rindas paskatījās uz viņu reizē,
un margas pie ieejas durvīm apturēja viņu ar
savu dzelžaino sitienu. Viņš redzēja, ka
nepazīstamā steidzas augšā pa kāpnēm, atskatās,
pieliek pirkstu pie lūpām un pamāj, lai seko. Viņa
ceļi drebēja; jūtas, domas dega; prieka zibens ar
neciešami asu smaili ietricās sirdī. Nē, tas vairs
nav sapnis! Ak dievs! Cik daudz laimes vienā
mirklī! Tik brīnišķīga dzīve divos mirkļos!

Tomēr vai tas viss nav pa sapņiem? Vai patiesi
tā, par kuras vienu debešķīgo skatienu viņš būtu
gatavs atdot dzīvību, kuras mājoklim tuvoties
vien viņš uzskatīja par neizsakāmu svēt-laimi, —
vai patiesi tā nupat pret viņu ir tik labvēlīga un
uz-manīga? Viņš uzskrēja augšā pa kāpnēm. Viņu
neurdīja nekādas zemiskas domas; viņu
nekarsēja zemes kaislību liesma, nē, šai brīdī viņš
bija tīrs un nevainīgs kā šķīsts jauneklis, kurš
ap-jauš tikai nenoteiktas ilgas pēc garīgas mīlas.
Un tas, kas sa-maitātā cilvēkā uzurdītu pārdrošas
tieksmes, tas, gluži otrādi, viņā vēl vairāk tās
svētīja. Sī uzticība, ko viņam izrādīja vājā, daiļā
būtne, šī uzticība saistīja viņu ar bruņnieciskas

stingrības solījumu, solījumu verdziski pildīt visas viņas pavēles. Viņš vēlējās vienīgi, kaut šīs pavēles būtu jo sarežģītas un grūti izpildāmas, lai tad steigtos visu pārvarēt ar lielāku spēku pie-pūli. Viņš nešaubījās, ka slepens un svarīgs notikums spiedis svešinieci viņam uzticēties; ka droši vien no viņa prasīs ievēro-jamus pakalpojumus, un viņš juta sevī spēku un apņēmību uz visu ko.

Kāpnes vijās augšup — un reizē ar tām vijās viņa nerimsto-šie sapņi. «Ejiet uzmanīgāk!» kā arfa noskanēja balss un lika viņam no jauna nodrebēt. Ceturtā stāva tumšajā augstumā sveši-niece piekļauvēja pie durvīm; tās atvērās, un viņi kopā iegāja. Diezgan glīta izskata sieviete viņus sagaidīja ar sveci rokā, bet tik dīvaini un nekaunīgi paskatījās uz Piskarevu, ka viņš ne-viļus nolaida acis. Viņi iegāja istabā. Kaktos viņš ieraudzīja trīs sievietes. Viena lika kārtis, otra sēdēja pie klavierēm un ar diviem pirkstiem spēlēja kaut ko nožēlojami līdzīgu senai polonēzei, trešā sēdēja pie spoguļa, sukādama ar ķemmi savus garos matus, un nemaz nedomāja mest mieru, svešam cilvēkam ienākot. Te valdīja neglīta nekārtība, kuru var sastapt tikai

neprecēta un bezrūpīga cilvēka istabā. Diezgan labās mēbeles sedza putekli; zirneklis vilka tīklu uz izrotātās dzegas; pa otras istabas neaizvērtajām durvīm spīdēja zābaks ar piesi un mun-diera sarkanais apšuvums; neapvaldīti skanēja vīrieša skaļā balss un sievietes smieki.

Ak dievs, kur viņš ienācis! Sākumā viņš negribēja ticēt un vērīgāk ieskatījās priekšmetos, kas pildīja istabu, taču kailās sienas un logi bez aizkariem nerādīja, ka te mājotu rūpīga saimniece, šo nožēlojamo radījumu novazātās sejas — viena no viņām nosēdās viņam gandrīz deguna priekšā un ņēmās viņu tikpat mierīgi apskatīt kā traipu uz sveša drēbēm — tas viss pārlicināja, ka viņš iegājis tai pretīgajā paspārnē, kur sev mājokli nodibinājusi nožēlojama netiklība, ko radījusi vil-tus kultūra un galvaspilsētas drausmīgā pārapdzīvotība. Tas ir mājoklis, kur cilvēks nozaimojis un apsmējis visu tīro un svēto, kas grezno dzīvi, kur sieviete, šī pasaules skaistule, radības kronis, pārvērtusies dīvainā, divdomīgā būtnē, kur viņa līdz ar dvēseles skaidrību zaudējusi visu sievišķo un riebīgi piesavinājusies vīriešu paņēmienu un nekaunību un kur viņa nav vairs tas vājais, tas

jaukais un tik ļoti no mums atšķirīgais radījums. Piskarevs ar pārsteigtām acīm viņu nomērīja no galvas līdz kājām, it kā gribēdams vēl pārlicināties, vai tā ir tā pati būtne, kura tā apbūra un aizrāva Nevas prospektā. Taču viņa stāvēja tā priekšā tikpat daīļa; viņas mati bija tikpat skaisti; viņas acis vēl joprojām šķita debešķīgas. Viņa bija svaiga — viņai bija tikai septiņpadsmit gadu; varēja redzēt, ka briesmīgā netiklība viņai uzbrukusi nesen, tā nebija vēl paspējusi skart viņas vai-gus, tie bija svaigi un viegli aizēnoti ar smalku sārtumu; viņa bija daīļa.

Viņš nekustīgi stāvēja tās priekšā un jau bija gatavs tikpat vientiesīgi aizmirsties, kā aizmirsies iepriekš. Taču skaistulei bija apnicis ilgais klusums, un tā zīmīgi pasmaidīja, raudzī-damās viņam tieši acīs. Bet šai smaidā jautās nožēlojama ne-kaunība; tā bija tik dīvaina un piestāvēja viņas sejai tā, kā svētuma izteiksme piestāv kukuļņēmēja purnam vai grāmat-vedības žurnāls dzejniekam. Viņš nodrebēja. Viņa pavēra glītās lūpas un kaut ko teica, taču tas bija tik mulķīgi un vulgāri... It kā kopā ar nevainību cilvēku pamestu arī saprāts. Viņš vairs neko negribēja dzirdēt. Viņš bija ārkārtīgi smieklīgs un kā bērns naivs.

Viņš neizmantoja šo labvēlību, nepriecājās par šo gadījumu, par kuru, bez šaubām, būtu priecājies kurš katrs cits ... Cik jaudas, kā meža kaza viņš metās projām un izskrēja uz ielas.

Galvu nokāris un rokas nolaidis, viņš sēdēja savā istabā — kā nabags, kurš atradis dārgu pērli, bet turpat izmetis to no rokām un pazaudējis jūrā. «Tāda skaistule, tik dievišķīgi vaib-sti— bet kur viņa mīt? Kādā vietā?...» Tas bija viss, ko viņš spēja izrunāt.

Patiesi — nekad mūs tik stipri nepārņem žēlums, kā vērojot daiļumu, kuru skārusi izvirtības postošā elpa. Lai jau ar to būtu draudzējies neglītums, bet daiļums, maigais daiļums ... tas mūsu domās savienojas tikai ar nevainību un skaidrību. Skais-tule, kura tā apbūra nabaga Piskarevu, patiesi bija brīnišķīga, neparasta parādība. Viņas atrašanās šai nicināmajā sabiedrībā šķita vēl neparastāka. Visi viņas vaibsti bija tik daiļi veidoti, visa viņas skaistās sejas izteiksme bija tik cēla, ka nekādi ne-varēja domāt, ka netiklība pār viņu izlaidusi savus drausmīgos nagus. Viņa būtu nenovērtējama pērle, kvēlam laulātam drau-gam— visa pasaule, īsta paradīze un

bagātība; viņa būtu jauka, klusa zvaigzne pieticīgā ģimenē un ar vienu savu glezno lūpu kustību dotu saldās pavēles. Viņa varētu kā dievība izcelties ļaužu pilnā zālē uz gaiša parketa, sveču gaismā, kad pie viņas kājām klusā godbijībā gulētu pielūdzēji, bet — ak vai! — draus-mīgs elles izdzimums, alkdamš izpostīt dzīves harmoniju, ar skaļiem smiekliem bija viņu iemetis bezdibenī.

Smeldzoša žēluma pārņemts, viņš sēdēja pie apdegušas sveces. Pusnakts jau sen bija pāri, torni pulkstenis sita pus- vienu, bet viņš sēdēja nekustīgs — bez miega, bez darbīgas nomodas. Izmantodama nekustību, jau paklusām sāka viņu pār-ņemt snauda, jau taisījās pazust istaba, tikai sveces liesma vēl spīdēja sapņos, kas viņu ietina, kad pēkšņi klauvējiens pie durvīm lika nodrebēt un pamosties. Durvis atvērās, un ienāca sulainis greznā livrejā. Viņa vientuļajā istabā nekad nebija ieskatījusies grezna livreja, turklāt vēl tik neparastā laikā... Viņš brīnījās un nepacietīgā ziņkārē raudzījās uz ienākušo sulaini.

— Tā kundze, — sulainis teica, pieklājīgi paklanīdamies, — pie kuras jums labpatika pirms dažām stundām būt, pavē-lēja jūs ielūgt pie sevis

un atsūtīja jums pakal karieti.

Piskarevs stāvēja klusā izbrīnā. «Kariete, livrejots sulai-nis! ... Nē, te droši vien ir kļūda ...»

— Paklau, mīlais, — viņš nedroši iesāka, — jūs droši vien maldāties. Kundze, bez šaubām, jūs būs sūtījusi pie kāda cita, nevis pie manis.

— Nē, kungs, es nekļūdos. Jums taču labpatika kājām pa-vadīt kundzi līdz Liteinajas ielas namam, pa kāpnēm augšā ceturta stāva istabā?

— Jā.

— Nu, tad, lūdzu, pasteidzieties, kundze katrā ziņā grib jūs redzēt un lūdz jūs ierasties tieši pie viņas mājās.

Piskarevs noskrēja pa kāpnēm. Sētā patiesi stāvēja kariete. Viņš iesēdās tajā, durtiņas aizcirtās, zem riteņiem un pakaviem sāka rībēt bruģa akmeņi — un gar karietes logiem aizzibēja namu apgaismotā perspektīva ar spilgtām izkārtnēm. Piskarevs domāja visu ceļu un nezināja, kā saprast šo dēku. Pašas nams, kariete, sulainis greznā livrejā... tas viss nekādi nesaskanēja ar istabu ceturtajā stāvā, putekļainajiem logiem, klavierēm, kas pavisam noskaņojušās.

Kariete pieturēja gaiši apgaismotu parādes durvju priekšā, un viņu uzreiz pārsteidza ekipāžu virkne, važonu tērgāšana, spoži apgaismotie logi un mūzikas skaņas. Grezni livrejotais sulainis izsēdināja viņu no karieses un goddevīgi pavadīja priekšnamā ar marmora kolonnām, zeltā tērptu šveicaru, ar iz-svaidītiem apmetņiem un kažokiem, ar gaišu lampu. Gaisīgas, sasmaržotas kāpnes ar mirdzošām margām trauca augšup. Viņš jau bija uz tām, jau iegāja pirmajā zālē, bet, ar pirmajiem soļiem nobijies, atkāpās atpakaļ no drausmīgā ļaužu daudzuma. Neparasts seju raibums viņu samulsināja galīgi; viņam šķita, ka nezināms dēmons sadrupinājis visu pasauli gabalu gabalos un drupas bez jēgas, bez prāta sajaucis kopā. Mirdzoši dāmu pleci un melnas frakas, lustras, lampas, gaisā plīvojošas gāzes šalles, ēteriskas lentas un resns kontrabass, kas raudzījās pa lieliskās luktas margām, — viss viņam šķita krāšņs. Viņš vien-kopus ieraudzīja tik daudz cienījamu sirmgalvju un pavecāku vīru ar zvaigznēm pie frakām, dāmas, kas viegli, lepni un graci-ozī soļoja pa parketu vai sēdēja rindā, viņš izdzirda tik daudz franču, angļu vārdu, turklāt

jaunie, frakotie cilvēki bija tik cēli, runāja un klusēja ar tādu pašcieņu — tā neprata teikt neko lieku, tik cildeni jokoja, tik pieklājīgi smaidīja —, valkāja tik lieliskas vaigu bārzdas, kārtodami kaklasaiti, tik veikli mācēja parādīt smalkas rokas, dāmas bija tik ēteriskas, tik no-grimušas pilnīgā pašapmierinātībā un baudā, tik burvīgi nodūra acis, ka... taču pie kolonnas bailīgi stāvošā Piskareva pazemī-gais izskats vien jau rādīja, ka viņš ir galīgi samulsis. Tobrīd pūlis ielēnca dejotāju grupu. Dāmas lidinājās, Parīzes caurspī-dīgo ražojumu ieskaucas, tērpos, kas darināti no gaisa; nevērīgi ar spožajām kājiņām viņas skāra parketu un bija ēteriskākas nekā tad, ja nemaz neskartu. Taču viena starp viņām bija vis-skaistāk, visgreznāk, visspožāk ģērbusies. Neizsakāma vis-smalkākās gaumes harmonija jautās visā viņas apģērbā, un tur-klāt šķita, ka viņa par to nemaz nedomā un tas radies neviļus pats no sevis. Viņa it kā skatījās, it kā neskatījās uz apkārtējo viesu baru, skaistās, garās skropstas bija vienaldzīgi nolaistas, un viņas sejas mirdzošais un žilbinošais baltums vēl vairāk dūrās acis, kad viņai, noliecot galvu, viegla ēna skāra burvīgo pieri.

Piskarevs ar visiem spēkiem tiecās pašķirt pūli un apskatīt viņu, taču, par lieliem sirdēstiem, kāda milzīga galva ar tum-šiem, sprogainiem matiem viņu nemitīgi aizsedza; turklāt pūlis Piskarevu tā saspieda, ka viņš neuzdrīkstējās lauzties ne uz priekšu, ne kāpties atpakaļ, lai neviļus nepagrūstu kādu slepen- padomnieku. Bet, lūk, nu viņš tomēr izspraucās priekšā un pavērās uz savu uzvalku, vēlēdamies pieklājīgi sakārtoties. Ak debesu valdniek, kas tad tas! Viņam mugurā bija svārki vienos krāsu traipos: steigā viņš bija aizmirsis pārgērbties pieklājīgās drēbēs. Viņš nosarka līdz ausīm un, galvu nokāris, gribēja iegrimt zemē, taču absolūti nebija kur iegrimt: aiz viņa blīvā sienā stāvēja kambarkungi spožos apģērbos. Viņš jau vēlējās būt jo tālāk no skaistules ar daiļo pieri un skropstām. Bailīgi viņš pacēla acis, lai paskatītos, vai viņa neraugās uz to: ak dievs! Viņa stāv tā priekšā ... Bet kas tad tas? Kas tas? «Tā ir viņa!» viņš iesaucās gandrīz vai pilnā balsī. Patiesi — tā bija viņa, tā pati, kuru viņš satika Nevas prospektā un pa-vadīja uz māju.

Viņa pacēla skropstas un paraudzījās uz visiem ar savu gaišo skatienu. «Ai, ai, ai, cik daiļa!

...» elpai aizraujoties, tik vien viņš spēja izteikt. Viņa pārlaida skatienu visiem, kas drūz-mējās apkārt un alka par katru cenu pievērst viņas uzmanību, taču gurdeni un izklaidīgi drīz vien novērsās un sastapās acīm ar Piskarevu. Ak, kādas debesis! Kāda paradīze! Dod spēku, radītāj, to izturēt! Dzīve to nevar ietvert, tas sagraus un aiz-nesīs dvēseli! Viņa padeva zīmi, bet ne ar roku, ne galvu no-liecot,— nē: viņas satriecošajās acīs pavīdēja šī zīme ar tik n^a smalku, nemanāmu izteiksmi, ka neviens to nevarēja ieraudzīt, taču viņš redzēja, viņš to saprata. Dejoja ilgi, nogurusi mūzika, ^a-šķiet, pavisam izdzisa un pamira, tad atkal izlauzās, spiedza un grandēja; beidzot — diezgan! Viņa apsēdās, krūtis augsti cilā-jās zem gāzes smalkajiem dūmiem; viņas roka (ak radītāj, cik brīnišķīga roka!) nokrita uz ceļiem un saspieda gaisīgo tērpu, un tērps zem rokas, šķiet, sāka izelpot mūziku, un tā smalkā ceriņkrāsa vēl vairāk izcēla šīs skaistās rokas spilgto baltumu. Tikai pieskarties tai — un neko vairāk! Nekādu citu vēlēšanos — tās visas ir pārdrošas... Viņš stāvēja aiz viņas krēsla, ne-drīkstēdams runāt, nedrīkstēdams elpot.

— Jums bija garlaicīgi? — viņa teica. — Es

arī garlaikojos. Redzu, jūs mani ienīstat... — viņa piebilda, garās skropstas nolaizdama.

— Es! Jūs ienīstu? Es ... — Pagalam samulsušais Piskarevs gribēja teikt un droši vien sarunātu kaudzi nesakarīgu vārdu, taču tai brīdī pienāca skaisti safrizētais kambarkungs, kaut ko asprātīgi un glaimīgi teikdams. Viņš diezgan patīkami izrādīja virkni teicamu zobu un ar katru asprātību iedzina Piskareva sirdī asu naglu. Beidzot, par laimi, kāds no stāvētājiem vērsās pie kambarkunga ar jautājumu.

— Cik tas ir neciešami! — viņa teica, paceldama uz Piska-revu savas debešķīgās acis. — Es apsēdīšos zāles otrā galā; esiet tur!

Viņa izslīdēja cauri pūlim un nozuda. Viņš kā jucis izgrūstīja baru un bija jau klāt.

Jā, tur viņa bija; viņa sēdēja kā care, par visām daiļāka, par visām skaistāka, un meklēja to ar acīm.

— Jūs esat te, — viņa klusu teica. — Būšu vaļsirdīga: jums droši vien šķita dīvaini apstākļi, kādos tikāmies. Vai patiesi jūs domājāt, ka es varu piederēt tai nicināmo radījumu šķirai, kurā jūs mani sastapāt? Jums dīvaina šķiet mana uzvešanās, bet es jums atklāšu noslēpumu; vai

jūs spēsit, — viņa teica, cieši skatīdamās Piskarevam acīs, — nekad to neizpaust?

— Ak jā, jā, jā! ...

Taču tobrīd pienāca kāds krietni padzīvojis cilvēks un sāka runāties Piskarevam nesaprotamā valodā, un pasniedza viņai roku. Viņa paskatījās uz Piskarevu ar lūdzošu skatienu un pamāja, lai tas paliek savā vietā un gaida viņu atgriežamies, taču nepacietības lēkmē viņš nebija spējīgs uzklausīt nekādas pavēles pat no viņas mutes. Viņš devās viņai pakal, bet pūlis viņus izšķīra. Viņš vairs neredzēja cariņkrāsas tērpu; nemierīgi viņš staigāja no istabas istabā un bez žēlastības grūstīja pretim-nācējus, taču visās istabās cienījami vīri sēdēja pie vista, ie-grimuši nāves klusumā. Kādā istabas kaktā gados vecāki viesi strīdējās par militārā dienesta priekšrocībām iepretī civildienes-tam; vēl citā teicami trakoti vīrieši apmainījās vieglām piezīmēm par kāda darbīga dzejnieka daudzsējumu sacerējumiem. Piska-revs juta, ka viens pavecāks cienījama izskata viesis satver viņa svārku pogu un liek izsacīt domas par kādu savu visai pamatotu piezīmi, taču Piskarevs to rupji atgrūda, pat nepa-manījis, ka tam kaklā

diezgan liels ordenis. Viņš ieskrēja vēl kādā istabā — arī tur viņas nebija. Vēl kādā — arī tur ne. «Kur viņa ir? Dodiet man viņu! Ai, es nevaru dzīvot, nepaskatīties uz viņu! Man gribas dzirdēt, ko viņa gribēja teikt!» Taču visi meklējumi bija veltīgi. Nemierīgs, noguris viņš iespiedās kaktā un skatījās pūlī, bet viņa pārpūlētajām acīm viss rādījās kā miglā. Beidzot viņam skaidri sāka rādīties paša istabas sienas. Viņš pacēla acis: viņa priekšā stāvēja svečturis, kurā dzisa liesma, svece bija izkususi, galds nopilējis ar taukiem.

Ak tad viņš ir gulējis? Ak dievs, kāds sapnis! Un kāpēc vajadzēja atmosties? Kāpēc nevarēja pagaidīt kaut vienu mirkli: viņa droši vien atkal parādītos! Netīkamā gaisma ar savu pre-tīgo, dulķaino spīdumu, raudzījās logā. Istabā tik pelēka, tik apsūbējusi nekārtība... Ak, cik pretīga ir īstenība! Kas tā ir iepretī sapnim? Viņš ātri izģērbās un nolikās gultā, segā ietinies, vēlēdamies kaut uz mirkli atsaukt izgaisušo sapni. Miegs pa-tiesi nekavējās atnākt, bet sapnī nepavisam nerādījās tas, ko

viņš vēlējās redzēt: te ieradās poručīks Pirogova ar pīpi, te akadēmijas sargs, te īstenais valsts padomnieks, te somietes galva, kuru viņš

kādreiz bija zīmējis, un tamlīdzīgas blēņas.

Līdz pašai pusdienai viņš novārtījās pa gultu, vēlēdamies aizmigt, taču viņa nenāca. Kaut jel uz mirkli būtu parādījusi savu daiļo seju, kaut uz mirkli nošalktu viņas vieglā gaita, kaut jel viņas kailā — kā aizmākoņu sniegs spilgtā roka pa-zibējusi viņa priekšā!

Visu atmetis, visu aizmirsis, viņš sēdēja sagrauzts un bez-cerīgs, domādams tikai par sapni. Ne pie kā netikās pat pie-skarties; viņa acis vienaldzīgi, bez dzīvības raudzījās logā, kas izgāja uz sētu, kur netīrs ūdensvedējs lēja ūdeni, kas sasala jau gaisā, un lupatnieks āža balsī drebelīgi sauca: «Lupatas, lupatas.» Ikdienišķība un īstenība dīvaini skāra dzirdi. Tā viņš nosēdēja līdz vakaram un kāri metās gultā. Ilgi viņš cīnījās ar bezmiegu, beidzot uzvarēja to. Atkal rādījās vulgārs, pretīgs sapnis. «Ak dievs, apžēlojies: kaut uz mirkli, kaut uz vienu mirkli parādi man viņu!» Viņš atkal gaidīja vakaru, atkal aiz-miga, atkal rādījās nez kāds ierēdnis, kurš reizē bija gan ierēd-nis, gan fagots. Ak, tas ir neciešami! Beidzot viņa ieradās! Tā ir viņas galva, viņas cirtas... viņa skatās šurp... Ak, cik īsu brīdi! Atkal migla, atkal muļķīgs sapnis.

Beidzot sapņi kļuva viņa īstā dzīve, un kopš tā laika viss dīvaini pārvērtās: var teikt, viņš gulēja nomodā un miegā ne-aizmīga. Ja kāds viņu būtu redzējis nerunīgu sēžam pie tukša galda vai arī ejam pa ielu, droši vien noturētu par mēnes-sērdzīgu vai apskurbušu no stipriem dzērieniem; viņa skatiens bija kā apmāts, iedzimtā izklaidība beidzot tā progresējusi, ka aizdzinusi no sejas jebkuru izteiksmi. Viņš atdzīvojās, tikai naktij iestājoties.

Tāds dzīves veids grāva viņa spēkus, un visdrausmīgākās mocības iestājās, kad miegs galīgi viņu pameta. Vēlēdamies glābt šo savu vienīgo bagātību, viņš pielika visas pūles, lai to atgūtu. Viņš bija dzirdējis, ka ir līdzeklis, kas ļauj atgūt miegu: vajag tikai lietot opiju. Bet kur lai dabū to opiju? Viņš atcerējās kādu persieti, lakatu veikala īpašnieku, kurš gandrīz vienmēr satiekot lūdza uzzīmēt viņam skaistuli. Saņēmies viņš devās pie tā cerībā, ka tam droši vien ir šis opijs. Persietis pieņēma viņu, sakrustotām kājām sēdēdams uz dī-vāna.

— Kam tev vajadzīgs opijs? — viņš jautāja. Piskarevs izstāstīja par bezmiegu.

— Labi, es tev došu opiju, tikai uzzīmē man

skaistuli. Lai skaistule būtu jauka! Lai būtu melnas uzacis un lielas kā olīvas acis, bet es pats lai gulētu pie viņas un kūpinātu pīpi! Vai dzirdi? Lai būtu jauka! Lai būtu skaistule!

Piskarevs visu apsolīja. Persietis uz brīdi izgāja un atgriezās ar pudelīti, kurā laistījās tumšs šķidrums, piesardzīgi atlēja no tās otrā pudelītē un iedeva Piskarevam, pamācīdams lietot ne vairāk par septiņiem pilieniem ūdenī. Piskarevs alkatīgi satvēra šo dārgo pudelīti, kuru neatdotu pat par kaudzi zelta, un pa kaklu pa galvu skrēja uz mājām.

Pārnācis mājās, viņš iepilināja dažus pilienus glāzē ar ūdeni un izdzēris nolikās gulēt.

Ak dievs, kāds prieks! Viņa! Atkal viņa! Bet nu jau gluži citādā izskatā. Ai, cik jauki viņa sēž pie loga gaišā lauku mā-jīnā! Viņas apģērbs ir tik jauks, kādu vien dzejnieks var iz-tēloties. Viņas mati sakārtoti... Ak, cik vienkāršs šis sukājums, un kā tas viņai piestāv! Īss lakatiņš viegli uz mests uz viņas slaidā kakla; visa viņa tik vienkārša, viss viņā slēptas, neiz-sakāmas gaumes veidots. Cik jauka ir viņas graciozā gaita! Cik muzikāli viņas soļi un vienkāršā tērpa čaboņa! Cik daiļa viņas roka, ko aptver smalka aprobe! Viņa tam saka ar

asarām acīs: «Neniciniet mani; es neesmu tāda, par kādu jūs mani uzskatāt. Paskatieties uz mani, paskatieties labi uzmanīgi un sakiet! — vai esmu spējīga uz to, ko jūs domājat?»— «Ai nē, nē! Lai tas, kas uzdrīkstēsies domāt, lai tas...» Te viņš atmodās satriekts, saplosīts, ar asarām acīs. «Kaut jel tevis nemaz nebūtu! Kaut tu nedzīvotu pasaulē, bet būtu tikai apgarota mākslinieka veido-jums! Es neatietu no audekla, mūžīgi raudzītos uz tevi un skūpstītu tevi. Es dzīvotu tikai tev kā skaistam sapnim un būtu laimīgs. Ne pēc kā cita netiektos. Es piesauktu tevi, piesauktu kā sargeņģeli gan miegā, gan nomodā, un tevi es gaidītu, kad gadītos attēlot dievišķību un svētumu. Bet tagad ... cik drausmī-ga dzīve! Kāda nozīme tam, ka viņa dzīvo? Vai tad vājprātīgā dzīve ir patīkama tā tuviniekiem un draugiem, kuri to kādreiz ir mīlējuši? Ak dievs, kāda ir mūsu dzīve! Mūžīgas sapņa un īstenības nesaskaņas!» Gandrīz nemitīgi viņu apstāja tādas do-mas. Ne par ko citu viņš nedomāja, gandrīz nemaz neēda un nepacietīgi, ar mīlētāja kaislību gaidīja vakaru un ilgoto vīziju. Nemitīga domāšana par vienu un to pašu tā pārņēma visu viņa būtību un iztēli, ka ilgotais tēls rādījās

viņam gandrīz vienmēr pretēji īstenībai, tāpēc ka viņa domas bija pilnīgi tīras kā bērna domas. No šiem sapņiem pats sapņu priekšmets kļuva jo tīrāks un gluži pārveidojās.

Opijs jo vairāk sakarsēja viņa domas, un, ja kādreiz ir bijis mīlētājs, kas iemīlējies līdz neprātam, strauji, drausmīgi, postīgi, iznīcinoši, tad šis nelaimīgais bija viņš.

No visiem sapņiem viens par visiem bija priecīgāks: viņš redzēja savu darbnīcu, viņš bija tik jautrs, ar tādu baudu sēdēja ar paleti rokās. Un viņa turpat. Viņa jau bija tā sieva. Viņa sēdēja tam blakus, ar savu jauko elkonīti atspiedusies pret krēsla atzveltni, un raudzījās tā darbā.

Viņas ilgu pilnajās, nogurušajās acīs varēja lasīt svētlaimes smagumu; viņa istaba bija kā paradīze — viss tik gaišs, tik uz-posts. Ak dievs! Viņa nolieca savu daijo galvu tam pie krūtīm... Jaukāku sapni viņš nekad vēl nebija redzējis. Pēc tā viņš pie-cēlās svaigāks un mazāk izklaidīgs nekā agrāk. Viņa galvā dzima dīvainas domas. «Varbūt,» viņš domāja, «kāds netīšs, baismīgs gadījums viņu ievilcis izvirtībā; varbūt viņas dvēsele tiecas pēc nožēlas; varbūt viņa pati vēlas izrauties no sava drausmīgā stāvokļa? Un vai

patiesi vienaldzīgi jāpieļauj viņas bojāeja un turklāt tad, kad vajag tikai pasniegt roku, lai glābtu viņu no noslīkšanas?» Viņa domas tiecās vēl tālāk. «Mani neviens nepazīst,» viņš teica pats sev, «un vai maz kādam ir dala gar mani, un man arī nav daļas gar viņiem. Ja viņa patiesi nožēlos un mainīs savu dzīvi, es precēšu viņu. Man viņa jāprec, un es droši vien darīšu daudz labāk nekā daudzi, kuri apprec savas saimniecības vadītājas vai bieži vien visnicināmākos radījumus. Taču mana apņemšanās būs nesavtīga un varbūt pat dižena. Es atdošu pasaulei tās visdaiļāko rotu.»

Iecerējis tādu vieglprātīgu plānu, viņš juta, ka nosarkst; viņš piegāja pie spoguļa un pats izbijās savu iekritušo vaigu un bālās sejas. Viņš rūpīgi sāka posties: nomazgājās, sasukāja matus, uzvilka jaunu fraku, švītīgu vesti, uzmeta plecos apmetni un izgāja uz ielas.

Viņš ieelpoja svaigu gaisu un sajuta svaigumu sirdī kā tāds, kas atveseļojas, kas iziet laukā pēc ilgas slimības. Viņa sirds dauzījās, tuvojoties tai ielai, kurā nebija spēris kāju pēc tās liktenīgās satikšanās.

Ilgī viņš meklēja namu; šķiet, viņš bija aizmirsis. Divas reizes pagājās pa ielu un

nezināja, kur apstāties. Beidzot viens nams likās pazīstams. Viņš ātri uzskrēja pa kāpnēm, piekļau-vēja pie durvīm: durvis atvērās — un kas viņam iznāca pretī? Viņa ideāls, viņa noslēpumainais tēls, sapņu ainu oriģināls, tā, kas mājoja viņā tik drausmīgi, tik mokoši, tik saldi mājoja viņā. Viņa pati stāvēja tā priekšā. Viņš sāka drebēt; viņš tikko turējās kājās no vājuma, prieka brāzmas pārņemts. Viņa stāvēja tā priekšā tikpat daiļa, lai gan acis bija miegainas, lai gan bālums zagās sejā, kura vairs nebija tik svaiga, taču vēl arvien viņa bija skaista.

— A!—viņa iesaucās, Piskarevu ieraudzījusi, un berzēja acis (pulkstenis jau bija divi). — Kāpēc jūs toreiz aizskrējāt no mums?

Viņš nespēkā apsēdās uz krēsla un raudzījās viņā.

— Bet es nupat tikai pamodos; mani atveda pulksten sep-tiņos no rīta. Es biju pavisam piedzērusi, — viņa piebilda ar smaidu.

Ak, labāk tu būtu mēma un nespētu runāt nekā teikt ko tādu! Kā panorāmā viņa pēkšņi parādīja visu savu dzīvi. Tomēr, par spīti tam, sadūšojies viņš apņēmās pamēģināt, vai viņu ne-ietekmēs pierunāšana. Saņēmies viņš drebošā,

kvēlā balsi sāka notēlot viņas drausmīgo stāvokli. Viņa klausījās uzmanīgi un ar izbrīnu, kādu mēs izrādām, sastapdami kaut ko negaidītu un dīvainu. Viegli pasmaidīdama, viņa paskatījās kaktā uz savu draudzeni, kura, mitējusies tīrīt ķemmi, arī uzmanīgi klausījās jauno sprediķotāju.

— Tiesa, esmu nabags, — pēc ilgas un pamācīgas rūnas Piskarevs beidzot teica, — taču mēs strādāsim; sacenzdamies viens par otru, mēs pacentīsimies uzlabot savu dzīvi. Nav nekā patīkamāka kā sasniegt visu saviem spēkiem. Es sēdēšu un gleznošu, tu blakus iedvesmosi mani darbam, izšūsi kaut ko vai noņemsies ar kādu citu rokdarbu, un mēs necietīsim nekādu trūkumu.

— Kā to var! — viņa nicinoši pārtrauca tā runu. — Neesmu ne veļas mazgātāja, ne šuvēja, lai ko strādātu.

Ak dievs! Sais vārdos izpaudās viņas zemiskā un nicināmā dzīve, dzīve, kurā ir tikai tukšums un dīkdienība — šie neti-kuma uzticamie pavadoni.

— Preciet mani! — ar nekaunīgu izskatu uztvēra viņas drau-dzene, kura līdz šim bija

sēdējusi kaktā un klusējusi. — Kad es būšu precēta sieva, es sēdēšu, lūk, šitā!

Viņa savilka muļķīgu grimasi savā nožēlojamajā sejā, ar ko ārkārtīgi sasmīdināja skaistuli.

Ak, tas jau ir par daudz! Nav spēka to paciest. Viņš metās laukā bez domām un jūtām. Viņa apziņa aptumšojās: muļķīgi, bez mērķa, neko neredzēdams, nedzirdēdams, nejuzdams, viņš maldījās visu dienu. Neviena nezināja, vai viņš kur pārguļ nakti; tikai nākamajā dienā, muļķīga instinkta vadīts, viņš at-nāca savā dzīvoklī bāls, drausmīgā izskatā, izpūrušiem matiem, ar neprāta pazīmēm sejā. Viņš ieslēdzās savā istabā un neviena nelaida iekšā, neko ne no viena sev neprasīja. Pagāja četras dienas, un viņa aizslēgtā istaba ne reizes neatvērās; beidzot aizritēja nedēļa, un istaba joprojām stāvēja ciet. Metās pie durvīm, sāka saukt viņu, taču neviens neatbildēja; beidzot uz-lauza durvis un atrada viņa līķi ar pārgrieztu rīkli. Asiņains

bārdas nazis mētājās uz grīdas. Pēc krampjaini izplestajām rokām un pēc baismīgi izķēmotās sejas varēja spriest, ka viņa roka bijusi nedroša un ka viņš vēl ilgi mocījies, pirms viņa

grēcīgā dvēsele pametusimiesas.

Tā gāja bojā neprātīgās kaislības upuris nabaga Piskarevs, šis klusais, biklais, bērnišķīgi naivais, ar talanta dzirksteli ap-veltītais cilvēks, kura talants varbūt ar laiku uzplauktu plaši un spilgti. Neviens nenobirdināja asaras pēc viņa; neviens cits nestāvēja pie viņa līķa, tikai iecirkņa uzraugs un pilsētas ārsts ar garlaikotu seju. Viņa šķirstu klusu — pat bez kādas ceremonijas veda uz Ohtu; aiz viņa iedams, raudāja vienīgi sargzaldāts un arī tikai tāpēc, ka bija izdzēris lieku stopu šņabja. Pat poručiks Pirogovs neatnāca paskatīties uz šo ne-laimīgo mirušo nabagu, kuram, dzīvam esot, bija veltījis savu augsto aizbildnību. Un poručikam jau nemaz nebija laika, viņu aizkavēja ārkārtīgs notikums. Tagad pievērsīsimies viņam.

Man nepatīk līķi un nomirušie, un man vienmēr ir nepatīkami, kad ceļu šķērso gara apbedīšanas procesija un zaldāts invalids, kas, apģērbies līdzīgi kapucnim, ar kreiso roku iešņauc tabaku, tāpēc ka labajā jātur lāpa. Vienmēr sirdi sajūtu īgnumu, kad redzu dārgu katafalku un samta zārku; taču mans īgnums sajaucas ar skumjām, kad noraugos, kā smagais

ormanis velk neapsegta priežu koka zārku ar nabagu un tikai viena pati ubadze, kas pagādījusies ielu krustojumā, tuntuļo aiz tā, tāpēc ka viņai nav cita darba.

Šķiet, mēs pametām poručiku Pirogovu brīdi, kad viņš šķirās no nabaga Piskareva un aizsteidzās pakal gaišmatei. Sl gaišmate bija viegliņa, diezgan interesants radījums. Viņa ap-stājās pie katra veikala un nevarēja atraut acu no logos iz-liktajām jostām, lakatiem, auskariem, cimdiem un citiem nie-kiem, viņa nemitīgi grozījās, skatījās apkārt un atpakaļ. «Tu, dūjiņ, esi mana!» Pirogova pašpārliecināti runāja savā nodabā, dzīdamies viņai pakal, ieslēpis seju mēteļa apkaklē, lai nesatiktu kādu paziņu. Taču nebūs lieki pastāstīt lasītājiem, kas ir poručiks Pirogova.

' Bulgarins F. V. un Grečs N. I. — reakcionāri valdības nometnes žurnālisti un rakstnieki, saistīti ar III nodaļu (t. i., slepeno politisko policiju); viņu romāniem bija neliela popularitāte starp neizvēlīgiem lasītājiem.

par sevi un vienradzis[3] pats par sevi. Patiesībā diezgan grūti ir uzskaitīt visus talantus, ar kādiem liktenis apveltījis Pirogovu. Viņam

patikās patērzēt par aktrisēm un dejojājām, bet ne tik brīvi, kā parasti par viņām runā jauns praporščiks. Viņš bija ļoti apmierināts ar savu dienesta pakāpi, kuru ieguvis nesen, un, lai gan dažreiz, nolikdamies uz dīvāna, izsaucās: «Ak, ak! Blēņas vien, blēņas! Kas no tā, ka esmu poručiks?» — taču slepe-nībā viņam ļoti glaimoja šī jaunā pakāpe; sarunā viņš bieži par to centās aplinkus ieminēties, un reiz, kad uz ielas paga-dījās kāds rakstvedis, kurš šķita nepieklājīgs, viņš to tūliņ ap-stādināja un skopos, bet asos vārdos izteica, ka šim darīšana ar poručiku, nevis kādu citu virsnieku. Un to viņš pacentās izklāstīt jo daiļrunīgi — garām gāja divas visai glītas dāmas. Pirogovam vispār bija kaislība uz visu, kas elegants, un viņš atbalstīja mākslinieku Piskarevu; kaut gan varbūt drīzāk tas notika tāpēc, ka pats ļoti vēlējās skatīt savu vīrišķīgo fiziono- miju portretā. Taču pietiks par Pirogova īpašībām. Cilvēks ir tik apbrīnojama būtne, ka nemaz tā uzreiz nav iespējams uz-skaitīt visas viņa labās īpašības, un, jo vairāk viņā ieskaties, jo vairāk to rodas, un tāpēc apraksts iznāktu bezgalīgs.

Un tā Pirogovs joprojām vajāja svešinieci,

laiku pa laikam vēršoties pie viņas ar jautājumiem, uz kuriem viņa atbildēja asi, saraustīti, neskaidri. Pa tumšajiem Kazaņas vārtiem viņi nonāca Pilsoņu ielā, tabakas un sīkpreču bodīšu, vāciešu amat-nieku un somu nimfu ielā. Gaišmate soļoja jo knaši un ielidoja kāda diezgan notriepta nama vārtos. Pirogova metās viņai pa-kaļ. Viņa skrēja augšā pa šaurām, tumšām kāpnēm un iegāja pa durvīm, pa kurām arī Pirogova drosmīgi iespraucās. Viņš attapās lielā istabā ar melnām sienām un nokvēpušiem griestiem. Uz galda bija sakrauta kaudze dzelzs skrūvju, atslēdznieka darbarīku, spožu kafijas kannu, svečturu; grīda nobārstīta ar vara un dzelzs skaidām. Pirogova tūliņ aptvēra, ka tas ir amat-nieka dzīvoklis. Svešiniece aiztraucās tālāk pa sāndurvīm. Mirkli viņš padomāja, taču, sekojot krievu paražai, saņēmās un gāja tālāk. Viņš nonāca istabā, kura nemaz nelīdzinājās pirmajai; šī istaba bija uzposta visai tīrīgi, kas norādīja, ka saimnieks ir vācietis. Pirogovu pārsteidza neparasti dīvaina aina.

Tur sēdēja Sillers, nevis tas Sillers, kurš uzrakstījis «Vil-helmu Tellu» un «Trīsdesmit gadu kara vēsturi», bet pazīstamais Pilsoņu ielas

skārdnieku meistars. Silleram blakus stāvēja Hofmans, nevis rakstnieks Hofmans, bet diezgan labs kurpnieks no Virsnieku ielas, liels Sillera draugs. Sillers bija piedzēries, sēdēja uz krēsla un, ar kāju daudzīdams, kaut ko kvēli runāja. Tas tomēr Pirogovu nepārsteigtu, viņu pārsteidza abu ārkārtīgi dīvainā poza. Sillers sēdēja, izslējis savu diezgan resno degunu un atgāzis galvu, bet Hofmans ar diviem pirkstiem turēja viņu pie šā deguna un virs tā grozīja savu kurpnieka nazi. Abi runāja vāciski, un tāpēc poručiks Pirogova, kurš vāciski mā-cēja pateikt tikai «gut Morgen», neko nesaprata no visas šās scēnas. Bet Sillers teica, lūk, ko:

«Es negribu, man nav vajadzīgs deguns!» — viņš runāja, rokām plātīdamies. «Deguns vien man prasa trīs mārciņas ta-bakas mēnesi. Un to es pārku sliktā krievu veikalā, jo vācu veikals netur krievu tabaku, es maksāju sliktā krievu veikalā par katru mārciņu pa četrdesmit kapeikām, tas kopā iztaisa rubli divdesmit kapeikas; divpadsmit reizes pa rubli divdesmit kapeikām — būs četrpadsmit rubļu četrdesmit kapeikas. Vai dzirdi, mans draugs Hofman? Vienam pašam degunam četr-padsmit rubļu

četrdesmit kapeiku. Svētku dienās es šņaucu rapē 1, jo pa svētkiem es negribu šņaukt krievu slikto tabaku. Pa gadu es izšņaucu divas mārciņas rapē par diviem rubļiem mārciņā. Seši un četrpadsmit rubļi četrdesmit kapeikas par ta-baku vien! Tā ir laupīšana! Es tev jautāju, mans draugs Hof-man,— vai tā nav?» Hofmans, kurš pats bija pilnā, atbildēja piekrītoši. «Divdesmit rubļu četrdesmit kapeiku! Es esmu švābu vācietis; man Vācijā ir ķeizars. Es negribu deguna. Griez nost degunu! Te ir mans deguns!»

Un, ja pēkšņi nebūtu ieradies poručiks Pirogova, tad, nav nekādu šaubu, Hofmans ne par šo, ne par to Silleram būtu nogriezis degunu, jo nazis jau bija stāvoklī, kādā piegriez zoli.

Silleram sanāca dusmas, ka nepazīstams, nelūgts cilvēks tā uzreiz nelaikā viņu traucē. Lau nu gan no alus un vīna viņš bija burvīgā skurbumā, tomēr jūta, ka uzturēties tādā izskatā un noņemt ar ko tādu nepiederoša liecinieka klātbūtnē ir mazliet nepieklājīgi. Tobrīd Pirogova viegli palocījās un ar tam piemītošo laipnību teica:

— Atvainojiet mani...

— Taisies, ka tieci! — Sillers gari novilka.

Tas pārsteidza poručiku Pirogovu. Tāda izturēšanās viņam bija gluži kas jauns. Smaids, kas taisījās parādīties, pēkšņi nozuda no sejas. Ar aizvainotas cieņas apziņu viņš teica:

— Mani pārsteidz, cienīts kungs... jūs droši vien nepa-manījāt ... esmu virsnieks ...

— Kas par virsnieku! Es pats ir švābu vāciets. Mans pats (te Sillers uzblieza ar dūri pa galdu) būs oficīr: pusotr gads junker, divi gads poručik, un rīt tūliņ oficīr. Bet es negrib dienēt. Ar oficīr es dar šitā: fū! — Te Sillers paplēta delnu un uzpūta uz tās.

Poručiks Pirogova redzēja, ka cits nekas neatliek kā aiziet; tomēr tāda izturēšanās, kas tā nepiestāvēja viņa pakāpei, bija nepatīkama. Vairākas reizes viņš apstājās uz kāpnēm, it kā gribēdams saņemties un padomāt, kā atmaksāt Silleram par tā nekaunību. Beidzot nolēma, ka Silleru var atvainot, jo galva tam pilna ar vīnu; turklāt viņam rādījās glītiņā gaišmate, un viņš apņēmās šo atgadījumu aizmirst. Nākamajā dienā poručiks Pirogova agri no rīta ieradās skārdnieka darbnīcā. Priekšistabā viņu sagaidīja glītiņā gaišmate, diezgan skarbā balsī, kas ļoti piestāvēja viņas sejai, jautādama:

— Ko jūs vēlaties?

— A, sveiki, mana mīlā! Jūs mani vairs nepazīstat? Ak, blēde, cik jaukas actiņas! — Pie šiem vārdiem poručiks ļoti mī-līgi gribēja ar pirkstu pacelt viņas zodu.

Taču gaišmate sabijusies iesaucās un tikpat dusmīgi jautāja:

— Ko jūs vēlaties?

— Redzēt jūs, citu neko nevēlos, — teica poručiks Pirogova, diezgan patīkami smaidīdams un nākdams tuvāk; taču, pama-nījies, ka bailīgā gaišmate grib izšmaukt pa durvīm, piebilda: — Man, mīlā, vajag pasūtīt piešus. Vai jūs varat izgatavot piešus? Kaut gan, lai jūs mīlētu, nemaz nevajag piešu, bet drīzāk jau iemauktus. Cik jaukas rociņas!

Poručiks Pirogova vienmēr bija ļoti laipns, kad šādi tēr-zēja.

— Es tūliņ pasaukšu viru, — vāciete iesaucās, un pēc brītiņa Pirogova ieraudzīja Silleru iznākam miegainām acīm, tikko kā pamodušos pēc vakardienas dzēruma. Tas neko neatcerējās, taču juta, ka izdarījis kaut kādu muļķību, un tāpēc virsnieku saņēma ar bargu izskatu.

— Piešus nevaru taisīt lētāk par piecpadsmi rubļiem, — viņš teica, vēlēdamies atkratīties no Pirogova, jo viņam, kā godīgam vācietim, bija ļoti kauns skatīties acīs tam, kurš re-dzējis viņu tādā nepieklājīgā izskatā. Silleram patika dzert bez lieciniekiem — ar diviem trim draugiem, un pa to laiku viņš ieslēdzās un nelaida iekšā pat savus darbiniekus.

— Kāpēc gan tik dārgi? — Pirogova laipni vaicāja.

— Vācieša darbs, — Sillers aukstasinīgi noteica, zodu berzē-dams.— Krievs ņemsies taisīt par divi rubļiem.

— Lūdzu, lai pierādītu, ka es jūs mīlu un vēlos ar jums iepazīties, es maksāju piecpadsmi rubļu.

Sillers uz brīdi iegrima domās: kā godīgam vācietim viņam sametās mazliet kauns. Tomēr, vēlēdamies tikt vaļā no pasūtī-juma, viņš paziņoja, ka agrāk par divām nedēļām nevar iztaisīt. Taču Pirogova bez iebildumiem izteica pilnīgu piekrišanu.

Vācietis atkal sāka domāt par to, kā labāk paveikt darbu, lai tas patiesi būtu vērts piecpadsmi rubļu. Tobrīd darbnīcā ienāca

gaišmate un sāka rakņāties pa galdu, kas bija apkrauts ar kafijas kannām. Poručiks izmantoja Sillera pārdomas, pie-nāca pie viņas un paspieda viņas līdz plecam kailo roku. Tas Silleram ļoti nepatika.

— Mein Frau/' — viņš iebrēcās.

— Was wollen sie doch?2

— Gehen sie nach kuhņa!3

Gaišmate izgāja.

— Tātad pēc divām nedēļām? — Pirogovs teica.

— Jā, pēc divām nedēļām, — Sillers pārdomādams atbil-dēja, — man ļoti daudz darba.

— Uz redzēšanos! Es atnākšu pie jums.

— Uz redzēšanos, — Sillers atbildēja, aiztaisīdams aiz viņa durvis.

Poručiks Pirogovs nolēma nepamest savus tikojumus, lai gan vāciete izrādīja acīm redzamu pretestību. Viņš nevarēja saprast, kā viņam var pretoties, jo vairāk tāpēc, ka viņa laipnība un spožā pakāpe bija neatvairāmas..

Jāteic gan, ka Sillera sieva ar visu savu glītumu bija ļoti dumja. Kaut gan glītai sievai dumjība savā ziņā ir īpaša rota. Vismaz es pazīstu

daudz vīru, kuri ir sajūsmā par savu sievu dumjību un uzskata to par bērnišķīgas nevainības zīmi. Skais-tums dara tīros brīnumus. Skaistules garīgie trūkumi nebūt neizraisa pretīgumu, bet kļūst pat neparasti pievilcīgi, pat viņas netikums šķiet jauks; taču, ja zūd skaistums, sievietei jābūt divdesmit reižu gudrākai par vīrieti, lai iegūtu ja ne mīlestību, tad vismaz cieņu. Tomēr Sillera sieva, lai arī dumja, vienmēr bija uzticīga savam pienākumam, un tāpēc Pirogovam bija diez-gan grūti gūt panākumus savā drosmīgajā pasākumā; taču ar šķēršļu pārvarēšanu biedrojas bauda, un gaišmate viņam ik dienas rādījās jo interesantāka. Viņš sāka diezgan bieži apvaicā-ties par piešiem, tā ka Silleram tas beidzot apnika. Viņš pielika visas pūles, lai ātrāk dabūtu gatavus iesāktos piešus; beidzot tie bija gatavi.

1 Sieva! (Vācu vai.)

2 Ko jūs gribat? (Vācu vai.)

3 Ejiet uz virtuvi! (Vācu vai.)

— Ai, cik teicams darbs! — piešus ieraudzījis, iesaucās poru-čiks Pirogovs. — Ak dievs, cik labi tie iztaisīti! Mūsu ģenerālim nav

tādu piešu.

Sillera sirds pildījās ar lepnumu. Viņa acis sāka raudzīties priecīgāk, un viņš jau samierinājās ar Pirogovu. «Krievu oficīr ir viengudr cilvēk,» viņš klusībā nodomāja.

— Tad jau jūs, jādomā, varat izgatavot arī maksti duncim vai kam citam?

— O, ļoti varu, — Sillers teica ar smaidu.

— Tad iztaisiet man maksti duncim. Es jums atnesīšu; man ir ļoti labs turku duncis, taču gribētu tam citu maksti.

Tas ķēra Silleru kā bumbas sprādziens. Viņa piere pēkšņi saraucās. «Se tev!» viņš nodomāja, lamādams sevi par to, ka pats uzprasījies pēc šī darba. Atrunāties tagad būtu negodīgi, turklāt krievu virsnieks bija uzlielījis viņa darbu. Mazliet pa-grozījis galvu, viņš izteica piekrišanu, bet skūpst, kuru Piro-govs aiziedams nekaunīgi uzspieda jaukajai gaišmatei uz pašām lūpām, viņu iegrūda pilnīgā neizpratnē.

Uzskatu, ka nebūs lieki lasītāju iepazīstināt mazliet tuvāk ar Silleru. Sillers bija vācietis caur un cauri šā vārda pilnīgā nozīmē. Jau divdesmit gadu vecumā, tai laimīgajā laikā, kad krievs vēl dzīvo bez raizēm, Sillers jau bija izplānojis visu

savu dzīvi un nekādā gadījumā netaisīja nekādus izņēmumus. Viņš noteica sev celties pulksten septiņos no rīta, ēst pusdienas pulksten divos, būt precīzam itin visur un piedzerties katru svētdienu. Viņš nolēma sev desmit gadu laikā sakrāt piecdesmit- tūkstoš lielu kapitālu, un tas bija tik droši un nenovēršami kā liktenis, tāpēc ka drīzāk ierēdnis aizmirsīs ieskatīties sava priekšnieka šveicara istabā, nekā vācietis neturēs doto vārdu. Nemūžam viņš nepalielināja savus izdevumus, un, ja kartupeļu cena sakāpa augstāk par parasto, viņš nepielika ne kapeikas, bet gan pirka tos mazākā daudzumā un, lai gan dažreiz palika mazliet izsalcis, tomēr pierada arī pie tā. Viņa akurātība snie-dzās tik tālu, ka viņš noņēmās skūpstīt sievu ne vairāk par divām reizēm dienā un, lai nenoskūpstītu lieku reizi, nekad vairāk par karotīti nebēra piparus savā zupā; tomēr svētdienās šo noteikumu nepildīja tik stingri, tāpat Sillers tad izdzēra divas pudeles alus un vienu pudeli ķimeņu šņabja, kuru tomēr vienmēr nopēla. Viņš nedzēra tā kā anglis, kurš tūlīn pēc pusdienas aizkrampē durvis un pietempjas vienatnē. Gluži ot-rādi — viņš, vācietis, dzēra vienmēr sajūsmlgi vai nu ar

kurp-nieku Hofmanu, vai ar galdnieku Kuncu, arī vācieti un lielu dzērāju. Tāds bija dižciltīgā Sillera raksturs; un nu viņš bija nokļuvis ārkārtīgi grūtā stāvoklī. Lai arī viņš bija flegmatīks

un vācietis, tomēr poručika Pirogova izdarības modināja viņā kaut ko līdzīgu greizsirdībai. Viņš lauzīja galvu un nevarēja izdomāt, kā tikt vaļā no šī krievu virsnieka. Pa to laiku Pirogovs, pīpēdams pīpi savu biedru vidū, — tāpēc ka providence tā jau ierīkojusi, kur ir virsnieki, tur arī pīpes, — un tā pīpēdams pīpi savu biedru vidū, Pirogovs nozīmīgi un ar jauku smaidu aplinkiem pavēstīja par romāniņu ar glītu vācieti, ar kuru, pēc viņa vārdiem, jau bija pavisam tuvās attiecībās, kaut gan patiesībā bezmaz zaudēja cerību dabūt gaišmati savā pusē.

Kādu dienu viņš pastaigājās pa Pilsoņu ielu, uzmezdams acis namam, uz kura greznojās Sillera izkārtne ar kafijas kannām un patvāriem; sev par lieliem priekiem viņš ieraudzīja gaišmates galviņu, kas bija izkārusies pa logu un vēroja gājējus. Viņš apstājās, pamāja ar roku un teica: «Gut Morgen!» Gaišmate sasveicinājās ar viņu kā ar paziņu.

— Ko, vai jūsu vīrs ir mājā?

— Mājās, — gaišmate atbildēja.

— Bet kad viņa nav mājās?

— Viņa nav mājās pa svētdienām, — dumiņā gaišmate atbil-dēja.

«Tas nav slikti,» Pirogova klusībā nodomāja, «tas jāizmanto.»

Un nākamo svētdien kā sniegs uz galvas ieradās pie gaiš-mates. Sillera patiesi nebija mājās. Glītiņā namamāte nobijās, taču Pirogova šoreiz rīkojās diezgan piesardzīgi, apgājās ļoti goddevīgi un palocīdamies parādīja visa sava lokanā, cieši savilktā auguma skaistumu. Viņš jokojās ļoti patīkami un pie-klājīgi, taču dumiņā vāciete uz visu atbildēja vienzilbīgiem vārdiem. Izmēģinājies gan šā, gan tā un redzēdams, ka ne ar ko nevar viņu ieinteresēt, viņš beidzot piedāvāja viņai deju. Vāciete tūlī bija ar mieru, tāpēc ka vācietes vienmēr kāras uz deju. Uz to Pirogova lika lielas cerības: pirmkārt, tas sagādāja viņai baudu, otrkārt, tā viņš varēja parādīt savu miesas būvi un veiklību, treškārt, deju var cieši sakļauties, apkampt glītiņo vācieti un likt pamatus visam turpmākajam; vārdu sakot, tā viņš cerēja iegūt visu. Viņš uzsāka gavoti, zinādams, ka vācietēm vajadzīga

pakāpenība. Glītiņā vāciete iznāca istabas vidū un pacēla daiļo kājiņu. Sī poza tā sajūsmoja Pirogovu, ka viņš metās to skūpstīt. Vāciete sāka brēkt un Pirogova acīs kļuva vēl jaukāka, viņš to apbēra ar skūpstiem. Tad pēkšņi durvis atvērās — un ienāca Sillers ar Hofmanu un galdnieku Kuncu. Visi šie cienījamie amatnieki bija pilni kā mārki.

Taču es ļauju lasītājiem pašiem spriest par Sillera dusmām un sašutumu.

— Rupjais tēviņ, — Sillers sauca vislielākajā sašutumā, — kā tu drīksti bučot manu siev! Tu ir neliets, nevis krievu oficīr. Pie velna, mans draugs Hofman, es ir vāciets un neir krievu cūk!

Hofmans atbildēja piekrītoši.

— O, es negrib ragus! Ņem, mans draugs Hofman, viņu pie krāgs, es negribu, — viņš turpināja, stipri vicinādams rokas, pie tam viņa seja ieguva vestes sarkanās vadmalas krāsu. — Es astoņus gadus dzīvo iekš Pēterburg, man iekš Svabij ir māte un tēvocis iekš Nirnberg, es ir vāciets un neir ragalop! Prom ar viņu, mans draugs Hofman! Tur viņ pie kāj un rok, mans kamrad Kunc!

Un vācieši sagraba Pirogovu aiz rokām un

kājām.

Velti viņš spārdījās pretī; šie trīs amatnieki bija visstiprākie puisi no visiem Pēterburgas vāciešiem un izrīkojās ar viņu tik rupji un nepieklājīgi, ka, atzīstos, nekādi nespēju rast vārdus šā bēdīgā notikuma attēlošanai.

Esmu pārliecināts, ka nākamajā dienā Silleru kratīja drudzis, ka viņš drebēja kā apšu lapa, ik brīdi gaidīdams ierodamies policiju, ka viņš nez ko dotu, lai vakarējais notikums gadījies sapnī. Bet, kas bijis, to nevarēja vairs grozīt. Neko nevar sa-līdzināt ar Pirogova dusmām un sašutumu. Iedomājot vien šo briesmīgo apvainojumu, viņš kļuva traks. Sibīriju un pātagas viņš uzskatīja par vismazāko sodu Silleram. Viņš kā ar spārniem lidoja mājup, lai apgērbies tūlīn dotos tieši pie ģenerāļa ap-rakstīt tam visspilgtākajās krāsās vāciešu amatnieku plosīšanos. Reizē viņš gribēja iesniegt rakstisku ziņojumu galvenajā štābā. Un, ja uzliktais sods nebūs pietiekams, tad ies tālāk un tālāk.

Taču tas viss beidzās kaut kā dīvaini: pa ceļam viņš iegāja konditorejā, apēda divus kārtainos pīrādziņus, palasīja «Ziemeļu biti» un iznāca laukā jau mazāk niknā dūšā. Diezgan patīkamais

dzestrais vakars spieda viņu pauties pa Nevas prospektu; ap pulksten deviņiem viņš nomierinājās un atzina, ka svētdienā neklājas traucēt ģenerāli, turklāt tas, jādūmā, kaut kur ieaicināts, un tāpēc Pirogova devās pie kāda kontroles kolēģijas priekšnieka, kur svētdienas vakaros pulcējās patīkama ierēdņu un virsnieku sabiedrība. Tur jauki pavadīja vakaru un tik skaisti dejoja mazurku, ka sajūsmināja ne vien dāmas, bet arī kava-lierus.

«Brīnumaini ir ierīkota mūsu pasaule!» viņš kādudien do-māja, iedams pa Nevas prospektu un atcerēdamies šos divus notikumus. «Cik dīvaini, cik neizdibināmi ar mums spēlējas liktenis! Vai jel kad mēs iegūstam to, ko vēlamies? Vai mēs sasniedzam to, kam, šķiet, tīši gatavoti mūsu spēki? Viss notiek ačģārni. Vienam liktenis piešķīris visskaistākos zirgus, bet šis vienaldzīgi vizinās ar tiem, pavisam neredzēdams to skaistumu, turpretī cits, kuram sirds kaislē kvēlo pēc zirgiem, staigā kā-jām un iztiek ar to, ka noklakšķina mēli, kad garām aizved rikšotāju. Kādam citam ir teicams pavārs, taču diemžēl tik maza mute, ka vairāk par diviem kumosiem nekādi nevar iedabūt iekšā; vēl citam turpretī

mute ir Galvenā štāba arkas platumā, bet — ak vai! Sim jāpārtiek ar nožēlojamām vāciskām kartupeļu pusdienām. Cik dīvaini liktenis spēlējas ar mums!»

Taču visdīvainākie notikumi risinājās Ņevas prospektā. Ak, neticiet šim Ņevas prospektam! Es vienmēr ciešāk ievīstos ap-metnī, kad eju pa to, un nemaz necenšos skatīties uz to, kas gadās ceļā. Tas viss ir māns, viss ir sapnis, tas nebūt nav tas, par ko izliekas! Jūs domājat, ka tur tas kungs, kas pastaigājas teicami šūdinātā svārkā, ir ļoti bagāts? Nekā tamlīdzīga: viņam tik vien ir tās mantas kā šis svārciņš. Jums liekas, ka šie divi rešņi, kas apstājušies būvējamās baznīcas priekšā, spriež par tās arhitektūru? Nemaz ar ne: viņi runā par to, cik dīvaini nosē-dušās tās divas vārnas viena otrai pretī. Jums šķiet, ka šis entuziasts, kas mētājas ar rokām, runā par to, ka viņa sieva pa logu trāpījusi ar bumbiņu svešam virsniekam? Nemaz, viņš runā par Lafaijetu¹. Jūs domājat, ka šīs dāmas... taču dāmām ticiet vismazāk! Mazāk ieskatieties veikalu logos: tur izliktie nieciņi ir jauki, bet ož pēc baismīga daudzuma asignāciju. Un dievs lai pasargā jūs ieskatīties zem dāmu cepurītēm! Lai kā tālē

plivinās skaistules apmetnis, es neparko
nesekošu tam aiz ziņkārības. Tālāk, dieva dēļ,
tālāk no luktura! Un ātrāk, cik spēka ātrāk ejiet
tam garām! Tā vēl būs laime, ja tiksit sveikā cauri
ar to, ka tas jūsu švīto svārku aplies ar savu
smirdošo eļļu. Un ne jau lukturis vien, viss cits
tāpat izdveš māņus. Sis Nevas prospekts melo ik
brīdi, bet visvairāk tad, kad nakts sabiezējušā
masā nogulstas uz tā un atdala namu baltās un
palsās sienas, kad visa pilsēta mirdz un laistās, un
dun kā no pērkona grāvieniem, kad kariešu
miriādes krīt no tiltiem, kad foreitori[4] klaigā un
lēkā zirgu mugurās un kad pats dēmons aizdedz
lampas tikai tai nolūkā, lai visu parādītu neīstā
gaismā.

1835.

DEGUNS

Divdesmit piektā marta datumā Pēterburgā atgadījās neparasti dīvains notikums. Bārdzīnis Ivans Jakovļevičs, kas dzīvo Debesbraukšanas prospektā (viņa uzvārds nav zināms, un pat izkārtnē, kur attēlots kungs ar saziēpētu vaigu un uzraksts «Un ragus liekam», nekas vairāk nav lasāms), šis bārdzīnis Ivans Jakovjevičs pamodās diezgan agri un saoda karstas maizes smaržu. Mazliet paslējies gultā, viņš ieraudzīja, ka laulene, diezgan cienījama dāma, kurai ļoti patika dzert kafiju, vilka laukā no krāsns tikko kā izceptas maizes klaipus.

— Šodien es, Praskovja Osipovna, kafiju

nedzeršu, — Ivans Jakovļevičs teica, — tās vietā man gribētos apēst siltu maizi ar sīpoliem.

(Tas ir, Ivanam Jakovļevičam gribētos kā vienu, tā otru, taču viņš zināja, ka pilnīgi neiespējami prasīt divus labumus uzreiz, jo Praskovja Osipovna pagalam necieta tādus untumus.) «Lai tas duraks ēd maizi; man jo labāk,» klusībā nodomāja laulene, «paliks lieka porcija kafijas.» Un galdā uzsvieda maizi vien.

Aiz pieklājības Ivans Jakovļevičs virs krekla uzvilka fraku un, nosēdies pie galda, uzbēra uz tā sāli, sadabūja divas sīpolgalvinas, paņēma rokā nazi un, sataisījis nopietnu seju, ņēmās griezt maizi. Pārgriezis klaipu pušu, viņš ieskatījās vidū un, sev par brīnumiem, ieraudzīja kaut ko balsnījam. Ivans Jakovļevičs uzmanīgi pabakstīja ar nazi un pataustīja ar pirkstu. «Kaut kas blīvs!» viņš teica savā nodabā. «Kas tas varētu būt?»

Viņš iebāza pirkstus un izvilka — degunu! ... Ivanam Jakovļevičam ij rokas nolaidās; viņš sāka berzēt acis un taustīt... deguns, patiesi, deguns! Un vēl, šķiet, it kā būtu pazīstams. Šausmas parādījās Ivana Jakovļeviča sejā. Taču šīs šausmas nebija nekas salīdzinājumā ar sašutumu, kas pārņēma lauleni.

— Kam tu, nezvērs, nogriezi degunu? — viņa dusmās brēca. — Blēdis! Dzērājs! Es pati tevi nosūdzēšu policijā. Tīrais laupītājs! Es jau no trim cilvēkiem dzirdēju, ka tu skūdams tā raustot aiz deguniem, ka tie tikko turas.

Ivans Jakovļevičs bija ne dzīvs, ne miris. Viņš red zēja. Jca šis deguns nepieder nevienam citam kā kolēģiju asesoram Kova-ļovam, kuru viņš skuva katru trešdienu un svētdienu.

— Pag, Praskovja Osipovna! Es to ietišu lupata un nolikšu maliņā, lai tur maķenīt pastāv, bet pēc tam iznesīšu ārā.

— Ij dzirdēt negribu! Lai es atļautu istabā turēt nogrieztu degunu?... Vecais sakārnī! To vien tikai zina kā švīkāt ar nazi pa siksnu, bet savu pienākumu drīz vien pavisam nejēgs pildīt, vazaņķis, nelietis! Lai es par tevi atbildu policijā?... Ak tu, smuli, dumjais mūlāp! Ārā ar to! Ārā! Nes, kur gribi! Lai ne smakas te nebūtu no tā!

Ivans Jakovļevičs stāvēja galīgi satriekts. Viņš domāja, domāja—un neko nevarēja izdomāt.

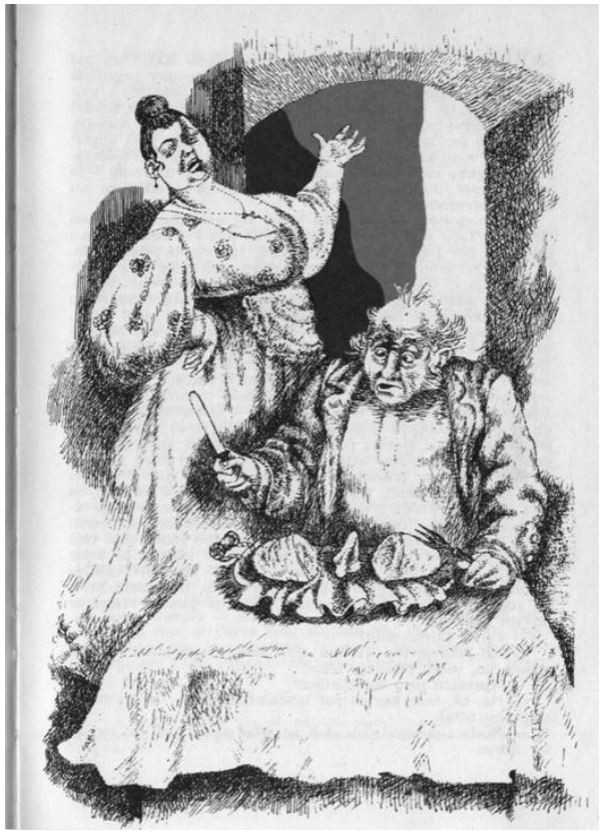
— Nelabais viņu zina kā tas gadījies, — beidzot viņš no-teica, pakasījis ar roku aiz auss. — Vai es vakar pārnācu pilnā vai ne, sazin

nu, droši pateikt nevaru. Taču pēc visām zīmēm notikums rādās pagalam aplams: jo maize tak ir cepts priekš-mets, bet deguns pavisam kas cits. Neko nesaprotu!...

Ivans Jakovļevičs apklusā. Doma, ka policisti atradīs pie viņa degunu un vainos viņu, padarīja vai traku. Jau viņam pretī rēgojās skaista, ar sudrabu izšūta sarkana apkakle, zo-bens ... un viņš drebēja pie visām miesām. Beidzot viņš sa-meklēja savas drēbes un zābakus, apvilcās visus šos draņķīgos apģērba gabalus un, Praskovjas Osipovnas kodīgo vārdu pava-dīts, ietina degunu lupatā un izgāja laukā.

Degunu viņš gribēja kaut kur nobāzt: vai nu aiz stabiņa

pie vārtiem, vai arī izdarīt tā, lai tas nejauši izkrīt, un tad patš nogrieztos sānielā. Taču, kā par spīti, vienmēr pagadījās kāds pažiņa, kurš tūliņ sāka iztaujāt: «Kurp iedams?» — vai: «Ko tad nu tik agri skūsi?» — tā ka Ivans Jakovļevičs nekādi neattapa brīva brīža. Reiz viņš jau bija degunu pavisam nometis, taču sargs jau iztālēm norādīja ar āvu, teikdams: «Cel augšā! Pavei, tev kaut kas izkrita!» Un Ivanam Jakovļevičam vajadzēja pacelt degunu un iebāzt to kabatā. Viņu sagraba

izmisums — jo vairāk tātēc, ka ļaudis ielā arvien vairojās, veikaliem un bodītēm atveroties.

Viņš nodomāja iet uz Izaka tiltu: vai neizdosies to iemest Ņevā? ... Taču jūtos mazliet vainīgs, ka līdz šim neko neesmu pavēstījis par Ivanu Jakovļeviču. vīriju kas visādi j elna cieņu .

[vans Jakovļevičs, ka jau katrs krievu amatnieks, bija draus-mīgs dzērājs. Un, lai gan katru dienu skuva svešus zodus, savējais viņam mūžīgi bija neskūts. Ivanam Jakovļevičam fraka (Ivans Jakovļevičs nekad nevalkāja svārkus) bija raiba, tas ir, tā bija melna, bet visa brūngani dzeltenos un pelēkos planku-mos; apkakle laistījās vien, bet triju pogu vietā karājās tikai diedziņi. Ivans Jakovļevičs bija liels ciniķis, un, kad kolēģiju asesors Kovaļovs skūšanas laikā parasti aizrādīja: «Tev, Ivan Jakovļevič, mūžīgi smird rokas!» — Ivans Jakovļevičs uz to atjautāja: «Kāpēc tām būtu jāsmird?» — «Nezinu, brālīt, bet smird gan,» kolēģiju asesors atbildēja. Un Ivans Jakovļevičs, iešņaucis tabaku, ziepēja par to šim gan vaigus, gan padeguni, gan aizausis, gan zem bārdas, vārdu sakot, kur tikai patikās.

Sis cienījamais pilsonis jau atradās uz Izaka tilta. Vispirms viņš apskatījās apkārt, tad noliecās

pār margām, it kā skatītos zem tilta: vai daudz zivju skraida, — un paklusām nometa lu-patu ar degunu. Viņš juta, it kā uzreiz būtu nokrituši desmit pudī; Ivans Jakovļevičs pat nosmējās. Ierēdņu zodus skūt viņš tūliņ negāja, bet devās uz lokālu ar uzrakstu «Ēdiens un tēja» paprasīt punša glāzi, kad uzreiz tilta galā pamanīja cienīga izskata iecirkņa uzraugu ar platu vaigu bārdu, trīsstūreni galvā un zobenu pie gurna. Viņš pamira; uzraugs pameta viņam ar pirkstu un teica:

— Panāc šurpu, mīlīt!

Ivans Jakovļevičs, kārtību zinādams, jau iztālēm noņēma naģeni un, veikli pienācis, teica:

— Apsveicu jūsu labdzimtību!

— Nē, nē, brāl, kas nu par labdzimtību; saki — ko tu darīji, stāvot uz tilta?

— Nudien, kungs, gāju skūt un tikai paskatījos, vai strauji tek ūdens.

— Nemels, nemels! Ar to vaļā netiksi. Atbildi skaidri un gaiši!

— Esmu gatavs jūsu žēlastību skūt divreiz vai pat trīsreiz nedēļā bez kādiem iebildumiem, — Ivans Jakovļevičs atbildēja.

— Nē, draugs, blēņas! Mani jau skuj trīs

bārddziņi un uz-skata to par lielu godu. Labāk pasaki — ko tu tur darīji?

Ivans Jakovļevičs nobālēja. . . Tālāk notikums pilnīgi migla tīts, un, kas noticis pēc tam, nepavisam nav zināms.

II

Kolēģiju asesors Kovaļovs pamodās diezgan agri un ar lūpām iztaisīja «brr...», ko vienmēr darīja, kad pamodās, kaut gan nevarēja paskaidrot, kāpēc tā dara. Kovaļovs pastaipījās un pavēlēja pasniegt nelielu spoguļi, kas stāvēja uz galda. Viņš gribēja apskatīt pūtīti, kura vakar vakarā uzradusies uz deguna, taču, sev par lieliem brīnumiem, tur ieraudzīja gludu vietu. Nobijies Kovaļovs lika pasniegt ūdeni un izberzēja ar divēli acis: patiesi — deguna nav! Viņš sāka taustīt ar roku, lai pār-liecinātos, vai tas nav sapnis. Šķiet, ne. Kolēģiju asesors Kovaļovs izlēca no gultas, nopurinājās: deguna nav! ... Viņš tūliņ lika pasniegt uzvalku un drāzās pie virspolicijmeistara.

Tomēr nepieciešams kaut ko pateikt par Kovaļovu, lai lasī-tājs zinātu, kāds bija šis kolēģiju asesors. Kolēģiju asesorus, kuri iegūst šo pakāpi ar zinību apliecībām, nekādi nevar salīdzi-nāt ar

tiem kolēģiju asesoriem, kādus taisa Kaukāzā. Tie ir divi dažādi veidi. Mācītie kolēģiju asesori... Bet Krievija ir tik brīnumaina zeme — ja teiksi ko par vienu kolēģijas asesoru, tad visi kolēģiju asesori no Rīgas līdz Kamčatkai to attiecinās uz sevi. Tas pats jāsaika par visiem amatu nosaukumiem un pakāpēm. Kovaļovs bija Kaukāza kolēģiju asesors.[5] tikai divi gadi bija pagājuši, kopš viņš ieguvis šo pakāpi, un tāpēc ne brīdi nespēja to aizmirst; un, lai iztaisītos cienīgāks un svarīgāks, viņš nekad nesauca sevi par kolēģiju asesoru, bet vienmēr par majoru. «Paklau, mīļā,» viņš parasti teica sievelei, kura uz ielas tirgojās ar krūtežām, «tu atnāc pie manis uz māju; dzīvoklis man ir Dārza ielā; pajautā tik, vai te dzīvo majors Kovaļovs, katrs tev parādīs.» Ja satika kādu glītu sejiņu, tad uzticēja vēl kādu slepenu uzdevumu, piebilzdams: «Tu, sirsniņ, pajautā majora Kovaļova dzīvokli.» Tāpēc mēs turpmāk šo kolēģiju asesoru arī sauksim par majoru.

Majoram Kovaļovam bija paradums pastaigāties pa Ņevas prospektu. Viņa krūtežas apkaklīte vienmēr bija ārkārtīgi spodra un iestivināta. Vaigu bārda tāda, kādas vēl tagad var redzēt gubernu un apriņķu mērnikiem,

arhitektiem un pulku dakte-riem, tāpat arī tiem, kas pilda dažādus policijas pienākumus, un vispār tiem viriem, kuriem ir pilnīgi, sārti vaigi un kuri ļoti labi spēlē bostonu; šāda bārda aizņem vaigus pašā vidū un stiepas tieši līdz degunam. Majoram Kovaļovam pulksteņa važā bija sakārts liels daudzums serdolika zlmodziņu gan ar ģerboņiem, gan tādu, uz kuriem izgriezts: trešdiena, ceturtdiena, pirmdiena utt. Ma jors Kovaļovs bi ja ieradies Pēterburgā darī - šanās, tas i r, meklēt pieklājīgu, savai pakāp ei atbilstošu vietu: ja~iatio5les, tad vicegubernatora vietu, h^r. jfTTT", lad bQg~pā r eksekutoru1 kada izcilākā departamentā. Majoram Kovaļovam nekas nebija pretī arī precētie s , bet gan tikai tādā gadījum ā, ja lrgāvaT pūrā^ģadlsies divsimt tuksioš-u-^rubļ-u—kapitāla. Un tāpēc tasltājs tagad var spriest pats, kāds ir šī majora stāvoklis, kad viņš ieraudzīja diezgan paglīta un mērena deguna vietā rēgojamies ārkārtīgi muļķīgu un gludu līdzenumu.

Kā par nelaimi, neviens važonis nerādījās uz ielas, un viņam vajadzēja iet kājām, vīstoties apmetni un aizsedzot seju ar mutautu, izliekoties, it kā tecētu asinis. «Bet varbūt man tikai tā

rādījās: nevar taču būt, ka deguns ne aiz šā, ne aiz tā pa-zudis,» viņš nodomāja un tīšām iegāja konditorejā, lai pa-skatītos spoguļi. Par laimi, konditorejā neviena nebija; puikas slaucīja istabas un saridāja krēslus; daži miegainām acīm nesa laukā karstus pīrādziņus; uz galdiem un krēsliem mētājās ar kafiju aplietās vakardienas avīzes. «Nu, paldies dievam, ne-viena nav,» viņš teica, «tagad var paskatīties.» Viņš bikli pie-gāja pie spoguļa un paskatījās. «Sasodīta būšana, cik draņķīgi!» viņš iesaucies nosplāvās. «Kad jel kas būtu deguna vietā, bet nav itin nekā! ...»

No dusmām iekodis lūpu zobos, viņš iznāca no konditorejas un pretēji savam paradumam apņēmās ne uz vienu neskatīties un nevienam neuzsmaidīt. Pēkšņi viņš apstājās kā iemiets pie kāda nama durvīm; viņa acu priekšā risinājās neizskaidrojama parādība: pie parādes ieejas apstājās kariete ; durtiņas atvērās , 1 saliecies izl ēca k ungs__mundierī un stei dzās au gša pa kā pnēm . Bet kādas šausmas un izbrīns pārņēma Kovaļovu, kad ieskatī-jies viņš pazina, kā'Tās ir viņa paša deguns! Vērojot šo ne-

' Saimniecības lietu ierēdnis.

parasto ainu, viņam šķita, ka viss sagriezies

acu priekšā; viņš juta, ka tikko turas kājās; lai gan drebēja kā drudzi, viņš tomēr apņēmās par katru cenu gaidīt deguna atgriešanos ka-riētē. Pēc īsa brītiņa deguns patiesi iznāca. Mugurā viņam bija zeltā izšūts mundieris ar lielu, stāvu apkakli, kājās ziemišķādas bikses; pie gurna zobens. Pēc spalvu pušķa pie cepures varēja ; domāt, ka viņš ir valsts padomnieks. Pēc visa spriežot, degung > bija braucis pie kāda vizītē. Viņš pavērās uz abām pusēm ^- uzsauca važonim: «Šurp!» iesēdās un aizbrauca.

Nabaga Kovaļovs gandrīz vai zaudēja prātu. Viņš nezināja, ko domāt, ko nedomāt par tādu dīvainu notikumu. Patiesi — kā gan iespējams, ka deguns, kurš vēl vakar bija viņa sejā un nevarēja ne braukāt, ne staigāt, tagad ir mundierī! Kovaļovs skrēja pakaļ karietei, kura, par laimi, mazliet pabraukuši, apstājās pie Kazaņas katedrāles.

Viņš steidzās uz katedrāli, paspraucās garām ubagiem un vecenēm ar aiztītām sejām, kur palikušas tikai divas spraugas acīm, par kurām, t. i., vecenēm, viņš agrāk tā bija smējies, un iegāja baznīcā. Lūdzēju baznīcā nebija daudz; visi viņi stāvēja pie ieejas durvīm. Kovaļovs jutās tik

satraukts, ka nekādi ne-spēja lūgt dievu, un ar acīm meklēja savu pazīstamo kungu pa visiem kaktiem. Beidzot ieraudzīja to malā stāvam. Deguns bija pilnīgi paslēpis savu seju lielajā, stāvajā apkaklē un ar vislielāko dievbijību gremdējās lūgšanā.

«Kā lai iet viņam klāt?» Kovaļovs domāja. «Pēc visa — pēc mundiera, pēc cepures — redzams, ka viņš ir valsts padom-nieks. Nelabais viņu zina kā lai to izdara!»

Kovaļovs sāka tā tuvumā kāst, taču deguns ne uz mirkli nepameta savu dievbijīgo pozu un joprojām klanījās.

— Cienīts kungs... — Kovaļovs iesāka, piespiezdams sevi saņemt, — cienīts kungs...

— Ko jūs vēlaties? — deguns pagriezies atsaucās.

— Man brīnums, cienīts kungs .. . man šķiet... jums vaja-dzētu zināt savu vietu. Un pēkšņi es jūs atrodu — nu kur tad? — baznīcā. Jūs man piekritīsiet...

— Atvainojiet, es netieku gudrs, par ko jums labpatikas runāt. .. Paskaidrojiet!

«Kā lai viņam paskaidroju?» Kovaļovs nodomāja un, saņē-mis dūšu, iesāka:

— Zināms, es ... tomēr esmu majors. Man, saprotiet, staigāt bez deguna ir nepieklājīgi. Šādai tādai tirgonei, kas pie Debes-braukšanas tilta pārdod tīrītus apelsīnus, sēdēt bez deguna nav nekas; taču, tā kā man izredzes saņemt... turklāt, bū-dams daudzos namos pazīstams ar dāmām: Cehtireva, valsts

padomniece, un citas... Spriediet pats... es nezinu, cienīts kungs ... (Te majors Kovaļovs paraustīja plecus.)... Atvainojiet ... ja uz to skatās atbilstoši pienākuma un goda noteikumiem ... jūs pats varat saprast...

— Itin neko nesaprotu, — deguns atbildēja. — Runājiet sa-karīgāki

— Cienīts kungs ... — Kovaļovs teica ar pašcieņu, — ne-zinu, kā lai saprot jūsu vārdus... Šķiet, te viss skaidri redzams ... Vai varbūt jūs gribat... Jūs taču esat mans paša deguns.

Deguns paskatījās uz majoru, un viņa uzacis mazliet sa-raucās.

— Jūs maldāties, cienīts kungs. Es esmu pats par sev Turklāt starp mums nevar būt nekādu ciešu sakaru. Pēc jūsu mundiera pogām spriežot, jūs kalpojat citā resorā.

To pateicis, deguns novērsās un turpināja

lūgšanu.

Kovaļovs pilnīgi apmuls, nezinādams, ko darīt, pat ne-attapdams, ko domāt. Tobrīd patīkami nočabēja kādas dāmas tērps: ienāca pavecāka dāma, visa vienās mežģīnēs, un viņai līdzī tieviņa jaunkundzīte baltā kleitā, kas tik jauki aptvēra tās šmaugo viduci, galvā tai bija salmkrāsas cepurīte, viegla kā uzpūtenis. Aiz viņām apstājās un atvēra tabakdozi gara auguma haiduks ar lielu vaigu bārdu un veselu duci apkakļu.

Kovaļovs pienāca tuvāk, pavilka vairāk uz āru krūtežas ba-tista apkaklīti, sakārtoja savus zīmogus, kas karājās zelta va- žiņā, un, smaidīdams uz visām pusēm, pievērsās vieglajai dāmai, kura kā pavasara puķe mazliet paliecās un cilāja savu balto rociņu ar puscaurspīdīgiem pirkstiem. Smaidis Kovaļova sejā kļuva vēl platāks, kad viņš zem cepurītes ieraudzīja viņas koši balto zodu un daļu vaiga pirmās pavasara rozes krāsā. Te pēkšņi viņš atlēca it kā apdedzinājies. Viņš atcerējās, ka viņam tur, kur jābūt degunam, nav gluži nekā, un no acīm izspiedās asaras. Kovaļovs apgriezās, lai tieši acīs pateiktu mundierētajam kun-gam, ka šis tikai

izliekas par valsts padomnieku, ka viņš ir blēdis un nelietis un ka nav vairāk nekas kā viņa paša — Kovaļova deguns... Taču deguna vairs nebija, tas bija paguvis aiz- lēkšot, jādāmā, atkal pie kāda uz vizīti.

Tas Kovaļovu iedzina izmisumā. Viņš devās atpakaļ un uz brīdi apstājās zem kolonādes, vērīgi lūkodamies apkārt, vai nemanīs kaut kur degunu. Viņš ļoti lahi atcerējās, ka cepure tam bija ar pušķi un mundieris šūdināts ar zeltu; taču neviens neievērojis ne mēteli, ne kādā krāsā kariatē, ne zirgus un pat ne to, vai uz pakalkāpšļa stāvējis kāds sulainis un kāda tam bijusi livreja. Turklāt turp un šurp šaudījās tik daudz kariešu

un tādā ātrumā, ka grūti bija jel ko pamanīt, bet, ja arī pamanītu, nebija nekāda līdzekļa, kā tās apstādināt. Diena bija jauka un saulaina. Nevas prospektā cilvēku, ka biezs; dāmas kā ziedu ūdenskritums pludoja pa visu ietvi, sākot no Policijas līdz Aņičkina tiltam. Palūk, kur iet pazīstams galma padomnieks, kuru viņš dēvēja par apakšpulkvedi, īpaši, citiem dzirdot. Palūk, kur Jarigins, galda priekšnieks senātā, viņa liels draugs, kurš bostonā mūžīgi palika bētē, kad spēlēja astoņi. Palūk, tur ir arī cits majors, kurš

Kaukāzā ieguvīs asesora pakāpi, tas māj ar roku, lai nāk šurp...

— Pie velna! — Kovaļovs teica. — Ei, važon, ved taisnā ceļā pie virspolicijmeistara!

Kovaļovs iesēdās ratos un vienā laidā sauca: «Uzdod tik, uzdod, lai rūc!»

— Virspolicijmeistars mājās? — viņš skaļi jautāja, iegājis priekšnamā.

— Nebūt ne, — atbildēja vārtnieks, — nupat kā aizbrauca.

— Se tev!

— Jā, — vārtnieks piebilda, — nav nemaz tik sen, kā aizbrauca. Ja brīsnīņu agrāk, varbūt ij satiktu mājās.

Neatņemdams lakatu no sejas, Kovaļovs iesēdās ormanī un izmisīgi iebrēcās:

— Brauc!

— Uz kurieni? — ormanis vaicāja.

— Brauc taisni!

— Kā taisni? Te ir pagrieziens: pa labi vai pa kreisi?

Sis jautājums Kovaļovu apstādināja un lika viņam atkal domāt. Viņa stāvoklī vajadzētu griezties policijas pārvaldē — ne tāpēc, ka tam tiešs sakars ar policiju, bet tāpēc, ka tās rīkojumi

būtu ātrāki nekā citu iestāžu rīkojumi; meklēt gandarījumu^ tai vietā, kurā _deguns ieicās kalpojam, nebija jēgas, TapečTTčā" no deguna atbildēm vien varēja spriest, ka šim vīram nav nekā svēta un tas samelotos arī šai gadījumā, kā jau bija melojis, iegalvodams, ka nekad ar Kovaļovu nav redzējies. Un tā Kovaļovs jau gribēja likt, lai ved uz pilsētas policijas pārvaldi, kad atkal prātā iešāvās doma, ka šis blēdis un viltnieks, kurš jau pie pirmās tikšanās rīkojies tik bezkaunīgi, izmantojot laiku, atkal var izšmaukt no pilsētas un tad visa meklēšana būs vel-tīga un, pasarg dievs, var ieilgt uz veselu mēnesi. Beidzot, šķiet, pašas debesis apskaidroja Kovaļova prātus. Viņš nolēma griezties tieši avīžu kantorī un laikus ielikt sludinājumu, pa-matīgi aprakstot visas pazīmes, lai ikviens, kas degunu sastaptu, to varētu atgādāt pie viņa vai vismaz paziņot, kur tas atro-das. Un. to nolēmis, viņš pavēlēja ormanim braukt uz avīzes ekspedīciju un nemitējās visu ceļu dunkāt ar dūri ormanim pa muguru, runādams: «Ātrāk, nelieti! Ātrāk, blēdi!»—«Vai die', kungs!» savukārt sauca važonis, galvu kratīdams un ar grožu plītēdams zirgu, kuram bija gara spalva kā pinkainam

klēpju sunītim. Rati beidzot apstājās — un Kov
aļovs aizelsies ies krēja nelielā pieņemamā
istabā, kur sirms, bri ļļains ierēdnis vec ā frakā
sēde ia pie galda un. paņēmis zodos spalvaskātu,
skaitīja atn^tos^arigi^ftau^as^absbi^

' —Kas"te ļūņemslūdinājumus? — Kovaļovs
skaļi jau-tāja.— A, sveiki!

— Man tas gods,— sirmais ierēdnis
atbildēja, uz mirkli pa-celdams acis un atkal tās
pievērsdams sabērtajai naudai.

— Vēlos nodrukāt...

— Atļaujiet. Lūgtu maķenīt pagaidīt,—
ierēdnis teica, ar vienu roku uz papīra
pierakstīdams skaitli un ar kreisās rokas
pirkštiem pabīdīdams divus kauliņus uz
skaitīkļiem.

Tresots sulainis, kura āriene liecināja, ka tas
mājo aristo-krātiskā namā, ar zirnīti rokā stāvēja
pie galda un, uzskatīdams par pieklājību gari
izklāstīt savu vajadzību, teica:

— Nudien, cienīts kungs, šunelis nav vērts
ne astonas gri-venas, tas ir, es nedotu par viņu
ne astonus grašus, bet grā-fiene viņu mīļo,
nudien, mīļo; un nu tam, kas viņu atradīs, simt
rubļu. .. Ja runā skaidru valodu, tā kā mēs tagad

ar jums, ļaužu gaume nepavisam nesakrīt: ja jau esi mednieks, tad turi putnu suni vai pūdeli; nežēlo piecus simtus, dod tūkstoti, toties lai tad ir labs suns.

Cienījamais ierēdnis to klausījās ar nozīmīgu izteiksmi, tai pašā laikā skaitīdams, cik burtu atnestajā zīmītē. Pa malām stāvēja daudz vecēņu, komiju un sētnieku ar zīmītēm. Vienā bija teikts, ka darbam var dabūt nedzērāju kučieri; citā — ka pārdod mazlietotu karieti, kas 1844. gadā izvesta no Parīzes; vēl kāds cits darbā atlaida deviņpadsmit gadu vecu saimes meitu, kas pieprot veļas mazgāšanu un der arī citiem darbiem; kāds pārdod izturīgus ratus bez vienas atsperes; cits — pēlēk- ābolainu, jaunu, strauju septiņpadsmit gadus vecu zirgu; no Londonas saņemtas rutku un redīsu sēklas; tiek piedāvāta vasar-nīca ar derīgiem zemes gabaliem, diviem zirgu steliņiem un vietu, kur var ierīkot teicamu bērzu vai egļu parku; aicināja pieteikties vecu pazoļu pircējus — ar norādījumu ierasties ūtrupē katru dienu no pulksten astoņiem līdz trim dienā. Is-taba, kurā izvietojās visa šī sabiedrība, bija maza un gaiss tajā ārkārtīgi biezs, taču kolēģiju asesors Kovaļovs nevarēja just smaku, jo bija

aizsedzies ar lakatu un vēl arī tāpēc, ka viņa deguns atradās dievs zina kādā vietā.

— Cienīts kungs, atļaujiet jums jautāt... Man ļoti vajag, — viņš beidzot nepacietīgi teica.

— Tūliņ, tūliņ! Divi rubļi četrdesmit trīs kapeikas. Acu-mirkli! Rublis sešdesmit četras kapeikas! — sirmais kungs ru-nāja, mezdams zīmītes večām un sētniekiem acīs. — Ko jūs vēlaties? — viņš beidzot jautāja, vērsdamies pie Kovaļova.

— Es lūdzu ... — Kovaļovs iesāka, — ir notikusi blēdība vai krāpšana, līdz šim nekādi nevaru saprast. Es lūdzu tikai iedrukāt, ka tas, kas atgādās pie manis to nelieti, saņems pie-tiekošu atalgojumu.

— Atļaujiet — kā jūsu uzvārds?

— Nē, kāpēc tad uzvārdu? Es to nevaru teikt. Man ir daudz paziņu: valsts padomniece Cehtareva, štāboficiera kundze Pala-geja Grigorjevna Podtočina. .. uzreiz uzzinās, dievs pasarg! Jums tikai vajag uzrakstīt: kolēģiju asesors vai vēl labāk — majors.

— Un vai aizbēgušais bija jūsu saimes cilvēks?

— Kur nu saimes cilvēks! Tā vēl nebūtu

nekāda blēdīšanās! No manis aizbēga . .. deguns
...

— Hm! Kāds dīvains uzvārds! Un lielu summu šis Nosova¹ kungs jums nozaga?

— Deguns, tas ir... jūs mani pārpratāt. Deguns, mans paša deguns pazudis nezina kur. Nelabais mani ir izjokojis!

— Bet kā tad viņš pazuda? Es īsti labi nevaru saprast.

— Es nevaru jums pateikt, kā īsti: galvenais ir tas, ka viņš tagad braukā apkārt pa pilsētu un dēvē sevi par valsts padomnieku. Un tapec es lūdzu jūs izsludināt, ka tas, kas viņu notver, lai atgādā pie manis visātrākā laikā. Nu, spriediet pats ka lai es iztieku bez tik redzamas miesas daļas? Tas jau nav nekāds mazais pirkstiņš kājai, kuru es zābakā iekšā un neviens nepamanīs, ja tā trūkst. Ceturtdienās es viesojos pie valsts padomnieces Cehtarevas; tāpat ļoti laba paziņa ir štāboficiera kundze Palageja Grigorjevna Podtočina, viņai ir glītiņa meita, nu, spriediet pats, kā lai tagad iztieku . .. Tagad es pie viņām nevaru rādīties.

Ierēdnis ieņirima domās, par ko liecināja sakniebtās lūpas.

— Nē, es nevaru ievietot tādu sludinājumu avīzē, — viņš beidzot teica pēc ilgas klusēšanas.

— Kā? Kāpēc?

— Tā. Avīze var zaudēt reputāciju. Ja katrs sāks rakstīt, ka tam aizbēdzis deguns, tad ... Jau tā runā, ka iespējš daudz aplamību un maldīgu ziņu.

' Nosovs, no vārda «hoc» — krieviski deguns. (Tulk.)

— Kāpēc tad mans gadījums ir aplams? Te, šķiet, nekā tāda nav.

— Jums tā šķiet, ka nav. Re, pagājušnedēļ bija tāds pats gadījums. Atnāca ierēdnis, tāpat kā jūs tagad esat atnācis, at-nesa zīmīti, jāmaksā pēc aprēķina bija divi rubļi septiņdesmit trīs kapeikas, un viss sludinājums sastāvēja no tā, ka aizbēdzis melnas spalvas pūdelis. Šķiet — kas tur nu būtu? Bet iznāca paskvila: šis pūdelis bija kasieris, vairs neatceros, no kādas iestādes.

— Bet es taču jums neiesniedzu sludinājumu par pūdeli, bet pats par savu degunu; tātad gandrīz kā pats par sevi.

— Nē, tādu sludinājumu es nekādi nevaru ievietot.

— Man taču patiesi ir pazudis deguns!

— Ja pazudis, tur darbs mediķim. Stāsta, esot tādi, kuri varot pielikt, kādu degunu vien vajag. Bet es gan manu, ka jūs esat jautras dabas cilvēks un sabiedrībā jums patīk pa-jokot.

— Nudien, zvēru pie dieva vārda! Ja jau nu tā, es jums parādīšu.

— Kāpēc gan pūlēties! — ierēdnis turpināja, iešņaukdams tabaku. — Kaut gan, ja nav aprūtinoši, — viņš piebilda, ziņkā-rības mudināts, — derētu paskatīties.

Kolēģiju asesors noņēma lakatu no sejas.

— Patiesi — ārkārtīgi dīvaini! — ierēdnis teica. — Vieta ir pilnīgi līdzena — it kā nupat cepta bliņa. Jā, neticami līdzena!

— Un tagad arī jūs vēl strīdēsities? Jūs pats redzat, ka nevar nedrukāt. Es jums būšu īpaši pateicīgs; un esmu priecīgs, ka šis gadījums deva man iespēju ar jums iepazīties...

Kā no tā redzams, majors šoreiz gribēja pieglaimoties.

— Iespiest, protams, nav nekāda lielā māka, — ierēdnis teica, — tikai es no tā neparedzu jums nekāda labuma. Ja gri-

bat, sludinājumu atdodiet tādām, kam ir veikla spalva lai apraksta šo reto dabas parādību

un rakštiņu iespiež «Ziemeļu bitē» (te viņš vēlreiz iešņauca tabaku) jaunatnei par pamācību (te viņš noslaucīja degunu) vai arī tāpat vien palāsišanai.

Kolēģiju asesoram dūša galīgi sašļuka. Viņš pārlaida acis avīzes pēdējai lappusei, kur lejā bija ziņojumi par izrādēm; viņa seja jau bija gatava smaidīt, pamanot glītas aktrises vārdu, un roka ķēra pie kabatas: vai ir klāt zilā asignācija, tāpēc ka štāba virsniekiem, pēc Kovaļova domām, jāsež krēslos, taču doma par degunu visu sabojāja.

Ierēdnis, šķiet, juta līdzīgu Kovaļovam tā grūtajā stāvoklī. Vēlēdamies kaut kā atvieglot tā bēdas, viņš uzskatīja par pie-klājīgu izteikt savu līdzjūtību dažos vārdos.

— Man, nūdien, ļoti žēl, ka ar jums kas tāds lēcies. Vai nevēlaties iešņaukt tabaciņu? Tas aizden galvas sāpes un sku-mīgu omu; tas labi palīdz pat pret hemoroīdiem.

Tā runādams, ierēdnis sniedza Kovaļovam tabakdozi, itin veikli palocījis zem tās vāku ar cepurotas dāmas bildi.

Sis labi domātais žests Kovaļovu izveda no pacietības.

— Nesaprotu, kā jūs varat jokot, — viņš pikti teica, — vai tad neredzat, ka man trūkst tieši tā,

ar ko var šņaukt? Lai jods rauj jūsu tabaku! Es tagad uz to nevaru paskatīties un ne vien uz jūsu prasto Berezinas tabaku, bet pat uz rapē, ja man to pasniegtu.

To teicis, viņš dziļi sašutis gāja projām no avīzes eks-pedīcijas un devās pie iecirkņa pristava — liela cukura kā-rumnieka. Pristava mājas priekšistaba, kas noderēja arī par ēdamistabu, bija pilna ar cukurgalvām, kuras aiz draudzības sanesuši tirgoņi. Tobrīd virēja kungam vilka nost kroņa bot- fortus[6]; zobens un citas kara bruņas jau mierīgi karājās pa kaktiem, un gar biedinošo trīsstūreni noņēmās viņa trīsgadīgais dēlēns; pats pristavs pēc kaujinieciskās, pūliņu pilnās dienas posās baudīt miera priekus.

Kovaļovs iegāja brīdī, kad mājestēvs izstaipījās, nokrekšķi-nājās un teica: «Ek, vareni nošņākšos pāris stundu!» Un to tā varēja saprast — kolēģiju asesora atnākšana bija pilnīgi ne-laikā; un nedomāju vis, ka pieņemšana būtu pārāk laipna, ja asesors atnesis dažās mārciņas tējas vai vadmalas gabalu. Iecirkņa pristavs bija liels visu mākslu un manufaktūru sekmē-tājs, bet kroņa asignācijai deva priekšroku salīdzinājumā

ar visu citu. «Tas tik ir ko vērts,» viņš mēdza teikt, «nav nekā labāka par šo papīrīti: ēst neprasa, vietu aizņem mazu, kabatā vienmēr novietojas, nokritīs zemē — nesaplīsīs.»

Pristavs diezgan vēsi pieņēma Kovaļovu un teica, ka pēc pusdienām nav īstais laiks taisīt izmeklēšanu, jo pati daba nolikusi, ka paēdušam mazliet jāatpūšas (no tā kolēģiju asesors varēja secināt — pristavam nav sveši seno prātnieku izteicieni), ka degunu kārtīgam cilvēkam nost nerauj un ka pasaulē ir daudz visādu majoru, kuriem nav pat kārtīgu apakšbikšu, taču tie vazājas pa visādām nepieklājīgām vietām.

Tas ir, trāpīja ar kaulu pašā pierē. Jāpiezīmē, ka Kovaļovs ārkārtīgi ātri apvainojās. Viņš spēja piedot visu, lai ko teiktu par viņu pašu, bet neparko nepiedeva, ja tas attiecās uz die-nesta pakāpi vai amatu. Viņš pat domāja, ka lugās var laist cauri visu ko, kas attiecas uz oberoficiēriem, bet štāba virsniekiem nekādi nedrīkst uzbrukt. Tas, ko pristavs teica, sa-mulsināja Kovaļovu tā, ka viņš nogrozīja galvu un, mazliet paplētis rokas, ar pašcienu teica: «Atzīstos, pēc tik apvaino-jošām piezīmēm, es neko nevaru piebilst...» — un izgāja laukā.

Viņš atbrauca mājā, savu kāju nejudams. Jau bija satumsis. Pēc visām šīm neveiksmēm skumīgs, nē, ārkārtīgi pretīgs likās dzīvoklis. Ienācis priekšnamā, viņš uz notraipītā ādas dīvāna ieraudzīja savu sulaini, kurš uz muguras gulēdams, splāva griestos un diezgan veikli trāpīja vienā un tai pašā vietā. Tāda sulaiņa vienaldzība majoru satracināja, viņš iesita ar cepuri tam pa pieri un teica: «Tu, cūka, vienmēr noņemies ar blēnām!»

Ivans pielēca kājās un metās, ko nagi nes, noņemt kungam apmetni.

Ienācis savā istabā, majors, noguris, un bēdīgs, iekrita at-zveltnī un, vairāk reižu nopūties, teica:

— Ak dievs! Ak dievs! Par ko tāda nelaime? Bijis es bez rokas vai kājas, tomēr labāk; bijis bez ausu — slikti, tomēr ciešamāk; taču bez deguna cil vēks ir velns zina kas: putns ne putns, pavalstnieks ne pavalstnieks; tādu likai ņemt un izsviest pa logu laukā ! Un kaut vai karā vai duelī hīitii nocirsts tas deguns;- vai pats būtu vainīgs; taču pazuda ne no šā, ne no tā — gluži par baltu velti!... Bet nē, tas nevar būt, viņš piebilda, mazliet padomājis. — Nav domājams, ka deguns ir pazudis, nekādi tas nav domājams. Varbūt man

rādās sapnī vai tāpat rēgojas acīs; varbūt būšu kļūdījies un iedzēris nevis ūdeni, bet šņabi, ar kuru pēc skūšanās ieberzēju bārdu. Tas muļķis Ivans nebūs aiznesis, un es to, jādomā, iztempu.

Lai patiesi pārlicinātos, ka nav piedzēris, majors ieknieba sev tik spīvi, ka pats iebrēcās. Sāpes pilnīgi pārlicināja, ka viņš patiesi dzīvo nomodā. Palēnām viņš piegāja pie spoguļa un sākumā aizmiedza acis ar domu, ka deguns varbūt parādīsies savā vietā, taču tai pašā mirklī atlēca atpakaļ, teikdams:

— Kāds pretīgs izskats!

Patiesi — tas nebija izprotams. Ja būtu pazudusi poga, su-draba karote, pulkstenis vai kaut kas tamlīdzīgs; taču pazust — un kam pazust? Turklāt paša dzīvoklī!... Majors Kovaļovs, apsvēris visus apstākļus, nonāca bezmaz vistuvāk patiesībai, ka te vainojama vienīgi štāboficiera sieva Podtočina, kura gribēja, lai viņš precē tās meitu. Viņam pašam arī patikās ap to lakstoties, taču galīgu soli spert vairījās. Kad štāboficiera sieva pateica viņam bez aplinkiem, ka šī meitu grib izdot viņam, viņš paklusām aizvācās ar saviem komplimentiem, aiz-bildinādams, ka vēl ir jauns, ka jānokalpo vēl kādi pieci gadiņi, lai

iznāktu tieši četrdesmit divi gadi. Un tāpēc štāboficiera sieva, jādōmā, aiz atriebības būs apņēmusies viņu sa-maitāt un šim nolūkam uzsūtījusi burvju večas, jo nekādi taču nevarēja pieņemt, ka deguns nogriezts: neviens istabā nebija nācis; bārdzīnis Ivans Jakovļevičs turklāt skuva viņu trešdien, un visu trešdienu un pat vēl visu ceturtdienu deguns bija vesels — to viņš atcerējās un zināja visai labi; un tak jau justu sāpes, un, bez šaubām, brūce nevarēja tik ātri sadzīt un vieta nolīdzināties gluda kā bļiņa. Galvā viņš kala visādus plānus: vai štāboficiera sievu oficiāli saukt pie tiesas vai pašam ierasties pie tās un pieķert noziegumā. Viņa domas pārtrauca gaisma, kas ielauzās pa visām durvju spraugām un paziņoja, ka priekš-namā Ivans jau aizdedzis sveci. Drīz vien parādījās arī Ivans pats, nesdams sveci sev pa priekšu un gaiši apgaismodams visu istabu. Kovaļovam pirmā kustība bija satvert lakatu un aizsegt to vietu, kur vakar vēl bija deguns, lai dumjais sulainis ne-sāktu brīnīties, ieraudzījis kungam tādu dīvainību.

Nepaspēja vēl Ivans ieiet savā kaktā, kad priekšnamā at-skanēja nepazīstama balss, kas jautāja:

— Vai te dzīvo kolēģiju asesors Kovaļovs?

— Lūdzu! Majors Kovaļovs ir te, — steidzīgi pielēcis un durvis pavēris, teica Kovaļovs.

^Ienāca policijas ierēdnis glītu ārieni, ar ne visai gaišu, arī ne tumšu vaigu bārdu, diezgan pilnīgiem vaigiem, tas pats, kurš stāsta sākumā stāvēja Izaka tilta galā.

— Vai jūs pazaudējāt savu degunu?

— Tieši tā.

— Tas tagad ir atradies.

— Ko jūs sakāt? — majors Kovaļovs skaļi iesaucās. Prieki atņēma viņam valodu. Ar platām acīm viņš raudzījās iecirkņa uzraugā, uz kura lūpām un vaigiem gaiši plaiksnījās drebošā sveces gaisma. — Kādā kārtā?

— Dīvainā kārtā: viņu notvēra gandrīz uz ceļa. Viņš jau kāpa iekšā diližansā un gribēja aizbraukt uz Rīgu. Un pase jau sen bija izrakstīta uz kāda ierēdņa vārdu. Un dīvaini ir tas, ka sākumā_ es pats viņu noturēju par knng n. Taču, par lai mi^ man bija ITdžī'brilles, un es tūliņ ieraudzīju, ka tas ir deguns. Es taču esmu tuvredzīgs, ja jūs, piemēram, nostājaties manā priek-ša, es redzu tikai, ka jums ir seja, taču ne degunu, ne bārdu—; neko neredzu. Mana

sievasmāte arī neko neredz.

Kovaļovs nezināja, kur dēties.

— Kur viņš ir? Kur? Es tūliņ skriešu.

— Neuztraucieties! Zinādams, ka viņš jums vajadzīgs, at-nesu viņu sev līdzi, un dīvainākais tas, ka galvenais līdzzinā-tājs šai lietā ir blēdīgais bārdzinis no Debesbraukšanas ielas, kas tagad sēž policijas iecirkni. Es jau sen viņu turu aizdomās par dzeršanu un zādzību, un vēl aizvakar viņš kādā tirgotavā nospēra duci pogu. Jūsu deguns ir gluži tāds pats, kā bijis.

Pie šiem vārdiem iecirkņa uzraugs iebāza roku labatā un no turienes izvilka papīrā ietītu degunu.

— Jā, tas pats jau ir! — Kovaļovs skali sauca. — Akurāt viņš! Izdzeriet ar mani tasi tējas!

— Uzskatītu to par ļoti patīkamu, taču nekādi nevaru. Man no šejienes jāaizbrauc uz arestu namu. . . Uz visiem produktiem ārkārtīgi sacēlušās cenas. Pie manis dzīvo arī sievasmāte un bērni; vecākais dod lielas cerības: ļoti gudrs zēns, taču līdzekļu izglītībai nav nekādu ...

Kovaļovs atguvās un, paķēris no galda sarkano asignāciju, ielika to saujā uzraugam, kurš palocījies izgāja pa durvīm, un to pašu brīdi

Kovaļovs viņa balsi izdzirda jau uz ielas, kur viņš, pa zobiem dodams, pamācīja kādu stulbu vīreli, kurš ar saviem ratiem bija uzbraucis uz bulvāra.

Kolēģiju asesors pēc iecirkņa uzrauga aiziešanas brīdi palika nenoteiktā stāvoklī un tikai tad atguva spējas redzēt un just: tādā nemaņā viņu bija iedzinis negaidītais prieks. Viņš saudzīgi paņēma atrasto degunu abās sauļās un vēlreiz to apskatīja uz-manīgi.

— Jā, tas ir viņš, patiesi viņš! — majors Kovaļovs runāja. — Lūk, kur arī pūtīte kreisajā pusē, kas tur parādījās vakar!

Majors gandrīz sāka smieties no prieka.

— Taču pasaulē nav nekā ilgstoša, un tāpēc arī pirmā brīža

prieks nākamajā brīdī vairs nav tik liels, bet aiznākamajā brīdī ir vēl vājāks un beidzot nemanot saplūst ar parasto noskaņo-jumu— tāpat kā ūdenī aplis, ko radījis akmens kritiens, bei-ldzot saplūst ar gludo virsmu. Kovaļovs sāka domāt un aptvēra, ka tas vēl nav vis s: deguns ir atrasts, bet to~taču vajag pie - I likt, novi eioi, Kur pienakag . I — Bet ja nu taš nepielīp?

So jautājumu sev uzdevis, majors nobālēja.

Ar neizsakāmām bailēm viņš metās pie galda,

pievilka spo-guli, lai nepieliktu degunu greizi. Viņa rokas drebēja. Vārīgi un piesardzīgi viņš to sāka pielāgot agrākajā vietā. Ak šausmas! Deguns nepielipinājās. Viņš to pielika pie mutes, sasildīja mazliet ar savu elpu un atkal lika klāt pie gludās vietas, kas atradās starp diviem vaigiem, taču deguns neparko netu-rējās.

— Nu! Nu taču! Lipinies klāt, muļķi!—viņš tam teica, taču deguns bija kā no koka un krita uz galda ar tik dīvainu troksni, it kā būtu no korķa. Majora seja drudžaini saviebās. — Vai patiesi tas nepieaug? — viņš izbailēs jautāja. Un, lai cik reižu lika pienācīgajā vietā, pūles joprojām bija veltīgas.

Majors pasauca Ivanu un aizsūtīja pēc daktera, kurš dzīvoja tā paša nama otrā stāva labākajā dzīvoklī. Dakteris bija izskatīgs vīrietis, viņam bija skaista, piķamelnā vaigu bārda, svaiga, veselīga dakteriene, no rītiem viņš ēda svaigus ābolus un muti turēja neparastā tīrībā, to skalodams katru rītu gandrīz vai trīsceturtdaļas stundu un slīpēdams zobus ar piecām da-žādām sukām. Dakteris ieradās acumirkli. Pajautājis, cik sen kopš notikusi nelaime, viņš pacēla majora Kovaļova zodu un ar lielo pirkstu iesita knipi pa

to pašu vietu, kur agrāk bija bijis deguns, tā ka majors atmeta galvu atpakaļ ar tādu spēku, ka atsitās ar pakausi sienā. Mediķis sacīja, ka tas nekas, un, ieteicis atvirzīties mazliet no sienas, pavēlēja vispirms noliekt galvu pa labi un, pataustījis to vietu, kur agrāk bija stāvējis deguns, teica: «Hm!» Pēc tam lika pagriezt galvu uz kreiso pusi un atkal teica: «Hm!» — un beigās ar lielo pirkstu atkal iesita knipi, tā ka majors Kovaļovs uzrāva galvu kā zirgs, kuram skatās zobus. Tā izmēģinājies, mediķis nogrozīja galvu un teica:

— Nē, nevar! Labāk, lai paliek tāpat, citādi var iznākt vēl sliktāk. Pielikt, protams, var; es pat tūliņ to jums pieliktu, bet galvoju, ka tā jums būs sliktāk.

— Se tev! Kā lai palieku bez deguna? — Kovaļovs teica. — Ļaunāk nemaz nevar būt kā tagad. Tas taču velns viņu zina kas! Kur lai es tāds spoks rādos? Man ir labi paziņas; arī šo-dien jābūt divos namos uz vakara viesībām. Esmu ar daudzām pazīstams: lūk, valsts padomniece Čehtareva, štāboficiera sieva Podtočina... lai gan pēc tā, ko viņa man izdarījusi, ar viņu var runāt tikai policijā. Esiet tik laipns, — Kovaļovs teica

lū-dzošā balsī, — vai patiesi nav līdzekļa? Kaut kā pielieci, ja arī ne visai labi, ka tikai turētos; bīstamos gadījumos es pat mazliet to varu atbalstīt ar roku. Turklāt es arī nemaz nedejoju un tāpēc nevaru to apdraudēt ar neuzmanīgu kustību. Viss, kas attiecas par vizīšu atlīdzinājumu, varat būt drošs, cik atļaus mani līdzekļi...

— Vai zināL — dakteris teica ne stiprā, ne klusā, bet ār-kārtīgi pārliecinošā un magnetizējošā balsī, — ka es ne kad aiz ma ntkārības nedziedēji! . Tas nesaskan ar maniem principiem un māku. Tiesa, es ņemu maksu par vizītēm, taru yipnīgi la» neapvainotu atsacīdamies. Protams, es pieliktu jūsu degunu, bet zvēru pie sava goda — ja jau jus neticat maniem vārdiem, ka būs daudz sliktāk. Ļaujiet, lai daba pati rīkojas! Biežāk mazgājieties ar aukstu ūdeni — un varat būt pārliecināts, ka arī bez deguna jūs būsit tikpat vesels, kā kad jums tas būtu. Degunu es ieteicu ielikt spirtā vai, vēl labāk, ieliet divas karotes stipra šņabja un sasildīta etiķa, un tad par to jūs dabūsi labu naudu. Esmu gatavs pats to paņemt, ja tikai neuzprasīsit pārāk dārgi.

— Nē, nē! Neparko nepārdošu, — Kovaļovs izmisis iebrē-cās,— labāk lai tas izput!

— Piedošanu! — dakteris teica atvadīdamies. — Gribēju būt jums palīdzīgs ... Ko lai dara! Vismaz jūs redzējāt manu cen-šanos.

To teicis, dakteris ar cēlu izskatu izgāja no istabas. Kovaļovs pat neievēroja viņa seju un dziļā nemaņā pamanīja tikai tīrā un kā sniegs baltā krekla aproces, kas raudzijās no melnās frakas.

Pirms iesniegt sūdzību, viņš nolēma tūliņ nākamajā dienā rakstīt štāboficiera sievai, vai tā nebūtu ar mieru bez strīda atdot to, kas viņam pienākas. Vēstule bija šāda satura:

Cienītā kundze

Aleksandra1 Grigorjevna!

Nevaru saprast Jūsu dīvaino izturēšanos. Varat būt pār-liecināta, ka, rīkojoties šādā veidā, Jūs neko neiegūsiet un nepavisam mani nepiespiedīsiet precēt savu meitu. Ticiet, ka notikums ar manu degunu man ir pilnīgi skaidrs, tāpat arī tas, ka neviens cits — vienīgi Jūs tur esat galvenā vaininiece. Tā pēkšņā atdalīšanās no savas vietas, aizbēgšana un maskēšanās kāda ierēdņa izskatā, un, beidzot, parādīšanās pašam

savā izskatā nav vairāk nekā cits kā burvestība, kuru piekopjat Jūs pati vai tie, kuri vingrinās Jums līdzīgās nodarbībās. Uzskatu par savu pienākumu Jūs brīdināt: ja manis minētais deguns šodien pat neatradīsies savā vietā, būšu spiests meklēt likuma aizsardzību un gādību.

Tomēr palieku Jūs cienīdams,

Jūsu padevīgais kalps

Platons Kovaļovs.

Cienīts kungs

Platon Kuzmič!

Jūsu vēstule mani ārkārtīgi pārsteidza. Atklāti sakot, at-zīstos, nekādi to negaidīju un jo vairāk negaidīju Jūsu netaisnos pārmetumus. Daru Jums zināmu, ka Jūsu pieminēto ierēdņi nekad neesmu pieņēmusi savā mājā ne maskētā, ne viņa īstajā

' Iepriekš tekstā — Palageja.

izskatā. Tiesa, mani apmeklēja Filips Ivaničs Potančikovs. Un, kaut gan viņš patiesi lūdza manas meitas roku, pats būdams nedzērājs un augsti mācīts labas uzvedības cilvēks, taču es nekad viņam netiku devusi nekādu cerību. Jūs vēl pieminat degunu. Ja Jūs ar to domājat, ka esmu gribējusi Jums parādīt garu degunu, tas ir, oficiāli atteikt, tad man ir brīnums, ka Jūs pats

par to runājat, turpretī es, cik Jums zināms, esmu pilnīgi citādās domās, un, ja Jūs tūliņ pat likumīgā ceļā bildināsiet manu meitu, esmu uz vietas gatava Jūs apmierināt, jo tā ir vienmēr bijusi mana vislielākā vēlēšanās, uz ko cerībā palieku gatava Jums pakalpot.

Aleksandra Podtočina

— Nē, — Kovaļovs teica, vēstuli izlasījis. — Viņa patiesi nav vainīga. Tas nevar būt! Vēstule ir tā uzrakstīta, kā nevar rakstīt cilvēks, kas vainīgs noziegumā. — Kolēģiju asesors šai ziņā bija lietpratīgs tāpēc, ka, dienēdams Kaukāza apgabalā, ticis sūtīts vairākas reizes uz izmeklēšanu. — Bet kādā kārtā, kādā vīzē tas noticis? Vienīgi sātans to var saprast! — viņš beidzot teica, ro-kas nolaizdams.

Pa to laiku baumas par šo neparasto notikumu izplatījās visā galvaspilsētā un, kā jau parasts, ne bez īpašiem pielikumiem. Toreiz visu prāti bija noskaņoti uz neparasto: vēl nesen publiku aizņēma mēģinājumi par magnētisma iedarbību. Turklāt vēl ne-bija aizmirsts notikums ar dancojošiem krēsliem Staļļu ielā, un tāpēc nav ko brīnīties, ka drīz vien sāka runāt, ka kolēģiju asesora Kovaļova deguns tieši pulksten trijos

pastaigājoties pa Nevas prospektu. Kāds pateica, ka deguns it kā redzēts Junkera veikalā: un pie Junkera veikala salasījās tāds pūlis un notika tāda spiešanās, ka vajadzēja iejaukties policijai. Kāds cienījama izskata bārdains spekulants, kurš pie ieejas teātrī pārdeva sa-kaltušus konditorejas pīrādziņus, speciāli iztaisīja ļoti labus un izturīgus koka solus, uz kuriem aicināja ziņkārīgos pakāpties par astoņdesmit kapeikām no personas. Kāds nopelniem bagāts pulkvedis tieši šai nolūkā izgāja agrāk no mājas un ar lielām pūlēm izspraucās cauri baram, taču sev par lielu sašutumu veikala logā redzēja nevis degunu, bet gan parastu vilnas kam-zoli un litografētu bildi, kurā attēlota meitene, kad tā savelk zeķi, bet uz to no kokiem noskatās frants vaļēju vesti un ne-lielu bārdiņu; turklāt šī bilde tai pašā vietā jau karājās vairāk nekā desmit gadu. Atgājis nostāk, viņš ērcīgi teica: «Kā var ar šādām dumjām un neticamām baumām jaukt ļaudīm galvu?»

Pēc tam paklīda baumas, ka nevis pa Nevas prospektu, bet Taurijas dārzā pastaigājoties majora Kovaļova deguns; it kā tas jau sen esot tur, jo, kad tur dzīvojis Mirza Hosrevs¹, tas ļoti

brīnījies par šo dīvaino dabas untumu. Daži Ķirurģijas akadēmijas studenti devās turpu. Kāda dižciltīga cienījama dāma īpašā vēstulē lūdza sargu viņas bērniem parādīt šo reto fenomenu un, ja iespējams, sniegt pamācošus norādījumus jaunatnei.

Par visu šo notikumu ārkārtīgi pāncējās visi aristokrāti, pa-stāvīgie rautu apmeklētāji, kuru uzdevums smīdināt dāmas, bet kuru anekdošu krājums pavisam izsīcis. Neliela cienījamu un valstiski uzticamu (aužu daļa bija ārkārtīgi neapmierināta. Kāds kungs sašutis teica, ka šis nesaprotot, kā tagadējā izglīto-tajā laikā varot izplatīties tādi nejēdzīgi izdomājumi, un ka šis brīnoties, kā valdība tam nepievēršot uzmanību. Šis kungs, kā redzams, piederēja pie tiem kungiem, kuri vēlētos iejaukt valdību itin visā, pat savās ikdienas ķildās ar sievu. Pēc tam... taču te atkal visu notikumu ietin migla, un, kas bijis pēc tam, pavisam nav zināms.

Pasaulē atgadās tīrās aplamības. Dažreiz nav it nekā ticama: uzreiz tas pats deguns, kas braukājis apkārt valsts padomnieka pakāpē un pilsētā sacēlis tik daudz trokšņa, it kā nekas

nebūtu noticis, izrādījās novietojies pats savā vietā, tas ir, tieši starp majora Kovaļova diviem vaigiem. Tas notika jau aprīļa septītajā datumā. Atmodies, nejauši paskatījies spogulī, viņš redz: de-guns! Caps ar roku, patiesi — deguns! «Ehē!» Kovaļovs teica un no priekiem gandrīz vai izlaida ar basām kājām trepaku pa visu istabu, taču ienākušais Ivans to izjauca. Majors tūliņ pa-vēlēja pasniegt mazgājamo ūdeni un mazgādamies vēlreiz pa-vērās spogulī: deguns! Dvielī slaucīdamies, viņš atkal parau-dzījās spogulī: deguns!

— Paskaties, Ivan, šķiet, man uz deguna būtu it kā pū-tīte, — viņš teica, bet pats domāja: «Tavu postu, ja Ivans teiks —nē, kungs, ne vien pūtītes, paša deguna arī nav.»

Bet Ivans teica:

— Nekā, nav nekādas pūtītes: deguns ir tīrs!

— Labi, velns parāvis! — majors teica pats sev un noknak- šķināja pirkstus. Tobrīd pa durvīm ieskatījās bārdzinis Ivans Jakovļevičs, bet tik bailīgi kā kaķis, kas nupat nopērts par taukuma zādzību. — Saki tūliņ — vai rokas ir tīras? — jau iz-tālēm sauca Kovaļovs.

— Tīras.

' Persijas princis — apmeklēja Pēterburgu
1829. gadā.

— Melo!

— Nudien, kungs, tīras!

— Pieraugi tu man!

Kovaļovs apsēdās. Ivans Jakovļevičs apsedza viņu ar sal-veti un acumirkli ar otu pārvērta visu bārdu un daļu no vai-giem krēmā, kādu pasniedz tirgoņu vārda dienās.

— Paskat tikai! — Ivans Jakovļevičs sev teica, paraudzījies uz degunu, un pēc tam pagrieza galvu uz otru pusi un parau-dzījās uz to no sāniem. — Re, kur! Ka tevi piķis, ja tā padomā, — viņš turpināja un ilgi skatījās uz degunu. Beidzot vieglītēm un ar tādu piesardzību, kādu vien var iedomāties, viņš pacēla divus pirkstus nolūkā satvert to pie galiņa. Tāda nu bija Ivana Jakovļeviča sistēma.

— Nu, nu, nu, pieraugi! — Kovaļovs iebrēcās.

Ivanam Jakovļevičam pat rokas nolaidās, viņš nobijās un samulsa, kā nekad nebija mulsis. Beidzot piesardzīgi sāka ku-tināt ar bārzdas nazi zem deguna; un, lai gan nebija parocīgi un vieg'i skūt, nepieturot ķermeņa ostāmo daļu, ,tomēr, atspēries ar savu rēpuļaino lielo pirkstu majoram

vaigā un apakšējās smaganās, beidzot pārvarēja visus šķēršļus un noskuva.

Kad viss bija gatavs, Kovaļovs tūliņ pasteidzās apģērbties, paņēma ormani un brauca tieši uz konditoreju. Ieiedams jau iztālēm sauca: «Viesmīl, tasi šokolādes!» — un pats acumirkļi pie spoguļa: ir deguns! Viņš jautri atgriezās un ar izsmējīgu skatu, mazliet piemiedzis aci, paraudzījās uz diviem virsniekiem, vienam no tiem deguns nekādi nebija lielāks par vestes pogu. Pēc tam viņš devās uz tā departamenta kantori, kur pūlējās dabūt vicegubernatora, bet neveiksmes gadījumā — eksekutora vietu. Iedams cauri pieņemamai istabai, viņš raudzījās spogulī: ir deguns! Pēc tam viņš brauca pie cita kolēģiju asesora vai majora — liela smējēja, kuram viņš bieži par atskabargainām piezīmēm bija teicis: «Ak tu viens ar ārā, es tevi pazīstu, tīl esi tīrais ņirga!» Pa ceļam viņš domāja: «Ja arī majors neplīsīs no smiekliem, mani ieraudzījis, tad droša zīme, ka itin viss atrodas savās vietās.» Bet kolēģiju asesors neko. «Labi, labi, velns parāvis!» Kovaļovs sevī domāja. Pa ceļam viņš satika štāboficiera sievu Podtočinu kopā ar meitu, sasveicinājās ar viņām un tika saņemts ar

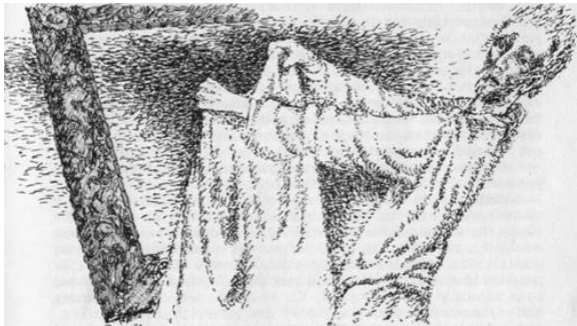
priecīgiem izsaucieniem: tātad nav viņam nekāda trūkuma. Viņš sarunājās ar tām ļoti ilgi un, tīši izvilkis tabakdozi, dāmām redzot, bāza abās nāsīs tabaku, klu-sībā domādams: «Ek jūs, bābieši, dūņu vistas! To meitu es tomēr neprecēšu. Tāpat vien par amour/ — lūgtu!». . . Un majors

Kovaļovs no tā laika staigāja, itin kā nekas nebūtu bijis, gan pa Nevas prospektu, gan pa teātriem un visur. Un deguns arī, itin kā nekas nebūtu bijis, sēdēja viņa sejā, nerādīdams ne mazāko tieksmju kaut kur aizmukt. Pēc tam majoru mūžīgi redzēja omulīgu, smaidīgu, lakstojamies ap glītām dāmām, un reiz viņš pat apstājās Tirdzniecības kvartālā pie veikala un pirka nez kādu ordeņa lentīti, nav zināms, kādam nolūkam, jo viņš pats nebija nekāda ordeņa kavalieris.

Lūk, kāds notikums atgadījās mūsu plašās valsts ziemeļu galvaspilsētā! Tikai tagad, visu pārdomājot, redzam, ka te daudz neticama. Nemaz jau nerunājot par to, ka patiesi dīvaina ir pārdabiskā deguna atdalīšanās un tā parādīšanās dažādās vietās valsts padomnieka izskatā, — kā gan Kovaļovs neaptvēra, ka avīzē nevar ievietot sludinājumu par degunu? Es te nedomāju, ka

man sludinājums liktos par dārgu: tās ir blēņas, un es ne-maz neesmu no skopuļiem. Taču nav pieklājīgi, nav ērti, nav labi! Un vēl — kā deguns varēja atrasties ceptā maizē, un kā pats Ivans Jakovļevičs. .. nē, es to nekādi nesaprotu, pavisam nesaprotu! Bet kas ir vēl dīvaināk, kas ir galīgi nesaprotami — kā autori var izvēlēties šādus sižetus? Atzīstos, tas ir gluži neizdibināmi, tas patiesi. .. nē, nē, nepavisam nesaprotu. Pirm-kārt, tēvijai no tā labuma nav nekāda, otrkārt... arī, otrkārt, nav nekāda labuma. Es nepavisam nezinu, kas tas ir...

Un tomēr ar visu to, kaut gan, protams, var pieļaut ij to, ij šo, ij trešu, var pat... nu, bet kur tad nav aplamību?... Un tomēr, ja padomā, tajā visā, nūdien, kaut kas ir. Lai saka, 'ko grib, tomēr šādi notikumi atgadās pasaulē, lai arī reti, bet atgadās.

PORTRETS

I dala

Nekur neapstājās tik daudz laužu kā Sčukina tirdzniecības kvartālā pie gleznu veikala. Te patiesi varēja atrast visdažādākos retumus: lielākoties eļļas krāsu gleznas, noklātas ar tumšzaļu laku, tumšdzeltenos vizuļzelta ietvaros. Ziema ar baltiem ko-kiem, pilnīgi sarkans vakars, līdzīgs ugunsgrēka atblāzmai, flāmu zemnieks ar pīpi un izlauztu roku izskatījās vairāk pēc tītara ar aprocēm nekā pēc cilvēka — tie bija parastie gleznu sižeti. Pie tā vēl jāpievieno dažas gravīras: Mirza Hosrevs aitādas cepuri galvā, nez kādu ģenerāļu portreti, kur viņi no-tēloti ar likiem

deguniem, trlsstūrenēm galvā. Turklāt šādu bodīšu durvis parasti nokarinātas ar lielām lapām, uz kurām iespiestas liepu kokā grieztas bildītes, kas apliecina krievu cilvēka īpatnējo talantu. Uz kādas no šīm lapām redzama cara meita Miliktrisa Kirbitjevna, uz citas — Jeruzalemes pilsēta, pār kuras namiem un baznīcām bez žēlastības gāzta sarkanā krāsa, kas ķērusi arī daļu zemes un divus dievlūdzejus — krievu zemniekus ar dūraiņiem rokās. Pircēju šīm gravīrām parasti

nav daudz, toties skatītāju — bariem. Kāds izlaidīgs sulainis, nedsams no traktiera pusdienas savam kungam, noteikti rēgojās pie tām ar traukiem rokās; un tā nu kungam būs jāstrebj ne visai silta zupa. Pie tām droši vien neiztrūkst zaldāts šineliļ mugurā, šis sīkumtirga kavalieris, kas pārdod divus atvāžamos nazīšus; vēl tur ar kurpju kārbu rokā stāv tirgone no Ohtas. Katrs jūsmo, kā nu māc: laucinieki parasti baksta ar pirkstu; kavalieri skatās nopietni; sulaiņpuikas un amatnieku mācekļi smejas un ķircina cits citu ar karikatūrām; gados vecie sulaiņi rupjvilnas šineļos skatās tikai tāpēc, lai kaut kur noslaistītos; bet tirgones, jaunās krievu sievas, piestājušas,

ziņkārības dzītas, paklausīties, par ko runā ļaudis un ko tur skatās.

Tobrīd, garām ejot, veikala priekšā neviļus apstājās jaunais mākslinieks Cartkovs. Vecais mētelis un vienkāršās drēbes liecināja, ka šis jauneklis pašaizliedzīgi nododas darbam un viņam nav laika rūpēties par švītu tērpu, kas vienmēr tik noslēpu-maini vilina jaunatni. Apstājies viņš pirmāk klusībā pasmējās par šīm kroplajām bildēm. Tad pamazām iegrima domās par to, kam vajadzīgi šādi ražojumi. Ka vienkāršajiem krievu ļaudīm patīk Jeruslani Lazareviči, izēdēji un izdzērēji, Fomas un Jeromi', tur nebija ko brīnīties: attēlotais bija tautai saprotams; bet kas pārēk šīs raibās, netīrām eļļas krāsām uztrieptās bildes? Kam vajadzīgi šie flāmu zemnieki, šīs sarkanās un zilās ainavas, kuras it kā liecina par pretenzijām uz kaut ko augstāku mākslā, bet kur patiesībā izpaužas tās dziļš pagrimums? Šķiet, tās ne-bija darinājis nemākulis amatieris. Citādi te no šīs nejutīgās karikatūras izlauztos kāda kvēla tieksme. Te varēja skatīt vie-nīgi stulbumu, nevarību, vārgulīgu gara nabadzību, kas pat-varīgi ielauzusies mākslas rindās, kaut gan tai vieta

starp zemas kvalitātes amatnieku darinājumiem; šī gara nabadzība, būdama uzticīga pati sev, bija ieviesusi mākslā amatnieciskumu. Tās pašas krāsas, tā pati maniere, ievingrinātā, ieradusi roka, kas drīzāk piederēja rupji taisītam automātam, nevis cilvēkam... Ilgi viņš stāvēja šo netīro bilžu priekšā, beidzot vairs par tām nemaz nedomādams; taču pa to laiku veikala saimnieks, pelēks vīrelis rupjā mētelī, kopš svētdienas neskūtu, bārdas rugājiem apaugušu seju, jau sen viņam kaut ko stāstīja, kaulējās un noteica galīgo cenu, nemaz neuzzinājis, kas viņam patīcis un ko vajag.

— Lūk, par tiem tur zemnieciņiem un par ainaviņu ņemu divdesmit piecus rublēnus. Kādas krāsas! Taisni acis žilbst; tikko kā dabūju no biržas; vēl laka nav nožuvusi. Vai arī, lūk, kur

' Lubu bildes, plaši izplatītas XVIII gs. beigās un XIX gs. sākumā.

ziema, ņemiet ziemu! Piecpadsmit rubļu! Ietvars vien cik ne-maksā! Paskat, kas par ziemu! — Te tirgonis iesita vieglu knipi pa audeklu, varbūt lai parādītu ziemas stiprumu. — Pavēlēsiet tās sasiet kopā un aiznest jums līdzī? Kur dzīvojat? Ei, puis, padod auklu!

— Pag, ne tik strauji, — mākslinieks atmodies teica, re-dzēdams, ka veiklais tirgonis ne pa jokam tās sien kopā. Tik ilgi nostāvēt veikalā un neko nenopirkt kļuva neērti, un viņš teica: — Acumirkli, es paskatīšos, vai te neatradīsies kaut kas man derīgs. — Un pieliecies sāka celt no grīdas kaudzē sa-sviestos, nobružātos, noputējušos vecos mālējumus, kuri acīm-redzot netika cienīti. Te bija veci ģimenes portreti, kuru pēc-nācējus diezi vai vairs varēja sameklēt pasaulē, pilnīgi nezināmi attēlojumi uz saplēsta audekla, ietvari bez zeltījuma — vārdu sakot, visāda veca draža. Taču mākslinieks ņēmās meklēt, pie sevis domādams: «Varbūt kaut kas arī atradīsies.» Viņš ne vienu reizi vien bija dzirdējis nostāstus par to, ka dažreiz krāmos pie lubu bildīšu pārdevējiem atrastas lielu mākslinieku gleznas.

Tirgotājs, redzēdams, kur rakņājas pircējs, nomierinājās un, pieņēmis savu parasto cienīgo izskatu, nostājās pie durvīm, aicinādams iekšā pircējus un norādīdams ar vienu roku uz veikalu: «Šurpu, cienītais; palūk, kur bildes! Nāciet, nāciet; nupat kā no biržas.» Viņš bija jau papildnam noklaigājies un lielākoties bez

panākumiem un ar lupatu tirgoni, kas stāvēja iepretī pie savas bodes, notērgājies līdz apnikumam, un, bei-dzot atcerējies, ka viņam veikalā ir pircējs, uzgrieza ļaudīm muguru un iegāja iekšā. «Nu, cienītais, vai izvēlējāties kaut ko?» Mākslinieks jau labu laiku nekustīgi stāvēja pie kāda portreta lielā, kādreiz greznā ietvarā, uz kura tagad tikai vie-tumis spīdēja apzeltījuma paliekas.

Portretā bija redzams vecs vīrs ar vāju seju bronzas krāsā, lieliem vaigu kauliem; viņa vaibsti, šķiet, bija tverti drudžainas kustības brīdī un pauda ziemeļniekam nepiemītošu spēku. Tur atspoguļojās pusdienas kvēle. Viņš bija platā, krokainā aziātu tērpā. Lai cik portrets bija bojāts un noputējis, kad noslaucīja no sejas putekļus, kļuva redzams, ka tas ir liela mākslinieka darbs. Šķiet, tas nebija pabeigts; taču otas spēks bija pārstei-dzošs. Visneparastākās bija acis: šķiet, mākslinieks tajās bija ielicis visu savas otas spēku un neatlaidīgo centību. Tās skatī-jās un skatījās no portreta, ar savu dīvaino dzīvīgumu it kā sagraudamas tā harmoniju. Kad portretu pienesā pie durvīm, acis skatījās vēl neatlaidīgāk. Gandrīz tādu pašu iespaidu tās atstāja arī uz ļaudīm.

Sieviete, kas stāvēja māksliniekam aiz muguras, iesaucās: «Viņš skatās, viņš skatās!» Un atkāpās at-pakaļ. Jauno cilvēku pārņēma nepatīkama, neizprotama sajūta, un viņš nolika portretu zemē.

— Nu, vai ņemsit portretu? — saimnieks jautāja.

— Cik maksā? — mākslinieks painteresējās.

— Neko jau vis neplēsīšu. Dodiet trīs kvartus!

— Nē.

— Bet cik tad?

— Divdesmit kapeikas, — mākslinieks atbildēja, posdamies uz iešanu.

— Kas nu tā par cenu! Par divdesmit kapeikām ietvaru arī nenopirksit. Varbūt rit domājat pirkt? Ei, cienījamais, nāciet atpakaļ! Piemetiet kaut desmit kapeikas! Ņemiet, ņemiet par divdesmit kapeikām! Nudien, tas rokasnaudai — tikai tāpēc, ka pirmais pircējs.

Pēc tam viņš atmeta ar roku, it kā teikdams: «Lai tad ar iet tā bilde par velti!»

Tā Cartkovs pilnīgi negaidīti nopirka vecu portretu un no-domāja: «Kāpēc es to nopirku? Kam man tas vajadzīgs?» Taču neko vairs

nevarēja darīt. Viņš izvilka no kabatas divdesmit kapeikas, atdeva tirgonim, paņēma portretu padusē un nesa uz māju. Pa ceļu viņš atcerējās, ka atdotās divdesmit kapeikas bija pēdējās. Viņš sadrūvējās; tobrīd viņu pārņēma īgnums un vienaldzības tukšums. «Kaut nelabais to rāvis! Nelāga ir šī pasaule!» viņš teica kā daždien neveiksmju piemeklēts krievu cilvēks. Un tā viņš gāja ātriem, gandrīz mehāniskiem soļiem, pilns nejutības pret visu. Dziesnas sarkanā gaisma vēl kavējās debesu malā; vēl uz to pusi pavērstos namus mazliet apspīdēja tās siltā gaisma; bet saltā, zilganā mēness mirga pa to laiku jau kļuva spēcīgāka. Namu un gājēju kāju mestās blāvās, vieg-lās ēnas staraini krita uz zemes. Jau mākslinieks pamazām sāka vērot debesis, kuras apgaismoja dzidra, smalka, mānīga gaisma, un gandrīz vai reizē no viņa lūpām atskanēja vārdi: «Cik viegls tonis!» — un vārdi: «Nepatīkami, kaut nelabais to rāvis!» Un, ciešāk saturēdams portretu, kas slīdēja laukā no paduses, viņš pielika soli.

Noguris, caurcaurēm nosvīdis, viņš atvilkās mājās uz Piec-padsmīto līniju Vasilija salā. Aizelsies, ar pūlēm viņš uzkāpa pa kāpnēm,

nolaistītām ar samazgām un izrotātām ar suņu un kaķu mēsliem. Uz klauvējienu nekādas atbildes: sulaiņa nebija mājās. Viņš piespiedās pie loga un pacietīgi sāka gaidīt, kamēr beidzot atskanēja kāda nācēja soļi; tas bija puisis zilā kreklā, viņa izpalīgs, modelis, krāsu jaucējs un grīdas slaucītājs, kurš šo grīdu turpat arī piebradāja ar saviem zābakiem. Puisi sauca par Ņikitu, un, kad kunga nebija mājās, viņš visu laiku pavadīja pie vārtiem. Ņikita ilgi pūlējās ielikt slēdzeni caurumā, kuru tumsā nevarēja redzēt. Beidzot durvis atvēra. Cartkovs iegāja neciešami saltā priekšnamā, kādi vienmēr mēdz būt māksli-niekiem, kaut gan viņi to nemaz nemana. Neatdevis Ņikitam mēteli, viņš iegāja savā istabā ar aizsalušiem logiem, piesvaīdltā ar visādiem krāmiem, kas vajadzīgi māksliniekiem: ģipša roku gabaliem, ietvariem ar uzvilktu audeklu, iesāktām un pamestām skicēm, uz krēsliem samestiem drapējumiem. Viņš bija stipri noguris, nometa mēteli, izklaidīgi nolika atnesto portretu starp diviem nelieliem audekliem un atkrita uz šaura dīvāna, par kuru nevarēja teikt, ka tas apvilks ar ādu, tāpēc ka rinda vara nagliņu, kas agrāk piestiprināja ādu, jau sen kopš

bija palikusi pati par sevi un pa virsu āda ari pati par sevi, un tāpēc Ņikita bāza zem tās netīrās zeķes, kreklus un citu nemazgātu veļu. Pasēdējis un pagulšņājis, cik nu ērti varēja pagulšņāt uz šī šaurā dīvana, viņš beidzot paprasīja sveci.

— Sveces nav, — Ņikita teica.

— Kā nav?

— Nu, vakar jau ari nebija, — Ņikita atbildēja.

Mākslinieks atcerējās, ka patiesi arī vakar nebija sveces,

nomierinājās un apklusa. Viņš ļāvās noģērbties un uzvilka savu stipri savalkāto ķiteli.

— Jā, un bija ienācis saimnieks, — Ņikita teica.

— Bija atnācis pēc naudas? Zinu, — mākslinieks sacīja, at-metis ar roku.

— Viņš bija ar kādu kopā, — Ņikita teica.

— Ar ko tad?

— Nezinu, ar ko ... laikam ar kvartāla uzraugu.

— Kāpēc ar uzraugu?

— Nezinu, kāpēc; teica tāpēc, ka nemaksājos par dzīvokli.

— Un kas no tā iznāks?

— Nezinu, kas iznāks, viņš teica, ja negrib, sak, lai vācas laukā no dzīvokļa; rīt vēl abi taisījās atnākt.

— Lai viņi nāk,—Cartkovs skumjā vienaldzībā izmeta. Un viņu pārņēma pagalam drūms noskaņojums.

Jaunais Cartkovs bija talantīgs, daudzsološs mākslinieks: aizrautības mirkļos viņa ota pauda novērošanas spējas, apķērību, kvēlu tieksmi vairāk tuvoties dabai. «Skaties, draugs,» viņam ne vienu reizi vien teica profesors, «tev ir talants, grēks būs, ja tu to izniekosi. Tu esi nepacietīgs. Ja tevi kaut kas vilina, kaut kas iepatīk — tu ar to noņemies, bet cits viss tev slikts, cits viss tev nieki, tu uz to vairs negribi skatīties. Pieraugi, ka no tevis neiznāk modes kalps. Jau tagad tavas krāsas klieudz pārāk skaļi. Zīmējums tev nav stingrs, brīžiem pat pavisam vājš, līnija nav redzama; tu jau dzenies pēc moderna apgaismo-juma, pēc tā, kas pirmais duras acīs. Tā vien skaties, sāksi strādāt angļu manierē. Sargies, tevi jau pievelk izpriecas; es dažreiz manu tev ap kaklu švītu lakatu, galvā spožu platmali. .. Tas ir vilinoši, tu vari likties uz modē nākušu bildīšu glezno-šanu, par naudu taisīt portretus. Bet

talants taču no tā iet bojā, neattīstās. Pacieties! Apdomā katru darbu, met nost dižošanos — lai naudu grābj citi. Tava daļa nekur nepaliks.»

Profesoram bija sava taisnība. Patiesi — dažreiz mūsu māksli-niekam gribējās uzdzīvot, padīžoties, vārdu sakot, izrādīt jau-nību. Taču viņš tomēr varēja sevi saņemt rokās. Palaikam viņš aizmirsā visu, kad ķērās pie otas, un atrāvās no tās kā no skaista sapņa. Viņa gaume redzami attīstījās. Vēl viņš nesa-prata visu Rafaēla dziļumu, taču jau aizrāvās ar veiklo, plašo Gvido manieri, apstājās pie Ticiāna portretiem, jūsmoja par flāmiem. Tumšās vecās gleznas vēl daudz ko slēpa viņam, taču viņš tajās jau šo to varēja saskatīt, lai gan iekšēji nepiekrita profesoram, ka vecie meistari no mums aizgājuši tik neaizsnie-dzami tālu; viņam pat šķita, ka deviņpadsmitais gadsimts dažā ziņā tiem ievērojami aizsteidzies priekšā, ka dabas atdarināšana kļuvusi kaut kā spilgtāka, dzīvāka, tuvāka; vārdu sakot, šai gadījumā viņš domāja tā, kā domā jaunatne, kura jau kaut ko sapratusi un jūt to ar lepnu iekšēju apziņu. Dažreiz viņam sanāca dusmas, kad viņš redzēja, ka atbraucējs gleznotājs — francūzis vai vācietis, kurš pēc

aicinājuma dažreiz nemaz ne-bija gleznotājs, vienīgi ar ievingrinātu roku, drošu otu un spilg-tām krāsām sacēla vispārīgu troksni un acumirkli sakrāja kapi-tālu. Tas viņam nāca prātā ne jau tad, kad, iegrimis darbā, viņš aizmirsa ēdienu, dzērienu un visu pasauli, bet tad, kad beidzot stipri uzmācās vajadzība, kad nebija naudas, par ko nopirkt otas un krāsas, kad uzmācīgais saimnieks reizes desmit dienā nāca piedzīt īri. Tad izsalkusi iztēle apskaužami notēloja bagāta gleznotāja likteni; tad prātā iešāvās doma, kāda bieži dzimst krievu cilvēka galvā: pamest visu un, par spīti visam, no bēdām uzdzīvot. Un tagad arī viņš gandrīz bija tādā stāvoklī.

— Jā! Pacieties, pacieties! — viņš pikti teica. — Bet pacietībai jau arī pienāk gals. Pacieties! Bet par kādu naudu es rīt ēdīšu pusdienas? Nevienš jau naudu neaizdos. Un, kaut vai visas savas gleznas un zīmējumus aiznestu pārdot, par tām vairāk nekā divdesmit kapeiku nedabūšu. Tās ir vērtīgas, es to jūtu: neviena no tām nav veltīgi uzsākta, katrā no tām ir kaut kas ielikts. Tikai kāda tam jēga? Etīdes — tāpat par etīdēm paliks, uzmetumi — tiem gala nav. Un kas tad pirks,

nezinot manu vārdu? Un kam vajadzīgas antīku kopijas? Vai arī mana nepa-beigtā Psihes māla, vai manas istabas perspektīva, vai mana Ņikitas portrets, kaut gan tas, nūdien, labāks par dažu laba modes gleznotāja darinātu portretu? Kāpēc? Kāpēc es mokos un kā skolnieks noņēmos ar ābeci, es taču varu spīdēt ne sliktāk kā dažs labs un, tāpat kā viņi, iegūt naudu.

To teicis, gleznotājs sāka drebēt un nobāla: izliekusies no pieslietā audekla, uz viņu noraudzījās kāda drudžaini izķēmota seja. Divas baismīgas acis cieši viņu uzlūkoja, it kā gatavo-damās aprīt; uz lūpām varēja lasīt bargu pavēli klusēt. Izbijies viņš gribēja iekliegties un pasaukt Ņikitu, kurš savā priekšīnā jau laida vaļā varenu krācienu, bet pēkšņi apstājās un sāka smieties. Baiļu sajūta tūliņ izgaisa. Tas bija nopirktais portrets, kas pavisam aizmirsies. Mēness gaisma, kas piepildījusi istabu, apspīdēja arī to, piešķirdama tam divainu dzīvīgumu. Viņš sāka portretu aplūkot un tīrīt. Apmērcēja ūdenī sūkli, pārvilka ar to vairākas reizes, nomazgāja gandrīz visus putekļus un netīrumus, pakāra pie sienas un vēl vairāk izbrīnījās par neparasto darbu — gandrīz visa seja bija atdzīvojusies, un

acis paskatījās tā, ka viņš beidzot nodrebēja un, atkāpies atpakaļ, pārsteigts iesaucās: «Viņš skatās, viņš skatās ar cilvēka acīm!» Viņam ienāca prātā . . . no profesora dzirdētais nostāsts par kādu slavenā Leonardo da Vinči¹ portretu, pie kura lielais meistars strādājis vairākus gadus un arvien uzskatījis to par nepabeigtu un kuru, pēc Vazari² iz-teicieniem, visi uzskatījuši par mākslas pilnību un kalngalu. Vispilnīgākās tajā bija acis, par kurām brīnījās laika biedri; uz audekla bija redzamas pat to vissīkākās, tikko pamanāmās dzīslīņas. Taču šai viņa priekšā stāvošajā portretā bija kaut kas dīvains. Tā vairs nebija māksla: tas jau grāva paša portreta harmoniju. Tās bija dzīvas, tās bija cilvēka acis! Šķita, tās izgrieztas dzīvam cilvēkam un ieliktas audeklā. Te vairs nebija tās augstās baudas, kura pārņem dvēseli, kad skatāmies māksli-nieka darbu, lai cik drausmīgs būtu uzgleznotais priekšmets; tas, kas te bija uzgleznots, viesā neizprotamas, slimīgas, no-gurdinošas jūtas. «Kas tas ir?» mākslinieks nevilus sev jautāja. «Tas izskatās pēc dzīva, tā ir dzīva daba: kāpēc gan rodas šīs dīvaini nepatīkamās jūtas? Varbūt verdziska, pārlietu tieša dabas atdarināšana ir

jau ļauns nodarījums un šķiet kā tāds skaļš, haotisks brēciens? Vai arī, ja priekšmetu uztver vienaldzīgi, bezjūtīgi, nedzīvojot tam līdzī, tas obligāti parādās tikai

' Te ir runa par lielā itāļu mākslinieka Leonardo da Vinči (1452—1519) portretu «Mona Liza» («Džokonda»).

2 Vazari (1511 —1574) itāļu gleznotājs un arhitekts.

savā drausmīgajā īstenībā, to neapgaismo neizdibināma tajā paslēpta domas gaisma, tas paveras tai īstenībā, kāda atklājas, kad, vēlēdamies izdibināt skaisto cilvēkā, apbruņojies ar anato-mijas nazi, pāršķel tā iekšas un redzi pretīgo cilvēkā? Kāpēc gan parastā, nicināmā daba vienam māksliniekam paveras tādā gaismā, ka nerada nekādu zemisku iespaidu; gluži otrādi —esi it kā veldzējies, un pēc tam viss plūst un kustas ap tevi rāmāk un mierīgāk. Un kāpēc tā pati daba citam māksliniekam šķiet zemiska, netīra, lai gan viņš dabai tāpat palicis uzticīgs? Taču nav, nav tajā tā, kas apmirdz. Tas tāpat kā dabā: lai ainava būtu cik krāšņa, tai kaut kā trūkst, ja debesīs nav saules, kas to apspīd.»

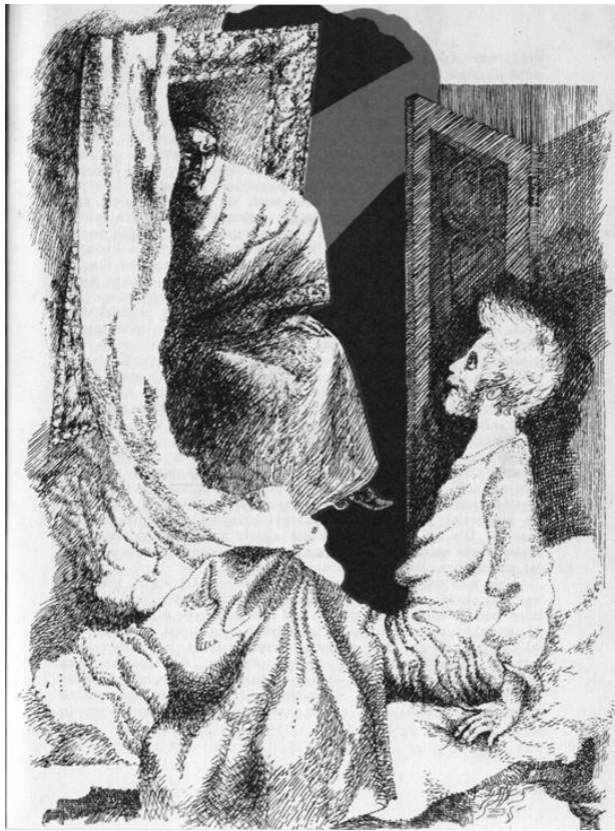
Un viņš atkal piegāja pie portreta, lai

apskatītu šīs neiz-protamās acis, un ar šausmām pamanīja, ka tās patiesi raugās uz viņu. Tā vairs nebija ne dabas kopija, tas bija tas dīvainais dzīvīgums, kas apgaismotu seju mironim, kurš izcēlies no kapa. Vai nu mēness gaisma, kas nes sev līdzī murgainu sapni un piešķir visam citu izskatu, nekā tas rādās dienu, vai arī iemesls bija cits, tikai pēkšņi viņam nez no kā sametās bail vienam istabā. Viņš klusu atgāja nost no portreta, pagriezās uz otru pusi un centās tajā neskatīties, tomēr acis blenza tajā pašas no sevis. Beidzot viņam kļuva bail pat staigāt pa istabu; šķita, tūlī kāds cits sekos viņam pa pēdām; un viņš ik mirkli at-skatījās. Viņš nebija bailīgs; taču iztēle un nervi bija jutīgi, un tovakar viņš pats nesaprata, no kā neviļus baidās. Viņš ap-sēdās kaktā, bet arī te likās, nupat, nupat kāds pār plecu pa-skatīsies sejā. Bailes neaizdzina pat Ņikitas krākšana priekš-namā. Beidzot viņš bikli, acis nepaceldams, piecēlās, aizgāja aiz aizslietņa un apgūlās gultā. Pa aizslietņa spraugām viņš redzēja mēnesnīcas apgaismoto istabu un tieši pretī pie sienas pakārto portretu. Acis vēl baismīgāk, vēl izteiksmīgāk cieši raudzījās viņā un, rādījās, negribēja skatīties ne uz ko citu kā

vienīgi uz viņu. Pilns mokošu jūtu, viņš saņēmās, piecēlās no gultas, paķēra palagu un, piegājis pie portreta, ietina to.

To paveicis, viņš mierīgāk nolikās gultā, sāka domāt par trūkumu un mākslinieka nožēlojamo likteni, par ērkšķaino ceļu, kas ejams šai pasaulē; vien acis pa to laiku neviļus raudzījās pa aizslietņa spraugu uz palagā ietīto portretu. Mēness gaisma vērtā palagu vēl baltāku, un viņam šķita, ka baismīgās acis skatās pat caur audumu. Ar šausmām viņš cieši ieurbjas acīm portretā, it kā gribēdams pārliccināties, ka tās ir blēņas. Tomēr beidzot viņš jau redz patiesi.. . viņš redz, skaidri redz: palaga vairs nav. .. portrets ir atsegts un skatās pāri visam, kas ap-kārt, tieši uz viņu, skatās viņam dvēselē. .. Sirds sastingst. Un

viņš redz: vecis sakustas, pēkšņi atspiežas ar abām rokām iet-varā. Beidzot paslejas uz rokām un, izbāzis abas kājas, izlec no ietvara... Pa aizslietņa spraugu redzams tikai tukšs ietvars. Istabā atskan soļu troksnis, kurš beidzot nāk arvien tuvāk aizslietnim. Nabaga māksliniekam sirds daudzās kā negudra. Ar bailēs aizmūrētu elpu viņš gaida, ka nupat, nupat vecais ieskatī-sies pie viņa. Un tas patiesi ieskatās aiz aizslietņa ar to

pašu bronzas seju, lielās acis grozīdams. Cartkovs pūlas kliegt — un jūt, ka zudusi balss, pūlas pakustēties, pakustināt kaut lo-cekli, taču nejaudā. Ar pavērtu muti un aizturētu elpu viņš noraugās uz šo gara auguma baigo fantomu[7] platā aziātu svārkā un gaida, ko tas darīs. Vecis apsēžas viņam gandrīz pie pašām kājām un tūliņ kaut ko izvelk no sava platā apģērba krokām. Tas ir maiss. Vecis to atraisa un, satvēris to, apgriež un iz-purina: ar dobjū būkšķi no tā izkrīt smagi, gari tīstokļi, katrs ietīts zilā papīrā, un uz katra uzrakstīts «1000 červoncu». Pa-bāzis savas garās, kaulainās rokas no platajām piedurknēm, vecis nemas attīt tīstokļus. Paspīd zelts. Lai gan mākslinieku stindzina un šausmās iedzen bailes, taču ar acīm viņš viss piesūcas zeltam, raudzīdamies nekustīgi, kā to attin kaulainās rokas, kā tas mirdz, tinkšķ smalki un dobjū un kā to atkal satin. Te viņš pamana vienu tīstokli, kas aizslīdējis tālāk no citiem pie gultas kājas galvgalī. Viņš to krampjaini satver un baiļu pilns skatās, vai vecis nepamanīs. Taču, šķiet, vecais ir ļoti aizņemts. Viņš vāc kopā visus savus tīstokļus, saliek atpakaļ maisā un, uz viņu nepaskatījies, aiziet prom no gultas. Cart- kovam sirds stipri sit,

kad viņš izdzird, kā istabā nošvīkst aizejoši soli. Viņš jo stiprāk spiež rokās savu tīstokli, pie visām miesām par to drebēdams, un uzreiz dzird, ka soli atkal nāk uz aizslietņa pusi, redzams, vecais attapies, ka trūkst viena tīstokļa. Un nu viņš ieskatās aiz aizslietņa. .. Izmisuma pilns, mākslinieks sažņaudz rokā savu tīstokli, pielikdams visus spēkus, lai pakustētos, iekļedzas — un pamostas.

Viss viņš mirka saltos sviedros; sirds sita tik stipri, cik vien var sist; krūtis bija tā sažņaugušās, it kā no tām taisītos aiz-lidot pēdējā elpa. «Vai patiesi tas bija sapnis?» viņš teica, sat-vēris galvu abām rokām, taču redzētā drausmīgā realitāte ne-izlikās pēc sapņa. Jau atmodies, viņš redzēja, ka vecais ieiet ietvarā, pazibēja pat platā apģērba mala, un mākslinieka roka skaidri sajuta, ka mirkli agrāk tā turējusi smagumu. Mēness gaisma apspīdēja istabu, izraudama no tumšajiem kaktiem te audeklu, te ģipša roku, te uz krēsla pamestu drapējumu, te bikses un netīrītus zābakus. Tikai nu viņš pamanīja, ka neguļ gultā, bet stāv tieši pretī portretam. Kā viņš te bija ticis — to nekādi nevarēja saprast. Vēl vairāk bija jābrīnās, ka portrets atsegts un palaga patiesi

viršū nav. Ar stingām bailēm viņš skatījās uz to un redzēja, kā viņā cieši noraugās dzīvas cilvēka acis. Salti sviedri izspiedās uz sejas; viņš gribēja paiet nost, bet juta — kājas it kā ieaugušas zemē. Un viņš redz: tas vairs nav sapnis, veča vaibsti sakustas un lūpas pastiepjās pret viņu, it kā gribētu viņu izzīst... Ar šausmu kļiedzienu viņš atlēca nost — un pamodās. ,

«Vai patiesi arī tas bija sapnis?» Sirds daudzījās, vai pārplīst gribēdama, kad viņš ar rokām aptaustīja sevi visapkārt. Jā, viņš guļ gultā tieši tādā stāvoklī, kā aizmizis. Viņam priekšā aizslietnis; mēness gaisma pielējusi istabu. Pa spraugu aizslietnī redzams portrets, kas aizsegts ar palagu, tāpat kā pats to iz-darījis. Tātad tas bijis tikai sapnis. Taču sažņaugtā roka vēl līdz šim jūt, ka tajā kaut kas bijis. Sirds sita tik stipri, gandrīz baismīgi; krūtīs neciešami spieda. Viņš cieši skatījās pa spraugu uz palagu. Un skaidri redz, ka palags veras vaļā, it kā zem tā ķepurotos rokas un pūlētos to nomest. «Ak dievs kungs, kas tad tas!» viņš iebrēcās un, izmisis krustīdamies, atmodās.

Un tas arī bija sapnis! Gluži kā negudrs, bez saprašanas — viņš izlēca no gultas un vairs

nevarēja pateikt, kas ar viņu notiek: vai viņu moka lietuvēns vai mājas gars, vai tie ir kar-soņa murgi vai dzīva parādība. Pūlēdamies kaut cik apklusināt satraukumu un nomierināt virmojošās asinis, kas saspringtā pulsā sitās dzīslās, viņš atvēra vēdlodziņu. Uzpūta salts vējš un lika viņam atgūties. Mēness joprojām lēja savu gaismu pār jumtiem un baltajām nama sienām, lai gan nelieli mākoņi sāka biežāk parādīties pie debesīm. Viss bija klusu: paretam atlidoja tāla šķindoņa, kaut. kur ratos snauda ormanis, sava slinkā ādinieka ieaijāts, un gaidīja vēlīnu braucēju. Ilgi māksli-nieks skatījās, izbāzis galvu pa vēdlogu. Jau debesīs uzradās tuvās ausmas pazīmes; beidzot uznāca snaudiens, viņš aizsita vēdlogu, atgāja nost, iegulās gultā un drīz vien aizmiga kā nosists visciešākā miegā.

Atmodās viņš vēlu un sajūtās nelabi kā pēctvana; galva nepatīkami sāpēja. Istaba bija kā apsūbējusi, netīkams mitrums sijājās gaisā un spiedās iekšā pa šķirbām logā, kas aizkrauts ar gleznām vai nogruntētiem audekliem. Samācies, īgns kā sa-mircis gailis — viņš apsēdās uz sava nodriskātā dīvāna un pats nezināja, pie kā ķerties, ko darīt, un beidzot atcerējās visu sapni.

Atmiņā šis sapnis notēlojās tik mokoši dzīvi, ka radās pat aizdomas, vai tas maz ir bijis sapnis un murgi, vai te nav bijis kas cits, vai tā nav bijusi parādība. Norāvis palagu, viņš dienas gaismā apskatīja šo drausmīgo portretu. Tiesa, acis pār-steidza ar neparastu dzīvīgumu, bet kaut ko īpaši biedinošu viņš neatklāja, vienīgi dvēselē bija palikusi neizsakāmi nepa-tīkama sajūta. Turklāt viņš tomēr nevarēja īsti sevi pārliecināt, ka tas bijis sapnis. Šķita, ka sapnim pa vidu bijis kāds baismīgs īstenības gabals. Šķiet, vecā skatiens un izteiksme teica, ka tas šo nakti bijis pie viņa; roka joprojām sajuta smagumu, kas tikko kā atradies tajā, šķita, ka nupat kāds to viņam izrāvis. Viņam šķita, ja tikai stiprāk būtu turējis tīstokli, tas noteikti būtu palicis rokā arī pēc atmošanās.

«Ak dievs, kaut tikai daļu no tās naudas!» viņš teica, smagi nopūties; un iztēlē no maisa sāka birt visi redzētie tīstokļi ar vilinošo uzrakstu: «1000 červoncu». Tīstokļi atritinājās, zelts spīdēja, tie atkal satinās, un viņš sēdēja, nekustīgi un stulbi ar acīm ieurbies tukšā gaisā, nespēdams atrauties no redzētā, līdzīgi bērnam, kurš sēž pie saldā ēdiena un, siekalas rīdams, vēro, kā citi ēd.

Beidzot pie durvīm atskanēja klauvējiens, kas lika viņam nepatīkami atmosties. Ienāca saimnieks ar iecirkņa uzraugu, kura parādīšanās, kā zināms, mazajiem ļautiņiem vēl netīkamāka nekā bagātņiekam lūdzēja seja. Šis saimnieks, kam piederēja nelielā māja, kurā dzīvoja Cartkovs, bija viens no tiem radījumiem, kādi parasti mēdz būt Vasilija salas Piec-padsmitās līnijas, Pēterburgas puses vai tālā nostūra Kolomnas[8]namu īpašnieki, — tas bija radījums, kādu daudz Krievzemē un kuru raksturu tikpat grūti noteikt kā novalkāta svarka krāsu. Jaunībā viņš bijis kapteinis un bļauka, noņēmis arī ar civilām lietām, bijis liels pāršanas meistars, bijis gan izmanīgs vīrs, gan švīts, gan muļķis; vecumā visas šīs krasās īpašības viņā savienājušās vienkop blāvā nenoteiksmē. Nu jau viņš bija at-raītnis, jau atvaļinājies, vairs neuzcirtās, nelielijās, necēla degunu; viņam tikai patika dzert tēju un gvelzt visādas muļķī-bas; parasti viņš staigāja pa istabu un pieskatīja tauku sveces galu; katra mēneša beigās akurāti ieradas pie saviem īrniekiem pēc naudas; ar atslēgu rokā mēdza iziet uz ielas, lai apskatītu savas mājas jumtu; vairāk reižu dzina laukā sētnieku no tā būdas, kur tas

nolīda gulēt; vārdu sakot, tas bija atvaļināts kapteinis, kuram pēc delverīgās dzīves un kratišanās pasta ratos palikušas vienīgi rupjas paražas.

— Jūs nu pats, Varuh Kuzmič, redzat, — saimnieks teica, vērsdamies pie uzrauga, un noplātīja rokas, — nemaksā par dzī-vokli, nu nekādi nemaksā.

— Ko lai dara, ja nav naudas? Pagaidiet, gan samaksāšu.

— Es, cienījamais, gaidīt nevaru, — saimnieks pikti teica, pavicinādams atslēgu, kuru turēja rokās. — Redz še, man jau septiņus gadus dzīvo apakšpulkvedis Potogonkins; Anna Petrovna Buhmisterova irē gan šķūni, gan stallī divus steliņus, viņai ir trīs saimes cilvēki; tādi, lūk, man ir īrnieki. Atklāti sakot, pie manis nav tādas kārtības, lai nemaksātu par dzīvokli. Maksājiet tūliņ un vācieties prom.

— Ja reiz līgts, jāmaksā ir, — iecirkņa uzraugs teica, mazliet pakratīdams galvu un aizbāzdams pirkstu aiz mundiera pogas.

— Ar ko lai maksā? Nezinu. Man tagad nav ne graša.

— Tādā gadījumā atlīdziniet Ivanam

Ivaničam parādu ar savas profesijas darinājumiem, — uzraugs teica. — Varbūt viņš būs ar mieru ņemt bides.

— Nē, cienījamais, par bildēm pateicos. Ja vēl bides būtu ar cildenu saturu, lai varētu piekārt pie sienas, ja būtu kāds ģenerālis ar zvaigzni vai arī kņaza Kutuzova portrets, bet, re, uzzīmējis zemnieku zemnieku kreklā, to kalpu, kas krāsas berž. Tā tikai vēl trūkst — tā cūkauša portretu zīmēt! Es viņam sa-došu pa kaklu: tas blēdis izvilcis man visas naglas no aizbīd-ņiem. Nu, paskatiet, kādas tās bides, — te viņš zīmē istabu. Kaut jel būtu ņēmis uzpostu, kārtīgu istabu, bet viņš, palūk, ko uzzīmējis — ar visiem gružiem un dražām, kas te mētājas. Paskatiet vien, kā pieķernājis man to istabu! Man pa septiņiem gadiem dzīvo īrnieki, pulkveži, Buhmisterova Anna Petrovna. .. Nē, es jums teikšu: nav sliktāka īrnieka par gleznotāju — dzīvo kā sivēns, lai dievs pasarg.

Un tas viss pacietīgi bija jānoklausās nabaga gleznotājam. Pa to laiku iecirkņa uzraugs bija sācis apskatīt gleznas un etīdes un uz vietas pierādīja, ka viņam iejūtīgāka sirds nekā saimniekam un ka viņš prot baudīt mākslu.

— He, — viņš ar pirkstu parādīja uz kādu audeklu, kur at-tēlota kaila sieviete, — šis priekšmets, tā sacīt. . . varen rotaļīgs. Bet tam tur kāpēc melna padegune? Vai ar tabaku nobēries?

— Ēna, — Cartkovs strupi atbildēja, nepievērsdams uzma-nību saimniekam.

— To ēnu taču varēja aiznest uz citurieni, zem deguna vieta ir pārāk redzama, — uzraugs teica. — Bet kā portrets ir šis? — viņš jautāja, pieiedams pie veča portreta. — Pārāk jau nu baigs. It kā viņš patiesi bijis tik baismīgs. Ui, kā viņš ska-tās! Kas par Gromoboju1 ! No kā jūs zīmējāt?

'2.ukovska balādes «Divpadsmit gulošu jaunavu» v'aronis, kas dvēseli pār-devis velnam.

Te viens tāds ir . . . — Cartkovs atbildēja un nepabeidza teikumu: atskanēja brīkšķis. Uzraugs, šķiet, ar savām rupjajām policista rokām bija par stipru piespiedis portreta ietvaru; dē-līši sānos ielūza, viens nokrita zemē un kopā ar to, smagi nošķindēdams, tīstoklis zilā papīrā. Cartkovam pazibēja acīs «1000 červoncu». Kā negudrs viņš metās klāt pacelt to, satvēra tīstokli, drudžaini sažņaudza rokā, ko smagums vilka uz leju.

— It kā nauda nošķindēja, — uzraugs teica,

izdzirdīs kri-tiena troksni, un nepaguva saskatīt, kad jau Cartkovs zibenīgā kustībā metās satvert.

— Kāda jums daļa par to, kas man ir?

Tāda daļa, ka jums tūliņ jāsamaksā saimniekam par dzī-vokli; un jums ir nauda, tikai negribat maksāt, lūk, kas.

— Nu, es taču viņam šodien samaksāšu.

Nu, bet kāpēc tad jūs pirmīt negribejāt maksāt, kāpēc liekat saimniekam pūlēties; un policijai arī jānoņemas ar jums.

— Tāpēc, ka šo naudu man negribējās aiztikt; es viņam šovakar pat samaksāšu un rit izvākšos no dzīvokļa, tāpēc ka negribu palikt pie tāda saimnieka.

— Nu, Ivan Ivanič, viņš jums samaksās, — uzraugs teica, vērsdamies pie saimnieka. — Bet, ja nu šovakar visu, kas pie-nākas, nesaņemsit, tad lai gleznotāja kungs vaino pats sevi.

To pateicis, viņš uzlika galvā savu trīsstūreni un izgāja priekšnamā, aiz viņa soļoja saimnieks, galvu nodūris, šķiet, par kaut ko domādams.

— Paldies dievam, nelabais viņus aiznesa! — Cartkovs teica, kad izdzirda priekšnamā aizveramies durvis.

Viņš paraudzījās priekšnamā, aizsūtīja pēc

kaut kā Nikitu, lai paliktu viens pats, aiztaisīja aiz viņa durvis un, ienācis atpakaļ istabā, ar stipri drebošu sirdi ņēmās attaisīt tīstokli. Tajā bija červonci, visi kā viens jauni, kvēli kā uguns. Gandrīz vai prātu zaudējis, viņš sēdēja pie zelta kaudzes, vēl arvienu jautādams sev, vai tas nav sapnis. Tīstoklī to bija tieši tūkstotis; tie izskatījās gluži tādi paši, kā rādījās sapnī. Labu brīdi viņš tos pārcilāja, apskatīja un joprojām nevarēja atjēgties. Atmiņā atdzīvojās visi nostāsti par apslēpto mantu, par lādēm ar slepe-nām atvilktņēm, kurās senči atstāj naudu saviem izputējušiem mazdēliem stingrā pārlicībā, ka tā uzlabos viņu stāvokli. Viņš domāja tā: vai arī te kāds sencis nav atstājis dāvanu savam mazdēlam, paslēpdams to ģimenes portreta ietvarā? Romantisku murgu pārņemts, viņš sāka pat domāt, vai arī te nav kāds slepens sakars ar paša likteni, vai portrets kaut kā nav saistīts ar viņa dzīvi un vai tā nav predestinācija. Ziņkārīgi viņš apskatīja ietvaru. Tā vienā pusē bija izdobta grope, kas aizdari-nāta ar dēlīti tik veikli un nemanāmi, ka červonci gulētu mierā līdz pastardienai, ja ietvaru nesalauzusi iecirkņa uzrauga pa-matīgā roka. Portretu apskatīdams,

viņš atkal pabrīnījās par teicamo darbu un neparasto acu veidojumu; tās viņam vairs nelikās biedējošas, taču neviļus dvēselē joprojām saglabājās nepatīkamas jūtas.

«Nē,» viņš teica pats sev, «lai tu būtu, vienalga, kā vectēvs, es tevi ielikšu aiz stikla un iztaisīšu tev par to zelta ietvaru.» Te viņš uzlika roku uz zelta kaudzes, kas gulēja priekšā, un sirds spēcīgi sāka sist no tāda pieskāriena. «Ko lai dara ar to?» viņš domāja, skatīdamies uz červonciem. «Tagad esmu nodroši-nāts vismaz uz trim gadiem, varu dzīvot mājās, strādāt. Krāsām man tagad pietiks, tāpat' pusdienām, tējai, dzīvoklim un visam citam; tagad man vairs neviens neuzbāzīsies un ne ar ko ne-traucēs; nopirkšu sev labu manekenu, pasūtīšu ģipša torsu, pie-lāgošu kājas, būs Venera, sapirkšos labāko oriģinālu gravīras. Un, ja trīs gadus pastrādāšu nesteigdamies, sev, nevis pārdo-šanai, uzvarēšu visus un kļūšu slavens mākslinieks.»

Tā viņš runāja saskaņā ar to, ko diktēja saprāts; taču sirdī cēlās cita—labak sadzirdama, skaļāka balss. Un, kad viņš vēl-reiz paskatījās uz zeltu, pavisam ko citu sāka runāt divdesmit divi gadi un karstā jaunība. Tagad viņam piederēja

tas viss, uz ko līdz šim bija skatījies ar skaudīgām acīm, ap ko tīksminājies iztālēm, siekalas rīdams. Ak, kā sāka pukstēt sirds, tikai iedomājoties vien! Apģērbties pēc modes šūtā uzvalkā, kārtīgi paēst pēc ilgā gavēņa, noīrēt jaunu dzīvokli, tūlīt braukt uz teātri, uz konditoreju, uz... u. t. jpr. Un, naudu satvēris, jau bija laukā uz ielas.

Vispirms viņš devās pie drēbnieka, apģērbās no galvas līdz kājām un kā bērns nemitīgi apskatīja sevi spogulī; sapirka smaržas, pomādes, nekaulēdamies noīrēja pirmo vislabāko dzīvokli, kas pagadījās Ņevas prospektā, ar spoguļiem un platiem logiem; nejauši veikalā nopirka dārgu lorneti, tāpat nejauši vairāk, nekā vajag, sapirka kaudzi visādu kaklasaišu, pie friziera sacirtoja matus, bez kādas vajadzības divreiz izbraukājās pa pil-sētu kariatē, konditorejā bez jēgas pārēdās konfektes, iegāja franču restorānā, par kuru līdz šim bija dzirdējis tikai pa ausu galam kā par Ķīnas valsti. Tur viņš pusdienoja dižodamies, uzmezdams diezgan lepnus skatienus citiem un pret spoguļi nemitīgi uzčubinādams sacirtotos matus. Tur viņš izdzēra pudeli šampanieša, kuru arī līdz šim pazina tikai pēc nostāstiem. Vīns mazliet apskurbināja, un

viņš izgāja uz ielas rosīgs, drošs, kā krievi par tādu saka: tam nu gan ne paša velna nav bail! Pa ielu viņš staigāja kā pāvs, pavērsdams pret visiem lorneti. Uz tilta viņš pamanīja savu agrāko profesoru un braši aizšmauca garām, it kā to nemaz neredzējis, un apstulbušais profesors vēl ilgi ar jautajošu sejas izteiksmi palika nekustīgi stāvam uz tilta.

Visu, kas viņam bija — molbertu, audeklus, gleznas, to pašu vakaru viņš pārveda uz lielisko dzīvokli. Labāko viņš izlika redzamā vietā, kas sliktāks, sasvieda kaktā un pastaigājās pa skaistajām istabām, nemitīgi skatīdamies spoguļos. Viņā pamo-dās nepārvarama tieksme tūliņ satvert slavu aiz astes un parādīt sevi pasaulei. Viņš jau dzirdēja izsauceņus: «Cartkovs, Cart-kovs! Vai esat redzējis Cartkova gleznu? Kāda strauja ota Cart-kovam! Kāds talants šim Cartkovam!» Sajūsmas pārņemts, viņš staigāja pa istabu, domās aizklīzdams nezin kur. Nākamajā dienā, paņēmis kādus desmit červoncus, viņš aizgāja pie kāda popu-lāras avīzes izdevēja, lūgdams augstsirdīgu palīdzību; viņu laipni saņēma žurnālists, uzrunādamis tūliņ ar «godātais», spiezdams abas rokas un sīki

izjautādams par vārdu, tēvavārdu un dzīves vietu. Un tūliņ nākamajā dienā aiz sludinājuma par jaunizgudro- tām tauku svecēm avīzē parādījās raksts ar šādu virsrakstu: «Par Cartkova neparastajiem talantiem». «Steidzam iepriecināt galvaspilsētas izglītotos iedzīvotājus ar skaistu, var teikt, vi-sādā ziņā skaistu ieguvumu. Visi ir viens prātišs, ka mums ir daudz skaistu fizionomiju un skaistu seju, taču līdz šim nav bijis iespējamības tās attēlot uz brīnumdarītāja audekla, lai atstātu pēctečiem; tagad šis trūkums novērsts: atradies māksli-nieks, kas apvieno sevī visu, ko vajag. Tagad skaistule var būt pārliccināta, ka viņa tiks attēlota ar visu savas grācības daiļumu, gaisīgu, vieglu, burvīgu, brīnišķīgu, līdzīgu tauriņam, kas lidinās pa pavasara puķēm. Cienījams ģimenes tēvs sevi redzēs ģimenes vidū. Tirgonis, karavīrs, pilsonis, valstsvīrs — ikviens ar jaunu centību turpinās darboties savā jomā. Stei-dzieties, steidzieties, ienāciet, atgriezoties no grezna veikala apmeklēšanas, no pastaigas, no izbraukuma kopā ar draugu, ar māsīcu, steidzieties vienalga no kurienes. Mākslinieka lieliskās darbnīcas (Nevas prospektā, tādā un tādā numurā) sienas no

vienas vietas noklātas ar viņa darinātiem portretiem, kas cie-nīgi van Deika un Ticiāna. Nemaz nevar saprast, par ko brīnī-ties: vai par portreta atbilstību un līdzību oriģinālam vai arī par krāsu neparasto spilgtumu un svaigumu. Suminām jūs, mākslinieki Loterijā jūs esat izvilcis laimīgo biļeti. Vivat, Andrej Petrovič (žurnālists, kā redzams, cienīja familiaritāti)! Dariet slavenu sevi un mūs! Mēs protam jūs cienīt. Vispārības uzmanība un reizē ar to arī nauda, lai gan daži no mūsu — žurnālistu brālības sacēlas pret to, būs jūsu balva.»

Ar slepenu labpatiku mākslinieks izlasīja šo sludinājumu; viņa seja laistījās. Par viņu runā prese — tas bija kas jauns; vairākas reizes viņš pārlasīja šīs rindas. Salīdzinājums ar van Deiku un Ticiānu stipri glaimoja. Teikums: «Vivat, Andrej Petrovič!» — arī ļoti patika; pre[^]ē viņu godā vārdā un tēva- vārdā — tas bija līdz šim nepieredzēts gods. Viņš ātri sāka soļot pa istabu, bužināja sev matus, gan apsēdās atzveltnī, gan lēca kājās, sēdās uz dīvāna, ik brīdi iztēlodamies, kā pieņems ap-meklētājus un apmeklētājas, gāja pie audekla, braši uztriepa uz tā krāsas, iemēģinādams, lai roka taisa graciozas kustības.

Nākamajā dienā atskanēja durvju zvans; viņš steidzās atvērt. Ienāca dāma, kuru pavadīja sulainis ar kažokādu oderētā liv-rejā, un kopā ar dāmu jauniņa astoņpadsmitgadīga meitene, tās meita.

— Jūs esat msjē Cartkovs? — dāma jautāja. Mākslinieks palocījās.

— Par jums tik daudz raksta; jūsu portreti, kā raksta, esot pilnības kalngali. — To teikusi, dāma pielika pie acs lorneti un žigli steidzās apskatīt sienas, pie kurām nekā nebija. — Bet kur tad jūsu portreti?

— Nav pielikti, — mazliet samulsis, teica mākslinieks, — es nupat pārvācos uz šo dzīvokli, tie ir ceļā. .. nav vēl atvesti.

— Jūs esat bijis Itālijā? — dāma jautāja un, neatradusi neko citu apskatāmu, pavērsa lorneti pret viņu pašu.

— Nē, neesmu bijis, bet gribu būt. . . kaut gan pagaidām esmu atlicis... Lūdzu, tur ir atzveltnis; būsit piekususi?

— Pateicos, es ilgi sēdēju karietē. A, beidzot redzu jūsu darbu! — dāma teica, piesteigdamās pie pretējās sienas un pa-vērsdama lorneti pret etiķēm, programmām, perspektīvām un

portretiem, kas bija nolikti uz grīdas. — C'est charmant! Lise, Lise, venez ici!¹ Istaba Tenjera² gaumē, redzi: nekārtība, ne-kārtība, galds, uz tā krūšutēls, roka, palete; lūk, putekli — redzi, kā uzgleznoti putekli! C'est charmant\ Bet, lūk, uz cita audekla sieviete mazgā seju, — quelle jolie figure³ \ Ak, zem- nieciņš! Lise, Lise, zemnieciņš krievu kreklā! Skaties: zem- nieciņš! Tātad jūs gleznojat ne tikai portretus?

— Ai, tās ir blēņas ... Tāpat vien niekojos . . . etīdes ...

— Sakiet — kādas ir jūsu domas par tagadējiem portretis- tiem? Vai ne, tagad nav tādu kā Ticiāns? Nav tā spēka kolorītā,

' Burvīgi! Līze, Līze, nāc šurp! (Franc.)

2 Tenjers Dāvids (1610—1690) — holandiešu mākslinieks, kas attēloja sa-dzīves un žanra ainas.

3 Cik skaista seja! (Franc.) nav tā. . . cik žēl, ka nevaru jums to izteikt krieviski (dāma bija glezniecības cienītāja un ar lorneti pie acs apskrējusi visas galerijas Itālijā)! Tomēr msjē Nols... ai, kā viņš glezno! Cik neparasti! Manuprāt, viņam ir izteiksmīgākas sejas nekā Tici- ānam. Vai jūs pazīstat msjē Nolu?

— Kas ir šis Nols? — mākslinieks jautāja.

— Msjē Nols! Ai, kāds talants! Viņš gleznoja manu meitu, kad viņai bija tikai divpadsmit gadu. Jums katrā ziņā vajag mūs apmeklēt. Lise, tu parādi viņam savu albumu! Vai zināt, mēs atbraucām pie jums, lai jūs uz pēdām sāktu gleznot viņas portretu.

— Ak jā, esmu gatavs tūliņ!

Acumirkļi viņš piestūma molbertu ar gatavu audeklu, paņēma rokā paleti, ieurbās ar acīm meitas bālajā sejiņā. Ja viņš pazītu cilvēka dabu, tūliņ izlasītu tajā bērnišķu kaislību uz ballēm, skumjas un gaušanos par garlaicību pirms un pēc pusdienām, vēlēšanos skraidīt jaunā kleitā pa izpriecām, sa-skatītu pēdas, ko bija atstājusi piespiedu noņemšanās ar dažādām mākslām, uz kurām to mudināja māte nolūkā pacilāt dvēseli un jūtas. Taču mākslinieks šai maigajā sejiņā saskatīja vienīgi otaī tik vilinošo, gandrīz porcelānam līdzīgo caurspīdīgo miesu, valdzinošo vieglo gurdenumu, redzēja tievo, gaišo kaklu un auguma aristokrātisko vieglumu. Un jau iepriekš viņš domāja visus pārsteigt, parādīt savas otas vieglumu un spožumu, jo līdz šim viņam bija darīšana tikai ar rupju modeļu

cietajiem vaibstiem, ar striktajiem antikās mākslas darbiem un ar klas.iķu darbu kopijām. Domās viņš jau iztēlojās, kāda iznāks šī maigā seja.

— Vai zināt, — dāma teica ar mazliet aizkustinātu seju, — es gribētu .. viņa tagad ir kleitā; atzīstos, es negribētu, ka viņa ir kleitā, pie kuras tā esam pieraduši; es gribētu, lai viņa ir vienkārši apģērbta un sēdētu zaļas lapotnes ēnā — ar laukiem perspektīvā, lai tālē būtu ganāmpulki vai birztala... lai nema-nītu, ka viņa dodas uz dejām vai vakara viesībām. Mūsu balles, atzīstos, tā nokauj dvēseli, tā nonāvē pēdējās jūtas... vien-kāršības, vienkāršības lai būtu vairāk!

Ak vai! Uz mātes un meitas sejām bija rakstīts, ka viņas tā nodejojušās ballēs, ka abas kļuvušas gandrīz vai līdzīgas vaska figūrām.

Cartkovs ķērās pie darba, apsēdināja oriģinālu, šo to ap-svēra galvā; pavicināja gaisā otu, domās salikdams punktus; mazliet piemiedza aci, atkāpās, paskatījās no attāluma — un acumirkli iesāka un pabeidza pagleznojumu. Ar to apmierināts, sāka gleznot, darbs viņu aizrāva. Nu jau viņš visu bija aiz-mirsis,

aizmirsis, ka tepat ir aristokrātiskas dāmas, sāka pat izrādīt šādus tādus mākslinieku paņēmienu, izdvešot dažādas skaņas, dažubrīd padziedot, kā gadās ar mākslinieku, kas ar visu sirdi iegrimis darbā. Bez kādām ceremonijām ar otas kus-tību viņš lika oriģinālam pacelt galvu; un beidzot oriģināls sāka stipri grozīties, izpauzdams pilnīgu nogurumu.

— Diezgan pirmajai reizei, diezgan, — dāma teica.

— Vēl mazdruciņ, — mākslinieks aizmirsies atbildēja.

— Nē, pietiek! Lise, pulkstenis ir trīs! — viņa teica, izņem-dama mazu pulksteni, kas karājās zelta važā pie jostas, un iesaucās:—Ai, cik vēls!

Vēl brītiņu,—Cartkovs teica vientiesīgā, lūdzošā bērna balsi.

Taču dāma, šķiet, šoreiz nemaz nebija noskaņota izdabāt māksliniekam un apsoliņa nākamreiz pasēdēt ilgāk.

«Tomēr tas ir nepatīkami,» sevī nodomāja Cartkovs, «roka tikko kā ielocījās.» Viņš atcerējās, ka neviens viņu nebija pār-traucis un apstādinājis, kad strādāja savā darbnīcā Vasilija salā; Ņikita parasti nekustēdamies sēdēja savā

vietā — zīmē, cik gribi; tas pat aizmiga, sēdēdams noteiktā pozā. Un neapmierināts viņš nolika otu un paleti uz krēsla un apmulsis apstājās audekla priekšā. Aristokrātiskās dāmas kompliments atsauca viņu īstenībā. Viņš metās pie durvīm tās pavadīt, kāpņu telpā saņēma ieaicinājumu apmeklēt, atnākt nākošnedēļ uz pusdienām; ar jautru seju viņš atgriezās istabā. Aristokrātiskā dāma viņu bija galīgi apbūrusi. Līdz šim uz šādām būtnēm viņš bija noraudzījies kā uz kaut ko neaizsniedzamu; šīs būt-nes, viņaprāt, bija dzimušas, lai lepnos ratos ar livrejotu su-laini un švītu kučieri pamestu vienaldzīgu skatienu uz cilvēku, kas velkas kājām, trūcīgā apģērbā. Un nu pēkšņi viena no šīm būtnēm ienākusi viņa istabā; viņš glezno portretu, viņš ieai-ci-nāts uz pusdienām aristokrātiskā namā! Viņu pārņēma nepa-rasts apmierinājums, viņš bija pilnīgā sajūsmā un par to ap-balvoja sevi ar teicamām pusdienām, vakarā ar teātra izrādi, un atkal bez kādas vajadzības pabraucās kariatē pa pilsētu.

Visā šai laikā parastais darbs viņam nemaz nenāca prātā. Viņš tikai gatavojās un gaidīja mirkli, kad atskanēs zvans. Beidzot aristokrātiskā dāma ar savu bāliņo meitu atbrauca. Viņš

nosēdināja tās, pievilka audeklu un nu jau veikli, ar pretenzijām uz smalkām manierēm sāka gleznot. Saulainā diena un teicamais apgaismojums viņam labi palīdzēja. Savā gaisīgajā oriģinālā viņš ieraudzīja daudz tāda, ko uztverot, atdarinot uz audekla, rastos augstas kvalitātes portrets; viņš redzēja, ka var iznākt kaut kas izcils, ja izpildītu visu tādā līmenī, kādā viņam rādījās oriģināls. Viņa sirds sāka pat mazliet drebēt, kad sa-juta, ka izteiks to, ko vēl nav pamanījuši citi. Darbs viņu pil-nīgi aizrāva, viņš nodevās tam viss, atkal aizmirsis oriģināla aristokrātisko izcelsmi. Ar aizardētu elpu viņš vēroja, kā izdodas vieglie vaibsti un septiņpadsmitgadīgās meitenes gaisīgais augums. Viņš tvēra ikvienu niansi, liego gaišdzeltenumu, tikko pamanāmu zilganumu zem acīm un jau gribēja satvert pat ne-lielo pūtīti uz pieres, kad pēkšņi izdzirda pār sevi mātes balsi. «Ai, kam to vajag? To nevajag,» dāma teica. «Un jums... lūk, dažās vietās... šķiet pārāk dzeltens, un te ir pilnīgi tumši plankumiņi.» Mākslinieks sāka skaidrot, ka šie plankumiņi un dzeltenums tieši ir vajadzīgi, ka tie veido sejas patīkamos un vieglos toņus. Taču viņam atbildēja, ka tie neveido nekādus

tonus un nepavisam nav vajadzīgi, un ka viņam tikai tā liekas. «Bet atļaujiet šeit tikai vienā vietā pieskarties ar dzelteno krāsu,» mākslinieks vientiesīgi teica. Taču to viņam neatļāva. Dāma sacīja, ka Lise tikai šodien mazliet nav noskaņota, bet nekāda dzeltenuma viņai nav un seja tieši pārsteidz ar svaigām krāsām. Ar skumjām viņšņēmās notušēt to, ko ota bija uz-triepusi. Pazuda daudz gandrīz nemanāmu līniju, un līdzī tam pa daļai pazuda arī līdzība. Nejūtīgi viņšņēmās veidot to vis-pārējo kolorītu, kas neatbilda oriģinālam un kas dzīvas sejas pārvērš salti ideālās, kādas vērojamas skolu programmās. Bet dāma bija apmierināta, ka aizdzīts apvainojošais kolorīts. Viņa vienīgi brīnījās, ka darbs velkas tik ilgi, un piebilda, šī esot dzirdējusi, ka mākslinieki portretu beidzot divos seansos. Māksliniekam uz to nebija ko atbildēt. Dāmas piecēlās un posās prom. Viņš nolika otu, pavadīja viņas līdz durvīm un pēc tam ilgi samulsis stāvēja portreta priekšā. Viņš stulbi uz to skatījās, bet iztēlē rādījās glezni, sievišķīgi vaibsti, tās nianse un gaisīgie toņi, kurus bija pamanījis un kurus bez žēlastības iznīcināja paša ota. Pārņemts no redzētā, viņš atlika malā portretu un pameklējis atrada

nomestu Psihes galvu, kuru kādreiz sen bija uzmetis uz audekla. Tā bija veikli uzgleznota sejiņa, taču pilnīgi ideāla, salta, kas sastāvēja tikai no vispārīgiem vaibstiem un neizteica dzīvu miesu. Aiz gara laika viņš tagad ņēmās to zīmēt, atcerēdamies visu, ko pamanījis aristokrātiskās apmeklētājas sejā. Uztvertie vaibsti, nianses un toņi gulās tai tīrajā veidā, kādā tie rādās, kad mākslinieks, diezgan vērojis dabu, jau attālinās no tās un rada kaut ko tai līdzvērtīgu. Psihe sāka atdzīvoties, un tikko pavīdējusī doma pamazām ieguva redzamu-veidolu. Jauniņās aristokrātiskās meitenes tipiskie vaibsti neviļus parādījās Psihes seja, vērsdami to patiesi oriģinālā darbā. Šķiet, viņš izmantoja gan pa daļām, gan veselu to, ko sniedza oriģināls, un pilnīgi pieķērās savam darbam. Vairākas dienas viņš noņēms tikai ar to. Un pie šī darba viņu atrada pazīstamās damas. Viņš nepaguva noņemt gleznu no molberta. Abas damas priecīgi izbrīnījušās iesaucās un sasita plaukstas.

— Lise, Lise! Ai, cik līdzīgi! Superbe, superbe! Cik labi jūs esat izdomājis, ka ietērpāt viņu grieķu ģērbā! Ai, kāds pārsteigums!

Mākslinieks nezināja, kā likt dāmām saprast

to maldus. Kaunēdamies, galvu nodūris, viņš klusu teica:

— Tā ir Psihe.

— Psihes izskatā? C'est charmant! — māte teica pasmaidī-dama, turklāt pasmaidīja arī meita. — Vai ne, Lise, tev visvairāk piestāv tikt attēlotai Psihes izskatā? Ouelle idee delicieuse! Bet kāds darbs! Tas ir Korredžo! Atzīstos, esmu lasījusi un dzirdē-jusi par jums, tomēr nezināju, ka jums ir tāds talants. Nē, jums katrā ziņā jāglezno arī mans portrets.

Dāmai, kā redzams, arī gribējās parādīties Psihes izskatā.

«Ko lai es ar viņām iesāku?» mākslinieks nodomāja. «Ja viņas pašas tā grib, lai notiek. Psihei nebūs nekas pretī,» — un skaļi teica:

— Lūgtu mazliet piesēsties, gribu vietu vietām vēl mazliet pieskarties.

— Ai, es baidos, ka jūs varētu... viņa tagad ir tik līdzīga!

Mākslinieks saprata, ka dāma baidās no dzeltenuma, un no-mierināja, sacīdams, ka acīm tikai piešķirs vairāk spožuma un izteiksmes. Patiesībā viņu mocīja sirdsapziņa un gribējās kaut cik lielāku līdzību ar oriģinālu, lai kāds

viņam nepārmestu galīgu nekaunību. Un patiesi — bālās meitenes vaibsti beidzot skaidrāk iezīmējās Psihes attēlā.

— Pietiek! — māte teica, baidīdamās, ka līdzība var kļūt pā-rāk liela.

Mākslinieku apveltīja ar visu ko: ar smaidu, naudu, komplimentiem, sirsnīgiem rokas spiedieniem, ielūgumiem pusdienās, vārdu sakot, viņš saņēma tūkstošiem glaimojošu dāvanu. Por-trets pilsētā sacēla troksni. Dāma to parādīja draudzenēm; visi brīnījās, kā mākslinieks pratis saglabāt līdzību un reizē ar to oriģinālam piešķirt skaistumu. Pēdējo piezīmi, protams, izteica ne bez skaudības. Un pēkšņi mākslinieku ielenca darbi. Šķiet, visa pilsēta gribēja viņam pasūtīt portretus. Pie durvīm ik brīdi skanēja zvans. No vienas puses, tas bija labi, radās liela prakse strādāt ar daudzām un dažādām sejām. Taču, kā par postu, šiem ļaudīm bija grūti izdabāt — viņi bija aizņēmti, steidzās vai arī piederēja pie augstākajām aprindām, tātad bija vēl vai-rāk aizņēmti nekā visi citi un tāpēc ārkārtīgi nepacietīgi. No visām pusēm tikai prasīja, lai būtu labi un ātri. Mākslinieks redzēja, ka darbu pabeigt nepavisam nav iespējams, ka jāpa-ļaujas

vienīgi otas raitumam un veiklībai. Vajadzēja tvert tikai kopumu, ārējo izteiksmi un neiedziļināties sīkumos; vārdu sakot, absolūti nebija iespējams pilnībā izpētīt oriģinālu. Jāpiebilst arī, ka gandrīz visiem portretu gribētājiem bija daudz dažādu pretenziju. Dāmas prasīja, lai portretos attēlo galvenokārt dvēseli un raksturu, bet pārējo lai gandrīz nemaz neievēro, lai noapaļo visu aso, notušē trūkumus un, ja iespējams, izvairās no tiem pilnīgi. Vārdu sakot, lai seja būtu saistoša, ja arī ne tāda, kurā pilnīgi iemīlas. Un tāpēc, nosēdušās pozēt, viņas dažreiz sataisīja tādu seju, kas pārsteidza mākslinieku: viena centās attēlot savā sejā melanholiju, cita sapņainību, trešā katrā ziņā gribēja samazināt muti un sarauca to tā, ka mute beidzot pārvērtās vienā punktā, ne lielākā par kniepadatas gal-viņu. Un tomēr prasīja līdzību un nepiespiestu dabiskumu. Vīrieši nemaz nebija labāki par dāmām. Viens prasīja attēlot viņu ar spēcīgi, enerģiski pagrieztu galvu, cits — ar augšup paceltām iedvesmas pilnām acīm; gvardes poručiks prasīja, lai katrā ziņā acīs būtu redzams Marss; civildienesta augstmanis gribēja, lai sejā vairāk manītu taisnprātības, cildenuma

un lai roka balstītos uz grāmatas ar skaidri salasāmiem burtiem: «Vienmēr stāvēja par taisnību.» Iesākumā mākslinieks svīda vien no šādam prasībām: visu taču vajadzēja apdomāt, apsvērt, bet laika bija maz. Beidzot viņš atrada izeju un nemaz vairs neraizējās. Pat no diviem trim vārdiem viņš jau uzminēja, kā katrs grib izskatīties. Ja kāds gribēja Marsu, viņš piešķīra Marsa vaibstus, ja kāds pretendēja uz Baironu, viņš nolika to Bairona pozā. Ja dāmas gribēja būt Korinnas, Undīnes vai Aspa-zijas¹, viņš jo labprāt piekrita visam un katru vēl apveltīja ar cēlu izskatu, jo zināms, ka tāds izskats neko nemaitā un par to māksliniekam dažreiz piedod līdzības trūkumu oriģinālam. Drīz vien viņš pats sāka brīnīties par savas otas neparasto ātrumu un drosmi. Bet portretējamie, pats par sevi saprotams, bija sajūsmā un izsludināja viņu par ģēniju.

Cartkovs izvērsās par caur un cauri modernu mākslinieku.

Viņu visur aicināja pusdienās, viņš pavādīja dāmas uz mākslas galerijām un pat pastaigās, švītīgi ģērbās un skaļi apgalvoja, ka māksliniekam jābūt sabiedrības degpunktā, ka

jāceļ māksli-nieka profesija, ka mākslinieki ģērbjas nejēdzīgi, nemāk pie-klājīgi uzvesties, nepieprot smalko toni un ir pavisam neizglītoti. Savās mājās un darbnīcā viņš ieviesa teicamu kārtību un tīrību, pieņēma divus lieliskus sulaiņus, švītus skolniekus, vairākas reizes dienā pārgērbās dienas uzvalkos, cirtoja matus, nopūlē-jās ar savu manieru uzlabošanu, kā pieņemt apmeklētājus, ar visādiem līdzekļiem izdaiļoja savu ārieni, lai atstātu tīkamu iespaidu uz dāmām; vārdu sakot, īsā laikā tā pārvērtās, ka vairs nevarēja pazīt pieticīgo mākslinieku, kurš kādreiz, neviena nemanīts, stradāja savā trūcīgajā mājoklī Vasilija salā. Par māksliniekiem un par mākslu viņš tagad izteicās skarbi: ap-galvoja, ka agrāko laiku māksliniekiem piedēvēts pārāk daudz, ka tie visi pirms Rafaēla gleznojuši nevis figūras, bet silķes; ka vienīgi aplūkotāju iztēle tiem piedēvējusi kaut kādu svētumu; ka pats Rafaēls visu nebūt nav gleznojis labi un ka daudziem viņa darbiem slava piedēvēta nepelnīti; ka Mikelandželo ir lielībnieks, tāpēc ka gribējis tikai palielīties ar anatomijas zinā-šanām, ka viņā nav nekā gracioza un ka īsto spožumu, otas spēku un

kolorītu vajag meklēt tikai tagad — šai gadsimtā. Dabiski, ka neviļus iznāca runa par viņu pašu.

— Nē, es nesaprotu, — viņš teica, — kā citi tā var pūlēties un kvernēt pie darba. Tas, kurš vairāk mēnešu noņemas ar bildi, manuprāt, nav mākslinieks, bet darbarūķis. Neticu, ka viņam ir talants. Ģēnijs rada droši, ātri. Bet es, — viņš parasti teica, vēršoties pie apmeklētājiem, — šo portretu es uzgleznoju divi dienās, šo galviņu vienā dienā, to dažās stundās, to gleznoju mazliet vairāk par stundu. Nē, es... es, vai zināt, nevaru uzskatīt par mākslu to, ko veido rindu pēc rindas; tā ir amat-niecība, nevis māksla.

Tā viņš stāstīja saviem apmeklētājiem, bet apmeklētāji ap-brīnoja viņa otas spēku un raitumu, uzgavilēja pat, izdzirduši, cik ātri viņš glezno, un pēc tam stāstīja cits citam: «Tas ir talants, paties talants! Pavērojiet, kā viņš runā, kā spīd viņa acis! Ily a quelque chose d'extraordinaire dans toute sa figure!1 »

Māksliniekam glaimoja tādas valodas. Kad žurnāli iespieda slavinājumus, viņš priecājās kā bērns, lai gan šie slavinājumi bija pirkti par paša naudu. It kā netīšām tādu iespiestu lapu viņš nēsāja apkārt, rādīja paziņām un draugiem un

pats līdz sirds dziļumiem naivi priecājās. Viņa slava auga, darbs un pa-sūtījumi vairojās. Viņam jau sāka apnikt vieni un tie paši portreti un sejas, kuru pozas un pavērsienus viņš zināja no galvas. Nu jau viņš tās zīmēja bez lielas patikas, kaut kā cenz-damies uzmet tikai galvu, bet pārējo deva pabeigt skolniekiem. Agrāk viņš tomēr meklēja kādu jaunu stāvokli, centās pārsteigt ar spēku, ar efektu. Tagad arī tas bija kļuvis garlaicīgi. Prāts pagura izdomāt un apdomāt. To viņš nespēja, un nebija jau arī laika: laiks, ko viņš dīki pavadīja sabiedrībā, kur centās tēlot augstāko aprindu cilvēku, tas viss aizveda tālu no darba un domām. Viņa ota stinga un notrulinājās, un viņš bez jūtām ieslēdzās vienmuļās, noteiktās, sen novalkātās formās. Vien-muļas, saltas, mūžīgi uzpostas un, tā sacīt, samākslotas mili-tāro un civilo ierēdņu sejas sniedza maz ierosmes otai: viņš aizmirsa gan lieliskos drapējumus, gan spēcīgās kustības, gan kaislības. Par grupām, par māksliniecisku drāmu, par tās cil-deno sākotni nebija ko runāt. Viņa priekšā bija tikai mundieri un korsetes, un frakas, no kuriem māksliniekam pretī dveš aukstums un zūd katra iztēle. Viņa darbos vairs nemanīja pat pieticīgākās vērtības, tomēr tos

joprojām slavēja, lai gan īsti lietpratēji un mākslinieki tikai raustīja plecus, skatīdami viņa pēdējos darbus. Bet tie, kuri pazina Čartkovu agrāk, nevarēja saprast, kā viņš spējis zaudēt talantu, kura pazīmes bija tik spožas pašā sākumā, un veltīgi mēģināja uzminēt, kā cilvēkā var zust talants, kad sasniegta visu spēku pilna attīstība.

Taču apskurbušais mākslinieks nedzirdēja šos spriedumus. Viņš jau tuvojās solīdiem gadiem un prāta briedumam; kļuva resnāks un acīm redzot pletās platumā. Jau avīzēs un žurnālos viņš lasīja apzīmējumus: «mūsu godātais Andrejs Petrovičs», «mūsu nopelniem bagātais Andrejs Petrovičs». Jau viņam pie-dāvāja pagodinošas vietas iestādēs, aicināja piedalīties eksā-menos, komitejās. Un, kā tas medz būt gadu ritējumā, viņš stipri nosvērās uz Rafaēla un seno mākslinieku pusi — ne tāpēc, ka pilnīgi pārlicinājies par viņu augsto vērtību, bet tāpēc, lai bakstītu ar viņiem acīs jaunajiem māksliniekiem. Pēc citu šādus gadus sasniegušo parauga viņš sāka pārmet jaunatnei netiku-mību un sliktu garīgo ievirzi. Viņš jau sāka ticēt, ka pasaulē viss notiek vienkārši, augstākas

iedvesmas nav un ka viss jā-pakļauj stingrai akurātības un vienveidības kārtībai. Vārdu sakot, viņa dzīve jau iegāja tais gados, kad viss, kas izdvesis trauksmi, cilvēkā saplok, kad varenais vijoles lociņš vājāk skar dvēseli, ar griezīgām skaņām neurda sirdi, kad daiļuma pieskāriens jaunus spēkus nepārvērš ugunī un liesmā, bet kad visas izkvēlojošās jūtas kļūst pieejamākas zelta skaņai, uzmanī-gāk ieklausās tās vilinošajā mūzikā un pamazām atļauj tai sevi pilnīgi iemidzināt. Slava nevar sniegt mierinājumu tam, kas to ir nevis nopelnījis, bet gan nozadzis; slava pastāvīgi šalko tikai tās cienīgā sirdī. Un tāpēc visas viņa jūtas un tieksmes pie-vērsās zeltam. Zelts kļuva viņa kaislība, ideāls, bailes, bauda, mērķis. Asignāciju saiņi vairojās lādēs, un kā ikviens, kam liktenis piešķir šo drausmīgo dāvanu, viņš kļuva garlaicīgs, nekam nepieejams, vien tikai zeltam, bez jēgas skops, bija ar mieru pievākt visu bez izņēmuma un jau gatavs pārvērsties par vienu no tām dīvainajām būtnēm, kuru mūsu saltajā pa-saulē ir daudz un uz kurām ar šausmām noraugās cilvēks, kam krūtīs ir sirds un dvēsele; dzīvam cilvēkam tie šķiet staigājoši akmens zārki ar mironi sirds vietā. Taču kāds

notikums stipri satricināja un uzmodināja viņā visu, kas bija palicis dzīvs.

Kādudien viņš ieraudzīja uz sava galda zīmiti, kurā Mākslas akadēmija uzlūdza viņu, savu cienājamo locekli, atbraukt un izteikt spriedumu par jaunu — no Itālijas atsūtītu darbu, ko gleznojis krievu mākslinieks, kas tur pilnveidojās. Sis māksli-nieks bija viens no viņa agrākajiem biedriem, kurš no mazotnes glabāja sevī kaislibu uz mākslu un ar darbarūķa liesmaino dvēseli bija pilnīgi tajā iegremdējies, atteicies no draugiem, no tuviniekiem, no mīļām paražām un aiztraucies uz turieni, kur zem skaistajām debesīm ikviens var gūt iedvesmu un no-briest par mākslinieku, — uz brīnišķīgo Romu, no kuras vārda tik brīvi un spēcīgi sit mākslinieka liesmainā sirds. Kā vientuļ-nieks tur viņš ieģrima darbā un nodarbībās bez izpriecām. Viņš nelikās zinīs, ko runā par viņa raksturu, par to, ka viņš ne-saietas ar cilvēkiem, ka neievēro smalkos pieklājības likumus, par to, ka viņš apkauno mākslinieka vārdu ar savu trūcīgo, neizskatīgo apģērbu. Viņam nebija daļas, vai brāļi dusmojas vai nedusmojas uz viņu. Visu viņš noniecināja, visu atdeva mākslai. Nepagurdams viņš

apmeklēja galerijas, veselām stundām nostāvēja lielu mākslinieku darbu priekšā, tverdams un pētīdams brīnišķīgās otas virzību. Neko viņš nepabeidza, iekams vairāk reižu nepārbaudīja sevi pie šiem diženajiem māksliniekiem, iekams viņu darbos neizlasīja klusu un daiļrunīgu padomu. Viņš nepiedalījās skaļās sarunās un strīdos; viņš ne-aizstāvēja pūristus un arī nevērsās pret tiem. Viņš visu no-vērtēja pēc nopelniem, ņemdams no visa tikai daiļo, un, beidzot, atstāja sev par skolotāju vienu pašu dievišķo Rafaēlu. Līdzīgi tam kā lielais dzejnieks un mākslinieks, kas, izlasījis daudz visādu sacerējumu, pilnu daudziem jaukumiem un dižena skais-tuma, atstāja beidzot sev par rokasgrāmatu vienīgi Homēra «īliādu», atklādams, ka tajā ir viss, ko vēlies, un ka nav nekā tāda, kas te neatspoguļotos tik dziļā un varenā pilnībā. Par to viņš no savas skolas ieguva cēlo jaunrades ideju, vareno domas skaistumu, debešķīgās otas cildeno jaukumu.

Ienācis zālē, Cartkovs tur atrada jau milzīgu baru apmeklētāju, kas pulcējās pie gleznas. Dziļš klusums, kāds reti mēdz būt, kad sapulcējies daudz mākslas cienītāju, šoreiz valdīja visur. Kā

jau lietpratējs, viņš pasteidzās sataisīt svarīgu sejas izteiksmi un tuvojās gleznai; bet, ak dievs, ko viņš ierau-dzīja!

Skaidra, daiļa, kā neskarta līgava viņa priekšā nostājās mākslinieka radītā glezna. Kautri, dievišķīgi, nevainīgi un kā ģēnijs vienkārši tā pacēlās pār visu. Šķiet, debesu tēli izbrīnā par tik daudziem viņiem pievērstiem skatieniem kaunīgi no-laiduši daiļās skropstas. Neviļā pārsteigumā lietpratēji vēroja jauno, neredzēto otas veidojumu. Likās, ka te viss savienojies vienkopus: Rafaēla studēšana, kas atspoguļojās pozu augstajā cildenumā, Korredžo studēšana, kas jautās viņa mākslas spožajā pilnībā. Tači valdonīgāk par visu bija redzams radīšanas spēks, kas nāca no paša mākslinieka dvēseles. Itin viss bija tā caur-strāvots, visur izprasts likums un iekšējs spēks. Visur bija uztverts tas līniju plūstošais apaļums, kas piemīt dabai un ko redz tikai radoša mākslinieka acs, un kas kopētajam iznāk stūrainis. Varēja redzēt, ka visu no ārējās pasaules ņemto māksli-nieks vispirms ieslēdzis savā dvēselē un, no turienes — no dvē-seles avota smeldamies, vērtis to vienotā, harmoniskā, svinīgā dziesmā. Un pat nezinātājam kļuva

skaidrs, kāds neizmērojams bezdibenis ir starp jaunradīšanu un vienkāršu dabas kopēšanu. Gandrīz neizsakāms bija neparastais klusums, kas nevilus ap-tvēra visus, kuri bija pievērsuši acis gleznai, — ne čauksta, ne skaņas; un glezna ik brīdi šķita paceļamies augstāk un augstāk; tā aizvien gaišāk un jaukāk atdalījās no visa un beidzot pār-vērtās acumirkli, tā bija materializējusies doma, ko māksli-niekam sūtījušas debesis, acumirklis, salīdzinājumā ar kuru visa cilvēka dzīve ir tikai gatavošanās. Nevīlas asaras bija gatavas noritēt pār gleznu ielenkušo apmeklētāju sejām. Šķiet, visu gaumes, visi pārdrošie, aplamie ieskāti, pretišķības un novirzieni bija apvienojušies savādā, vārdos neizteiktā himnā dievišķīgajam darbam. Nekustīgi, ar pavērtu muti Cartkovs stāvēja gleznas priekšā, un beidzot, kad apmeklētāji un liet-pratēji pamazām sakustējās un sāka spriedelēt par gleznas vērtī-bām un kad pēdīgi vērsās pie viņa ar lūgumu pateikt savas domas, viņš atjēdzās; gribēja pieņemt vienaldzīgu, parastu izskatu, gribēja izsacīt parasto, vulgāro iesīkstējušu mākslinieku spriedumu, līdzīgu šim: «Jā, protams, tiesa, māksliniekam ir talants; kaut

kas ir; redzams, kaut ko viņš ir gribējis izteikt; tomēr, kas attiecas uz galveno...» — un pēc tam pievienot tādu uzslavu, no kuras labi neklātos nevienam māksliniekam. Gribēja tā darīt, taču vārdi pamira uz lūpām, par atbildi iz-lauzās asaras un šņuksti, un viņš kā negudrs izskrēja no zāles.

Nekustīgs, neko nejudzams, viņš brīdi stāvēja savas lieliskās darbnīcas vidū. Vienā acumirkli bija atmodināta visa viņa būtība, visa dzīve, šķita, atgriezusies jaunība, šķita, apdzisušās talanta dzirkstis atkal iekvēlojušās. No viņa acīm pēkšņi nokrita apsējs. Ak dievs! Tik nežēlīgi pazudināt savas jaunības labākos gadus; iznīcināt, izdzēst uguns dzirksti, kas varbūt gailēja krūtīs, kas varbūt tagad būtu attīstījusies varenā skaistumā, kas varbūt tagad tāpat spētu izraisīt apbrīnas un pateicības asaras! Un to visu pazudināt, bez žēlastības pazudināt! Šķiet, šai brīdī dvēselē atdzīvojās visas dziņas un tieksmes, kuras viņš kādreiz pazinis. Viņš satvēra otu un tuvojās audeklam. Piepūles sviedri izspiedās uz pieres; viss viņš pārvērtās vienotā vēlmē un aiz-degās no vienas vienīgas domas: viņam gribējās attēlot iz-stumto eņģeli. Sī ideja visvairāk saskanēja ar

viņa dvēseles stāvokli. Bet ak vai! Viņa figūras, pozas, grupas, domas atveidojās piespiesti un nesakarīgi. Viņa ota un iztēle bija pārāk nonivelējušās, un pārkāpt robežu un važas, ko pats sev uzlicis, nebija spēka. Viņš bija noniecinājis nogurdinošās, garās pakāpenisku zināšanu iegūšanas kāpnes un pirmos nākamā lie-luma pamatlikumus. Viņu pārņēma sašutums. Viņš lika iznest no darbnīcas visas pēdējā laika gleznas, visas nedzīvās modes bildītes, visus huzāru, dāmu un valsts padomnieku portretus. Viens pats ieslēdzās savā istabā, pavēlēja neviena neielaist un iegrīma darbā. Viņš sēdēja pie darba kā pacietīgs jauneklis, kā skolnieks. Taču cik nežēlīgi nepateicīgs bija viss, ko veidoja viņa ota! Uz katra soļa nācās apstāties: viņš nezināja elemen-tāro stihiju; vienkāršas lietas atvēsināja trauksmi un nostājās priekšā kā sliexnis, kuru nespēja pārlēkt iztēle. Ota neviļus pievērsās formām, kuras bija iemācījies no galvas, roka darbojās vienā un tai pašā manierē, galva nedrīkstēja taisīt neparastu pagriezienu, pat drēbju krokas krita ierastajā manierē un ne-gribēja pakļauties un sagult neparastā stāvoklī uz auguma. Un viņš juta, viņš juta un redzēja to

pats!

«Bet vai man maz ir bijis talants?» viņš beidzot sev jau-tāja. «Vai neesmu Aialdījies?» Unr to pateicis, viņš piegāja pie saviem agrākajiem darbiem, kurus bija gleznojis tik tīri, tik nesavtīgi tur, trūcīgajā, vientuļajā Vasilija salas mājoklī, tālu no ļaudīm, pārticības un iegribām. Tagad viņš piegāja pie tiem un visu uzmanīgi aplūkoja — un atmiņā atausa visa agrākā nabadzīgā dzīve. «Jā,» viņš izmisis noteica, «man ir bijis talants. Itin visā un visur redzamas tā pazīmes un pē-das ...»

Viņš apstājās un sāka drebēt pie visām miesām: viņa acis sastapās ar citām nekustīgām acīm, kas urbās viņā. Tas bija tas neparastais portrets, kuru viņš nopirka Ščukina veikalā. Visu laiku tas bija stāvējis aizsegts, aizkrauts ar citām bildēm un pagaisis no atmiņas. Tagad kā tīšām, kad bija iznesti visi pēc modes gleznotie portreti un bildes, kas pieblīvēja darbnīcu, tas līdz ar jaunības darbiem bija parādījies virspusē. Tiklīdz viņš atcerējās to dīvaino atgadījumu, tiklīdz atcerējās, ka dažā ziņā viņš, šis neparastais portrets, bija par iemeslu visām pār-vērtībām, ka naudas tīstoklis, kuru saņēma tik brīnumainā

kārtā, radīja viņā visas tukšās tieksmes, kas pazudināja talantu, dvēseli sagrāba niknums. Viņš tūliņ lika iznest laukā nīstamo portretu. Taču dvēseles satraukums no tā nenorima: visas jūtas, visa viņa būtne bija satricināta līdz pamatiem, un viņš iepazina tās drausmīgās mokas, kas dabā parādās ārkārtīgi reti, kad vājš talants pūlas izteikt to, ko tas nespēj; tās mokas, kas jauneklī rada lielumu, bet tam, kas ticis pāri sapņu robežai, pārvēršas neauglīgās slāpēs; tās drausmīgās mokas, kuru ietekmē cilvēks spējīgs izdarīt baigu ļaundarību. Viņu sagrāba neganta skaudība, skaudība līdz ārprātam. Dusmas un rūgtums parādījās sejā, kad viņš redzēja talantīgu darbu. Viņš grieza zobus un aprija to ar vampīra acīm. Viņa dvēselē dzima ellišķīgi nodomi, kādus jel kad pazinis cilvēks, un ar traku spēku viņš steidzās tos piepildīt. Viņš sāka uzpirkt visu labāko, ko vien radījusi māksla. Nopircis gleznu par dārgu naudu, viņš piesardzīgi to ienesa savā istabā un metās tai virsū kā satracināts tīģeris, viņš to plēsa un plosīja, graizīja gabalos un mīdīja kājām, pavadot savas izdarības ar tlksmīgiem smiekliem. Neskaitāmās bagātības, ko viņš bija savācis, deva iespēju apmierināt šis ellišķīgās

vēlmes. Viņš atraisīja visus savus zelta maisus un atvēra lādes. Nekad neviens tumsonības izdzimums nebija iznīcinājis tik daudz skaistu darbu, cik iznīcināja šis niknais atriebējs. Visās ūtrupēs, kur viņš tikai parādījās, ikviens tūlīt zaudēja cerību iegūt mākslas darbu. Šķita, it kā saniknotās debesis tīši uzsūtījušas pasaulei šo drausmīgo sodību, vēlēdamās tai atņemt visu harmo-niju. Šī drausmīgā kaisle piešķīra viņam baidmīgu kolorītu: žults pastāvīgi bija redzama viņa sejā. Viņa vaibsti vienmēr pauda pasaules noliegumu un zaimus. Šķiet, viņā iemiesojies tas drausmīgais dēmons, kuru tik ideāli attēlojis Puškins. Viņa lūpas neizrunāja neko citu kā vienīgi indīgus vārdus un mūžīgu nopēlumu. Līdzīgi harpijai[9], viņš uzradās ielās, un pat paziņas, ieraudzīdami viņu iztālēm, centās aizgriezties un izvairīties no satikšanās, teikdami, ka ar to pietiek, lai visa diena būtu sa-bojāta.

Par laimi pasaulei un mākslai, tāda saspringta un varmācīga dzīve nevarēja turpināties ilgi. Kaislību apjoms bija pārāk nesa-mērīgs un milzīgs vājajiem spēkiem. Trakuma un ārprāta lēkmes sāka izpausties biežāk, un beidzot tas viss pārvērtās nejaukā slimībā. Lieli karstumi līdz ar

ātro diloni pārņēma tik nikni, ka trijās dienās no viņa palika tikai ēna. Tam pievienojās nedziedējama ārprāta pazīmes. Dažbrīd vairāki vīri viņu nejau-dāja noturēt. Viņam sāka rādīties sen aizmirstās neparastā por-treta acis, un tad viņa trakums drausmīgi pieņēmās. Visi cilvēki, kas stāvēja pie gultas, šķita viņam baigi portreti. Tie divkāršo-jās, četrkāršojās viņa acīs; visas sienas šķita nokarinātas ar portretiem, kuri urbās viņā ar nekustīgām, dzīvām acīm. Bais-mīgie portreti raudzījās no griestiem, no grīdas, istaba pletās plata un stiepās bezgalībā, lai jo vairāk ietilpinātu šo nekustīgo acu. Ārsts, kas bija apņēmis viņu dziedēt un jau daudzkārt dzirdējis par pacienta dīvaino likteni, visiem spēkiem centās sameklēt slepenos sakarus ar rēģiem, kas viņam rādījās, un saistīt tos ar notikumiem viņa dzīvē, taču neko nepanāca. Sli-mais neko nesaprata un nejuta neko citu kā vien tikai savas mokas, un tikai drausmīgi vaidēja un kaut ko neskaidri murmi-nāja. Beidzot viņa dzīvība pārtrūka beidzamā — mēmā ciešanu lēkmē. Viņa līķis bija atbaidošs. No viņa milzīgās bagātības neko nevarēja atrast; bet, redzot gabalos saplosītos izcilos mākslas darbus, kuru vērtība

pārsniedza miljonus, saprata, kādu baigu ceļu aizgājusi viņa nauda.

II dala

Daudz kariešu, ratu un drošku stāvēja pie tā nama parādes durvīm, kur ūtrupē pārdeva kāda bagāta mākslas cienītāja man-tību; šis bagātnieks piederēja pie tiem ļaudīm, kuri saldi noguļ savu dzīvi zefīra un amoru skavās; viņi nepamatoti izdaudzina par mecenātiem un šim vaļaspriekam vientiesīgi izdevuši miljonus, ko krājuši viņu prātīgie tēvi un ko bieži vien arī paši ieguvuši ar savām pūlēm. Kā zināms, tagad šādu mecenātu vairs nav, un mūsu XIX gadsimts jau sen izskatās pēc gar-laicīga baņķiera, kurš tīksminās ar saviem miljoniem, kas ar cipariem uzrakstīti uz papīra. Garo zāli pildīja bars raibu apmeklētāju, kuri bija saskrējuši kā plēsīgi putni pie maitas. Te bija vesels bars tirgoņu zilos vāciešu svārkos no Tirdz-niecības kvartāla un pat" no sīkumtirga. Te viņi izskatījās stin-grāki, brīvāki — bez tās salkanās pakalpības, kāda piemīt krievu tirgonim viņa bodē pircēja priekšā. Te viņi neko nekautrējās, lai gan tai pašā zālē bija daudz aristokrātu, kuru priekšā citā vietā, zemi klanoties, viņi bija gatavi ar saviem matiem

noslau-cīt puteklus, kurus paši sanesuši ar saviem zābakiem. Te viņi izturējās pavisam vaļīgi, bez ceremonijām taustīja grāmatas un gleznas, vēlēdamies uzzināt preces izturību, un droši uzsita cenu, kuru nosauca grāfi lietpratēji. Te bija daudz pastāvīgo ūtrupju apmeklētāju, kuri labāk nāca te, nevis gāja brokastot; te bija lietpratīgie aristokrāti, kuri uzskatīja par savu pienā-kumu nepalaist gadījumu vairot savu kolekciju un kuri neatrada citu nodarbību no pulksten divpadsmitiem līdz vieniem; beidzot, te bija tie cildenie, slikti ģērbtie kungi ar tukšām kabatām, kuri katru dienu ierodas bez kādiem savtīgiem nolūkiem, vie-nīgi paskatīties, kā tas beigsies, kas dos vairāk, kas mazāk, kas ko pārsolīs un kam kas paliks. Daudz gleznu bija izmētāts nekārtīgi un juku jukām ar mēbelēm un grāmatām, kurās gan bija agrākā īpašnieka monogrammas, bet kurās varbūt nepa-visam nebija vērts ieskatīties. Ķīnas vāzes, marmora plāksnes galdiem, vecas un jaunas mēbeles ar izliktām līnijām, ar grebu-miem, sfinksām un lauvu kājām, ar apzeltījumiem un bez tiem, lustras, kenketes[10] — viss bija sasviests, taču ne tādā kārtībā kā veikalos. Tas bija mākslas haoss.

Vispār ūtrupe atstāj^ no-mācošu iespaidu: te viss atgādina apbedīšanas procesiju. Ūtru-pes zāles vienmēr ir drūmas; logi, aizkrauti ar mēbelēm un gleznām, skopi ielaiž gaismu; klusējošie apmeklētāji un ūtrup-nieks, kas klaudzina veseri un kapa balsī notur dvēseles aiz-lūgumu nabaga mākslas darbiem, kas tik dīvaini te pagadījušies^ Šķiet, tas viss pastiprina nepatīkamo iespaidu.

Ūtrupe gāja pilnā sparā. Vesels bars kārtīgu ļaužu, kopā sa-spiedušies, noņēmās aizgūtnēm. «Rublis, rublis, rublis,» — tie bija vārdi, kas atskanēja no visām pusēm un neļāva ūtrup-niekam atkārtot paaugstināto cenu, kas jau tā četrkārt pār-sniedza sākotnējo. Blīvais pūlis ņēmās ap portretu, kurš ne-varēja nepievērst to cilvēku uzmanību, kuri kaut jel ko saprata no mākslas. Mākslinieka talants bija spilgti redzams. Šķiet, portrets jau vairākas reizes bija restaurēts un atjaunots un rādīja kādu platās drēbēs gērbusos Āzijas vīru ar tumšiem vaibstiem un neparastu, dīvainu sejas izteiksmi; taču apkārt stāvošie visvairāk bija pārsteigti par neredzēti dzīvajām acīm. Jo vairāk tajās skatījās, jo vairāk, šķiet, tās ietiecās skatītājam dvēselē. Sī dīvainība,

šis neparastais mākslinieka triks nodarbi-nāja gandrīz visu prātus. Jau daudzi, kas tīkoja iegūt portretu, bija atkāpušies, tāpēc ka cena sacelta neiedomājama. Palika tikai divi pazīstami aristokrāti, mākslas cienītāji, kuri neparko negribēja atteikties no tāda ieguvuma. Viņi iekaisa un, iespējams, saceltu cenu vēl pārliecīgāk, ja pēkšņi viens no klātesošajiem neteicis:

— Atļaujiet uz brīdi pārtraukt jūsu strīdu. Varbūt man vairāk nekā kuram katram ir tiesības uz šo portretu.

Sie vārdi uzreiz pievērsa visu uzmanību. Tas bija gadus trīsdesmit pieci vecs slaidis cilvēks ar garām, melnām cirtām. Patīkamajā sejā vīdēja gaiša bezrūpība, tā liecināja, ka viņa dvēselei ir sveši augstāko aprindu apgurdinošie pārdzīvojumi; viņa apgērbā nemanīja nekādu modes tīkojumu, taču viss no-rādīja, ka viņš ir mākslinieks. Tas patiesi bija mākslinieks B., kuru pazina daudzi klātesošie.

— Lai cik dīvaini jums šķiet mani vārdi, — viņš turpināja, redzēdams vispārējo uzmanību, — taču, ja jums patiktu uzklau-sīt nelielu stāstu, varbūt jūs saprastu, ka man bija

tiesības teikt šos vārdus. Viss liecina, ka portrets ir tas pats, kuru es meklēju.

Pilnīgi dabiska ziņkārība iedegās gandrīz visu sejās, un pat ūtrupnieks, muti paplētis, apstājās ar paceltu veseri rokā, gatavo-damies klausīties. Stāsta sākumā daudzi ar acīm neviļus pie-vērsās portretam, bet pēc tam visi sāka skatīties tikai uz stāstītāju, jo stāsts kļuva arvien interesantāks.

— Jūs jau gan pazīstat to pilsētas daļu, kuru sauc par Kolomnu, — tā viņš iesāka. — Tur nekas nav līdzīgs citām Pēterburgas daļām; ne tā ir galvaspilsēta, ne province; ja cilvēks iet pa Kolomnas ielām, šķiet, viņu pamet visas vēlmes un tieksmes, kādas ir jaunībā. Te neienāk nākamība, te viss ir kluss un apstājies uz vietas; te mīt tie, kas pametuši galvas-pilsētas kustību. Seit uz dzīvi pārvācas atvaļināti ierēdņi, at-raitnes, trūcīgi ļaudis, kam bijusi pazīšanās ar senātu, un tāpēc viņi te nomitinājuši sevi gandrīz uz visu mūžu; te mājo izdienē-jušas virējas, kuras cauru dienu slaistās pa tirgiem, sīkum- tirgotavā gvelž niekus ar pārdevēju un katru dienu par piecām kapeikām nopērk kafiju un par četrām — cukuru, un, beidzot, visa tā ļaužu šķira, kuru īsi var nosaukt par pelnu pelēku, — ļaudis, kuriem

apgērbs, seja, mati, acis — visa ārpusē ir duļķainā pelnu krāsā, tie ir kā diena, kad pie debesīm nav saules un nav arī vētras, kad ir ne šis, ne tas: sijājas migla un priekš-metiem atņem asumu. Pie viņiem var pieskaitīt izdienējušus teātra kalpotājus, atvaļinātus titulārpadomniekus, atvaļinātus Marsa audzēkņus ar izdurtu aci un uztūkušu lūpu. Sie ļaudis pret visu ir vienaldzīgi, viņi staigā, nekam nepievēršot uzmanību, klusē, ne par ko nedomājot. Viņu istabā nav daudz mantu; dažreiz ir tikai stops krievu tīrītā šņabja, kuru viņi visu dienu vienmuļi sūc bez dulnuma galvā, kas rastos, ja šo pašu stopu izrautu uz reizi, kā to pa svētdienām dara jauns vāciešu amat-nieks vai Pilsoņu ielas brašulis, kuram vienam pašam pieder ietve, kad laiks sniedzas pāri pulksten divpadsmitiem naktī.

Dzīve Kolonnā ir drausmīgi vientulīga: reti kad parādās kariete, varbūt vienīgi tā, kurā braukā aktieri; šī kariete ar savu rīboņu, šķindoņu in žvadzoņu viena pati iztraucē vispārējo klusumu. Te visi iet kājām; bieži vien bez braucēja velkas ormanis, vezdams sienu savam bārzdainajam zirģelim. Dzīvokli te var atrast par pieciem rubļiem mēnesī — pat ar

kafiju no rītiem. Pensionētas atraitnes te pieder pie aristokrātiskām ģimenēm, viņas uzvedas labi, bieži slauka savu istabu, ar draudzenēm spriedelē par vērša gaļas un kāpostu dārdzību, kopā ar viņām dzīvo jauniņa meita, klusa, nerunīga, dažreiz visai glīta būtne, nejauks šunelis un sienas pulkstenis ar skumīgi tikšķošu vēzēkli. Pēc tam seko aktieri, kuriem alga neļauj pamest Kolomnu; viņi ir brīvi ļaudis, kā jau visi aktieri, kuri dzīvo, lai baudītu. Izmetušies halātos, viņi labo pistoles, no papes līmē dažādas mājai derīgas lietišas, ar draugiem spēlē dambreti un kārtis un tā pavada rīta cēlienu, tāpat viņi pa-vada arī vakaru, dažreiz vēl visam pievienojot arī punšu. Pēc šiem Kolomnas dūžiem un aristokrātiem nāk visādi neiedomājami sīkmaņi. Viņus ir tikpat grūti nosaukt kā saskaitīt to daudzumu kukaiņu, kas savairojas vecā etiķī. Te ir večas, kas lūdz dievu; večas, kas plītē; večas, kas pielūdz dievu un plītē; večas, kas pārtiek no neiedomājami maziem līdzekļiem, kā skudras viņas velk lupatas un veļu no Kaļinkina tilta uz sīkum-tirgu nolūkā pārdot savu mantību par piecpadsmit kapeikām; vārdu sakot, te mājā visnelaimīgākās cilvēces padibenes, un neviens

labdarīgs politekonoms nav atradis līdzekļus, kā uz-labot viņu stāvokli.

Sos ļaudis minēju tāpēc, lai parādītu jums, ka bieži vien viņiem uznāk pēkšņa vajadzība pēc īslaicīga pabalsta, kad jāķeras pie aizņēmumiem, un tad viņu vidū apmetas īpaša veida augļotāji, kas aizdod nelielas summas pret ķīlām un uz lieliem procentiem. Sie sīkie augļotāji ir daudzkārt cietsirdīgāki par visiem lielajiem augļotājiem, tāpēc ka viņi uzrodas starp naba-giem, kur visapkārt redzamas skrandas, ko neskata bagāts augļo-tājs, kam darīšana tikai ar tādiem, kas piebrauc kariatē. Un tāpēc pārāk agri viņu dvēselēs nomirst ikviena cilvēcības jūta. Starp šādiem augļotājiem bija viens. .. taču nav lieki pasacīt, ka notikums, par kuru esmu sācis stāstīt, atgadījās pagājušajā gadsimtā, mirušās ķeizarienes Katrīnas Otrās laikā. Jūs paši sapratīsiet — kopš tiem laikiem Kolomnas izskats un dzīve šai vietā krietni vien mainījusies. Un tā starp augļotājiem bija viens — visādā ziņā neparasts cilvēks, kas sen jau dzīvoja šai pilsētas daļā. Viņš valkāja platas aziāta drēbes; tumšā ādas krāsa norādīja uz dienvidniecisku izcelsmi, bet, kas viņš bija pēc nacionālās piederības:

indietis, grieķis, persietis, — to ne-viens droši nevarēja pateikt. Gara, gandrīz neparasti gara auguma vīrs melnīgsnēju, vāju, apsvilinātu seju, un tās neiz-protami baigā krāsa, lielās, ārkārtīgi ugunīgās acis, nokarenās, biezas uzacis krasi atšķīra viņu no visiem pelnu pelēkajiem galvaspilsētas iedzīvotājiem. Arī viņa mājoklis nebija līdzīgs citiem koka namiņiem. Tā bija akmens celtnē, līdzīga tām, kādas kādreiz lielā daudzumā sacēla Dženovas tirgoņi, — ar nepareizas formas, nevienāda lieluma logiem, ar dzelzs aizvirtniem un aizšaujamiem. Sis augļotājs atšķīrās no citiem augļotājiem ar to, ka visiem, sākot ar ubaga veceni un beidzot ar izšķērdīgu galma augstmani, varēja aizdot, kādu grib summu. Viņa mājas priekšā bieži vien parādījās visspožākās ekipāžas, kuru logos varēja redzēt švītas aristokrātiskas dāmas galvu. Kā jau parasts, ļaudis melsa: viņa dzelzs lādes, ka ne saskaitīt, esot pilnas ar naudu, dārglietām, briljantiem un visādām ķīlām, bet ka viņš tomēr neesot tik alkatīgs kā citi augļotāji. Naudu viņš deva labprāt un, šķiet, visai izdevīgi izkārtoja samaksas ter-miņus, bet ar dīvainiem aritmētiskiem aprēķiniem sacēla ne-iedomājami

augstu procentu. Tā vismaz ļaudis baumoja. Taču, kas visdīvainākais un kas nevarēja nepārsteigt daudzus, — tas bija neparastais liktenis, kas piemeklēja visus naudas saņēmējus: visi tie beidza dzīvi nelaimīgi. Vai nu tās bija tikai iedomas, aplama mānticība, vai ar nolūku palaistas baumas, tas palika nezināms. Taču vairāki notikumi, kas norisinājās visu acu priekšā, bija dzīvi un spilgti.

Starp toreizējiem aristokrātiem drīz vien pievērsa sev uzmanību jauneklis no labākajām ģimenēm; pavisam jauniņš — viņš izcēlās valsts dienestā, kvēli cienīja visu patieso, cildeno, viņš bija visādu mākslu un cilvēka prāta darbības pabalstītājs, nākamais mecenāts. Drīz vien viņu pienācīgi novērtēja pati ķeizariene, uzticēdama ievērojamu vietu, kas pilnīgi atbilda viņa tieksmēm, vietu, kur viņš daudz varēja darīt zinātnes labā un pievērsties labdarībai. Jaunais augstmanis pulcināja ap sevi māksliniekus, dzejniekus, zinātniekus. Viņam gribējās, lai visi darbojas, gribējās visus pabalstīt. Uz sava rēķina viņš uzsāka daudz derīgu izdevumu, pieteica daudz pasūtījumu, izsludināja veicināšanas balvas, par ko izdeva kaudzi naudas, un beidzot

bankrotēja. Taču, cēlu dziņu vadīts, viņš negribēja pamest savu pasākumu, visur meklēja aizdevumu un galu galā griezās pie pazīstamā augļotāja. Aizņēmies no tā lielāku summu, šis cilvēks īsā laikā pilnīgi pārvērtās: kļuva par jauno zināt-nieku un talantu vajātāju un nīdēju. Visos sacerējumos viņš redzēja ļaunumu, katru vārdu iztulkoja greizi. Toreiz, kā par postu, notika franču revolūcija. Tā viņam noderēja par iegānu visādām nelietībām. Visur viņš redzēja revolūcijas iedīglus, visur viņam rēgojās mājieni. Viņu pārņēma aizdomu mānija tādā mērā, ka pats sevi turēja aizdomās, sacerēja drausmīgus, nepatiesus apmelojumus, padarīja daudzus nelaimīgus. Pats par sevi saprotams, ka ziņas par tādu rīcību beidzot nevarēja ne-aizsniegt troni. Cēlsirdīgo valdnieci pārņēma šausmas, un viņa, pilna dvēseles cildenuma, kas rotā kronētās galvas, teica vārdus, kuri gan pilnībā nevarēja atnākt līdz mums, taču to dziļā jēga iespiedās daudzu sirdīs. Valdniece teica, ka nevis monarhu valdība apspiež dvēseles augstās, cēlās dziņas, nevis tā nicina un vajā prāta, poēzijas un mākslas darbus, ka — gluži otrādi — vien monarhi bijuši to aizbildņi, ka Šekspīri un Moljēri uz-plaukuši

viņu augstsirdīgajā aizsardzībā, turpretī Dante nav varējis atrast kaktiņu savā republikāniskajā dzimtenē, ka patiesi ģēniji rodas valdnieku un valsts varenības uzplaukuma laikā, nevis nejēdzīgu politisku parādību un terora laikā, kad valda republikāņi, kuri līdz šim pasaulei nav uzdāvinājuši nevienu dzejnieku, ka jāmāk izcelt dzejniekus un māksliniekus, jo viņi ievieš dvēselēs mieru un daiļu klusumu, nevis satraukumu un kurnēšanu, ka zinātnieki, dzejnieki un mākslinieki ir pērles un briljanti ķeizaru kronī, ar tiem rotājas un vēl lielāku spožumu iegūst diža valdnieka laikmets. Vārdu sakot, valdniece, teikdama šos vārdus, bija dievišķīgi skaista. Atceros, ka veci ļaudis par to nevarēja runāt bez asarām. Sai lietā visi ņēma dalību. Par godu mūsu tautas lepnumam jāatzīmē, ka krievu sirdī vienmēr mājō teicamas jūtas nostāties apspiestā pusē. Augstmani, kas bija pievīlis uzticību, stingri sodīja un atstādi-nāja no vietas. Taču daudz baismīgāku sodu viņš lasīja savu tautas brāļu sejās. Tas bija noteikts un vispārīgs nicinājums. Nevar izteikt, kā cieta uzpūtīgā dvēsele; lepnums, pieviltā god-kārība, sabrukušās cerības — viss apvienojās kopā, un

baiga neprāta un trakuma lēkmē pārtrūka viņa dzīvība.

Cits vērā liekams notikums tāpat risinājās visu acu priekšā:

starp skaistulēm, kuru nav trūkums mūsu ziemeļu galvaspilsētā, viena ieguva noteiktu uzvaru pār citām. Viņa bija brīnišķīgs mūsu ziemeļu un dienvidu daiļuma savienojums, briljants, kāds pasaulē gadās reti. Mans tēvs atzinās, ka savu mūžu nav redzējis neko līdzīgu. Šķiet, viņā apvienojās viss: bagātība, prāta un dvēseles jaukums. Pēc viņas rokas tīkoja vesels bars, taču starp pielūdzējiem visizcilākais bija kņazs R., viscēlākais, labākais no visiem jaunajiem ļaudīm, skaists no sejas un skaists savu bruņ-niecisko un cēlo tieksmju dēļ, romānu un sieviešu augsts ideāls, Grandisons[11] caur un cauri. Kņazs R. bija kaislīgi un neprātīgi iemīlējis; tikpat liesmainu mīlu viņš saņēma pretī. Taču radi-niekiem partija šķita nepiemērota. Kņaza dzimtmuižas viņam sen vairs nepiederēja, dzimta kritusi nežēlastībā, un sliktais mantas stāvoklis visiem zināms. Pēkšņi kņazs uz laiku pamet galvaspilsētu it kā nolūkā uzlabot apstākļus un pēc neilga laika uzrodas

neticamas greznības un spožuma ielokā. Spožās balles un svētki satuvina viņu ar galmu. Skaistules tēvs kļūst labvēlīgs, un pilsētā nosvin visinteresantākās kāzas. Kā radusies tāda līgavaiņa pārvērtība un nedzirdēta bagātība, to neviens droši nevarēja paskaidrot; taču paklusām runāja, ka viņš sa-līdzis ar kādu neizprotamu augļotāju un aizņēmies no tā. Lai nu kā, bet kāzas nodarbināja visas pilsētas prātus. Un visi apskauda līgavaini un līgavu. Visi zināja par viņu karsto, uz-ticīgo mīlestību, ilgo cerēšanos un tvīkšanu, abu cildenās īpaši-bas. Kvēlas sievietes laikus iztēlojās paradīzes svētlaimi, kuru baudis jaunlaulātie. Taču iznāca citādi. Gada laikā vīrs baismīgi pārvērtās. Agrāko cēlo un teicamo raksturu tagad sagandēja aizdomu un greizsirdības, neiecietības un nebeidzamu untumu inde. Viņš kļuva savas sievas tirāns un mocītājs un, ko neviens agrāk nevarēja paredzēt, ķērās pie visnecilvēcīgākiem līdzek-ļiem, pat sitieniem. Pēc gada neviens vairs nepazina sievieti, kura vēl nesen starot staroja un kurai sekoja padevīgu pielū-dzēju bari. Nespēdama ilgāk paciest savu likteni, viņa beidzot pirmā ierunājās par šķiršanos. Vīrs kļuva ārprātīgs no

tādas domas vien. Pirmajā trakuma lēkmē viņš ielauzās sievas istabā ar nazi un, bez šaubām, uz vietas to būtu nodūris, ja viņu nesatvertu un neaizkavētu. Neprātīgu dusmu un izmisuma lēkmē viņš pavērsa nazi pret sevi un beidza dzīvi drausmīgās mokās.

Bez šiem diviem piemēriem, kas risinājās visas sabiedrības acu priekšā, stāstīja vēl par daudziem citiem notikumiem zemā-kās šķirās, kur tāpat visi ņēma drausmīgu galu. Tur godīgs atturībnieks pārvērtās par dzērāju; tur tirgoņa komijs apzaga savu saimnieku; tur važonis, kurš gadiem pārvadājis godīgi, par grasi nokāva braucēju. Nav iespējams, ka šādi notikumi, kurus dažreiz gan izpušķoja, neiedvestu vienkāršajiem Kolom-nas iedzīvotājiem šausmas pret pašu gribu. Neviens nešaubījās, ka tai cilvēkā iemājo nešķīsts gars. Stāstīja, ka viņš piedāvājis tādus noteikumus, no kuriem mati cēlušies stāvus, un ka šos noteikumus pēc tam nelaimīgais nekad nav iedrošinājies at-stāstīt citam; ka tā naudai piemītot dedzinošas īpašības, tā sa-karstot pati no sev; 3 un uz tās esot redzamas dīvainas zīmes... vārdu sakot, visādu nejēdzīgu baumu bija daudz. Vērā liekams bija arī tas, ka visi Kolomnas

iedzīvotāji, visa nabadzīgo vecēnu, sīko ierēdņu, mazo aktieru, vārdu sakot, visu sīkmaņu pasaule, kuru mēs nosaucām, labāk pacieta un izturēja vislielāko trū-kumu nekā gāja aizņemties pie baismīgā augļotāja, atrada pat bada nāvē mirušas vecenes, kuras labāk bija ar mieru zaudēt dzīvību nekā zaudēt dvēseli. Satiekot augļotāju uz ielas, neviļus uzmācās bailes. Kājāmgājējs piesardzīgi kāpās malā un vēl ilgi atskatījās, pavadīdams tālē tā nesamērīgi garo augumu. Tā izskats vien bija tik neparasts, ka ikvienu spieda piedēvēt tam pārdabisku dzīvi. Sie asie vaibsti, kas iegriezti tik dziļi, kā cilvēkam nemēdz būt, šī kvēlā bronzas sejas krāsa, šīs nepa-rasti biezās uzacis, nezturamās, biedinošās acis, pat tā aziā-tiskā apģērba platās krokas — viss, šķiet, runāja, ka iepretī kaislībām, kas mājoja šai miesā, nobālēja visas citu ļaužu kaislības. Mans tēvs vienmēr nekustīgi apstājās, kad gadījās viņu sastapt, un katru reizi nevarēja noturēties neteicis: «Sā-tans, pilnīgs sātans!» Taču vajag jūs ātrāk iepazīstināt ar manu tēvu, ar kuru patiesībā saistās ša stāsta īstais sižets.

Mans tēvs bija ievērojams daudzā ziņā. Viņš bija māksli-nieks, kādu nav daudz, viens no tiem

brīnumiem, kurus no sava bagātā klēpja izrada vienīgi Krievzeme, mākslinieks auto-didakts, kas bez skolotājiem un skolas savā dvēselē atradis noteikumus un likumus, aizrāvis vienīgi ar alkām pilnveido-ties, un, varbūt neapzinīgi iedams pa ceļu, kuru norādīja viņa dvēsele, bija viens no tiem brīnumainajiem pašradņiem, kurus laikabiedri bieži vien apveltī ar apvainojošo vārdu «analfabēts» un kuri neatsalst no paļām un pašu neveiksmēm, bet gūst arvien jaunas ierosmes un spēkus un savā dvēselē tālu pārsniedz tos darbus, par kuriem dabūjuši analfabēta iesauku. Ar nepār-spējamu iekšēju instinktu viņš katrā priekšmetā nojauta domas klātbūtni; pats no sevis izprata, ko nozīmē vārdi: «vēsturiskā glezniecība», izprata, kāpēc Rafaēla, Leonardo da Vinči, Tici-āna, Korredžo vienkāršu galviņu, vienkāršu portretu var pie-skaitīt vēsturiskajai glezniecībai un kāpēc milzīga vēsturiska satura bilde būs tikai tableau de genrelai gan mākslinieks pretendējis uz vēsturisku glezniecību. Kā iekšķīgā dziņa, tā pārlicība lika viņam pievērsties kristietības tematikai, kas ir vislielākā, pēdējā un augstākā pakāpe. Viņš nebija godkārīgs vai īgns, kādi bieži

vien mēdz būt daudzi mākslinieki. Viņam bija stingrs raksturs, viņš bija godīgs, taisnprātīgs cilvēks, pat rupjš, no ārienes segts ar diezgan cietu mizu, ne bez lepnuma dvēselē, un par cilvēkiem viņš atsaucās gan iecietīgi, gan skarbi. «Nav ko skatīties uz viņiem,» viņš parasti runāja, «es taču viņiem nestrādāju. Viesistabā jau nenesīšu savas gleznas, tās noliks baznīcā. Tie, kas mani sapratīs, pateiks paldies, kas nesapratīs, dievu tomēr pielūgs. Smalkos ļaudis nav ko vainot, ka viņi nesaprot mākslu: toties viņi mākspēlēt kārtis, ir speciālisti vīnu šķirnēs un zirgu lietpratēji; kāpēc kungam vajag zināt ko vairāk? Un, ja sapratīs ko vairāk, kas zina, ņemsies spriedelēt, tad no viņiem nebūs glābiņa. Katram sava daļa, lai katrs noņem ar savu darbu. Manuprāt, labāks ir tas cilvēks, kurš atzīstas nezināšanā, nekā tas, kurš liekulīgi izliekas un sakās zinām to, ko nezina, un tāpēc tikai maitā un bojā.» Viņš strādāja, saņemdam nelielu atlīdzību, tas ir, par naudu, kur[^] viņam bija vajadzīga ģimenes uzturam un kura deva iespēju nodarboties ar mākslu. Turklāt viņš nekad neatteicās palīdzēt otram un pasniegt palīdzīgu roku trūcīgam māksliniekam; pie-turējās pie

vienkāršas dievbijības un senču ticības, un varbūt tāpēc viņa gleznotajās sejās pati no sevis parādījās tā cēlā izteiksme, kādu nespeja sasniegt spoži talanti. Un, beidzot, ar darba mīlestību un stingrību iedams pa nosprausto ceļu, viņš ar laiku pat ieguva to cieņu, kuri bija godājuši viņu par analfa-bētu un pašmāju autodidaktu. Baznīcas vienmēr deva pasūtī-jumus, un tāpēc darba viņam netrūka. Kāds darbs viņu stipri aizrāva. Neatceros vairs, kāds bija tā sižets, zinu tikai — gleznā vajadzēja tumsas garu. Ilgi viņš domāja par to, kādu veidu tam piešķirt; viņam gribējās tā sejā ielikt visu smago, to, kas no-spiež cilvēku. Par to prātojot, galvā viņam pazibēja noslēpu-mainā augļotāja tēls, un viņš nevilus nodomāja: «Lūk, kādu man vajadzētu gleznot velnu!» Padomājiet, kā viņš izbrīnījās, kad, strādādams savā darbnīcā, reiz izdzirda klauvējam pie durvīm un pēc tam tūliņ pie viņa ienāca drausmīgais augļo-tājs. Viņš sajuta iekšējus drebuļus, kas nevilus pārskrēja pār visu augumu.

— Tu esi mākslinieks? — Bez ceremonijām viņš vērsās pie mana tēva.

— Jā, mākslinieks,—tēvs neizpratnē

atbildēja, gaidīdams, kas būs tālāk.

— Labi. Uzzīmē manu portretu! Varbūt es drīz miršu, bērnu man nav, taču pavisam nomirt negribu, gribu dzīvot. Vai tu vari uzzīmēt tādu portretu, kas būtu pilnīgi kā dzīvs?

Tēvs nodomāja: «Ko vēl vairāk? Viņš pats prasās velnos manā gleznā.» Tēvs apsolījās. Abi norunāja par laiku un maksu, un tūliņ nākamajā dienā, paķēris paleti un otas, tēvs bija jau pie viņa. Augstā sēta, suņi, dzelzs durvis un aizbīdņi, lok-veidīgie logi, lādes, apsegtas ar senatnīgiem paklājiem, un, beidzot, pats neparastais saimnieks, kas nekustīgi nosēdās viņa priekšā, — tas viss atstāja dīvainu iespaidu. Logi, kā par spīti, no apakšas bija aizkrauti tā, ka ielaida gaismu tikai no aug-šas. «Velnš rāvis, cik labi tagad apgaismota viņa seja!» tēvs sevī nodomāja un negausīgi ņēmās gleznot, it kā baidīdamies, ka laimīgais apgaismojums var zust. «Kas par spēku!» viņš at-kārtoja sevī. «Ja es kaut uz pusi tā uzzīmēšu, kāds viņš ir patlaban, viņš pārspēs visus manus svētos un eņģelus; tie no-bālēs viņa priekšā! Kāds ellišķīgs spēks! Viņš man izlēks no audekla, ja tikai kaut mazliet būšu uzticīgs oriģinālam. Cik neparasti vaibsti!» Tēvs nemitīgi

atkārtoja, arvien vairāk iedeg-damies, un jau pats redzēja, kā uz audekla atdzimst daži vaibsti. Taču, jo tuvāk viņš piekļuva oriģinālam, jo vairāk viņu pārņēma mokošas, smagas jūtas, ko pats nevarēja saprast. Lai nu kā, tomēr viņš nolēma ar burtisku precizitāti izzīmēt katru — visniecīgāko līniju un izteiksmi. Vispirms viņš noņēma ar acīm. Šais acis bija tik daudz spēka, ka, šķiet, nav ko domāt tās uzgleznot tādas kā oriģinālā. Bet, lai vai kas, viņš apņēma līdz pēdējam izdibināt katru sīkumu un niansi, izzināt šo acu noslēpumu . . . Taču, tiklīdz sāka iedziļināties un atdarināt tās ar otu, dvēselē atmodās tik dīvains pretīgums, iegula tik ne-izprotams smagums, ka uz laiku vajadzēja pamest darbu un tad atkal sākt no jauna. Beidzot tēvs vairs nevarēja izturēt, viņš jūta, ka šīs acis ieurbjas dvēselē un sacel tajā neaptveramu ne-mieru. Nākamajā un aiznākamajā dienā šī sajūta kļuva vēl spēcīgāka. Tēvam sametās baigi. Viņš nometa otu un kate-goriski pateica, ka vairāk negleznos. Vajadzēja redzēt, kā pie šiem vārdiem izmainījās dīvainais augļotājs. Viņš nokrita tēvam pie kājām un lūdza pabeigt portretu, sacīdams, ka no tā atka-rīgs viņa liktenis un dzīve pasaulē, ka tēvs

jau ar savu otu aizskāris viņa dzīvos vaibstus un, ja viņš tos atveidos pareizi, viņa dzīvība ar pārdabiskiem spēkiem noturēsies portretā, un ka līdz ar to viņš pavisam nenomirs, ka viņam jābūt klāt šai pasaulē. No šādiem vārdiem tēvu pārņēma šausmas: vārdi šķita tik dīvaini un baigi, ka viņš pameta kā otas, tā paleti un pa galvu pa kaklu izskrēja laukā no istabas.

Doma par to urdīja viņu visu dienu un visu nakti, bet no rīta viņš saņēma no augļotāja portretu, kuru atnesa kāda sie-viete, vienīgais cilvēks, kas to apkalpoja, paziņodama, ka šās saimnieks negrib portretu, nemaksās par to neko un atsūta to viņam. Tās pašas dienas vakarā tēvs uzzināja, ka augļotājs miris un ka to pošas apglabāt pēc tā ticības ceremonijām. Tēvam tas viss šķita neizskaidrojami, dīvaini. Kopš šī laika tēva rak-sturs jūtami pārveidojās: viņam mācās virsū nemierīga, trauk-smaina sajūta, kurai pats neredzēja iemesla. Un drīz vien viņš izdarīja ko tādu, ko neviens no viņa nevarēja sagaidīt. Pirms kāda laika viena viņa mācekļa darbi sāka pievērst nelielā liet-pratēju un cienītāju pulciņa uzmanību. Tēvs šai māceklī vienmēr redzēja talantu un par to veltīja tam īpašas simpātijas.

Tad pēkšņi tēvam radās skaudība pret mācekli. Neciešama kļuva visu interese un runas par šo mācekli. Beidzot, sev par lielām dusmām, viņš dabū zināt, ka viņa skolniekam piedāvāts darināt bagātai, nupat celtai baznīcai gleznu. Tas viņu galīgi nokaiti-nāja. «Nē, neļaušu šim pienapuikam triumfēt!» viņš teica. «Par agru, brāl, esi iedomājies sēdināt vecos vīrus dubļos! Paldies dievam, spēka man vēl diezgan. Gan mēs redzēsim, kurš kuru iesēdinās!» Un agrākais taisnprātīgais, dvēselē godīgais cilvēks sāka intrigēt, pret ko agrāk sajuta riebumu; viņš panāca, ka izsludināja konkursu, kurā varēja piedalīties arī citi mākslinieki ar saviem darbiem. Pēc tam viņš ieslēdzās savā istabā un dedzīgi ķērās pie krāsām. Šķiet, gleznā viņš gribēja ielikt visus spēkus, visu sevi. Un patiesi — radās viens no viņa vis-labākajiem darbiem. Neviens nešaubījās, ka priekšroka pieder viņam. Gleznas izstādīja, un visas pārējās salīdzinājumā ar šo vienu atšķīrās kā nakts no dienas. Te pēkšņi viens no klātesoša-jiem žūrijas locekļiem, ja nemaldos, garīdznieks, izteica pie-zīmi, kas visus pārsteidza. «Mākslinieka gleznā patiesi daudz talanta,» viņš teica, «taču sejās nav svētuma;

gluži otrādi, acīs ir kaut kas dēmonisks, it kā mākslinieka roku būtu vadījušas netīras jūtas.» Visi paskatījās un pārliccinājās par šo vārdu patiesību. Mans tēvs metās pie savas gleznas it kā nolūkā pār-liccināties par šo aizvainojošo piezīmi un ar šausmām redzēja, ka viņš gandrīz visām figūrām ielicis augļotāja acis. Tās skatījās tik dēmoniskas un satriecošas, ka viņš pats nevilus nodrebēja. Gleznu noraidīja, un, sev par neapraktāmām dusmām, viņam nācās dzirdēt, ka priekšroku ieguvis viņa skolnieks. Nav apraktāmas tās trakās dusmas, ar kādām viņš atgriezās mājās. Viņš gandrīz vai piekāva manu māti, izdzenāja bērnus, salauza otas un molbertu, norāva no sienas augļotāja portretu, paprasīja nazi un lika iekurt kamīnā uguni, nolēmis to sagriezt gabalos un sadedzināt. Pie šīs nodarbības viņu pārsteidza istabā ienāku-šais draugs, arī mākslinieks, taču jautrs, vienmēr ar sevi apmierināts cilvēks, kas netikoja ne pēc kā tāla, jautri darīdams to, kas pagadījās, un vēl jautrāk sēzdamies pie pusdienām un dzīru galda.

«Ko tu dari, ko tu taisies dedzināt?» viņš jautāja un piegāja pie portreta. «Apžēliņ, tas taču ir viens no taviem labākajiem darbiem! Sis

auglotājs nesen nomira; šī taču ir izcila glezna. Tu taču esi trāpījis naglai uz galvas, ielīdis viņam pašās acīs. Tā dzīvē nekad nav skatījušās acis, kā tās skatās tev.»

«Nu, nekas, es paskatīšos, kā tās raudzīsies ugunī,» tēvs atbildēja, pasniegdamies, lai bildi iemestu kamīnā.

«Stājies, dieva dēļ!» draugs teica, aizkavēdams viņu. «Labāk atdod man, ja jau tev tās nedod miera!»

Tēvs no sākuma pretojās, beidzot piekrita; un jautrais cil-vēks, ārkārtīgi apmierināts ar savu ieguvumu, aiznesa portretu sev līdzi.

Pēc drauga aiziešanas tēvs pēkšņi sāka justies mierīgāk. It kā kopā ar portretu būtu novēlies smagums no dvēseles. Viņš pats brīnījās par savām dusmām, skaudību un rakstura pārvēršanos. Pārdomājis savu rīcību, viņš noskuma un ne bez iekšējam skumjām teica:

«Nē, tas bija dievs, kas mani sodīja; pareizi vien ir, ka mana glezna tika apkaunota. Tā bija iecerēta, lai pazudinātu brāli. Manu otu vadīja dēmoniskas skaudības jūtas, tāpēc arī dēmoniskas jūtas atspoguļojās tajā.»

Viņš tūliņ gāja meklēt savu bijušo skolnieku,

apskāva to cieši, lūdza tam piedošanu un visiem spēkiem centās nolīdzināt savu vainu. Atkal viņa darbs ritēja netraucēti, taču seju jo bieži sedza domīgums. Viņš biežāk pielūdza dievu, gremdējās domās un par ļaudīm neizteicās tik skarbi; pat viņa raupjais raksturs kļuva it kā maigāks. Drīz kāds notikums vēl vairāk viņu satricināja. Viņš jau sen nebija saticis savu draugu, kurš izlūdzās no viņa portretu. Jau bija saposies to apciemot, kad pēkšņi tas pats ienāca istabā. Pēc dažiem vārdiem un jautājumiem, ar kuriem abi apmainījās, tas teica:

«Nu, draugs, ne jau velti tu gribēji sadedzināt portretu. Velns viņu rāvis, tajā ir kaut kas dīvains... Mošķiem es ne-ticu, bet saki, ko gribi, tajā iemājojis nešķīsts gars.»

«Kā tā?» mans tēvs jautāja.

«Kopš pakāru portretu savā istabā, sajutu neizprotamas tieksmes... it kā gribētu kādu nogalināt. Savu mūžu neesmu pazinis bezmiegu, bet nu esmu izbaudījis ne vien bezmiegu, man rādās tādi sapņi... nemaz nemāku pateikt, vai tie ir sapņi vai kas cits: it kā lietuvēns žņaugtu, un visu laiku rēgojas nolādētais vecis. Vārdu sakot, nevaru izstāstīt savas sajūtas. Nekas tāds ar mani

nav bijis. Visas šīs dienas kā dulns esmu klaiņājis: mani māc bailes, gaidu kaut ko nelabu. Jūtu, ka nevienam nevaru pateikt priecīga un sirsnīga vārda, it kā man blakus atrastos spiegs. Un tikai pēc tam, kad portretu atdevu radniekam, kurš pēc tā uzplijās, sajutu, ka man it kā akmens nokritis no pleciem. Kā redzi, atkal esmu .k|uvis jautrs. Nu, vai zini, draugs, tu esi uzmālējis velnu!»

Šo stāstu mans tēvs uz klausīja ar neatslābstošu uzmanību un beidzot jautāja:

«Un portrets tagad ir pie tava radnieka?»

«Kur nu pie radnieka! Neizturēja,» jautrais mākslinieks atbildēja, «jādomā, tajā iemitinājusies auglētāja dvēsele: viņš lec laukā no ietvara, staigā pa istabu; un to, ko stāsta radnieks, ar prātu nemaz nevar aptvert. Es viņu noturētu par jukušu, ja daļēji pats ko tādu nebūtu izbaudījis. Viņš to pārdeva kādam gleznu kolekcionāram, un tas arī nav izturējis un atkal kādam ieogrūdis.»

Šis stāsts atstāja spēcīgu iespaidu uz manu tēvu. Viņš ne pa jokam sāka domāt, kļuva grūtsirdīgs un beidzot pilnīgi pārlicinājās, ka viņa ota noderējusi sātānam par ieroci, ka daļa

no augļotāja dzīves patiesi pārgājusi portretā un tagad neliek ļaudīm miera, iedvesdama ellišķīgas tieksmes, novezdama mākslinieku no ceļa, radīdama drausmīgas greizsirdības mokas u.t. jpr., t. jpr. Trīs pēc tam notikušās nelaimes, trīs pēkšņās nāves— sievas, meitas un mazgadīgā dēla nāvi, viņš uzskatīja sev par debesu sodu un apņēmās katrā ziņā pamest laicīgo dzīvi. Tikko man apritēja deviņi gadi, viņš mani iekārtoja Mākslas akadēmijā un, norēķinājies ar saviem parādniekiem, aizgāja uz kādu vientuļu klosteri, kur drīz vien kļuva par mūku. Ar stingro dzīvi un nenogurdināmu visu klostera likumu ievērošanu viņš pārsteidza brāļus. Klosters priekšnieks, uzzinājis, ka viņš ir mākslinieks, pieprasīja, lai uzglezno galveno svētbildi baznīcā. Taču pazemīgais brālis kategoriski atteicās, ka esot necienīgs ķerties pie krāsām, ka šā ota esot apgānīta, ka ar darbu un lieliem upuriem vispirms vajagot šķīstīt dvēseli, lai būtu cienīgs ķerties pie tāda darba. Piespiest viņu negribēja. Viņš pats visiem spēkiem vēl pastiprināja klostera dzīves stingrību. Beidzot arī tā viņam šķita nepietiekami stingra. Ar klostera priekšnieka svētību viņš aizgāja tuksnešainā

vietā, lai būtu pavisam viens. Tur no koku zariem viņš uzcēla sev celli, pārtika no nevārītām saknēm, pārnēsāja no vienas vietas uz otru akmeņus, no saules lēkta līdz rietam stāvēja vienā un tai pašā vietā pret debesīm paceltām rokām, nemitīgi skaitī-dams lūgšanas. Vārdu sakot, visādi pārbaudīja savu pacietību un neaptveramo pašuzpurēšanos, kam piemērus var atrast vienīgi svētajos dzīves stāstos. Tā viņš ilgi — vairākus gadus no vietas mērdēja savu miesu, stiprinādams to vienīgi ar lūgšanu dzīvi-nošo spēku. Beidzot kādu dienu viņš atnāca uz klosteri un ap-ņēmīgi teica priekšniekam: «Tagad esmu gatavs. Ja dievam labpatiks, es veikšu savu darbu!» Viņa izvēlētais sižets bija Jēzus piedzimšana. Veselu gadu viņš nostrādāja pie tā, ne-iziedams no savas celles, pārtikdams ar mazu drusku liesas barības, nemitīgi pielūgdams dievu. Pēc gada glezna bija ga-tava. Tas patiesi bija krāsu brīnums. Jāteic, ka ne brāļiem, ne priekšniekam nebija lielas jēgas glezniecībā, taču visus pār-steidza figūru neparastais svētums. Dievišķās pazemības un lēnprātības izteiksme sejā visušķīstajai mātei, kura bija no-liekusies pār bērnu, dziļais saprāts dievišķā mazuļa acis, kuras

it kā kaut ko saskatīja tālē, svinīgais klusums, kādu ieturēja no dievišķā brīnuma pārsteigtie, pie viņa kājām nokritušie austrumu zemes gudrie, un, beidzot, svētais, neizsakāmais klu-sums, kas apņēmis visu gleznu, — tas viss pauda tādu saskaņotu spēku un varenu skaistumu, ka iespaids bija maģisks. Visi brāļi nokrita uz ceļiem jaunās svētbildes priekšā, un aizkustinā-tais priekšnieks teica: «Nē, cilvēks nespēj ar cilvēciskas mākslas palīdzību vien uzgleznot tādu gleznu; svētais, augstākais spēks vadījis tavu roku, un debesu svētība ir nolaidusies pār tavu darbu.»

Tobrīd es beidzu mācības Akadēmijā, ieguvu zelta medaļu un kopā ar to priecīgas cerības par ceļojumu uz Itāliju lielāko divdesmitgadīga mākslinieka sapni. Man vienīgi atlika atvadīties no tēva, no kura biju šķirts jau divpadsmit gadu. Jāatzīstas, pat viņa izskats sen jau bija izzudis no atmiņas. Biju jau šo to dzirdējis par tēva dzīves skarbo svētumu un laikus iedomājos satikt izdēdējušu vientuļnieku, kam pasaulē viss ir svešs, kas zina tikai savu celli un lūgšanas, kas nonīcis un izžuvis no mūžīgā gavēņa un nomodas. Bet cik pārsteigts es biju, kad manā

priekšā nostājās skaists, gandrīz dievišķīgs sirmgalvis! Viņa sejā nemanīja panīkuma pēdas: tā laistījās debesu prieka gaismā. Sniegbaltā bārzda un smalkie, gandrīz gaisīgie mati tādi paši sudrabeti izklaidus krāšņi krita uz krū-tīm no melnā svārka ieloka līdz pašam valgam, kas sajoza viņa trūcīgo mūka apģērbu; taču visvairāk mani pārsteidza vārdi un domas par mākslu, kurus dzirdēju no viņa lūpām un kurus, atzīstos, ilgi glabāšu dvēselē, un no visas sirds vēlos, lai ik-viens mans mākslas brālis darītu to pašu.

«Es gaidīju tevi, mans dēls,» viņš teica, kad es piegāju, lai viņš svētītu. «Tavā priekšā pavēries ceļš, pa kuru turpmāk ritēs tava dzīve. Tavs ceļš ir skaidrs, nenovērsies no tā. Tev ir talants; talants ir dieva visdārgākā dāvana — nepazudini to! Izpēti, iepazīsti visu, ko redzi, pakļauj visu otaī, taču visā proti atrast iekšēju domu un visvairāk centies saprast radības augsto noslēpumu. Svētīts ir izredzētais, kas to apguvis. Tādam nav zemu priekšmetu dabā. Niecīgajā mākslinieks jaunradltājs ir tikpat liels kā lielā; nicināmajā viņam nav nicinājuma, jo tajā neredzami vīd daiļā radītāja dvēsele un nicināmais jau ieguvis diženu izteiksmi, tāpēc ka

gājis caur viņa dvēseles šķīstītavu. Dievišķo debesu paradīzi cilvēks var nomanīt mākslā, un tāpēc vien tā ir par visu augstāka. Un, tā kā svinīgais miers ir augstāks par katru pasaulīgo zūdlīšanu, radīšana ir augstāka par postīšanu, tā kā tikai vienas skaidras dvēseles eņģelis ir augstāks par visiem sātana neskaitāmajiem spēkiem un lepnajām kaislībām, tad visu augstāks pasaulē ir tas, ko veido māksla. Tai visu ziedo un kvēli iemīli! Nevis ar kvēli, kas izdveš zemu iekāri, bet ar klusu debess kaisli; bez tās cilvēks nespēj pa-celties no zemes un nevar sniegt mierinājuma brīnišķīgās skaņas. Jo visa nomierinājumam un samierinājumam pasaulē no-laižas mākslas augstais veidojums. Tas nevar ieviest dvēselē kurnēšanu, bet gan ar skanošu lūgšanu mūžīgi tiecas uz dievu. Bet ir brīži, tumši brīži...»

Viņš apklusā, un es pamanīju, ka pēkšņi apmiglojas viņa gaišā seja, it kā tai uzpeldējis acumirkļīgs mākonis.

«Ir manā dzīvē kāds notikums,» viņš teica. «Līdz šim nesa-protu, kas bija tas dīvainais vīrs, kura portretu es zīmēju. Tā patiesi bija elles parādība. Zinu, pasaule noliedz velna eksis-tenci,

un tāpēc nerunāšu par to. Vienīgi teikšu, ka es ar rie-bumu to gleznoju un tobrīd nejutu nekādu mīlestību uz savu darbu. Gribēju sevi ar varu pakļaut un bezjūtīgi, visu noslāpējis, būt uzticīgs dabai. Tas nebija mākslas darbs, un tāpēc jūtas, kas visus aptver, to skatot, ir jau dumpīgas, uzbudinošas jū-tas— tās nav mākslinieka jūtas, jo mākslinieks arī satraukumā izstaro mieru. Man stāstīja, ka šis portrets ejot no rokas rokā un viešot nomācošu sajūtu, izraisot māksliniekā skaudību, drūmu naidu pret brāli, nīknas alkas vajāt un apspiest citus. Lai tevi visuaugstais sarga no šīm kaislībām! Nav par tām drausmīgāku. Labāk paciest iespējamo vajāšanas rūgtumu nekā kādam nodarīt kaut niecīgu vainu. Glāb savu dvēseles skaidrību!

Kam ir dots talants, tam dvēselē jābūt par visu skaidrākam. Kādam citam piedos daudz ko, bet viņam nepiedos. Ja cilvēkam, kas iznācis no mājas gaišās svētku drānās, ritenis uzšlakstīs tikai vienu dubļu traipu, to tūliņ ielenks visi ļaudis, rādīs uz viņu ar pirkstiem un spriedelēs par to, ka viņš ir netirīgs, turpretī tie paši ļaudis nepamana daudz traipu citiem garām-gājējiem, kas ģērbusies darbdienas drēbēs. Jo uz

darbdienas drēbēm traipi nav pamanāmi.»

Viņš mani svētīja un apskāva. Nekad mūžā neesmu bijis tik augsti pacelts. Svētlaimīgi — vairāk nekā ar dēla jūtām es piekļāvos pie viņa krūtīm un noskūpstīju viņa sudrabainos, izrisušos matus. Asara pamirdzēja viņa acīs.

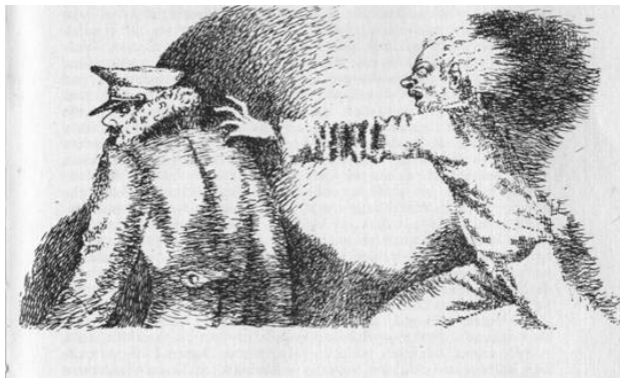
«Izpildi, mans dēls, vienu manu lūgumu,» viņš teica atvado-ties. «Varbūt tev gadīsies kaut kur ieraudzīt šo portretu, par kuru tev stāstīju. Tu uzreiz to pazīsi pēc neparastajām acīm un acu nedabiskās izteiksmes; par katru cenu iznīcini šo por-tretu ...»

Spriediet paši, vai es varēju nezvērēt, ka izpildīšu šādu lūgumu. Veselu piecpadsmit gadu laikā man nav gadījies sa-stapt neko tādu, kas kaut mazliet atgādinātu to portretu, ko aprakstīja mans tēvs, kad uzreiz šeit ūtrupē...

Te mākslinieks, nepateicis līdz galam, pavērsa acis uz sienu nolūkā vēlreiz paskatīties uz portretu. To pašu kustību acumirkļi izdarīja visi, meklējot ar acīm neparasto portretu. Taču, par lieliem brīnumiem, tā vairs nebija pie sienas. Neskaidra mur-doņa un troksnis pārskrēja pār baru, un pēc tam skaidri at-skanēja vārdi: «Nozagts!» Kāds jau bija paspējis to noraut,

izmantodams uzmanību, ar kādu ļaudis klausījās
nostāstu. Ilgi visi klātesošie brīnījās, nezinādami,
vai viņi patiesi redzējuši šīs neparastās acis vai
arī tā bijusi vīzija, kas noplaiksnijusies viņiem
priekš acīm, kas piepūlētas, ilgi aplūkojot vecas
gleznas.

1842

šinelis

Departamentā, kas pārzināja . . . taču labāk neminēt, kādā īsti departamentā. Nav nekā negantāka par visāda veida de-partamentiem, pulkiem, kancelejām un, vārdu sakot, visāda veida ierēdņu kārtas ļaudīm. Tagad jau kurš katrs uzskata, ka viņa personā tiek aizvainota visa sabiedrība. Stāsta, ka visai nesen no kāda — neatceros, kuras pilsētas, — apriņķa policijas priekšnieka ienācis lūgums, kurā viņš skaidri iz-klāsta, ka valdīšanas nolikumi iet postā un ka viņa svētais vārds top nelietīgi velti valkāts. Par pierādījumu viņš lūgumam pievienojis jo biezu nez kāda romantiska sacerējuma sējumu, kurā ik pēc desmit lappusēm parādās apriņķa policijas priekš-nieks— vietumis pat pilnīgi iereibušā stāvoklī. Tātad, lai iz-vairītos no dažādām nepatikšanām, departamentu, par kuru būs runa, labāk dēvēsim par kādu departamentu. Tātad kādā de-partamentā kalpoja kāds ierēdnis, nevar teikt, ka ļoti ievēro-jams ierēdnis, pamaza auguma, mazliet bakurētains, mazliet pasarkans, pēc izskata pat tā kā mazliet tuvredzīgs, ar nelielu plikumu virs pieres, ar

grumbām ap vaigiem un tādu sejas krāsu, ko mēdz apzīmēt par hemoroidālu... Ko lai dara! Vai-nīgs Pēterburgas klimats. Pēc dienesta pakāpes (jo pie mums vispirms jāmin dienesta pakāpe) viņš bija tas, ko dēvē par mūžīgo titulārpadomnieku, par kuru, kā zināms, līdz apnikumam zobojušies un ņirgājušies dažādi rakstnieki, kuriem piemīt slavējamais paradums uzkrīst tiem, kas nevar atkosties. Ierēdņa uzvārds bija Bašmačkins. Jau no paša vārda redzams, ka tas savā laikā cēlies no kurpes¹ ; taču, kad, kurā laikā un kādā veidā tas cēlies no kurpes, par to nekas nav zināms. Ir tēvs, ir vectēvs un pat svainis, un itin visi Bašmačkini valkāja zā-bakus, kuriem tikai reizes trīs gadā piesita jaunas pazoles. Vārds viņam bija Akakijs Akakijevičs. Varbūt lasītājam tas liksies mazliet dīvains un sameklēts, taču varu apgalvot, ka to nepavisam nemeklēja, bet paši par sevi sagādījās tādi apstākļi, ka nekādi nebija iespējams dot citu vārdu, un tas notika, re-dziet, tā: piedzima Akakijs Akakijevičs naktī, ja vien atmiņa mani nevil, uz 23. martu. Nelaiķe māmiņa, ierēdņa sieva un ļoti krietna sieviete, kā pieņemts, gatavojās bērnu nokristīt. Māmiņa vēl gulēja

gultā iepretim durvīm, un pa labi roki stāvēja kūms, pārlietu jauks cilvēks, Ivans Ivanovičs Jeroškins, kas kalpoja senātā par galda priekšnieku, un kūma, iecirkņa oficiera sieva, neparasti tikumīga sieviete, Arina Semjonovna Belobruškova. Nedēļniecei ieteica pēc sirds patikšanas izvēlēties kādu no trim vārdiem — Mokija, Sosija vai arī nosaukt bērnu svētā mocekļa Hozdazata vārdā. «Nē,» nelaiķe nodomāja, «šie vārdi visi tādi vien, ka ne šis ne tas.» Lai viņai iztaptu, atšķīra kalendāru citā vietā; tur atkal bija trīs vārdi: Trifilijs, Dula un Varahasijs. «Tīrā sodība,» vecā sieva noteica, «kas tie par vārdiem, nudien, savu'mūžu tāds neesmu dzirdējusi! Bijis nu vēl Varadats vai Varuhs, bet, skat, — Trifilijs un Varahasijs.» Pāršķīra vēl lappusi — tur lasāms: Pavsikahijs un Vahtisijs. «Nu, es jau gan samanu,» vecā sieva sacīja, «acīmredzot tāds viņa liktenis. Ja jau tā, lai tad labāk saucas tāpat kā viņa tēvs. Tēvs bija Akakijs, lai tad arī dēls būtu Akakijs.» Tā arī radās Akakijs Akakijevičs. Bērnu nokristīja, pie tam viņš sāka raudāt un tā izvaikstīja seju, it kā nojaustu, ka būs titulārpadomnieks. Redzat, tā tas viss notika. Mēs to pastāstījām tālab, lai

lasītājs varētu pats pārliccināties, ka tas viss notika aiz pilnīgas nepieciešamības un dot citu vārdu nekādi nebija iespējams. Kad un kurā laikā viņš iestājies departamentā un kas

' Bauimak fkiev.) — kurpe.

viņu tur iekārtojis, to neviens vairs nevarēja atcerēties. Lai cik mainījās direktoru un visādu priekšnieku, viņu allaž redzēja vienā un tai pašā vieta, tai pašā stāvoklī, tai pašā amatā, tai pašā rakstu darbu ierēdņa postenī, tā ka vēlāk radās pārlicība, ka viņš acīmredzot tā jau nācis pasaulē pilnīgi gatavs — vic- mundieri un ar pliku pauri. Departamentā viņam neizrādīja nekādu cieņu. Durvju sargi ne tik vien nepiecēlās kājās, kad viņš gāja garām, bet pat neskatījās uz viņu, it kā caur pieņemamo istabu būtu lidojusi gluži parasta muša. Priekšnieki pret viņu izturējās tā vien kā salti un despotiski. Sāds tāds galda priekšnieka palīgs ar grūšanu pagrūda viņam zem deguna papīrus, nepateicis pat «pārrakstiet» vai arī «redziet, te ir jauks, interesants rakstiņš», vai vēl kaut ko patīkamu, kā to mēdz darīt pieklājīgās darbavietās. Un viņš ņēma, paskatījies tikai uz papīru, pat nepalūkojies, kas viņam to noliek priekšā un vai

tam maz ir šādas tiesības. Viņš ņēma un tūliņ uz vietas ķērās pie rakstīšanas. Jaunie ierēdņi zobojās un trina mēles gar viņu kā vien mācēdami, ar visu savu kancelejisko asprātību, turpat, viņam klāt esot, melsa par viņu dažādus izdomātus niekus, par viņa saimnieci, septiņdesmit gadus vecu veceni, stāstīja, ka ta viņu sitot, taujāja, kad viņiem būšot kāzas, bār-stīja viņam uz galvas papīra plūksnas, teikdami, ka tas esot sniegs. Taču Akakijs Akakijevičs uz to neatbildēja ne puš-plēsta vārda, it kā neviena tur nebūtu; tas pat nekādi neietek-mēja viņa darbošanos: ar visām šīm apnicīgajām valodām viņš vēl nebija pielāvis rakstā nevienu kļūdu. Tikai, ja nu joks kļūva pārlietu neciešams — kad viņam grūstīja elkoni, traucēdami darīt darāmo, — viņš palaikam izteica: «Lieciet jel mani mierā — kāpēc jūs man darāt pāri?» Un kaut kas dīvains ieska-nējās šais vārdos un balsī, kādā tie tika teikti. Tanī jaudās kaut kas tāds, kas tik ļoti raisīja žēlumu, ka viens jauns cil-ēks, kas nesen bija iestājies darbā un pēc citu priekšzīmes at-lāvis par viņu pasmieties, pēkšņi kā dzelts aprāvās, un kopš šā laika tam viss it kā pārvērtās un parādījās citā

gaismā. Kaut kāds pārdabisks spēks atgrūda viņu no biedriem, ar kuriem viņš bija iepazinies, uzskatīdams tos par pieklājīgiem augstāko aprindu ļaudīm. Un vēl ilgi pēc tam pašos jautrākajos brīžos viņš pēkšņi šķita redzam maza auguma ierēdnīti ar plikumiņu virs pieres, ar aizkustinošajiem vārdiem «lieciet jel mani mierā — kāpēc jūs man darāt pāri» — un šais aizkustinošajos vārdos skanēja citi vārdi: «Es esmu tavs brālis.» Un nabaga jaunais cilvēks piesedza ar roku acis un vēlāk daudzkārt savā mūžā nodrebēja, redzēdams, cik daudz cilvēkā mīt necilvēcības, cik daudz negantas rupjības slēpjas izsmalcinātajā un izglītotajā labāko aprindu uzvedīgumā un — ak dievs! — pat tai cilvēkā, ko sabiedrībā atzīst par cildenu un godīgu.

Diez vai vēl kur varētu sameklēt cilvēku, kas tik ļoti būtu nodevies savam amatam. Vēl vairāk: viņš kalpoja dedzīgi, nē, viņš kalpoja ar milestību. Tur, šai pārrakstīšanā, viņam aino- jās kaut kāda daudzveidīga un tīkama pasaule. Tīksme plaiksnī-jās viņa sejā; daži burti bija viņa mīluli, un, nonācis pie tiem, viņš it kā pārvērtās: gan klusu smējās, gan mirkšķināja acīm, gan

piepalīdzēja ar lūpām, tā ka viņa sejā, šķiet, varēja iz-lasīt ikkatru burtu, ko uz papīra vilka viņa spalva. Ja samērīgi ar viņa centību viņam izsniegtu apbalvojumus, tad viņš, sev pašam par brīnumu, būtu varbūt ieticis pat valsts padomniekos; taču viņš, kā izteicās asprāši, viņa biedri, bija izkalpojis tikai cilpiņu pogcaurumā un iedzīvojies krustu sāpēs. Nevar tomēr sacīt, ka viņam netiktu veltīta gluži nekāda uzmanība. Kāds direktors, būdams labs cilvēks un vēlēdamies viņu atalgot par ilgo kalpošanu, pavēlēja dot viņam kaut ko svarīgāku nekā parastā pārrakstīšana; proti, no jau izlemtas' lietas viņam lika izgatavot iesniegumu kādai citai iestādei; vajadzēja tikai pār-grozīt uzrakstu titullapā un vietumis pārmainīt darbības vārdus no pirmās uz trešo personu. Tas viņam sagādāja tādu piepūli, ka viņš pilnīgi nosvīda, berzēja pieri un pēdīgi pateica: «Nē, labāk jau dodiet man kaut ko pārrakstīt!» Kopš tās reizes viņu atstāja uz visiem laikiem pie pārrakstīšanas. Ārpus šās pār-rakstīšanas, šķiet, viņam nekas neeksistēja. Par savām drēbēm viņš nemaz nebēdāja: vicmundieris viņam nebija vairs zaļš, bet tādā kā rūsgani palsā krāsā. Apkaklīte šauriņa, zema, tā

ka viņa kakls, kaut arī nebija nekāds garais, izslējies pāri ap-kaklītei, izskatījās neparasti garš — kā tiem ģipša kaķēniem ar grozāmām galvām, kurus veseliem desmitiem nēsā apkārt krievu ārzemnieki. Un allaž viņa vicmundierim bija kaut kas pielipis: vai nu siena šķipsniņa, vai kāds diega galiņš; turklāt viņam piemita īpaša māka, ejot pa ielu, pakļūt zem loga tieši tobrīd, kad pa to meta laukā visādu dražu, un tāpēc viņš mūždien aiznesa uz savas platmales meloņu un arbūzu mizas un citus tādus krikumus. Ne reizi mūžā viņš nebija pievērsis uzmanību tam, kas diendienā notiek uz ielas un uz ko, zināms, arvien palūkosies viņa amata brālis, jaunais ierēdnis, kura nīprā ska-tiena vērīgumam nepaslīdēs garām pat tas, ja otrpus ietves kādam atirusi bikšu saitīte, kas vienmēr izraisa viņa sejā viltīgu smīnu.

Taču Akakijs Akakijevičs, ja arī skatījās uz ko, tad visur redzēja savas tīrās, līdzienā rokrakstā rūpīgi uzrakstītās rin-diņas, un varbūt tikai, ja nez kur gadījies zirga purns uzgula

viņam uz pleca un no nāsīm uzpūta viņa vaigam vēja šalti,— tikai tad viņš pamanīja, ka atrodas nevis rindiņas vidū, bet drīzāk gan ielas

vidū. Pārņācis mājās, viņš tūda | sēdās pie galda, uz ātru roku strēba savus kāpostus un ēda vērša gaļas gabalu ar sīpoliem, nepavisam nemanīdams, kā tie garšo, ēda to visu kopā ar mušām un ar visu, ko dievs tobrīd uzsūtīja. Pamanījis, ka vēders sāk uzpūsties, cēlās no galda, salūkoja tintes pudelīti un sāka pārrakstīt līdzpaņemtus papīrus. Ja tur-pretim tādu negadījās, viņš tīšuprāt — tīra prieka pēc izgatavoja norakstu sev pašam, it īpaši, ja papīrs bija izcils ne jau ar savu stila daļumu, bet ar to, ka adresēts kādai jaunai vai svarīgai personai.

Pat tais stundās, kad pilnīgi apdziest Pēterburgas pelēkās debesis un visi ierēdņu ļaudis paēduši pusdienas, kā kurš varē-dams, saskaņā ar saņemamo algu un paša iegribu, kad visi jau atpūtušies pēc spalvu čirkstināšanas departamentā, pēc skraidī-šanas, pēc saviem un citu nepieciešamajiem darbiem un visa ko labprātīgi un pat vairāk, nekā vajadzīgs, uzņemas nerimtī-gais cilvēks, kad ierēdņi steidz atlikušo laiku veltīt baudai: kas mundrāks, traucas uz teātri, dažs iziet uz ielas pakavēt laiku, vērojot šādas tādas sieviešu cepureles, cits dodas uz viesībām šķiest vaļas brīdi komplimentos kādai

glītai meiķai, nelielās ierēdņu saimes zvaigznei, dažs cits — un tas gadās vis-biežāk — vienkārši iegriežas pie sava darbabiedra ceturtajā vai trešajā stāvā divās nelielās istabiņās ar priekšnamu un virtuvi un zināmām pretenzijām uz modernu iekārtojumu, ar lampu vai citu kādu lietiņu, kas maksājusi daudzus upurus, atteik-šanos no pusdienām, no izpriecām; īsi sakot, pat tai laikā, kad visi ierēdņi izklīst pa savu paziņu mazajiem dzīvokļiem sa- spēlēt ātrā vista partiju, iedzerdami pa malkam no tējas glāzes, piekožot lētus sausiņus, vilkdami dūmu no gariem čubukiem, kārtis dalot, stāstīdami dažu labu tenku, kas ievazāta no aug-stākās sabiedrības, no kuras krievu cilvēks nekad un nekādos apstākļos nespēj atteikties, vai pat, ja nav ko runāt, lieku reizi pārstāstīdami mūžīgo anekdoti par komandantu, kuram atnākuši ziņot, ka Falkonē monumenta zirgam nocirsta aste, — vārdu sakot, pat tad, kad ikviens rauga izklaidēties, Akakijs Akakijevičs nenodevās nekādām izpriecām. Neviens nevarēja sacīt, ka būtu viņu kādreiz redzējis kādās viesībās. Izrakstījies pēc sirds patikšanas, viņš likās gulēt, jau iepriekš smaidīdams, domājot par rītdienu:

ko gan dievs dos pārrakstīt rīt? Tā mie-rīgi ritēja dzīve cilvēkam, kas, saņemdam četri simti rubļu algas, prata būt apmierināts ar savu likteni, un būtu varbūt aizritējusi līdz sirmam vecumam, ja nebijis dažādu likstu, kas pakaisītas dzīves ceļā ne tikai titulārpadoņniekiem vien, bet pat slepenpadoņniekiem, īsteniem un galma, un visvisādiem citiem padoņniekiem, pat tiem, kuri nevienam padoņus nedod un paši ne no viena tos nepieņem.

Pēterburgā ir kāds spēcīgs ienaidnieks visiem, kas saņem četri simti rubļu algas gadā vai aptuveni tik daudz. Šis ienaidnieks nav neviens cits kā mūsu ziemeļu sals, kaut gan, starp citu, mēdz arī apgalvot, ka tas esot ļoti veselīgs. Ap pulksten deviņiem no rīta, tieši tai stundā, kad ielas pildās ar ierēdņiem, kas dodas uz departamentu, tas sāk dalīt tik stiprus un dzelīgus knipjus pa visiem deguniem bez izšķirības, ka nabaga ierēdņi tiešām nezina, kur tos grūst. Šai laikā, kad pat tiem, kas ieņem augstākus amatus, sals kniebj pierē, tā ka asaras sprāgst no acīm, nabaga titulārpadoņnieki dažkārt ir gluži neaizsargāti. Vienīgais glābiņš ir — izdilušajā šinelītī cik iespējams ātrāk

noskriet piecas sešas iel is un tad krietni pamīnāties šveicara istabiņā, līdz atkusis visas pa ceļam sasalušās spējas un dotumi amata pienākumu veikšanai. Akakijs Akakijevičs kopš kāda laika sāka manīt, ka viņam tā kā sevišķi stipri svilina muguru un plecu, kaut gan viņš centās iespējami ātri noskriet vāja-dzīgo ceļa gabalu. Pēdīgi viņš iedomājās, vai tikai vaina nebū-šot šinelī. Mājās to labi aplūkojis, viņš atklāja, ka divās trijās vietās, proti, uz muguras un pleciem, tas izdilis kā siets, vad-mala tiktāl sadrimējusi, ka spīd cauri, un odere izšķīdusi. Jā-zina, ka arī Akakija Akakijeviča šinelis bija ierēdņu zobgalības priekšmets; to pat neapzīmēja vairs ar cēlo šineļa vārdu, bet bija iedēvējuši par kapotu. Patiesībā tas bija kaut kā dīvaini ierīkots: apkakle tam gadu no gada saruka mazāka un mazāka, jo tika izlietota citu tā daļu pielāpīšanai. Lāpījums neliecināja par drēbnieka māku un bija iznācis tiešām kumurains un ne-glīts. Noskaidrojās, kas par vainu, Akakijs Akakijevičs nolēma, ka šinelis būs jāaiznes pie drēbnieka Petroviča, kas dzīvoja kaut kur ceturtajā stāvā pa sētspuses kāpnēm un, kaut arī bija vienacis un viscaur bakurētainu seju, diezgan sekmīgi laboja

gan ierēdņu, gan arī visādas citas bikses un frakas, protams, kad pats bija skaidrā prātā un tam galvā neperinājās kādi citi nodomi. Par šo drēbnieku, protams, nebūtu daudz ko runāt, taču, tā kā ir pieņemts, ka stāstā jebkuras personas raksturam jābūt pilnīgi skaidri ie/.īmētam, tad, neko darīt, dodiet vien šurp arī Petroviču. Agrāk viņu sauca vienkārši par Grigoriju un viņš bija kāda lielkunga dzimtcilvēks; par Petroviču viņš sāka saukties kopš tā laika, kad bija saņēmis brīvlaišanas grāmatu un pasācis diezgan stipri iedzert pa visādiem svētkiem, vispirms pa lieliem, bet vēlāk jau bez jebkādas izšķirības pa visiem baznīcas svētkiem, kas vien kalendārā atzīmēti ar krus-tiņu. Sai ziņā viņš palika uzticīgs tēvu tēvu paražām un strīdos ar sievu saukāja viņu par pasaulīgu sievieti un vācieti. Tā kā jau ieminējāties par sievu, tad vajadzēs arī par viņu pateikt pāris vārdu; diemžēl par viņu nekas liels nav zināms, varbūt tikai tik daudz, ka Petrovičam ir sieva, valkā pat aubi, nevis lakatiņu; taču ar skaistumu, šķiet, viņa nevarēja lepoties; sa-stopot viņu cejā, vienīgi gvardes zaldāti mēdza ielūkoties viņai zem aubes, noskurinājuši ūsas un palaiduši kaut kādu īpašu izsaucienu.

Iedams augšā pa kāpnēm, kas veda uz Petroviča dzīvokli un — teiksim vien patiesību — bija caur un cauri iesvaidītas ar ūdeni, samazgām un piesātinātas ar to sīvo smaku, kas kož acīs un, kā zināms, sīksti turas visās Pēterburgas namu sēts-puses kāpnēs, iedams augšā pa šīm kāpnēm, Akakijs Akaki-jevičs sāka jau pārdomāt, cik gan Petrovičs prasīs, un klusībā noņēmās nedot vairāk par diviem rubļiem. Durvis bija vaļā, jo saimniece, ceptama sazin kādu zivi, bija pielaidusi virtuvi tik pilnu dūmiem, ka pat tarakāni vairs nebija saredzami. Akakijs Akakijevičs izgāja cauri virtuvei, pašas saimnieces nepamanīts, un pēdīgi nonāca istabā, kur ieraudzīja Petroviču, kas sēdēja uz plata, nekrāsota koka galda, sakrustojis sev apakšā kājas tīri kā turku pašā. Kājas, kā parasti, drēbniekiem sēžot pie darba, bija basas. Vispirms dūrās acīs lielais pirksts, ko Akakijs Akakijevičs labi pazina, ar tādu kā sakropļotu nagu, kas bija biezs un ciets kā bruņurupuča bruņas. Kaklā Petrovičam karā-jās zīda un citu diegu šķetere un uz ceļiem bija izplāts kāds pagalam nonēsāts apģērba gabals. Viņš jau labu brīdi vēra diegu adatā, nevarēja trāpīt un tāpēc gaužām sirdijās

uz tumsu un pat uz pašu pavedienu, pusbalsi pukodamies: «Neliens, ne-gantnieks! Nomocījies tu mani esi, nelietis tāds!» Akakijam Akakijevičam bija nepatīkami, ka ieradies tieši šai brīdī, kad Petrovičs dusmojas: viņam labāk patika Petrovičam kaut ko pasūtīt tādā reizē, kad pēdējais bija mazliet iesviķojies vai, kā mēdza izteikties viņa sieva, — «pielējies sīvā, vienacis velns!». Tādā stāvoklī Petrovičs parasti ļoti labprāt piekāpās un bija visādi ar mieru, ikreiz pat klanījās un tencināja. Tiesa, pēc tam nāca sieva, gauzdamās, ka vīrs, sak, bijis pilnā un tāpēc lēti paņēmis šūt; taču tad dažkārt piesvied desmitkapeiku — un viss kārtībā. Turpretim pašlaik Petrovičs, likās, bija skaidrā prātā un tāpēc strups, nepiekāpīgs, un tīkoja uzsist velns zina kādu cenu. Akakijs Akakijevičs to uzreiz noskārtā un jau gri-bēja, kā mēdz sacīt, griezt ilksis atpakaļ, taču bija jau par vēlu. Petrovičs ļoti vērīgi piemiedza uz viņu savu vienīgo aci, un Akakijs Akakijevičs nevilus izteica: «Sveiks, Petrovič!» — «Vēlu veselību, cienītais kungs,» atsaucās Petrovičs un pa-šķielēja uz Akakija Akakijeviča rokām, raudzīdams noskatīt, kāda veida guvumu tas nes.

«Es, rau, pie tevis, Petrovič, tā teikt...» Jāzina, ka Akakijs Akakijevičs mēdza izteikties galvenokārt ar prepozīcijām, adverbjiem un, beidzot, ar tādām partikulām, kuras itin nēko nenozīmē. Ja turklāt bija kārtojams kas visai grūts, tad viņam piemēta paradums teikumu pat nemaz nepabeigt, tā ka ļoti bieži, uzsācis valodu ar vārdiem «tas tiešām pilnīgi, tā teikt...», tālāk vairs netika, pats aizmērsa, domādams, ka jau visu izteicis.

«Kas tad būtu?» Petrovičs apjautājās un tai pašā laikā ar savu vienīgo aci nopētēja visu viņa vicmundieri no apkakles līdz piedurknēm, mugurai, līpām un pogcaurumiem, kas viss viņam bija labi pazīstams, jo bija viņa paša roku darbs. Tāds jau drēbniekiem paradums: tas ir pirmais, ko viņi satiekoties mēdz darīt.

«Tad es, rau, Petrovič, tā teikt... šinelis, sacīt, vadmala ... vai redzi, visās citās vietās pavisam stipra, mazlietiņ pieputējusi gan, un liekas, ka vai būtu veca, bet nemaz nav veca, tikai, rau, vienā vietā mazliet, tā teikt... uz muguras un vēl, rau, uz viena pleca mazliet padilusi, un, rau, uz tā pleca mazlietiņ — redzi, tas arī viss. Un darba nav daudz...»

Petrovičs paņēma kapotu un vispirms izklāja to uz galda, ilgi pētīja, nogrozīja galvu un pasniedzās ar roku uz palodzi pēc apaļas tabakdozes ar kaut kāda ģenerāļa ģimetni — kāda īsti, nav zināms, jo tai vietā, kur vajadzēja atrasties sejai, ar pirkstu bija izbakstīts caurums un pēc tam aizlipināts ar četr-stūrainu papīra gabaliņu. Iešņaucis tabaku, Petrovičs izpleta kapotu rokās un aplūkoja pret gaismu, un atkal nogrozīja galvu. Tad viņš pagrieza kapotu ar oderi uz āru un vēlreiz nogrozīja galvu, vēlreiz nocēla vāciņu ar ģenerāli, kas bija aizlipināts ar papīriņu, un, ierāvis nāsīs šņaucienu, aiztaisīja un noglabāja tabakdozi un pēdīgi pateica:

«Nē, nevar izlabot: trūcīga garderobe!»

Akakijam Akakijevičam pie šiem vārdiem nodrebēja sirds. «Kāpēc tad nevar, Petrovič?» viņš ierunājās gandrīz lūdzošā bērna balsi. «Tik vien kā uz pleciem padilis, tev tak ir kaut kādas lupatiņas...»

«Lupatiņas jau nu tad varētu sameklēt, lupatiņas atradīsies,» Petrovičs sacīja, «bet uzšūt nevar: pagalam satrupējusi būšana, piedursi adatu — raugi, šis jau šķīst laukā.»

«Lai šķīst, tu tūdaļ ielāpiņu virsū!»

«Tad nav jau uz kā to ielāpiņu likt, nav šim pie kā turēties, pārlietu nodzīts. Tik tā slava, kā vadmala, bet papūtīs vējš, tā ir izkūpēs.»

«Nu, ta jel piestiprini! Kā tad tā, patiešām, tā teikt...»

«Nē,» Petrovičs palika pie sava, «tur nekas nav darāms. Galīgi saputējusi būšana. Tad jau labāk, kolīdz uznāks auksts ziemas laiks, iztaisiet no tā sev kājautus, tāpēc ka no zeķes nav nekāda siltuma. Tās vācieši izdomājuši, lai sev vairāk nau-das pagrābtu (Petrovičs labprāt pie izdevības uzknāba vācie-šiem); bet šineli jau nu, redzams, jums vajadzēs šūdināt jaunu.»

Pie vārda «jaunu» Akakijam Akakijevičam acis aizmiglojās — un viss, kas vien bija istabā, tā ir sagriezās vienā jūklī. Skaidri viņš redzēja vienīgi ģenerāli ar aizlipināto seju uz Petroviča tabakdozes vāciņa. «Kā tad tā — jaunu?» viņš izdabūja aizvien vēl kā pa miegam. «Man taču tādai vajadzībai pat naudas nav.»

«Jā gan, jaunu,» Petrovičs nežēlīgā mierā atkārtoja.

«Nu, bet, ja nāktos jaunu, ko tad viņš, tā teikt...»

«Tas ir, cik maksās?»

«Jā.»

«Savi trīs pussimtiņi apmēram būs jāizliek,» sacīja Petrovičs un svarīgi saknieba lūpas. Viņam ļoti patika stipri efekti, pa-tika piepeši šā vai tā cilvēku pilnīgi samulsināt un tad pa-šķielēt, kādu seju samulsinātais pēc tādiem vārdiem rādīs.

«Pusotra simta rubļu par šineli!» nabaga Akakijs Akakije-vičs iekliedzās, iekliedzās varbūt pirmo reizi mūžā, jo viņam piemita īpatnība allaž runāt klusā balsī.

«Jā gan, cienītais,» Petrovičs apstiprināja, «un kāds nu vēl šinelis. Ja liek caunādas apkakli un uzlaiž kapuci ar zīda oderi, tad ir pāri diviem simtiem sanāks.»

«Petrovič, esi tik labs,» Akakijs Akakijevičs lūdzošā balsī runāja, nedzirdēdams un necenzdamies dzirdēt Petroviča teiktos vārdus un visus viņa efektus, «kaut kā pielabo, lai cik necik turētos!»

«Nē, nē, tad būs tā: gan darbs izniekots, gan nauda kā zemē nosviesta,» Petrovičs atvairīja, un Akakijs Akakijevičs pēc tādiem vārdiem aizgāja pilnīgi iznīcināts. Bet Petrovičs pēc viņa aiziešanas vēl ilgi stāvēja, svarīgi sakniebis lūpas, un neķērās pie darba, apmierināts, ka ir sevi nav

pazeminājis, ir drēbnieka mā'islu nav licis kaunā.

Izgājis uz ielas, Akakijs Akakijevičs jutās kā apmāts. «Tad šitenāda, sacīt, tā lieta,» viņš savā nodabā murmināja. «Es, nudien, pat nedomāju, ka tas iznāks, tā teikt...»— un tad, brītiņu klusējis, piebilda: «Tad redz, kā! Pēdīgi, skat, kas iz-nāca, bet es tik tiešām ne iedomāties nevarēju, ka tas būtu tā.» Siem vārdiem atkal sekoja ilga klusēšana, un tad viņš atsāka: «Tad tā gan! Redz, kāds, patiešām nekādi negaidīts, tā teikt... to nu nekādi... šitādu te apstākli!» To izteicis, viņš negāja vis uz mājām, bet, pats to neapzinādamies, devās pavisam pretējā virzienā. Ceļā viņu aizķēra ar savu netīro sānu skursteņ-slauķis un notriepa viņam visu plecu melnu; vesela cepure kaļķu sabira viņam virsū no kāda jauncelāma nama augšas. Viņš nekā no tā nemanīja un jau pēc tam, uzgrūdiens sardzes policistam, kas, pieslējis līdzās savu āvu, no radziņa kratīja uz tulznainās dūres tabaku, mazliet attapās un arī tikai tāpēc, ka policists uzsauca: «Ko lien taisni pašā gīmī, ar tritivāru tev nepietiek?» Tas lika viņam palūkoties apkārt un griezt soļus uz mājas pusi. Tikai te viņš sāka sakopot domas, skaidri un īstā gaismā ieraudzīja

savu stāvokli, sāka aprunāties ar sevi ne vairs aprauti, bet prātīgi un vaļširdīgi kā ar saprātīgu draugu, ar kuru var pārrunāt to, kas sirdij vistuvāks. «Nu nē,» Akakijs Akakijevičs sacīja, «tagad ar Petroviču nav ko runāt: viņš pašlaik, tā teikt. .. sieva, redzams, būs viņu iekaustījusi. Es labāk aiziešu pie viņa svētdienas rītā: pēc sestdienas vakara viņš šķielēs, būs nomiegojies, tā ka viņam vajadzēs pagiras lāpīt, bet sieva naudu nedos, tai brīdī es viņam desmitkapeiņu rokā un tā, viņš tad būs pielaidīgāks un šineli tad, tā teikt. . .» Tā Akakijs Akakijevičs pats savā prātā nosprieda, sadrošināja sevi un nogaidīja pirmo svētdienu, un, iztālēm no-skatījies, ka Petroviča sieva nez kur aiziet no mājām, devās taisni vien pie viņa. Petrovičs tiešām pēc sestdienas stipri vien šķielēja, galvu turēja nokārtu un bija pagalam nomiegojies, taču ar visu to, līdzko uzzināja atnācēja vajadzību, tīri vai nelabais viņam piegrūda. «Nevar,» viņš pateica, «pasūtiet jaunu.» Te nu Akakijs Akakijevičs iespieda viņam sauējā desmitkapeiņu. «Tencinu, cienītais, iestiprināšos maķenītiņ uz jūsu vese-lību,» Petrovičs sacīja, «bet par šineli, lūdzami, neraizējieties: nekam derīgam tas

vairs neder. Jaunu šineli es jums uzšūšu godam, pie tā tad arī paliksim.»

Akakijs Akakijevičs vēl raudzīja tā kā iebilst par lāpīšanu, bet Petrovičs likās to nedzirdam un turpināja: «Jaunu es jums uzšūšu visādā ziņā, uz to, lūdzami, varat paļauties, pūles ne-taupīsim. Varēs pat tā kā pašreiz modē — apkakli aiztaisāmu ar sudraba aplikē āķīšiem.»

Te nu Akakijs Akakijevičs atskārta, ka bez jauna šineļa iztikt nevarēs, un dūša viņam pavisam saplaka. Kā tad — patie-šām— par ko, par kādu naudu lai to šūdina? Protams, zināmā mērā varētu paļauties uz nākamajos svētkos paredzamo apbal-vojumu, taču šī nauda jau sen izvietota un sadalīta uz priekšu. Vajadzēja iegādāties jaunas bikses, samaksāt kurpniekam senu parādu par jaunu galvu pielikšanu veciem zābakstulmiem, tur-klāt pie šuvējas bija pasūtāmi trīs krekli un pāris gabalu tās veļas, ko rakstos neklājas minēt, vārdu sakot, visa nauda bija cauri, un pat tad, ja direktors būtu tik žēlīgs, ka četrdesmit rubļu vietā piešķirtu četrdesmit piecus vai piecdesmit, tomēr pāri paliks tīrais nieks, kas šineļa kapitālā būs piliens jūrā. Kaut gan, protams, viņš zināja, ka Petrovičam piemīt

niķis uzprasīt piepeši velns zina kādu pārlietu augstu cenu, tā ka dažkārt pat sieva nevarēja nociesties, neiesaukusies: «Ko tu, prātu esi izkūkojis, muļķa galva tāds! Citā reizē paņemas strā-dāt par baltu veiti, bet tagad vai nelabais uzkūdījis prasīt tādu naudu, kādas ir pats nav vērts.» Kaut gan, protams, viņš zināja, ka Petrovičs ņemsies uzšūt arī par astoņdesmit rubļiem; tomēr kur lai rauj tos astoņdesmit rubļus? Pusi nu vēl varētu sa-grabināt; puse gan atrastos; varbūt pat mazliet vairāk; bet kur lai ņem otru pusi? ... Taču iepriekš lasītājam jāzina, kur radās pirmā puse. Akakijam Akakijevičam bija paradums no katra izdodamā rubļa pa grasim noglabāt nelielā aizslēgtā kastītē ar vāciņā iegrieztu spraudziņu, kur iemest naudu. Pēc katra aiz-ritējuša pusgada viņš revidēja sakrājušos vara naudiņu un ap-mainīja to pret sudraba sīknaudu. Tā viņš turpināja kopš ilgiem laikiem, un tā pa vairākiem gadiem viņam, izrādījās, bija ie-krājusies branga summiņa — vairāk par četrdesmit rubļiem. Tātad puse būtu rokā; taču kur lai ņem otru pusi? Kur lai ņem otru četrdesmit rubļus? Akakijs Akakijevičs domāja, domāja un nolēma, ka vajadzēs

samazināt kārtējos izdevumus kaut vai uz vienu gadu: atteikties pa vakariem no tējas, nededzināt pa vakariem sveci, bet, ja ievajadzēsies ko darīt, iet saimnieces istabā un strādāt pie viņas svecītes; ejot pa ielu, staigāt cik vien iespējams viegli un piesardzīgi pa akmeņiem un flīzēm — gandrīz vai uz pirkstgaliem, lai tik ātri nenodiltu pazoles; cik iespējams retāk dot mazgāšanā veļu un, lai tā nesavalkātos, ikreiz, pārnākot mājās, to novilkt un palikt tikai vienos demi- kotona rīta svārkos, kas ir gaužām veci un paša laika saudzēti. Atklāti sakot, sākumā bija pagrūti pierast pie tādiem ierobežo-jumiem, taču vēlāk viņš pamazām pierada un iegāja sliedēs; iemanījās pat pa vakariem badoties; toties viņš guva garīgu barību, auklēdams domās savu mūžīgo sapni par nākamo šineli. Kopš šā laika pati viņa eksistence bija kļuvusi it kā pilnīgāka, it kā viņš būtu apprecējies, it kā vēl kāds cilvēks būtu pie viņa, it kā viņš nebūtu viens, bet kāds tīkams mūža draugs būtu devis piekrišanu ar viņu kopā nostaigāt dzīves ceļu, — un šis draugs nebija neviens cits kā tas pats šinelis ar biezu vatē-jumu, ar stipru, nenovalkājamu oderi. Viņš bija kļuvis tāds kā mundryks, pat stingrāku

raksturu, kā daždien cilvēks, kas jau noteicis un nospraudis sey mērķi. No viņa sejas un rīcības tīri nemanot bija izgaisušas šaubas, nedrošība, vārdu sakot, visas svārstīgās un nenoteiktās iezīmes. Brīžam uguns iekvēlo-jās viņa acīs un prātā pazibēja vispārgalvīgākās un drosmīgā-kās domas: un ja nu tiešām liktu caunādas apkakli! Šīs pār-domas bezmaz padarīja viņu izklaidīgu. Reiz, pārrakstot papīrus, viņš tikko neielaida kļūdu, tā ka gandrīz dzirdami iesaucās «vai!» un pārmeta krustu. Katru mēnesi viņš vismaz vienu reizi piestaigāja pie Petroviča apspriesties par šineli, kur labāk pirkt drānu un kādā krāsā, un cik dārgu, un, kaut arī mazliet noraizējies, taču allaž apmierināts atgriezās mājās, pārdomā-dams, ka reiz taču pienāks laiks, kad to visu varēs nopirkt un šinelis tiks uzšūts. Cerības piepildījās pat ātrāk, nekā viņš bija domājis. Pārspējot visu gaidīto, direktors piešķīra Akakijam Akakijevičam nevis četrdesmit vai četrdesmit piecus, bet ve-selus sešdesmit rubļus: vai nu viņš nojauta, ka Akakijam Akaki-jevičam vajadzīgs šinelis, vai arī tā gadījās nejauši, taču ar to radās lieki divdesmit rubļi. Sis apstākļis paātrināja notikuma gaitu. Vēl divi trīs mēneši

nepielas pabadošanās — un Akakijam Akakijevičam tiešām sanāca ap astoņdesmit rubļu. Viņa vispār gaužām mierīgā sirds iepukstējās straujāk. Tūliņ pirmajā dienā viņš kopā ar Petroviču devās uz veikaliem. Nopirka virsdrēbi — ļoti labu, un nav brīnums, jo par to bija domāts jau pusgadu iepriekš un retu mēnesi viņi neiegriezās veikalos apjautāties par cenām; toties tagad pats Petrovičs apgalvoja, ka labākas vadmalas nemaz nemēdzot būt. Oderei izraudzījās kalikonu, bet tik labas kvalitātes un izturīgu, ka tas, pēc Petroviča izteikuma, bija vēl labāks par zīdu un pat pēc izskata lepniāks un spīdīgāks. Caunādu nepirka, jo tā patiešām bija dārga, bet tās vietā izvēlējās kaķādiņu, vislabāko, kāda vien veikalā bija, kaķādiņu, ko iztālēm droši varēja noturēt par caunādu. Petrovičs pie šineļa nostrādāja pavisam divas nedēļas, jo iznāca daudz, ko vatēt, citādi tas būtu gatavs ātrāk. Par darbu Petrovičs paņēma divpadsmit rubļus — mazāk nekādi nevarēja: viss, itin viss tika šūts ar zīdu, ar divkāršu, smalku šuvi, un ikkatru šuvi Petrovičs pēc tam pielīdzināja pats ar saviem zobiem, iespiezdams dažādus rakstus. Tas bija. .. grūti pateikt, tieši kurā dienā, taču droši vien tā

bija pati svinīgākā diena Aka-kija Akakijeviča mūžā, kad Petrovičs beidzot atnesa šineli. Viņš to atnesa no rīta, īsi pirms tam, kad bija jāiet uz depar-tamentu. Nekad citā laikā šinelis nebūtu varējis nākt tik īstā reizē, jo sākās jau diezgan stiprs sals, kas, likās, draudēja vēl pieņemties. Petrovičs ieradās ar šineli, kā labam drēbniekam klājas. Viņa sejā parādījās tik svarīga izteiksme, kādu Akakijs Akakijevičs nekad vēl nebija redzējis. Likās, viņš pilnā mērā apzinājās, ka veicis lielu darbu un ka piepeši atklājis bezdi-beni, kas šķir drēbniekus, kuri tikai apmaina oderi un pārtaisa, no tiem, kuri šuj jaunu. Viņš izņēma šineli no lakatiņa, kurā to bija atnesis; lakatiņš bija nupat kā no mazgātājas; vēlāk viņš to atkal salocīja un noglabāja kabatā lietošanai. Iztinis šineli, viņš visai lepni to aplūkoja un, turēdams abās rokās, veikli uzmeta Akakijam Akakijevičam uz pleciem, tad saraustīja un nobraucīja mugurpusē uz leju, pēc tam kārtoja krokas, šineli neaizpogājot. Akakijs Akakijevičs, kā jau cilvēks gados, gribēja iemēģināt piedurknēs; Petrovičs palīdzēja uzvilkt pie-durknēs— iznāca, ka arī tā šinelis pieguļ labi. Vārdu sakot, izrādījās, ka šinelis ir bez vainas un

kā uzliets. Petrovičs ne-palaida garām izdevību šai gadījumā atgādināt, ka viņš tikai tāpat vien, tāpēc ka strādā bez izkārtnes un mazā ieliņā, turklāt sen pazīst Akakiju Akakijeviču, tikai tāpēc šuvis tik lēti, bet Nevas prospektā viņam par darbu vien būtu paņēmuši septiņ-desmit piecus rubļus. Akakijs Akakijevičs negribēja ar Petro-viču šo jautājumu apspriest un arī baidījās no tām sāļajām summām, ar kādām Petrovičs mēdza pūst miglu acīs. Viņš tam samaksāja, pateicās un tūliņ ar jauno šineli mugurā c[^]vās uz departamentu. Petrovičs izgāja viņam nopakaļ un, apstajies uz ielas, vēl ilgi iztālēm noraudzījās uz šineli un tad tišuprāt pagriezās sāņus, lai, apmetis likumu pa šķērsieliņu, atkal iz- skrietu pretim uz ielas un vēlreiz palūkotos uz savu šineli no otras puses, proti, taisni no priekšas. Pa tam Akakijs Akaki-jevičs soļoja vissvinīgākajā jūtoņā. Ik mirkli viņš izjuta, ka uz pleciem viņam ir jaunais šinelis, un vairākkārt pat iesmējās no iekšēja prieka. Patiešām — ir divi labumi: viens tas, ka silti, un otrs — ka glīti. Ceļu viņš pat nemanīja un pēkšņi jau atradās departamentā; šveicara istabiņā viņš nometa no pleciem šineli, apskatīja to no visām pusēm un nodeva

šveicaram se-višķā uzraudzībā. Nav noskaidrots, kādā veidā departamentā visi uzreiz bija uzzinājuši, ka Akakijam Akakijeviĉam jauns šinelis un. kapota vairs nav. Visi tai pašā brīdī saskrēja šveicara istabiņā aplūkot Akakija Akakijeviĉa jauno šineli. Nēmās viņu apsveikt, vēlēt laimes, tā ka viņš sākumā smaidīja vien, bet pēc tam viņam sametās kauns. Bet, kad visi, viņu apstājuši, sāka runāt, ka jauno šineli vajagot aplacīt, ka viņam vismaz jāsarīkojot viņiem visiem vakars, Akakijs Akakijeviĉs galīgi apjuka, nezinādams, ko darīt, ko atbildēt un kā atrunāties. Jau pēc maza brītiņa gluži sasarcis viņš sāka diezgan vien-tiesīgi iegalvot, ka tas nemaz neesot jauns šinelis, ka tas tāpat

vien, ka tas esot vecs šinelis. Pēdīgi viens no ierēdņiem, lai-kam pat kāds galda priekšnieka palīgs, droši vien lai parādītu, ka viņš it nemaz nav lepns un saietas pat ar zemākiem par sevi, teica: «Lai notiek, es Akakija Akakijeviĉa vietā rīkoju vakaru un uzlūdzu jūs visus šovakar uz tēju; taisni tā ir sagādījies, ka man šodien vārda diena.» Ierēdņi, protams, tūliņ apsveica galda priekšnieka palīgu un labprāt pieņēma viņa uzaicinājumu. Akakijs Akakijeviĉs gan sāka tā kā

atrūnāties, bet visi ņēmās pierādīt, ka tas būtu nepieklājīgi, ka tas . vienkārši kauns un negods, un viņš vairs nekādi nevarēja atteikties. Jāsaka gan, ka pēc tam viņam kļuva tīri patīkami, kad viņš iedomājās, ka ar to radīsies izdevība pat vēl pievakarē pastaigāties ar jauno šineli mugurā. Visa šī diena Akakijam Akakijevičam bija gluži kā vislielākie, vissvinīgākie svētki. Viņš atgriezās mājās vis-laimīgākajā noskaņojumā, nometa no pleciem šineli un saudzīgi pakāra to pie sienas, vēlreiz iztīksminājies par virsdrēbi un oderi, un tad, lai salīdzinātu, lieku reizi izvilka gaismā savu agrāko — gluži izšķīdušo kapotu. Viņš palūkojās uz to un pat iesmējās: tik liela bija starpība! Un vēl ilgi pēc tam, jau pus-dienodams, viņš joprojām smaidīja, tiklīdz viņam ienāca prātā, kādā stāvoklī atradās kapots. Viņš līksmi ieturēja pusdienas un pēc pusdienām vairs neko nerakstīja, nekādu papīru, bet tāpat vien izvalīgi pazvilnēja gultā, līdz satumsa. Tad, nevilkdams laiku garumā, apģērbās, uzmeta plecos šineli un izgāja uz ielas. Kur tieši dzīvoja ierēdnis, kas viņus bija ielūdzis, diemžēl nemākam pateikt: atmiņa mums pēdējā laikā sak stipri klibot, un viss, kas vien ir Pēterburgā, visas ielas un mājas

galvā tā sajukušas un saplūdušas kopā, ka grūti no turienes . kaut ko daudz maz prātīgu izdabūt. Lai nu būtu kā būdams, taču droši ir vismaz tas, ka ierēdnis dzīvoja labākajā pilsētas daļā, tātad ne visai tuvu pie Akakija Akakijeviča mitekļa. Vispirms Akakijam Akakijevičam vajadzēja iziet pa kaut kā-dām tukšām, vāji apgaismotām ielām, taču, jo tuvāk ierēdņa dzīvoklim, jo kustība ielās kļuva dzīvāka, ļaužu vairāk un ap-gaismojums labāks. Aizvien biežāk pavīdēja gājēji, starp tiem jau pagadījās skaisti ģērbusās dāmas, dažs labs vīrietis lepojās ar bebrādas apkakli, retāk varēja sastapt parastos važoņus ar režģotajām, zeltītām nagliņām apsistajām kamanīņam, toties aizvien vairāk pagadījās vieglo ormaņu ar avenkrāsas samta cepurēm galvā, lakotās kamanās ar lāčādas kamansegām; riteņiem pa sniegu čīkstot, garām traucās karietes izgreznotām bukām. Akakijs Akakijevičs uz to visu raudzījās kā uz ko jaunu. Viņš jau vairākus gadus nebija pa vakariem iznācis uz ielas. Ziņkāri viņš apstājās pie apgaismota veikala loga aplūkot

bildi, kurā bija attēlota kāda daiļa sieviete, kas patlaban āva nost kurpi, uzreiz atsegdama visu ļoti glīto kājiņu; viņai aiz muguras pa blakus

istabas durvīm pabāzis galvu kāds virs ar vaigu bārdu un skaistu ķilbārdiņu zoda galā. Akakijs Akaki-jevičs pašūpoja galvu un iesmējās, un gāja tālāk savu ceļu. Kāpēc viņš iesmējās — vai tāpēc, ka bija sastapies ar kaut ko gluži nepazīstamu, par ko tomēr ikvienam glabājas kaut kāda nojauta, vai viņš, tāpat kā daudzi citi ierēdņi, nodomāja: «Ir nu gan tie francūži! Ko tur runāt, ja jau ko iegribēs, tad jau nu patiešām, tā teikt...» Bet varbūt pat tā viņš nepadomāja — nevar taču ielīst otra cilvēka dvēselē un izdibināt visu, ko tas domā, ko nedomā. Beidzot viņš sasniedza namu, kurā dzīvoja galda priekšnieka palīgs. Galda priekšnieka palīgs dzīvoja plaši: uz kāpnēm spidēja laterna, dzīvoklis bija otrajā stāvā. Iegājis priekšelpā, Akakijs Akakijevičs ieraudzīja uz grīdas veselas rindas galošu. Starp tām istabas vidū, mezdams garaiņu mutuļus, šņāca patvāris. Pie sienām no vienas vietas karājās šineļi un apmetņi, starp kuriem dažī bija pat ar bebrādas apkakli vai ar samta atlokiem. Aiz sienas bija dzirdama kņada un čala, kas uzreiz kļūva skaidra un skaļa, kad atvērās durvis un iznāca sulainis ar paplāti, uz kuras bija sarindotas tukšas glāzes, krē-juma trauciņš un sausiņu groziņš. Redzams,

ka ierēdņi jau sen sanākuši un izdzēruši pa glāzei tējas. Akakijs Akakijevičs pats pakāra savu šineli, iegāja istabā, un viņa acu priekšā vienlaikus pazibēja sveces, ierēdņi, pīpes, kāršu galdi, un viņa dzirdi neskaidri satrauca no visām malām plūstošā sarunu čala un grūstīto krēslu rīboņa. Viņš visai neveikli apstājās istabas vidū, meklēdams un pūlēdamies izdomāt, ko viņam darīt. Taču viņu jau sen bija pamanījuši, saņēma ar klaigām — un visi tūliņ uz vietas sabruka priekštelpā un vēlreiz aplūkoja viņa šineli. Akakijs Akakijevičs, kaut arī zināmā mērā samulsis, taču, būdams vaļsirdīgs cilvēks, nevarēja nepriecāties, redzot, kā visi uzslavē šineli. Pēc tam, protams, visi pameta ir viņu, ir šineli un, kā klājas, pievērsās galdiem, kas bija sagatavoti vista spēlei. Tas viss — troksnis, čala un ļaužu pūlis —, tas "viss Akakijam Akakijevičam šķita kaut kā ērmoti. Viņš tīri vien-kārši nezināja, kā uzvesties, kur likt rokas, kājas un visu savu augumu; pēdīgi viņš piesēdās pie spēlētājiem, skatījās kārtīs, ielūkojās vienam otram sejā un pēc kāda laiciņa sāka žāvāties, just, ka ir garlaicīgi, jo vairāk tāpēc, ka sen jau bija iestājies laiks, kad viņš parasti likās gulēt. Viņš gribēja

atvadīties no namatēva, taču viņu atturēja, teikdami, ka visādā ziņā jāizdzerot pa kausam šampanieša par godu jaunajam šinelim. Pēc stundas pasniedza vakariņas: vinegretu, aukstu teļa cepeti, pastēti, konditorejas pīrādziņus un šampanieti. Akakiju Akakijeviču piespieda izdzert divus kausus, kurus iztukšojis viņš juta, ka istabā kļuvis jautrāk, tomēr neparko nevarēja aizmirst, ka pulkstenis ir jau divpadsmit un ka sen laiks uz mā-jām. Lai namatēvs šā vai tā nesadomātu viņu aizturēt, viņš klusītēm izslidēja no istabas, sameklēja priekštelpā šineli, ko ar žēlām ieraudzīja nosviestu uz grīdas, nopurināja to, no-lasīja tam katru pūciņu, uzmeta šineli plecos un devās pa kāp-nēm lejā uz ielas. Uz ielas aizvien vēl bija gaišs. Šādas tādas sikpreču bodeles — šie pastāvīgie sētnieku un dažādu kalpo-tāju klubi — vēl bija vaļā, bet citas, kas jau bija slēgtas, tomēr pa durvju spraugu rādīja garu gaismas strēli, kas liecināja, ka tanīs joprojām netrūkst sabiedrības un, jādōmā, tur kalpones un sulaiņi nevar vien beigt savas tenkas un valodas, atstājot savus kungus pilnīgā neziņā par savu atrašanās vietu. Akakijs Akakijevičs soļoja jautrā omā, pēkšņi pat nez kāpēc paskrējās pakaļ kādai

dāmai, kura kā zibens aizšāvās garām un kurai katra ķermeņa daļiņa bija neparastas kustības pilna. Taču, lai kā, viņš tūliņ atkal apstājās un gāja, kā iepriekš, ļoti lēni, pats brīnīdamies par savu nejaušo riksi. Drīz vien priekšā jau stiepās tās pašas tuksnesīgās ielas, kuras pat dienas laikā nav necik iepriecinošas, kur nu vēl vakarā. Tagad tās bija vēl klusākas un vientulīgākas: laternas pazibēja retāk, šķiet, eļļu te piešķīra skopāk; sākās koka mājas, žogi; nekur ne dzīvas dvēseles; tikai sniegs mirgoja ielās — un skumīgi melnoja iesnaudušās zemās būdiņas ar aizdarītiem slēgiem. Viņš tuvojās tai vietai, kur ielu kā baisms tuksnesis pārtrauca bezgalīgs laukums ar tikko samanāmām mājām viņā pusē.

Tālumā, dievs zina kur, spīgoja uguntiņa kādā sargbūdā, kas šķita atrodamies pasaules malā. Akakija Akakijeviča jautrā oma šeit krietni vien saplaka. Viņš izgāja uz laukuma ar tādām kā nevijām bailēm, it kā sirds viņam nojaustu ko nelabu. Viņš paraudzījās atpakaļ un uz visām pusēm: tīri kā jūra visapkārt. «Nē, labāk gan neskatīties,» viņš nodomāja un gāja, acis aizmiedzis, un, kad atkal tās atvēra, lai uzzinātu, vai laukumam drīz būs pāri, piepeši ieraudzīja,

ka viņam tepat vai deguna galā stāv nez kādi ūsaiņi, — kādi īsti, to viņš pat nevarēja iz-šķirt. Acis viņam aizmiglojās un sirds krūtīs sāka dauzīties. «Šinelis taču pieder man!» viens no vīriem pārkonīgā balsī iedārdinājās, sagrābis viņu aiz apkakles. Akakijs Akakijevičs jau gribēja iekliegties «palīgā», kad otrs piegrūda viņam pie pašas mutes dūri ierēdņa galvas lielumā un pateica: «Mēģini tikai pīkstēt!» Akakijs Akakijevičs tik vien juta, ka viņam novelk šineli, iesper ar celi, tad viņš pakrita augšpēdu sniegā un vairāk nekā nejuta. Pēc kāda brītiņa viņš atžirba un piecēlās kājās, bet neviena vairs nebija. Viņš juta, ka laukā ir auksts un ka šineļa nav, sāka kliegt, taču balss, šķiet, pat nedomāja aizlidot līdz laukuma galam. Izmisis, kliegdams vienā klieg-šanā, viņš skriešus likās pāri laukumam tieši uz sargbūdu, pie kuras stāvēja policists un, atbalstījies uz savas āvas, šķita ar interesi vērojam, kāda velna pēc tur no tālienes uz viņu kliegdams skrien cilvēks. Akakijs Akakijevičs, pieskrējis viņam klāt, sāka aizelsies saukt, ko šis guļot un neko neuzmanot, un neredzot, ka cilvēku aplaupa. Policists atbildēja, ka neka ne-esot redzējis, ka redzējis gan, kā viņu

uz laukuma apturējuši nez kādi divi cilvēki, bet domājis, ka tie viņa paziņas; un lai viņš te velti neklaigājot, bet rīt aizejot pie iecirkņa uzrauga, un uzraugs gan tad sameklēšot, kas šineli paņēmis. Akakijs Akakijevičs atskrēja mājās pilnīgā sajukumā: mati, kas vēl nelielā daudzumā turējās viņam ap deniņiem un pakausī, bija pilnīgi izpūruši; sāni, krūtis un bikses viscaur novārtītas ar sniegu. Vecīte, viņa dzīvokļa saimniece, izdzirdusi briesmīgo dauzīšanos pie durvīm, steigšus izlēca no gultas un ar kurpi vienā kājā skrēja atvērt durvis, aiz kautrības ar roku pieturē-dama uz krūtīm kreklu; taču, atvērusi durvis, atsprāga atpakaļ, ieraudzījusi Akakiju Akakijeviču tādā izskatā. Bet, kad viņš pastāstīja, kas noticis, vecīte sasita rokas un teica, ka vajag iet pie paša pristava, ka iecirkņa uzraugs piešmauks, sasolīs un tad tik vazās aiz deguna; bet vislabāk iet taisni pie pris-tava, ka tas viņai pat pazīstams, tāpēc ka Anna, somiete, kas agrāk kalpojusi pie viņas par virēju, tagad esot iestājusies pie pristava par bērnaukli, ka viņa bieži redzot pašu pristavu braukājam viņu mājai garām un ka tas ik svētdienas ejot baz-nīcā, lūdzot dievu un tai pašā reizē jautri visus

uzlūkojot, un tātad no visa redzams, ka labs cilvēks. Noklausījies šādu secinājumu, Akakijs Akakijevičs bēdīgs aizvilkās uz savu istabu, un, kā viņš tur pavadīja nakti, ļausim spriest tam, kas spēj daudz maz iejusties otra ādā. Rīta agrumā viņš devās pie pris-tava; viņam pateica, ka pristavs guļot; viņš atnāca desmitos — atkal pateica: guļ; viņš atnāca vienpadsmitos, pateica — nav pristava mājās; viņš atnāca pusdienas laikā, bet rakstveži uz-gaidāmajā istabā neparko negribēja viņu pielaist un par varī-tēm lūkoja izdibināt, kādā lietā viņš nācis un kāda vajadzība viņu atvedusi, un kas īpaši noticis. Tā ka beigu beigās Akakijs Akakijevičs reizi mūžā gribēja parādīt raksturu un atcirta, ka viņam vajagot personiski satikt pašu pristavu, ka šie nedrīkstot viņu nelaist, ka viņš atnācis no departamenta kroņa lietā un ka viņš par tiem žēlosies, un tad tikai tie redzēs. Uz to rakst-

us vēži neko nepadriktēja iebilst, un viens no viņiem iegāja pa-aicināt pristavu. Pristavs stāstu par šineļa nolaupīšanu uzņēma kaut kā ārkārtīgi dīvaini. Viņš vis nepievērsa uzmanību šā gadījuma galvenajam punktam, bet sāka pratināt Akakiju Akaki-jeviču: kāpēc īsti tik vēlu nācis uz

mājām, vai tikai neesot bijis kādā nepieklājīgā namā, tā ka Akakijs Akakijevičs galīgi sakaunējās un iznāca no kabineta, pats nezinādams, vai šineļa lieta tiks pienācīgā veidā virzīta vai nē. Visu to dienu viņš nebija darbā (vienīgais gadījums viņa mūžā). Otrā dienā viņš ieradās gluži bāls, ģērbies savā vecajā kapotā, kas bija kļuvis vēl nožēlojamāks. Vēsts par šineļa nolaupīšanu daudzus aiz-kustināja, kaut gan atradās arī tādi ierēdņi, kas pat šo gadījumu nepalaida garām nepasmējušies par Akakiju Akakijeviču. Tūliņ nolēma samesť viņam naudu, tomēr savāca tīro nieku, jo ie-rēdņi arī tā jau bija stipri iztērējušies, parakstīdamies uz direk-tora portretu un uz vienu nez kādu grāmatu, ko bija ieteicis nodaļas priekšnieks, kas bija sacerētājam draugs, — tātad iz-rādījās, ka summa ir visai niecīga. Kāds, līdzjūtības vadīts, nolēma palīdzēt Akakijam Akakijevičam vismaz ar labu padomu, teikdams, lai viņš neejot vis pie iecirkņa uzrauga, tāpēc ka var jau gan gadīties, ka iecirkņa uzraugs, gribēdams izpelnī-ties priekšniecības atzinību, šādā vai tādā veidā šineli sadzīs rokā, tomēr šinelis tik un tā paliks policijā, ja viņš neiesniegs likumīgus pierādījumus, ka tas pieder viņam; bet

vislabāk lai viņš griežas pie vienas svarīgas personas, ka svarīgā persona, sarakstīdamās un sazinādamās, ar ko vajadzīgs, var lietu pa-steidzināt. Neko darīt — Akakijs Akakijevičs nolēma iet pie svarīgās personas. Kāds īpaši un ar kādiem pienākumiem saistīts bija svarīgās personas amats, līdz šim palicis nenoskaidrots. Jāzina, ka svarīgā persona tikai nesen bija kļuvusi par svarīgu personu, bet līdz tam laikam bija nesvarīga persona. Jāsaka gan, ka viņa amats arī tagad netika uzskatīts par svarīgu sa-līdzinājumā ar citiem vēl jo svarīgākiem. Taču allaž atradīsies zināmu aprindu ļaudis, kuriem tas, kas citu acīs nesvarīgs, jau liekas svarīgs. Viņš gan centās savu svarīgumu pasvītrot ar daudziem citiem līdzekļiem, proti, nodibināja tādu kārtību, lai zemākie ierēdņi viņu sagaidītu jau uz kāpnēm, kad viņš ieradās darbā; lai ieiet tieši pie viņa neviens neuzdrīkstētos, bet viss lai notiktu visstingrākajā kārtībā: kolēģiju reģistrators ziņotu gubernas sekretāram, gubernas sekretārs — titulārpadom-niekam vai kādam citam, kam pienākas, un tādā veidā tad lieta nonāktu pie viņa. Tā jau svētajā Krievzemē viss ir sa-indēts ar atdarināšanu, ikviens vaikstās

un lauzās, tēlodams savupriekšnieku. Stāsta,, pat, kāds titulārpadomnieks, kad viņu iecēluši par kādas nelielas atsevišķas kancelejas priekšnieku, tūdaļ esot nošķīris sev īpašu istabu, nosaucis to par «pieņe-mamo istabu» un nolīcis pie durvīm tādus kā parādes sulaiņus ar sarkanām apkaklēm un tresēm, kuri tad ķērušies pie durvju roktura un vēruši tās ikvienam ienācējam, kaut gan «pieņe-mamā istabā» ar mokām novietojies parastais rakstāmgalds. Svarīgās personas paņēmieni un paradumi bija solīdi un maje-stātiski, taču nekādi sarežģītie. Viņa sistēmas galvenais pamats bija stingrība. «Stingrība, stingrība un stingrība,» viņš allaž mēdza atkārtot un pie pēdējā vārda parasti ļoti zīmīgi raudzījās sejā cilvēkam, ar kuru runāja. Kaut gan jāsaka, tam nebija nekāda iemesla, jo tas desmits ierēdņu, kas bija viss kancelejas pārvaldes mehānisms, jau arī bez tā tika turēts pienācīgā bijā-šanā: ieraudzījuši viņu iztālēm, visi pameta darbu un stāvēja izstiepušies, kamēr priekšnieks izgāja cauri istabai. Viņa pa-rastā saruna ar zemākajiem pauda stingrību un aprobežojās gandrīz tikai ar trim frāzēm: «Kā jūs uzdrošināties? Vai jūs zināt, ar ko runājat? Vai

jūs saprotat, kas stāv jūsu priekšā?» Savā sirdī viņš tomēr bija labs cilvēks, jauks biedru pulkā, pakalpīgs; tikai ģenerāļa pakāpe bija viņam galīgi sakāpusi galvā. Saņēmis ģenerāļa pakāpi, viņš tā kā samulsa, noklīda no ceļa un nemaz vairs nezināja, ko darīt. Ja viņam gadījās būt kopā ar sev līdzīgiem, viņš vēl bija cilvēks kā daždien cilvēks, ļoti kārtīgs, daudzējādā ziņā pat tīri prātīgs cilvēks, taču, līdzko viņam gadījās būt sabiedrībā, kur bija cilvēki kaut vienu die-nesta pakāpi zemāki par viņu, tur viņš kļuva, nu, vienkārši nekur liekams: klusēja, un viņa stāvoklis izraisīja žēlumu jo vairāk tāpēc, ka arī viņš pats juta, ka būtu varējis pavadīt laiku nesalīdzināmi labāk. Viņa acīs reizēm bija lasāma stipra vēlēšanās piedalīties kādā interesantā sarunā, pievienoties kā-dam pulciņam, taču viņu atturēja doma: vai tikai tas nebūs pārlietu daudz no viņa puses, vai tas neliksies familiāri, un vai viņš ar to nezaudēs savu nozīmīgumu? Sādu prātojumu rezultātā viņš palika mūžam vienā un tai pašā klusētāja lomā, tikai retumis izmezdams pa kādai aprautai skaņai, un tādā veidā bija ieguvis visgarlaicīgākā cilvēka slavu. Pie šādas svarī-gas personas tad nu ieradās mūsu Akakijs

Akakijevičs un ie-radās visneizdevīgākajā laikā, visai nelaikā sev pašam, kaut gan, jāsaka, īstajā brīdī svarīgajai personai. Svarīgā persona sēdēja savā kabinetā, iegrimis ļoti, ļoti jautrā sarunā ar kādu nesen atbraukušu senu paziņu un bērnības biedru, ar kuru vairākus gadus nebija ticies. Tobrīd viņam pieteica, ka atnācis kaut kāds Bašmačkins. Viņš aprauti iejautājās: «Kas tas tāds ir?» Viņam atbildēja: «Kāds ierēdnis.»—«Ā, lai pagaida, pat-laban nav laika,» pateica svarīgā persona. Seit jāpiebilst, ka svarīgā persona pilnīgi samelojās — laiks viņam bija, jau sen viņi abi ar draugu bija visu pārrunājuši, un jau sen viņi sarunā ievija visai garus klusuma brīžus, tikai viegli paplišķinādami viens otram pa gurnu un atkārtodami: «Tā jā, Ivan Abramo- vič!»—«Šitā gan, Stepan Varlamovič!» Taču ar visu to viņš tomēr lika ierēdnim gaidīt, lai parādītu draugam, cilvēkam, kas sen nebija dienējis un bija iesīkstējis savās mājās uz lau-kiem, cik ilgi ierēdņi gaida viņa priekštelpā. Pēdīgi, kad abi bija tiku tikām izrunājušies un jo vairāk izklusējušies, un iz-smēķējuši pa cigāram, zvilnēdami mīkstos krēslos ar atvāžamām atzveltnēm, viņš beidzot it kā pēkšņi atcerējās un

teica sekre-tāram, kas ar ziņojumu papīriem bija palicis stāvam pie dur-vīm: «Ak jā, tur taču laikam gaida ierēdnis; pasakiet viņam, ka var ienākt.» Ieraudzījis Akakija Akakijeviča pazemīgo seju un gaužām veco vicmundieri, viņš uzreiz pievērsās ienācējam un jautāja: «Ko jūs vēlaties?» — cietā un aprautā balsī, kā jau iepriekš speciāli bija vingrinājies savā istabā vientulībā un pie spoguļa kādu nedēļu pirms savas tagadējās vietas un ģenerāļa pakāpes saņemšanas. Akakijs Akakijevičs jau aizlaikus juta pienācīgu biklumu, mazliet samulsa un kā mācēdams, cik jau nu viņa runas dāvanas atļāva, izstāstīja, pat biežāk nekā cit-kārt piebilstot vārdiņu «tā teikt», ka bijis, sak, šinelis, pilnīgi jauns, un tagad viņš aplaupīts visai necilvēcīgā kārtā, un nu nākot pie viņa ekselesnces lūgt, lai tas ar savu gādību kaut kā, tā teikt, sarakstītos ar virspolicijmeistara kungu vai ar citu kādu un sadabūtu šineli rokā. Ģenerālim nez kāpēc tāda izturē-šanās likās familiāra. «Ko jūs, cienītais kungs,» viņš aprauti turpināja, «nezināt kārtību? Kur jūs esat ienācis? Nezināt, kā lietas kārto. Jums par to vajadzēja iepriekš iesniegt lūgumu kancelejā; tas nonāktu pie galda priekšnieka, pie

nodalās priekš-nieka, pēc tam tiktu nodots sekretāram — un sekretārs to savu-kārt nogādātu man...»

«Bet, jūsu ekselence,» iebilda Akakijs Akakijevičs, pūlē-damies sakopot visu nelielo drosmes saujiņu, cik viņam vispār tās bija, un tai pašā laikā juzdams, ka šausmīgi nosvist, «es atļāvos apgrūtināt jūsu ekselenci tāpēc, ka sekretāri tā kā... neuzticami ļaudis ...»

«Ko, ko, ko?» svarīgā persona aizsvilās. «No kurienes jūs esat ieņēmušies šādā garā? Kur jūs esat rāvuši tādas domas? Kas tā par nekaunību, ar kādu tagad jauni cilvēki pasākuši izturēties pret priekšniecību un augstāk stāvošām personām!» Svarīgā persona, liekas, nepamanīja, ka Akakijam Akakijevičam gadu skaits jau pārslīdējis pāri piecdesmitajam. Tātad, ja arī viņu varētu nosaukt par jaunu cilvēku, tad varbūt tikai rela-tīvi, tas ir, attiecībā pret tādu, kam jau būtu septiņdesmit. «Vai jūs zināt, kam jūs to sakāt? Vai jūs saprotat, kas stāv jūsu priekšā? Vai jūs to saprotat, vai saprotat? es jums vaicāju.» Te viņš piespēra ar kāju, paceldams balsi līdz tik spēcīgiem dārdiem, ka bailes būtu pārņēmušas ne tikai Akakiju Akaki-jeviču vien. Akakijs

Akakijevičs tā ir pamira, sagraļojās, sāka trīcēt pie visām miesām, nekādi nejaudāja turēties kājās: ja tūdaļ nepiesteigušies sargi viņu pieturēt, viņš būtu nogāzies uz grīdas; viņu iznesa gandrīz paglbušu. Bet svarīgā persona, apmierināts, ka efekts pārsniedzis pat cerēto, un pilnīgi apskurbis no domām, ka viņa vārds var cilvēkam laupīt pat sa-maņu, pašķielēja uz draugu, lai redzētu, kā tas šo gadījumu uzņēmis, un ar prieku vēroja, ka draugs ir gluži apjucis un arī pats savukārt sāk izjust bailes.

Kā ticis lejā pa kāpnēm, kā izkļuvis uz ielas, Akakijs Akaki-jevičs nekā no tā nesamanīja. Viņš nejuta ne roku, ne kāju. Savu mūžu viņš nebija saņēmis tādu brāzienu no ģenerāļa — turklāt vēl no sveša. Pavērtu muti, noklīzdams no ietvēm, viņš kluburoja pa sniegputeni, kas svilpoja ielās; vējš pēc Pēter-burgas paražas pūta uz viņu no visām četrām pusēm, no visām šķērsielām. Vienā mirklī tas viņam kaklā sapūta angīnu, un viņš aizkūlās mājās, nespēdams vairs ne vārda dabūt pār lū-pām, gluži sapampušu kaklu nolikās gultā. Tik spēcīgs dažkārt var būt pienācīgs brāziens! Jau otrā dienā izrādījās, ka viņam ir stiprs drudzis. Ar Pēterburgas klimata augstsirdīgo

palīdzību slimība pieņēmas ātrāk, nekā varēja gaidīt, un, kad ieradās ārsts, tad tas, pataustījis pulsu, neattapa neko citu darīt kā parakstīt sautējošus apliekamos, vienīgi jau tālab, lai slim-nieks nepaliktu bez medicīnas labdarīgās palīdzības, bet, starp citu, turpat arī pareģoja pēc pusotras dienas nenovēršamas beigās. Pēc tam viņš uzrunāja saimnieci: «Bet jūs, cienījamā, laiku velti netērējiet, tūliņ pasūtiet viņam priedes koka zārku, tāpēc ka ozolkoka viņam būs par dārgu!» Vai Akakijs Akakijevičs dzirdēja šos viņam liktenīgos vārdus un, ja arī dzirdēja, vai tie atstāja uz viņu satricinošu iespaidu, vai viņu pārņēma žē-lums par savu grūtdieņa mūžu — nekas no tā nav zināms, jo viņš visu laiku murgoja karsonī. Parādības, cita par citu dīvai-nākas, nemitīgi mācās viņam virsū: te viņš redzēja Petroviču un pasūtīja šineli ar kaut kādām lamatām zagļiem, kas viņam nepārtraukti spkojās pagultē, un viņš ik pa brīdim sauca saimnieci izvilkt vienu zagli viņam pat no segas apakšas; te jautāja, kālab viņam tepat acu priekšā karājoties viņa vecais kapots, ka viņam taču esot jauns šinelis; te viņam šķita, ka

viņš stāv ģenerāļa priekšā, klausīdamies

pienācīgo brāzienu, un vienā laidā atkārtu — atvainojiet, jūsu ekselence; te, bei-dzot, pat nekītri lamājās, runādams visbriesmīgākos vārdus, tā ka vecīte saimniece krustus vien meta, savu mūžu nedzirdē-jusi no viņa nekā līdzīga, jo vairāk tāpēc, ka šie vārdi sekoja tieši vārdam «jūsu ekselence». Tālāk viņš muldēja pilnīgas aplamības, tā ka nekā nevarēja saprast; varēja tikai redzēt, ka nesakarīgie vārdi un domas grozās ap vienu un to pašu šineli. Beidzot nabaga Akakijs Akakijevičs izlaida garu. Ne viņa istabu, ne viņa mantas neaizzimogojā, jo, pirmkārt, nebija mantinieku un, otrkārt, mantojuma palika gaužām maz, proti: saišķītis zosu spalvu, grāmata balta kroņa papīra, trīs pāri zeķu, divas trīs biksēm notrūkušas pogas un lasītājam jau pazīstamais kapots. Kam tas viss palika, dievs vien to zina: par to, atzīstos, šā stāsta autors netika pat pāinteresējies. Akakiju Akakijeviču aizveda un apglabāja. Un Pēterburga palika bez Akakij^ Akaki-jeviča, it kā viņa tur nekad nebūtu bijis. Izgaisa un nozuda neviena neaizsargāts radījums, kurš nevienam nebija dārgs, nevienam nebija interesants, kuram nepievērsa uzmanību pat dabas pētnieks, kas nepalaiž garām izdevību

uzdurt uz kniep-adas parastu mušu un aplūkot to mikroskopā; radījums, kurš bija pazemīgi panesis kancelejas zobgalības un bez jebkāda ārkārtēja veikuma aizgājis kapā, bet kuram tomēr, kaut arī pašā mūža galā, bija pavīdējis gaišs viesis šineļa veidā, uz mirkli apmirdzējis viņa nabaga dzīvi un kuram pēc tam uzbruka nelaime tikpat neatvairāmi, kā tā uzbrūk valdniekiem un pa-saules pavēlniekiem... Vairākas dienas pēc viņa nāves no departamenta pie viņa uz dzīvokli aizsūtīja ziņnesi ar pavēli bez kavēšanās ierasties: priekšnieks, sak, pieprasa; taču ziņ-nesis bija spiests atgriezties, neko nepanācis, un darīt zināmu, ka nevar vairs ierasties, un uz jautājumu «kāpēc?» izteicās šādiem vārdiem: «Nu tā, viņš jau nomiris, aizaizvakar apbedīts.» Tādā veidā departamentā kļuva zināms par Akakija Akakijeviča nāvi, un jau nākamajā dienā viņa vietā sēdēja jauns ierēdnis — daudz garāka auguma — un vilka burtus ne vairs tik stāvā rokrakstā, bet daudz slīpāk un greizāk.

Taču kas gan būtu varējis iedomāties, ka tas vēl nav viss par Akakiju Akakijeviču, ka viņam lemts pēc savas nāves trokšņaini nodzīvot vēl

dažas dienas, it kā lai tiktu atalgots par neviena nepamanīto dzīvi? Tā tomēr notika, un mūsu naba-dzīgais stāsts negaidīti gūst fantastiskas beigas. Pēterburgā pie-peši paklīda baumas, ka pie Kaļinkas tilta un vēl lielu gabalu tālāk pa naktīm sācis rādīties mironis ierēdņa izskatā, meklē-dams nez kādu nozagtu šineli, un šā nozagtā šineļa vietā visiem bez dienesta pakāpes un amata izšķirības raujot nost visvisādus šineļus: kaķādas, bebrādas, jenotādas, lapsādas, lāčādas kažo-kus, vārdu sakot, visāda veida kažokus un ādas, kādas vien cilvēki izdomājuši savējās apsegšanai. Kāds no departamenta ierēdņiem pats savām acīm bija redzējis mironi un uz vietas tajā pazinis Akakiju Akakijeviču; taču tas viņam iedvesis tādas bailes, ka viņš laidies mukt, ko kājas nes, un tāpēc neesot varējis īsti labi saskatīt, bet redzējis tikai, kā tas iztālēm pa-draudējis viņam ar pirkstu. No visām malām bez mitas nāca sūdzības, ka — lai nu vēl titulārpadomnieku, bet ari pašu slepenpadomnieku muguras un pleci padoti negantas saaukstē-šanās briesmām, tāpēc ka nakti tiem norauti šineli. Policijai tika dots rīkojums notvert mironi, lai tur vai kas, dzīvu

vai mirušu, un citiem par biedināšanu sodīt visbargākajā veidā, un tas arī gandrīz vai būtu izdevies. Proti, kāda iecirkņa poli-cists Kirjuškas šķērsielā jau sagrauba mironi aiz apkakles pašā ļaundarības vietā, kad tas mēģināja noraut biezas vadmalas šineli kādam atvaļinātam mūziķim, kas savā laikā bija spēlē-jis flautu. Nogrābis mironi aiz apkakles, viņš ar savu klieg-šanu atsauc divus citus policistus, kuriem uzdeva paturēt no-tverto, kamēr pats tikai uz vienu mazu mirklīti iebāza roku aiz zābakstulma, lai izvilktu no turienes tabakdozi un uz brī-tiņu atsvaidzinātu savu reizes sešas mūžā apsaldēto degunu; taču tabaka droši vien bija no tādām, ko nevar panest pat mironis. Nepaguva policists, ar pirkstu aizspiedis labo nāsi, ieraut kreisajā pussaujas tiesu, kad mironis nošķaudījās tik stipri, ka piesprauslāja visiem trim pilnas acis. Kamēr šie cēla dūres tās izberzēt, no miroņa vairs nebija palicis ne pēdu, tā ka viņi pat īsti nezināja, vai tas tiešām bijis viņiem rokās. Kopš tā laika policistiem bija tādas bailes no miroņiem, ka viņi pat vairījās tvarstīt arī dzīvos un tikai iztālēm paklaigāja: «Ei tu, taisies, ka tiec!» —un mironis ierēdnis sāka parādīties pat aiz Kalinkas

tilta, uzdzīdams lielu lielās bailes visiem bikla-jiem cilvēkiem. Taču mēs esam pavisam pametuši vienu svarīgu personu, kas diez vai nebija īstais cēlonis šā, vispār ņemot, pilnīgi patiesā stāsta fantastiskajai novirzei. Vispirms patiesības labad jāteic, ka svarīgā persona drīz pēc nabaga pīšļos satriektā Akakija Akakijeviča aiziešanas sajuta kaut ko līdzīgu žēlumam. Lidzcietība viņam nebija sveša; viņa sirds bija pieejama dau-dzām labām jūtām, kaut arī dienesta pakāpe bieži traucēja tām izpausties. Tiklīdz no viņa kabineta bija izgājis atbraucējs draugs, viņš pat ieģrima pārdomās par nabaga Akakiju Akaki-jeviču. Un kopš tā brīža viņam gandrīz ik dienas acu priekšā nostājās bālais Akakijs Akakijevičs, kas nebija izturējis amat-personas brāzienu. Doma par to viņu tik ļoti satrauca, ka pēc kādas nedēļas viņš pat apņēmās aizsūtīt ierēdni uzzināt, kas ar viņu noticis un vai patiešām nevar viņam kaut kā palīdzēt; un, kad viņam ziņoja, ka Akakijs Akakijevičs nomiris pēkšņā nāvē karsoni, viņš bija gluži satriekts, juta sirdsapziņas pārmetumus un visu dienu bija nelabā omā. Gribēdams daudz maz izklaidēties un aizmirst nepatīkamo

iespaidu, viņš devās uz viesībām pie kāda no saviem draugiem, kur atrada pieklājīgu sabiedrību, un, kas vislabākais, visi tur bija gandrīz vienas un tās pašas die-nesta pakāpes, tā ka viņš varēja justies pilnīgi brīvi. Tas ap-brīnojami ietekmēja viņa garastāvokli. Viņš atplauka, kļuva patīkams sarunā, laipns, vārdu sakot, pavadīja vakaru ļoti pa-tīkami. Pēc vakariņām izdzēra pāris glāžu šampanieša — kā zi-nāms, tas ir līdzeklis, kas tīri labi iedarbojas attiecībā uz jaut-rību. Šampanietis viņam izraisīja slieksmi uz dažādām ārkārtē-jām izdarībām, proti, viņš nolēma mājās vēl nebraukt, bet iegriezties pie kādas pazīstamas dāmas Karolinas Ivanovnas — dāmas, kura, šķiet, bija vāciskas izcelšanās un ar kuru viņam bija pavisam draudzīgas attiecības. Jāsaka vēl, ka svarīgā per-sona bija cilvēks jau gados, labs vīrs, cienījams ģimenes tēvs. Divi dēli, no kuriem viens jau kalpoja kancelejā, un patīkama izskata sešpadsmit gadus veca meita ar nedaudz izliektu, taču jauku deguntiņu katru dienu nāca skūpstīt viņam roku, sakot: bonjour, papa¹ . Viņa laulātā draudzene, vēl spirta un pat diez-gan glīta sieviete, deva viņam vispirms noskūpstīt roku un

tad, pagriezusi to uz otru pusi, skūpstīja viņa roku. Taču svarīgā persona, blakus minot, gan pilnīgi apmierināts ar ģimenes pa-varda siltumu, uzskatīja par pieklājīgu turēt draudzīgām at-tiecībām draudzeni citā pilsētas daļā. Sī draudzene nebija ne par matu labāka, ne jaunāka par viņa sievu, taču tā jau tas augstākajās aprindās iegājies, un par to spriest nav mūsu darī-šana. Tātad svarīgā persona nokāpa lejā, iesēdās kamanās un pateica kučierim: «Pie Karolinas Ivanovnas!» — bet pats, visai lepni ietinies siltā šinelī, palika tai patīkamajā stāvoklī, par kuru labāka krievu cilvēkam nemaz nevar izdomāt, tas ir, kad pats ne par ko nedomā, bet domas pa to laiku pašas lien galvā cita par citu patīkamākas un nav pat jāpūlas dzīties tām pakal un tās meklēt. Pilns labpatikas viņš vieglītēm pārcilāja atmiņā visus pavadītā vakara jautros brīžus, visus vārdus, kas bija likuši nelielajam pulciņam skaļi smieties; daudzus no tiem viņš pat pusbalsī atkārtoja un atzina, ka tie joprojām tikpat jocīgi kā iepriekš, un tāpēc nav nekāds brīnums, ka arī pats no sirds nosmējās. Reizumis viņu tomēr traucēja brāzmains vējš, kas, pēkšņi izrāvies dievs zina no kurienes un sazin aiz kāda

ie-mesla, graizīt graizīja seju, sviezdams acīs sniega pītes, plandī-dams šineļa apkakli kā buru vai arī pēkšņi ar pārdabisku spēku uzmezdams to viņam uz galvas, tā ka visu laiku bija ko no-pūlēties, lai no tās atkal izvīstītos laukā. Piepeši svarīgā persona juta, ka viņu kāds visai cieši satver aiz apkakles. Pagriezies viņš ieraudzīja neliela auguma cilvēku vecā, novalkātā vicmun-dierī un ar šausmām pazina tajā Akakiju Akakijeviču. Ierēdņa seja bija balta kā sniegs un izskatījās pilnīgi kā mironim. Taču svarīgās personas šausmas pārsniedza visas robežas, kad viņš pamanīja, ka miroņa mute izvaibstās un, uzdvesdama viņam kapa elpu, runā šādu valodu: «A, tad te nu tu man beidzot esi! Beidzot es tevi, tā teikt, notvēru aiz apkakles! Taisni tavs šine-lis man vajadzīgs! Neparūpējies par manējo, turklāt vēl sa-brāzi — tagad dod šurp savējo!» Nabaga svarīgā persona tikko nenomira. Lai cik stingru raksturu viņš bija kancelejā un vispār pret zemāk stāvošajiem, kaut arī, palūkojies vien uz viņa vī-rišķīgo izskatu un stāvu, ikviens nodvesās: «O, kas par rak-sturu!» — taču te viņš, tāpat kā ļoti daudzi no tiem, kas apveltīti ar spēkavīra ārieni, sajuta tādas

šausmas, ka tīri pamatoti sā-ka baidīties, ka viņu neķer kāda ļauna lēkme. Viņš pats aši nosvieda no pleciem savu šineli un nebalsī uzbrēca kučierim: «Drāz, cik jaudas, uz mājām!» Kučieris, izdzirdīs balsi, kāda parasti tika lietota izšķirošos brīžos un pat pavadīta ar kaut ko krietni iedarbīgāku, drošības pēc ierāva galvu plecos, at-vēzējās ar pātagu un aizsāvās kā bulta. Pēc minūtēm sešām vai mazliet vairāk svarīgā persona jau bija pie savas mājas vārtiem. Bāls, pārbijies un bez šinēļa — viņš nebija vis braucis pie Karolinas Ivanovnas, bet uz mājām — viņš ar mokām aiz-steberēja līdz savai istabai un pavadīja nakti lielā sajukumā, tā ka otrā rītā pie tējas meita viņam bez aplinkiem pateica: «Tu šodien esi gluži bāls, papu!» Taču papus klusēja un nebilda nevienam ne vārda par to, kas viņam lēcies un kur viņš bijis, un kurp gribējis braukt. Sis notikums atstāja uz viņu stipru iespaidu. Viņš pat daudz retāk sāka teikt padotajiem— «kā jūs uzdrošināties, vai jūs saprotat, kas stāv jūsu priekšā»; ja arī teica, tad vismaz ne ātrāk, iekams nebija uzklausījis, ko no viņa vēlas. Taču vēl brīnišķīgāk ir tas, ka kopš šā laika ierēd-nis mironis vairs it nekad netika rādījies: acīmredzot

ģenerāļa šinelis viņam bija pašā laikā; vismaz nekur vairs netika dzir-dēti tādi gadījumi, ka būtu kādam norauts šinelis. Jāsaka gan, ka daudzi rosīgi un gādīgi ļaudis neparko negribēja apmierinā-ties un melsa, ka tālās pilsētas nomalēs ierēdnis mironis aizvien vēl parādoties. Un tiešām — viens Kolomnas sardzes policists pats savām acīm bija redzējis, ka gar kādas mājas stūri parādās spoks; taču, būdams pēc savas dabas mazliet nevarīgs, tā ka reiz pat parasts pusauga sivēns, ar joni izšāvies no kāda ie-cirkņa, bija nogāzis viņu no kājām par gardiem smiekliem ap-kārt stāvošajiem ormaņiem, no kuriem viņš par tādu nīrgā-šanos izplēsa pa grasim tabakai, — tātad, būdams nevarīgs, viņš nebija uzdrīkstējies mironi aizturēt, bet tāpat vien sekojis tam tumsā, līdz spoks piepeši atskatījies un apstājies nopra-sījis: «Ko tu gribi?» — un parādījis tādu dūri, kādu pat pie dzīvajiem negadās sastapt. Sardzes policists atteicis: «Neko,» — un uz vietas griezies atpakaļ. Šis spoks tomēr bijis daudz garāka auguma un ar pārlieku lielām ūsām un, soļodams, kā licies, uz Obuhovas tilta pusi, pavisam nozudis nakts tumsā.

1842

ārprātīga piezīmes

3. oktobrī

Šodien atgadījās neparasts notikums. No rīta pamodos diezgan vēlu un, kad Mavra man atnesa nospodrinātus zābakus, pajautāju, cik pulkstenis. Izdzirdis, ka jau sen nozvanīts des-mit, steidzos ātrāk apgērbties. Atzīstos, labprāt nemaz neietu uz departamentu, zinot, cik skābu ģīmi sataisīs mūsu nodaļas priekšnieks. Jau kur tas laiks, kopš viņš man uzbilst: «Kā tas nāk, ka tev, brāl, tādas jukas galvā? Citreiz tu šaudies kā apsvilis, tad atkal visu tā sajauc, ka pats nelabais neko nesa-prot, titulā tev mazais burts, tu neatzīmē ne datuma, ne nu-mura.» Sasodītais gremza! Viņam droši vien skauž, ka es sēžu direktora kabinetā un asinu spalvas viņa ekselencei. Vārdu sakot, es neietu uz departamentu, ja necerējis satikt kasieri un varbūt kaut nieku izkaulēt no tā žīda uz priekšu no algas. Tas nu gan ir gauneris! Lai viņš kādreiz par mēnesi uz priekšu izmaksātu naudu — dieviņ tētiņ, tad jau drīzāk atnāks pastar-diena. Lūdzies, kaut vai gals klāt, lai tev kā vajag — nedos, sirmais velns. Bet mājās paša virēja plīķē viņu pa

vaigiem.

To visa pasaule zina. Nesaprotu, kāds labums no dienesta de-partamentā. Gluži nekādu ienākumu. Lūk, guberņas pārvaldē, civilās un kroņa palātās pavisam cita lieta: paskat vien, kā tur dažs labs iespiedies pašā kaktā un raksta vienā rakstīšanā. Mugurā viņam nejēdzīgs fraķelis, purns tāds, ka gribas no-splauties, bet paraugies tikai, kādu vasarnīcu nomā! Apzeltītu porcelāna tasi nav ko nest viņam. «Tāda dāvana,» viņš teic, «piestāv dakterim,» — bet viņam dod šurp rikšotāju pāri vai ratus, vai bebrādas apkakli par kādiem trīssimt rubļiem. No izskata tik lēnīgs, runā tik iztapīgi: «Aizdodiet, lūgtu, nazīti noasināt spalviņu,» — bet pa to starpu aptīrīs tā, ka lūdzēju palaidīs vienos kreklos. Taisnība gan, dienests toties mums ir pieklājīgs, visur tīrība tāda, kādu nemūžam nedabūs redzēt gu-berņas pārvaldē: galdi no sarkankoka, un visi priekšnieki uz-runā ar «jūs». Atzīstos, ja dienests nebijis tik pieklājīgs, sen jau būtu pametis departamentu.

Uzvilku veco mēteli un paņēmu lietussargu, tāpēc ka lietūs gāza kā ar spaiņiem. Ielas bija tukšas, pretī pagadījās vien tikai sievas,

apsegušās ar brunču malu, un krievu tirgoņi zem lietussargiem, un izsūtāmie. No smalkiem ļaudīm patrāpījās vienīgi mūsu pašu brālis — ierēdnis. Es viņu ieraudzīju ielu krustojumā. Un, tiklīdz ieraudzīju, teicu sev: «Ahā! Nekā, mīlais, tu neevis uz departamentu, tu steidz pakal tai, kas skrien pa priekšu, un skaties uz viņas kājām.» Ir gan bendes-maiss tas mūsu ierēdnis! Nudien, neatpaliek ne no viena virs-nieka: ja tikai paies garām kāda ar cepuri galvā, katrā ziņā piesiesies. Kad es tā pārdomāju, ieraudzīju piebraucam karieti pie veikala, kuram gāju garām. Tūliņ to pazinu: tā bija mūsu direktora kariete. «Bet viņam taču neko nevajag veikalā,» es nodomāju. «Droši vien tā būs viņa meita.» Piespiedos pie sienas. Sulainis atvēra durtiņas, un viņa kā putniņš izspurdza no karietes. Kā viņa paskatījās pa labi un pa kreisi, kā nozibsnīja ar uzacīm un acīm... Ak kungs un dievs! Pagalam, esmu pagalam! Un kas viņai ko braukāt tādā slapjdraņķī! Saki nu vēl, ka sievietēm nav liela kāre pēc visām šīm lupatām. Viņa nepa-zina mani, un es jau arī centos jo vairāk ievīstīties, tāpēc ka mans mētelis ir vienos traipos un izgājis no modes. Tagad mēteļiem ir garas apkakles, bet

man tās ir īsas — viena uz otras; un vadmala arī nav presēta. Viņas šunelis, nepaspējis ieskriet pa veikala durvīm, palika uz ielas. Es to šuneli pa-zīstu. Viņu sauc par Medži. Nebiju pat brīdi pastāvējis, kad pēkšņi dzirdu smalku balstiņu. «Labdien, Medži!» Se tev! Kas to saka? Apskatos un redzu — zem lietussarga iet divas dāmas: viena veca, otra jauniņa; taču viņas jau ir garām, bet man blakus atkal atskan: «Kā tev nav kauna, Medži!» Jupis ar ārā! Redzu, Medži saostas ar šuneli, kas iet aiz dāmām. «Aha!» saku pats sev. «Vai tik neesmu piedzēries? Tikai, šķiet, tas reti ar mani atgadās.» «Nē, Fidel, tu velti tā domā,» savām acīm re-dzēju, to teica Medži, «es biju, vau! Vau! es biju, vau, vau, vau, ļoti slima.» Paskat vien, kas par suni! Atzīstos, es ļoti izbrīnījos, izdzirdis to runājam cilvēku valodā. Bet vēlāk, kad visu labi pārdomāju, vairs nebrīnījos. Patiesi — pasaulē jau bi-jis daudz tādu gadījumu. Stāsta, Anglijā izpeldējusi zivs, kura pateikusi divus vārdus tik dīvainā valodā, ka zinātnieki jau trīs gadus to pētī un vēl līdz šim neko nav atklājuši. Avīzē lasīju arī par divām govīm, kas ienākušas tirgotavā un prasī-jušas divas mārciņas tējas. Taču, atzīstos, daudz vairāk izbrīnī-jos, kad

Medži teica: «Es tev rakstīju, Fidel; laikam jau Polkans nebūs aiznesis tev manu vēstuli.» Kaut es algu nesaņemtū! Savu mūžu neesmu dzirdējis, ka suns mācētu rakstīt. Pareizi rakstīt māc tikai muižnieks. Protams, gadās jau viens otrs tirgonis un kantorists, un pat kāds dzimtcilvēks dažreiz raksta; tomēr viņu rakstīšana lielākoties ir mehāniska: nav ne komatu, ne punktu, ne stila.

Tas mani pārsteidza. Atzīstos, kopš kāda laiciņa dažreiz dzirdu un redzu tādas lietas, kuras vēl neviens nav ne redzējis, ne dzirdējis. «Iešu,» es teicu pats sev, «pakaļ šim šunelim un uzzināšu, kas viņš ir un ko domā.» Uzsitu savu lietussargu un devos līdz abām dāmām. Pārgājām pāri Zirņu ielai, nogriezāmies pa Pilsoņu ielu, no turienes uz Galdnieku ielu, beidzot nonācām pie Dzeguzes tilta un apstājāmies liela nama priekšā. «So namu es pazīstu,» teicu pats sev. «Tas ir Zverkova nams.» Tā tikai ir ēka! Kādi tur dzīvo ļaudis, cik virēju vien, cik ie-braucēju! Bet mums, ierēdnīšiem, jādzīvo kā suņiem, sēžam cits citam uz galvas. Tur man dzīvo viens draugs, labi pūš ragu. Dāmas uzkāpa piektajā stāvā. «Labs ir,» es nodomāju, «tagad neiešu, iezīmēšu vietu un pie

pirmā gadījuma nekavēšos at-nākt

4. oktobri

sacerējums. Vakarā, mēтели ietīnīes, stāvēju pie viņa ekselences parādes durvīm un ilgi gaidīju, vai viņa neiznāks sēsties ka-rietē, tad vēl reizīti paskatītos, bet nē — neiznāca.

6. novembrī

Nodaļas priekšnieks satrakoļies. Kad ierados departamentā, viņš mani pasauca un sāka runāt tā: «Nu, saki, lūdzams, — ko tu dari?»—«Kā, ko? Es neko nedaru,» es viņam atbildu. «Nu, padomā labi! Tev jau pāri četrdesmitiem, laiks nākt pie prāta. Ko tu gan esi iedomājies? Tev liekas, es nezinu tavus nedarbus? Tu taču lakstojies ap direktora meitu. Jel paskaties uz sevi, padomā — kas tu esi? Tu taču esi nulle, vairāk nekas. Tev taču naV ne graša pie dvēseles. Paskaties vismaz spogulī uz savu seju un nelien, kur nevajag!» Velns parāvis, ka viņam seja izskatās gandrīz pēc pudeles, kas aptiekā, un uz galvas matu kumšķis sacirtots cekulā, ko izslējis uz augšu, un iesvaida to nez ar kādu dadžeļļu, tad domā, ka viņš jau viens pats visu var. Saprotu, saprotu, kāpēc viņš niknojas uz mani. Viņam skauž; varbūt redzējis man izrādītās labvēlības zīmes. Nosplauties man

uz viņu! Ekur liela muiža — valsts padomnieks! Piekarinājis zelta važiņu pie pulksteņa, pasūta zābakus par trīsdesmit rubļiem— nu ne velna taču! Neesmu taču no ierēdņu, no drēbnieku vai apakšvirsnieku bērniem. Esmu muižnieks. Un es arī varu uzkalpoties! Man vēl tikai četrdesmit divi gadi — tie ir gadi, kad īsteni tikai sākas dienests. Pagaidi, draugel! Gan arī mēs būsīm pulkveži un, dievs dos, vēl kas vairāk. Gan jau mūs tad godinās vairāk nekā jūs. Ko tu sev esi ieņēmis galvā, ka nav par tevi kārtīgāka cilvēka! Dodiet arī man pie Ruča[14]pēc modes šūtu fraku, un, kad es uzsiešu tādu pašu kaklasaiti kā tev, tu man līdzī netiksi. Līdzekļu nav — lūk, kur nelaime.

8. novembrī

Biju teātrī. Izrādīja krievu duraku Filatku. Loti smējos. Bija vēl kāda vodeviļa ar jocīgiem, visai brīvi uzrakstītiem pantiņiem par kancelejistiem, īpaši par kādu kolēģiju reģistratoru,

tā ka es brīnījos, kā cenzūra tos izlaidusi cauri, bet par tirgoņiem runāja atklāti, ka tie krāpnot tautu un ka viņu dēļiņi plosoties un lietot muižniekos. Par žurnālistiem arī bija visai smieklīga kupleja: ka tiem patīkot par visu

gānīties un ka autors lūdzot, lai publika viņu aizstāv. Visai amizantas lugas tagad raksta sacerētāji. Man patīk apmeklēt teātrus. Tiklīdz sakrājas kāda kapeika, nekādi nenociešos neaizgājis. Bet, lūk, starp mūsējiem, starp ierēdņiem, ir tādi cūkas: neparko, ne-jēga, neies uz teātri, varbūt tikai gadījumā, ja par brīvu iedosi viņam biļeti. Kāda aktrise dziedāja ļoti jauki. Atcerējos viņu ... ak nelietība! ... Nekas, nekas ... Klusums.

8. novembri

Pulksten astoņos devos uz departamentu. Nodaļas priekš-nieks sataisīja tādu seju, it kā neredzētu mani atnākam. Es tāpat izlikos, it kā starp mums nekas nebūtu. Pārskatīju un sa-līdzināju papīrus. Aizgāju pulksten četros. Gāju garām direk-tora dzīvoklim, bet neviena nemanīju. Pēc pusdienām lielāko-ties nogulēju gultā.

11. novembri

Šodien sēdēju mūsu direktora kabinetā, noasināju viņam divdesmit trīs spalvas un viņai, ai, ai!... viņas ekselencei četras spalvas. Viņam ļoti patīk, lai būtu vairāk spalvu. Uh! tam nu gan jābūt galvai! Vienmēr klusē, bet galvā, es domāju,

visu pārliet. Vēlētos zināt, par ko viņš visvairāk domā, kas rosās šai galvā. Man gribētos tuvāk ieskatīties šo kungu dzīvē, pavērot visus šos mājienus un galma stiķus — kā viņi jūtas, ko dara savā sabiedrībā—, lūk, ko man gribētos uzzināt! Vairāk-kārt gribēju uzsākt sarunu ar viņa ekselenci, tikai, jupis rāvis, neparko mēle neklausā: to vien tik pasaku, ka auksti vai silti ārā, bet vairāk neko nevaru izsacīt. Gribētos man ieskatīties viesistabā, kur dažreiz redz atvērtas durvis uz vēl vienu istabu. Ak, cik grezns iekārtojums! Kādi spoguļi un porcelāni! Gribētos ieskatīties tai pusē, kur viņas ekselence, lūk, kur man gribētos ieskatīties: buduārā. — Kā tur stāv visas tās kārbīņas, pude-lītes un puķes tādas, ka bail uzpūst elpu; kā tur guļ viņas nosviestā kleita, kas vairāk līdzīga gaisam nekā tērpam. Gribētos ieskatīties guļamistabā.. . man domāt, tur nu gan ir brīnumi, man domāt, tur nu gan ir paradīze, kādas nav ne debe-sīs. Gribētu apskatīt to soliņu, uz kura viņa, no gultas ceļoties, liek savu kāju, kā uzvelk sniegbalto zeķi... ai, ai, ai! nekas, nekas ... klusums.

Taču šodien man it kā atausa gaisma: atcerējos Nevas pros-pektā dzirdēto divu šuneļu

sarunu. «Labs ir,» klusībā nodomāju, «es tagad visu uzzināšu. Jādabū rokā vēstules, kuras rakstī-juši šie nejaukie šunēļi. Tur es noteikti ko uzzināšu.» Atzīstos, vienreiz es gandrīz piesaucu klāt Medži un teicu: «Paklau, Medži, mēs tagad esam vieni; ja gribi, ij durvis aiztaisīšu, tā ka neviens neredzēs, — pastāsti man visu — ko zini par jaun-kundzi, ko viņa dara, kā dzīvo? Nodievošos, ka nevienam ne-atstāstīšu.» Taču blēdīgais šunelis ierāva asti, savilkās čokurā un klusu izgāja pa durvīm, it kā neko nedzirdējis. Jau sen man bija aizdomas, ka suns daudz gudrāks par cilvēku; biju pat pārliecināts, ka tas var runāt, bet nedara to aiz spītības. Viņš ir pārlieku gudrs politiķis: visu pamana, nu, gluži visus cilvēka soļus. Nē, katrā ziņā rīt pat došos uz Zverkova namu, nopratināšu Fideli un, ja laimēsies, ievilkšu vēstules, kuras tai rakstījusi Medži.

12. novembri

Pulksten divos izgāju nolūkā katrā ziņā satikt Fideli un to izvaicāt. Ciest nevaru kāpostus, kuru smaka plūst no visām sīkbodītēm Pilsoņu ielā; turklāt pa māju vārtiem gāžas laukā tāda elles smirdoņa, ka es, degunu satvēris, lobu, ko kājas

nes. Un nelietīgie amatnieki jau arī no savām darbnīcām salaiž tik biezus dūmus un kvēpus, ka smalkākam cilvēkam te pa-visam nav iespējams pastaigāties. Kad uzkāpu sestajā stāvā un piezvanīju, iznāca tāds paglīts skuķēns sīkiem vasaras raibu-miem klātu seju. Es viņu pazinu. Tā bija tā pati, kura gāja kopā ar večiņu. Viņa mazliet pietvīka, un es tūliņ nopratu: tu, mīļā, līgavaini tiko. «Ko vēlaties?» viņa jautāja. «Man vajag aprunāties ar jūsu šuneli.» Skuķēns bija pamulķāks. Tūliņ re-dzēju, ka pamulķāks. Šunelis tobrīd pieskrēja riedams; gribēju to satvert, bet, nelietis, bezmaz sagraba manu degunu ar zo-biem. Tomēr kaktā es pamanīju viņas groziņu. Ahā, to tikai man vajag! Piegāju pie tā, parakņāju salmus un, sev par lieliem priekiem, izvilku žūksnīti mazu papīrišu. Nejaukais šunelis, to pamanījis, tūliņ iekoda man ikros, bet, kad uzoda, ka esmu

paņēmis papīrus, sāka smilkstēt un luncināties, taču es teicu: «Nē, mijā, ardievu!» — un metos bēgt. Šķiet, meitene noturēja mani par jukušu, tāpēc ka nobijās pārlieku. Atnācis mājās, tūliņ gribēju ķerties pie darba un izskatīt vēstules, tāpēc ka sveču gaismā lāgā neredzu.

Taču Mavra bija sadomājusi maz-gāt grīdu. Sldumjajām sievietēm vienmēr nelaikā uznāk trīguma joni. Un tāpēc gāju pastaigāties un apdomāt šo gadī-jumu. Tagad beidzot es uzzināšu visu patiesību, domas un visus dzenuļus, tikšu beidzot pie saknes. Sls vēstules man visu at-klās. Suņi ir lieli gudrinieki, viņi zina visas politiskās attiecības, un tāpēc droši vien tur būs viss: būs gan portrets, gan viss par viru. Tur būs kaut kas arī par viņu, kura... nekas, klusums! Pievakarē atnācu mājās. Lielākoties nogulēju gultā.

13. novembri

Tagad ņemsim un paskatīsimies: vēstule diezgan skaidra. Tomēr rokrakstā it kā jaušams kaut kas sunisks. Palasīsim:

Mllā Fidele! Nekādi nevaru pierast pie Tava mietpilsoniskā vārda. Vai tad nav varējuši iedot Tev labāku? Fidele, Roze — cik banāls tonis! Tomēr lai tas paliek. Ļoti priecājos, ka esam sadomājušas rakstīt viena otrai.

Vēstule uzrakstīta ļoti pareizi. Interpunkcija un pat «jaķ»' burts savā vietā. Nu, šitā nemaz neuzrakstīs mūsu nodaļas priekšnieks, lai gan stāsta, ka esot kaut kur mācījies universi-tātē. Skatīsimies tālāk:

Man šķiet, ka vislielākais labums pasaulē ir dalīties ar otru domās, jūtās un iespaidos.

Hm! Sī doma ņemta no kāda sacerējuma, kas tulkots no vācu valodas. Nosaukumu neatceros.

To es runāju no pieredzes, lai arī pasaulē neesmu skraidī-jusi tālāk par mūsu mājas vārtiem. Vai gan mana dzīve ne-norit vienos priekos? Mana jaunkundze, kuru papā sauc par Sofī, mīl mani neprātīgi.

Ai! Ai!... nekas, nekas. Klusums.

Velns zina kas! Kādas muļķības! It kā nebūtu nekā labāka, par ko rakstīt! Paskatīsimies citā lapā. Varbūt būs kas vēr-tīgāks.

Ar lielu prieku esmu gatava Tev paziņot visu, kas atgadī-jies pie mums. Es jau Tev kaut ko stāstīju par galveno kungu, kuru Solī sauc par papā. Tas ir ļoti dīvains cilvēks.

A! Nu beidzot! To jau zināju: suņiem ir politiski ieskati par visiem priekšmetiem. Palūkosimies, kas ir ar to papā.

... /oti dīvains cilvēks. Viņš vairāk klusē. Runā reti kad; taču pirms kādas nedējas viņš nemitīgi sarunājās pats ar sevi: «Dabūšu vai nedabūšu?» — vienā rokā paņem papīriņu, otru

saliec tukšu un saka: «Dabūšu vai nedabūšu?» Reiz viņš uzdeva man jautājumu: «Kā tu domā, Medži? Dabūšu vai nedabūšu?» Es gluži neko nesapratu, paostīju viņa zābaku un aizgāju prom. Pēc tam, ma chere, pēc nedēļas papā pārradās ļoti priecīgs. Visu rītu pie viņa nāca mundierēti kungi un ar kaut ko ap-sveica. Pie galda viņš bija tik priecīgs, kādu nekad neesmu redzējusi, stāstīja anekdotes, bet pēc pusdienām pacēla mani augšā pie kakla un teica: «Paskaties nu, Medži, kas tas ir!» Es ieraudzīju kaut kādu lentīti. Es to apostīju, bet nejutu nekāda aromāta, beidzot nedroši aplaizīju: mazliet sālīta.

Hm! Manuprāt, šis šunelis jau pārlietu ... ka tikai nedabū sukas! A, tad viņš ir godkārīgs! Tas jāņem vērā.

Ardievu, ma chere! Skrienu un tā joprojām... un tā joprojām ... Rīt pabeigšu vēstuli. Nu, sveika! Šodien atkal esmu kopā ar Tevi. Šodien mana jaunkundze Sofī. ..

A! Nu, paskatīsimies, ko tā Sofī dara. Ak, kāda nelietība! ... Nekas, nekas ... turpināsim.

...mana jaunkundze Sofī bija ārkārtīgi uzbudinājusies. Viņa posās uz balli, un es nopriecājos, ka, viņai mājā neesot, varēšu rakstīt

Tev. Mana Solī vienmēr gatava braukt uz balli, lai gan ģērbjoties gandrīz vienmēr skaišas. Nekādi nesaprotu, ma chere, kāda var būt patika braukt uz balli. Solī atgriežas no balles pulksten sešos no rīta, un gandrīz vienmēr pēc viņas bālās un vājās sejas uzminu, ka viņai, nabadzītei, tur nav devuši ēst. Atzīstos, es gan tā nevarētu dzīvot. Ja man nedotu irbes mērci vai ceptus vistas spārniņus, tad... es nezinu, kas ar mani no-tiktu. Garšīga arī ir mērce ar putriņu. Bet burkāni vai rāceņi, vai artišoki nekad nebūs labi...

Pārlietu negluds stils. Tūliņ var redzēt, ka cilvēks nav rakstījis. Iesāk, kā vajag, bet nobeidz suniski. Paskatīsimies vēl vienu vēstuli. Pārāk gara. Hm! ArJ datums nav uzlikts.

Ak, mīlā! Cik jūtama ir pavasara tuvošanās! Mana sirds pukst, it kā ko gaidot. Ausīs mūžīgs troksnis. Un tāpēc es bieži vien, kāju pacēlusi, stāvu kādu brīdi, klausīdamās pie durvīm. Atklāšu Tev, ka man ir daudz pielūdzēju. Bieži vien, uz loga sēdēdama, es tos apskatu. Ai, kaut Tu zinātu, kādi neglīteņi ir staro viņiem! Dažs tāds lamzaks sētas suns, briesmīgi glups, uz sejas jau rakstīta dumjība, svarīgi soļo pa ielu un iedomājas, ka šis esot ievērojama persona, domā,

ka tā jau uz viņu visi skatās. Nemaz neskatās. Es pat uzmanību nepievērsu, it kā nemaz viņu neredzētu. Un kāds baismīgs dogs apstājās pie mana loga! Ja viņš paceltos uz pakājkājām — ko šis rupjais tēviņš droši vien neprot —, tad būtu par veselu galvas tiesu garāks par manas Sofī papuci, kurš arī ir diezgan gara auguma un resns. Sis lempis, jādomā, ir briesmīgs nekauna. Es parūcu uz viņu, bet šim nekas par to. Kaut jel saviebies! Izbāzis mēli, nokāris milzīgās ausis un raugās logā — mužiks kas mužiks! Bet vai patiesi, ma chere, Tu domā, ka mana sirds ir vienaldzīga pret visiem aplidotājiem? Ai, nē! Ja Tu būtu redzējusi vienu kavalieri, kurš līda pār kaimiņu nama sētu, vārdā Trezors. Ai, ma chere, kāds viņam purniņš!

Tpl, kad tevi nelabais! ... Tīrās blēņas! ... Kā var klāstīt vēstulēs tādas dumjības! Man vajag cilvēka! Gribu redzēt cil-vēku; es prasu barību, to barību, kas baro un saldina manu dvēseli; bet tie ir nieki vien... Pāršķirsim lapu, vai nebūs labāk.

... Sofī sēdēja pie galdiņa un kaut ko šuva. Es raudzījos pa logu, jo man patīk apskatīt gājējus. Te uzreiz ienāk su-lainis un saka: «Teplovs!» — «Lūdz iekšā,» Sofī iesaucās un metās mani

apskaut. «Ak, Medži, Medži! Ja tu zinātu, kāds viņš ir: tumšmatis, kambarkungs, bet kādas acis! Melnas un reizē gaišas, kā uguns.» Un Sofī ieskrēja savā istabā. Pēc brītiņa ienāca jauns kambarkungs ar melnu vaigu bārdu, piegāja pie spoguļa, saglauda matus un apskatīja istabu. Es parūcu mazliet un nosēdos savā vietā. Sofī drīz iznāca un priecīgi atņēma viņa paklanīšanos: bet es tāpat vien, it kā neko nemanītu, joprojām raugos pa logu laukā, tomēr galvu gan pagriezu sānis un centos saklausīt, par ko viņi runā. Ak, ma chhre, par kādām blēņām viņi runāja! Viņi runāja par to, ka viena dāma dejā iztaisījusi nevis to, bet kādu citu figūru un ka nez kāds Bobovs savā kuplajā žabo izskatījies pēc stārķa un gandrīz nokritis zemē; kāda Lidina iedomājoties, ka viņai esot zilas acis, bet patiesībā tās esot zaļas un tamlīdzīgi. «Kur nu,» es nodomāju klusībā, «nemaz nevar salīdzināt kambarkungu ar Trezoru!» Debestiņ! Kāda starpība! Pirmkārt, kambarkungam ir pilnīgi gluda seja un to ieskauj vaigu bārda, it kā viņš būtu apsējies melnu lakatu; bet Trezoram ir smails purniņš un pašā pierē balts laukumiņš. Trezora viduci nemaz nevar salīdzināt ar kam-barkunga viduci. Un acis,

iznešanās pilnīgi citāda. Starpība milzīga! Nesaprotu, ma chere, ko viņa atrod savā Teplovā! Ko viņa tā jūsmo par to? ...

Man arī liekas, kaut kas nav īsti pareizi. Nevar būt, ka kambarkungs tā spējis viņu apburt. Paskatīsimies, kas būs tālāk.

Man domāt, ja viņai patīk šis kambarkungs, tad drīz vien patīks arī tas ierēdnis, kas sēž pie papā kabinetā. Ak, ma chere, ja Tu zinātu, kas tas par spoku! Nu, īsts bruņurupucis maisā...

Kurš ierēdnis tas varētu būt?

Viņa uzvārds pārlietu jocīgs. Viņš vienmēr sēž un asina spalvas. Mati viņam uz galvas gluži kā siens. Papā vienmēr viņu izrīko gluži kā kalpu.

Rādās, šis pretīgais šunelis tēmē uz mani. Kur tad man ir tie mati kā siens?

Solī nekādi nevar valdīt smieklus, kad raugās uz viņu.

Ko nu mels, nolādētais šunel! Ir gan nekrietna mēle! It kā es nezinātu, ka tas aiz skaudības. It kā es nezinātu, kas te roku pielicis. Tā ir nodaļas priekšnieka roka. Sis vīrs zvērējis man sariebt un nu kaitē un kaitē, uz katra soļa kaitē. Tomēr paskatīsimies vēl vienu vēstuli. Tur varbūt viss pats no sevis noskaidrosies.

Ma chēre Fidele, atvaino, ka tik sen neesmu rakstījusi. Biju pilnīgā skurbumā. Patiesi — īsti pareizi teicis kāds rakst-nieks, ka mīlestība esot otra dzīve. Turklāt mūsmājā tagad lie-las pārmaiņas. Kambarkungs pie mums nāk katru dienu. Sofī viņā iemīlējusies līdz ārprātam. Papā ir ļoti priecīgs. Es pat dzirdēju no mūsu Grigorija, kurš slauka grīdu un gandrīz vienmēr sarunājas pats ar sevi, ka drīz būšot kāzas; tāpēc ka papā katrā ziņā grib Sofī izdot vai nu ģenerālim, vai kamar-kungam, vai arī kara pulkvedim ...

Velns parāvis! Nevaru vairs lasīt... Visur tikai kamar-kungs vai ģenerālis. Viss, kas vien pasaulē labāks, tiek vai nu kamar-kungam, vai arī ģenerālim. Dažreiz pagadās kāds mazumiņš, tu, cilvēks, domā pasniegt pēc tā roku, bet kamar-kungs vai ģenerālis to jau nocēļ. Velns parāvis! Gribētu pats būt ģenerālis: ne jau tāpēc, lai iegūtu roku un visu citu, nē, gri-bētu būt ģenerālis tikai tāpēc, lai redzētu, kā viņi locisies uu taisīs visus tos galma stiķus un kumēdiņus, un pēc tam gribu pateikt viņiem, ka splāuju uz abiem. Velns parāvis! Tas mani kaitina! Saplēsu gabalos dumjā šuneļa vēstules.

3. decembri

Nevar būt! Blēņas! Kāzas nenotiks. Kas tur liels, ka viņš ir kambarkungs? Tas taču nav nekas vairāk kā nosaukums; ta nemaz nav kāda redzama lieta, ko var paņemt rokās. Jo no tā, ka tu esi kambarkungs, tev trešā acs pierē nenāks klāt. Viņam taču deguns nav no zelta taisīts, bet tāds pats kā man, kā ku-ram katram; viņš taču ar to osta, nevis ēd, šķauda, nevis kāšē. Vairāk reižu esmu gribējis izdibināt, kāpēc tāda atšķirība. Kāpēc es esmu titulārpadomnieks, un kādam nolūkam esmu titulārpadomnieks? Varbūt esmu grāfs vai ģenerālis un tikai izliekos par titulārpadomnieku? Varbūt pats nezinu, kas es esmu. Vai maz piemēru ir vēsturē: kāds prasts cilvēks, nepa-visam ne muižnieks, bet vienkāršs pilsētnieks vai pat zem-nieks, — un pēkšņi atklājas, ka viņš ir augstmanis, bet dažreiz pat valdnieks. Kad no zemnieka dažreiz iznāk kas tāds, kas var iznākt no muižnieka. Ja nu, piemēram, es ierodos ģenerāļa mundierī: man uz labā pleca uzplecis, uz kreisā pleca uzplecis, pār plecu gaišzila lenta — ko? Kādu dziesmiņu tad dziedās mana skaistule? Ko teiks pats papā, mūsu direktors? O, viņš ir ļoti godkārīgs! Viņš ir masons, noteikti masons, kaut gan izliekas pēc

šāda tāda, bet es tūliņ pamanīju, ka viņš ir masons: ja, piemēram, sarokojas ar kādu, tad pabāž tikai divus pirkstus. Vai tad es šobrīd pat nevaru būt iecelts par ģenerālgubernatoru vai intendantu, vai par kādu citu? Man gribētos zināt, kāpēc esmu titulārpadomnieks. Kāpēc tieši titulārpadomnieks?

*** 5. decembri**

Visu rītu šodien lasīju avīzes. Dīvainas lietas notiek Spānijā. Es lāgā nemaz nevarēju tās saprast. Raksta, ka tronis esot atcelts¹ un ka valstsvīri nevarot izšķirties, ko celt par mantinieku,

un tāpēc notiekot jukas. Man tas šķiet ārkārtīgi dīvaini. Kā tad var atcelt troni? Stāsta, kādai donnai vajagot kāpt tronī. Taču donna nevar kāpt tronī. Nekādi nevar. Tronī vajag būt karalim. Bet teic, karaļa neesot. Nevar būt, ka nav karaļa. Valsts nevar būt bez karaļa. Karalis ir, tikai viņš atrodas nezi-nāmā vietā. Varbūt viņš atrodas turpat, bet kaut kādi ģimenes iemesli vai kaimiņvalstu — piemēram, Francijas un citu zemju draudi liek viņam slēpties, un varbūt ir vēl kādi citi iemesli.

8. decembri

Jau biju pavisam sataisījies iet uz departamentu, bet aizka-vēja dažādi iemesli un domas. No galvas neiziet Spānijas lie-tas. Kā gan tas var būt, ka donna kļuvusi karaliene? To nepie-ļaus. Un pirmā jau nepieļaus Anglija. Un turklāt vēl arī visas Eiropas politiskās lietas: Austrijas ķeizars, mūsu valdnieks... Jāsaka, visi šie notikumi tā mani ir nokāvuši un satricinājuši, ka visu dienu galīgi ne ar ko nevaru nodarboties. Mavra man teica, ka pie galda es esot bijis ārkārtīgi izklaidīgs. Un pa-tiesi— šķiet, no izklaidības es nometu zemē divus šķīvjus, kas turpat saplīsa. Pēc pusdienām gāju uz kalniem. Neko pamācošu nevarēju iegūt. Lielākoties gulēju gultā un spriedelēju par Spānijas lietām.

2000. gada 43. aprīlī

Sī diena ir vislielākā triumfa diena! Spānijā ir karalis. Viņš ir atradies. Sis karalis esmu es. Tieši šodien par to uzzināju. Tiesa, pēkšņi mani it kā zibens apgaismoja. Nesaprotu, kā es varēju domāt un iztēloties, ka esmu titulārpadomnieks. Kā man varēja ienākt galvā šī dulnā doma? Labi vēl, ka toreiz neviens neiedomājās mani iesēdināt trako namā. Tagad man pavērušās visas iespējas. Tagad redzu visu kā uz delnas. Bet agrāk, es

nesaprotu, agrāk viss bija kā miglā tīts. Un, manuprāt, tas viss notiek tāpēc, ka ļaudis iedomājušies, it kā cilvēka smadze-nes atrodoties galvā; tā nemaz nav: tās atnes vējš no,Kaspijas jūras puses. Vispirms es pateicu Mavrai, kas esmu. Kad viņa izdzirda, ka viņas priekšā stāv Spānijas karalis, viņa sasita plaukstas un gandrīz nomira no bailēm. Dumjā, viņa nekad vēl nav redzējusi Spānijas karali. Es tomēr pūlējos viņu nomierināt

un žēlīgos vārdos centos pārliecināt, ka esmu labvēlīgs un pa visam nedusmojos, ka reizēm viņa slikti tīra manus zābakus. Tie taču ir tumši ļaudis. Tiem nevar stāstīt par augstām lietām. Viņa nobijās tāpēc, ka pārliecināta, it kā visi Spānijas karaļi līdzīgi Filipam II. Taču es iestāstīju, ka starp mani un Filipu nav nekādas līdzības un ka man nav neviena kapucīna ... Uz departamentu negāju. .. Piķis viņu rāvis! Nē, draugi, tagad mani neievilināsiet; vairs neņemšos pārrakstīt jūsu pretīgos papīrus!

86. martobrī. Starp dienu un nakti

Šodien bija atnācis mūsu eksekutors ar vēsti, lai ejot uz departamentu, ka nu jau vairāk nekā trīs nedēļas es neierodo-ties darbā. Joka pēc

aizgāju uz departamentu. Nodaļas priekš-nieks domāja, ka sveicināšu viņu un sākšu atvainoties, bet es paskatījos uz viņu vienaldzīgi, ne pārāk dusmīgi un arī ne pārāk labvēlīgi un apsēdos savā vietā, it kā neviena nemanī-dams. Raudzījos uz visiem tiem kantora plukatām un domāju: «Kas notiktu, ja jūs zinātu, kas sēž starp jums... Ak kungs un dievs! Kādu jezgu jūs saceltu, un arī pats nodaļas priekš-nieks sāktu man klanīties līdz jostas vietai, tāpat kā viņš tagad klanās direktoram.» Man priekšā nolika nez kādus papīrus, lai taisītu no tiem izvilksu. Taču es ne pirksta nepiedūru. Pēc brītiņa viņi sarosījās. Teica, nākot direktors. Daudzi ierēdņi skrēja cits citam priekšā, lai izrādītos direktoram. Bet es ne no vietas. Kad viņš gāja cauri mūsu nodaļai, visi sapogāja savas frakas, bet es — nekā! Kas par to, ka direktors! Lai es piecel-tos «viņam — nemūžam! Kas šis par direktoru! Viņš ir zābaks, nevis direktors. Parasts zābaks, vienkāršs zābaks un vairāk nekas. Tāds, kuru auj kājās. Man visvairāk nāca smieklī, kad nolika man papīrus, lai parakstu. Viņi domāja, ka uzrakstīšu pašā lapas maliņā: tāds un tāds galda priekšnieks. Nekā ne-bija! Pašā galvenajā vietā, kur parakstās

departamenta direk-tors, uzvilku: «Ferdinands VIII.» Vajadzēja redzēt, kāds god-bijīgs klusums iestājās; taču es pamāju tikai ar roku, teik-dams: «Nav vajadzīgs izrādīt nekādas pazemības zīmes!» — un izgāju laukā. No turienes devos tieši uz direktora dzīvokli. Viņa nebija mājās. Sulainis mani negribēja ielaist, bet es tam pateicu ko tādu, ka viņam nolaidās rokas. Es ielavījos tieši buduārā. Viņa sēdēja pie spoguļa, pielēca kājās un atkāpās no manis. Tomēr es viņai neteicu, ka esmu Spānijas karalis.

Teicu vienīgi, ka viņu gaida tāda laime, kādu pati nevar nemaz iedomāties, un, par spīti naidnieku intrigām, mēs būsīm kopā. Vairāk neko teikt negribēju un izgāju laukā. O, šī viltīgā būtne — sieviete! Tikai nu sapratu, kas īsti ir sieviete. Līdz šim neviens nav zinājis, ko viņa mīl: es pirmais to atklāju. Sieviete ir iemīlējusies velnā. Jā, nopietni. Fiziķi raksta muļķī-bas, ka viņa ir tāda un tāda, — patiesībā viņa mīl vienīgi velnu. Redziet, tur no pirmā balkona ložas viņa tēmē ar lorneti. Jūs domājat, ka viņa skatās uz to resni ar zvaigzni? Nemaz'ne, viņa raugās uz velnu, kas tam stāv aiz muguras. Lūk, tas pa-slēpās rešņa zvaigznē! Lūk, kur met no

turienes viņai ar pirkstu! Un viņa to apprecēs. Apprecēs. Un, lūk, visi tie viņu činām apveltītie tēvi, lūk, tie, kuri luncinās uz visām pusēm un lien pie galma, un saka — šie esot patrioti un nezin kas vēl: pēc no-mas, pēc nomas tīko šie patrioti! Māti, tēvu, dievu pārdos par naudu — šie godkārīgie Kristus pārdevēji! Tā visa ir tikai god-kārība un godkārība, kas cēlusies no tā, ka zem mēles tiem mazs burbulis un tajā neliels tārpiņš, tāds kā kniepadatas gal-viņa, un to visu taisa kāds bārddzinis, kurš dzīvo Zirņu ielā. Neatceros, kā viņu sauc, taču noteikti ir zināms, ka viņš kopā ar kādu bērnu saņēmēju grib visā pasaulē izplatīt Muhameda ticību un tāpēc jau, kā stāsta, Francijā lielākā tautas daļa atzīstot Muhameda ticību.

Nekādā datumā. Diena bez datuma

Inkognito staigāju pa Ņevas prospektu. Garām brauca kungs un ķeizars. Visa pilsēta noņēma cepures, es arī, tomēr neliku manīt, ka esmu Spānijas karalis. Uzskatīju, ka nepieklājīgi tur pie visiem sevi atklāt, tāpēc ka vispirms jāstādās priekšā galmā. Mani līdz šim bija aizkavējis tikai tas, ka nav karaļa drēbju. Kaut dabūtu jel kādu mantiju! Gribēju pasūtīt drēbniekam, bet viņi

taču īsti ēzeļi, turklāt nemaz nestrādā savu darbu, bet gan aizrāvušies ar afērām un lielākoties bruģē ielas ar ak-meņiem. Nolēmu iztaisīt mantiju no jaunā vicmundiera, kuru esmu uzvilcis tikai pāris reižu. Bet, lai tie nelieši nesabojātu, apņēmos šūt pats pie slēgtām durvīm, lai neviens neredz. Ar šķērēm es to visu sagraizīju, tāpēc ka piegriezumam jābūt pilnīgi citam.

Datumu neatceros. Meneša arī nebija.

Bija velns zina kas.

Mantija pilnīgi gatava un pašūta. Mavra iebrēcās, kad to uzvilku. Tomēr vēl neesmu saņēmis stādīties priekšā galma. Līdz šim laikam vēl nav ieradusies deputācija no Spānijas. Bez deputātiem nav pieklājīgi. Zaudēšu visu savu cieņu. Gaidu to ik brīdi.

1. datumā

Mani ārkārtīgi pārsteidz deputātu kavēšanās. Kādi iemesli tos varēja aizkavēt? Vai patiesi Francija? Jā, tā ir visnelabvēlīgākā valsts. Gāju uz pastu uzzināt, vai nav ieradušies Spānijas deputāti. Taču pastmeistars ir ārkārtīgi dumjš, neko nezina: nē, viņš teic, te nav nekādu spāņu deputātu, bet, ja vēlaties rakstīt vēstuli, mēs

pieņemsim pēc noteiktā kursa. Velns rāvis! Kam tā vēstule? Vēstule ir blēņas. Vēstules raksta aptiekāri...

Madride. Trīsdesmitais februārijs

Un tā esmu Spānijā, un tas notika tik ātri, ka es tikko pa-guvu atjēgties. Šodien no rīta pie manis ieradās spāņu depu-tāti — un es kopā ar viņiem iesēdos kariatē. Man likās dīvains neparastais ātrums. Mēs braucām tik ātri, ka pēc pusstundas sasniedzām Spānijas robežas. Kaut gan — tagad jau visā Eiropā ir čuguna ceļi un tvaikmašīnas brauc ļoti ātri. Dīvaina ir Spānijas zeme: kad mēs iegājām pirmajā istabā, es ieraudzīju daudz ļaužu ar noskūtām galvām. Tomēr es atjautu, ka tiem jābūt vai nu grandiem, vai zaldātiem, tāpēc ka tie skuj galvas. Ār-kārtīgi dīvaina man šķita valsts kanclera uzvešanās; viņš veda mani pie rokas un iegrūda nelielā istabā, teikdams: «Sēdi te, bet, ja tu sevi sauksi par karali Ferdinandu, tad es no tevis izdauzīšu šo patiku.» Taču es, zinādams, ka tas nav nekas cits kā kārdināšana, atbildēju noraidoši, par ko kanclers iebelza man ar rungu divas reizes pa muguru tik sāpīgi, ka es gan-drīz iebļāvos, tomēr noturējos, atcerējies, ka tas ir bruņinieku paradums, kad

iestājas augstā kārtā, tāpēc ka Spānijā vēl šo-brīd ir dzīvi bruņinieku paradumi. Palicis viens, nolēmu nodar-boties ar valsts lietām. Atklāju, ka Ķīna un Spānija ir pilnīgi viena un tā pati zeme un tikai nezinātāji tās uzskata par dažā-dām valstīm. Iesaku visiem uz papīra tīši uzrakstīt — Spānija, tad iznāks Ķīna. Tomēr mani ļoti apbēdināja notikums, kas gaidāms rītdien. Rīt pulksten septiņos notiks dīvaina parādība: zeme uzsēdīsies uz mēness. Par to jau raksta arī slavenais angļu ķīmiķis Velingtons. Atzīstos, man nodrebēja sirds, kad iedomājos mēness neparasto maigumu un trauslumu. Mēnesi parasti taisa Hamburgā un taisa ļoti slikti. Brīnos, kāpēc Anglija tam nepievērš uzmanību. Mēnesi taisa klibs mucinieks, un re-dzams, šim muļķim nav nekādas jēgas par mēnesi. Viņš pielicis tam darvotu virvi un kādu daļu kokelļas; un tāpēc pa visu zemi izplatījusies briesmīga smirdoņa, ka jāaizspiež deguns. Aiz to mēness ir tik trausla bumba, ka ļaudis tur nekādi nevar dzīvot, tur dzīvo tikai deguni. Un aiz šā iemesla mēs nevaram saredzēt savus degunus, jo tie visi atrodas uz mēness. Un, kad es iedomājos, ka zeme ir smaga viela un uzsēdusies miltos var

samalt mūsu degunus, tad mani pārņēma tāds nemiers, ka es, uzvilcis zeķes un kurpes, steidzos uz valsts padomes zāli nolūkā izdot pavēli, lai policija nejauj zemei nosēsties uz mē-ness. Skūtie grandi, kurus es kuplā skaitā sastapu valsts padomes zālē, bija ļoti prātīgi, un, kad teicu: «Kungi, glābsim mēnesi, zeme grib uzsēsties tam virsū,» — visi tūliņ metās izpildīt manu patvaldniecisko pavēli un daudzi līda pa sienu augšā, lai aizsniegtu mēnesi, bet tai brīdī ienāca lielais kanc-lers. Viņu ieraudzījuši, visi pamuka. Es, karalis būdams, pa-liku viens pats. Taču kanclers, man par brīnumiem, iezvēla man ar rungu un iedzina mani istabā. Tāda vara Spānijā ir tautas ieražām!

Tā paša gada janvārī, kas gadījās pēc februāra

Līdz pat šim laikam nevaru saprast, kas tā Spānija ir par zemi. Tautas paražas un galma etiķete pavisam neparasta. Ne-saprotu, nesaprotu, galīgi neko nesaprotu. Šodien noskuva man galvu, lai gan es brēcu, cik jaudas, ka negribu būt mūks. Ne-varu nemaz atcerēties, kas notika ar mani tad, kad sāka pilināt uz galvas aukstu ūdeni. Tādu elli vēl nekad neesmu

izbaudījis. Biju gatavs sākt trakot, tā ka mani tikai ar pūlēm noturēja. Nepavisam nesaprotu šās dīvainās paražas nozīmi. Paraža ir muļķīga, nejēdzīga! Nesaprotu, cik gan neprātīgi var būt karaļi, kuri līdz šim to nav iznīcinājuši. Spriežot pēc visa, nojaušu:

vai tikai nebūšu nonācis inkvizīcijas rokās, un tas, kuru uz-skatīju par kancleru, vai tikai nav lielais inkvizitors. Tomēr nekādi nevaru saprast, kā varēja karaļi pakļaut inkvizīcijai. Tiesa gan, to varēja izdarīt Francija un it īpaši Polinjaks¹. Ak, šis nekauna Polinjaks! Nozvērējies man kaitēt līdz nāvei. Un nu vajā un vajā; bet es, draugē, zinu, ka tevi vada anglis. Anglis ir liels politiķis. Viņš visur luncinās. Tas jau zināms visai pasaulei — kad Anglija šņauc tabaku, tad Francija šķauda.

25. datumā

Šodien lielais inkvizitors atnāca pie manis, taču es, jau tālumā izdzirdis viņa soļus, paslēpos zem krēsla. Ieraudzījis, ka manis nav, sāka saukt. Sākumā iekliedzās: «Popriščin!» Es ne vārda. Pēc tam: «Aksentij Ivanov! Titulārais padomnieki Muižniek!» — es klusēju. «Ferdinand VIII, Spānijas karaļi!» Gri-bēju pabāzt galvu, bet tad

apdomājos: «Nē, brāl, nepiemānīsi! Pazīstam tevi: atkal man liesi aukstu ūdeni uz galvas.» Tomēr viņš mani pamanīja un ar rungu izdzina no krēslapakšas. Pār-lieku sāpīgi belž nolādētā nūja. Kaut gan par visu to mani atalgoja šodienas atklājums: uzzināju, ka ikvienam gailim ir Spānija, ka tā viņam atrodas zem spalvām. Taču lielais inkvi-zitors no manis aizgāja saniknots un draudēja ar nez kādu sodu. Taču es pilnīgi noniecināju viņa bezspēcīgās dusmas, zinādams, ka viņš darbojas kā mašīna, kā angļu ierocis.

Dā 34 tums Mēn gad. srJDrucja/ 349

Nē, man vairāk nav spēka paciest. Ak dievs! Ko viņi dara ar mani! Viņi lej man uz galvas aukstu ūdeni! Viņi nedzird, neredz, neklausā mani. Ko esmu viņiem izdarījis? Par ko viņi tā moka mani? Ko viņi grib no manis — nabaga? Ko varu viņiem dot? Man nekā nav. Man nav spēka, es nevaru panest visas viņu mocības, mana galva deg, un viss griežas acu priekšā. Glābiet mani! Ņemiet mani! Dodiet man strauju kā viesulis trij-jūgu! Sēdies, manu važon, skaniet, mani zvārguļi, lēkšojiet, zirgi, un aizraujiet mani no šīs pasaules! Tālāk, tālāk, lai ne redzētu neko, neko! Lūk, debess mutuļo manā priekšā; zvaigznīte

mirdz tālumā; mežs skrien pretī ar tumšiem kokiem un mēnesi; palsa migla klājas zem kājām; stiga skan miglā; vienā puse jūra, otrā pusē Itālija; lūk, kur redzamas jau krievu istab.is Vai tālumā tur nezilgmo mana māja? Vai mana māte nesēž pie loga? Māmulit, glāb savu nabaga dēlu! Nobirdini asaru uz viiji.i slimo galviņu! Paskaties, kā viņi to moka! Piespied pie sav.im krūtīm nabaga sērdieni! Nav viņam vietas pasaulē! Viņu vaj<il Māmulit! Pažēlo savu slimo bērniņu!... Bet vai zināt, ka AI žlras bejam zem paša deguna ir puns?

' Polinjaks Zils (1780—1847) — franču reakcionārs politiskais darbinieks, kurš 1830. gadā, būdams premjerministrs, izdeva dekrētus par deputātu pa-lātas atlaišanu un preses brīvības atcelšanu.

1835

SATURS

Nēvas prospekts.	Tulk.	M.
Sūmane.....	5	
Deguns.	Tulk.	M.
Sūmane.....	35	
Portrets.	Tulk.	M.
.....	57	Sūmane
Šinelis.	Tulk.	A.
.....	101	Ozola-Sakse
Ārprātīgā piezīmes.	Tulk.	M.
Sūmane.....	129	

Nikolajs Gogolis PĒTERBURGAS STĀSTI

Redaktore I. Bērzkalne. Māksi, redaktors A. Galeviuss. Tehn. redaktore L. Vaiilevska. Korektore B. Vārpa. Nodota salikšanai 18. 10. 76. Parakstīta iespiešanai 18. 02. 77. Formāts 60X84/16. Olseta papīrs 100 g. Balttkas garnitūra. Ofseta tehnikā. 8,83 uzsk. iespiedi.; 9.69 izdevn. I. Metiens 30 000 eks. Pašūt. N> 516. Maksā 1 rbl. 38 kap. Izdevniecība «Liesmai. 226047 Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr 375/28310-D-616. Salikta Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas Rīgas

Paraugtipogrāfijā, 226004 Rīgā, Vie-nības gatvē
II. Iespiesta LKP CK izdevniecības tipo-grāfijā,
226834 Rīgā, Balasta dambi 3.

7 Jauki, jauki! (Franc.)

Cik jauka doma! (Franc.)

1 Korinna — Zermenās de Stālas romāna
varone. Undīne — Lamota de Fukes poēmas
varone. Aspāzija — sengrieķu skaistule, izglītota,
ar izcīlu prātu apveltīta sieviete.

1 Ir kaut kas neparasts viņa sejā! (Franc.)

1 Žanra, tas ir, sadzīves glezna (Franc.).

1 Labrīt, papu (Franc.).

[1] perudžīno (1445—1523) — itāļu
mākslinieks, Rafaēla skolotājs.

[2] lubuliteratūras autors.

[3] to laiku ierocis.

[3] Franču šņaucamās tabakas augstākā
šķirne.

[3] Lafajets (1757—1834) — marķīzs, franču
ģenerālis un politisks darbonis, kurš sākumā
cīnījās par Ziemeļamerikas Savienoto Valstu
neatkarību, bet vēlāk reakcijas pusē pret franču
revolūciju.

1 Priekš jājēji.

[5] 8. klases ierēdnis, kas pēc militārās

pakāpju tabulas līdzīgs majoram. Kaukāzā viegli bija iegūt šo pakāpi turienes administrācijas patvaļas un pār- kamības dēļ.

[6] zābaki augstiem stulmiem.

[6] Palakstoties (Iranc.).

[7] rēgu.

[8] pēterburgas rajons Fontankas labajā krastā.

[9] niknuma iemiesojums, mistiska, spārnota būtne.

[10] eļļas lampa.

[11] angļu rakstnieka Ričardsona (1689—1761) romāna tikumīgs varonis.

[12] norādījums uz 1830. gada revolūciju francijā.

[13] no xviii gs. beigu, xix gs. sākuma maz pazīstama dzejnieka N. Niko- lajeva dzejoļa.

[14] to laiku modes drebnieks.

[15] mana dārgā (tranc.)

[15] Te un turpmāk runa ir par cīņu ap Spānijas troni, kura sākās pēc 1833. gada, pēc karaļa Ferdinanda VII nāves. Tronī vajadzēja kāpt Ferdi- nanda mazgadīgajai meitai, tomēr viņa brālis dons Karloss pasludināja sevi par karali, kas izraisīja ilgu savstarpēju karu.